

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

SUÇLULARIN İADESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahri Tuğcan Kolbaş

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Pınar Memiş Kartal

OCAK 2021

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

SUÇLULARIN İADESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahri Tuğcan Kolbaş

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Pınar Memiş Kartal

OCAK 2021

ÖNSÖZ

Suçluların iadesi, küreselleşen dünyaya uluslararası unsurlar taşıyan suçlar bakımından hukuki öngörülebilirlik katmayı amaçlayan bir kurumdur. Çalışma kapsamında suçluların iadesi kurumu kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve kurumun işleyişinde önem arz eden uygulama ve kabuller incelenmiştir.

Çalışmamda tez danışmanlığımı yapan ve çalışmamın hazırlanmasında bana her daim yol gösteren ve bu yolda beni yalnız bırakmayan hocam Doç. Dr. Pınar Memiş Kartal'a vermiş olduğu destek ve katkısından dolayı teşekkür ederim.

Tez jürisinde yer alan, çalışmamın gerekli değere haiz olup olmadığını test ederek çalışmama katkıda bulunan hocalarım Doç. Dr. Pınar Memiş Kartal, Doç. Dr. E. Eylem Aksoy Retornaz ve Doç. Dr. Ali Hakan Evik'e katkılarından ötürü saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca beni bilgi ve birikimlerinden mahrum bırakmayan ve ufkumu açan tüm Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı hocalarıma da teşekkür ederim.

Bahri Tuğcan Kolbaş

Kadıköy, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
RÉSUMÉ.....	xi
ABSTRACT.....	xvii
ÖZET.....	xxiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR, TARİHSEL GELİŞİM, İLKELER VE KAYNAKLAR

I. Kavramlar.....	4
A. Tanım.....	6
B. Kavram Sorunu.....	8
1. Anayasa ve Kanunlar Arasındaki Mevcut Çelişkiler.....	11
2. Uluslararası Anlaşmalar ve Ulusal Mevzuat Arasındaki Çelişkiler.....	12
3. Suçluların İadesi Kavramı Tercihi.....	15
C. Benzer Kavramlar Arasındaki İlişki.....	17
1. Hükümlülerin Nakli.....	17
2. Sınırdışı Etme.....	21
3. Geri Gönderme.....	23
4. 2937 Sayılı Kanun Uyarınca Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi.....	24
II. Tarihsel Gelişim.....	26

A. Suçluların İadesi Kurumunun Tarihsel Gelişimi.....	26
B. Türkiye’de Suçluların İadesi Kurumunun Tarihsel Gelişimi.....	29
III.Suçluların İadesine İlişkin İlkeler.....	30
A. Vatandaş İade Edilmez İlkesi.....	30
1. Vatandaşlık Kavramı.....	32
2. Vatandaşlığın Kazanılma Anı.....	36
3. İade et ya da Yargıla İlkesi.....	37
B. Çifte Cezalandırılabilirlik İlkesi.....	38
C. Suçun İadeye Elverişli Olmasına İlişkin İlkeler.....	41
1. Siyasi Suçlarda İade Etmeme İlkesi.....	41
1.1.Siyasi Suçlar.....	42
1.2.Siyasi Suçların Tespitine İlişkin Teoriler.....	45
1.2.1. Objektif Teori.....	45
1.2.2. Sübjektif Teori.....	46
1.2.3. Üstünlük Teorisi.....	46
1.2.4. Ayırma Teorisi.....	47
1.2.5. Savaş Adetleri Teorisi.....	47
1.3.Siyasi Suçların Türleri.....	48
1.3.1. Tam Siyasi Suçlar.....	48
1.3.2. Nisbi Siyasi Suçlar.....	49
1.3.2.1. Karma Nisbi Siyasi Suç.....	49
1.3.2.2. Bağlı Nisbi Siyasi Suç.....	49
1.4.Siyasi Suçlarda İade Etmeme İlkesinin İstisnaları.....	50
1.4.1. Belçika Kuralı.....	50
1.4.2. Terör Suçları.....	52
1.4.2.1. Mutlak Terör Suçları.....	54
1.4.2.2. Terör Amacıyla İşlenen Suçlar.....	55
1.4.3. İnsanlığa Karşı Suçlar.....	58
1.4.4. Soykırım.....	59
1.4.5. Savaş Suçları.....	61
D. Askeri Suçlarda İade Etmeme İlkesi.....	64
1. Sırf Askeri Suçlar.....	64

2. Askeri Suç Benzeri Suçlar.....	65
E. Mali Suçlarda İade Etmeme İlkesi.....	66
F. Düşünce Suçlarında İade Etmeme İlkesi.....	66
IV. Kaynaklar.....	69
A. Ulusal Kaynaklar.....	70
B. Uluslararası Kaynaklar.....	70
1. Uluslararası Anlaşmalar.....	71
2. Uluslararası Teamüller ve Hukukun Genel İlkeleri.....	73
2.1. Karşılıklılık İlkesi.....	75
C. Kaynaklar Arasındaki İlişki.....	76

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SUÇLULARIN İADESİ

I. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Suçluların İadesi.....	79
A. Doğrudan Koruma.....	79
B. Dolaylı Koruma.....	84
C. Geçici Önlem.....	86
D. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Suçluların İadesine İlişkin Başvurularda Usule İlişkin Konular.....	90
II. Bazı Hukuk Sistemlerinde Suçluların İadesi.....	93
A. Avrupa Birliği.....	93
B. Almanya.....	97
C. Fransa.....	102
D. İsviçre.....	103
III. Uluslararası Ceza Mahkemesi Nezdinde Suçluların İadesi	
Kurumu.....	107
A. Uluslararası Ceza Mahkemesi.....	107
B. Uluslararası Ceza Mahkemesi Bakımından Suçluların İadesi.....	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA SUÇLULARIN İADESİ

I. Suçluların İadesinin Koşulları	114
A. Suçun Kovuşturulabilir Olması	114
1. Zamanaşımı	115
2. Şikâyet	116
3. Af	116
B. Kötü Niyetli Talepler	117
C. Non Bis İn İdem Kuralı	118
D. İadeye Konu Suçun Ölüm Cezasını Gerektirmesi veya İnsan Haklarına Ve Hukukun Temel İlkelerine Aykırı Bir Uygulamanın Gerçekleştirileceğinin Bilinmesi	120
E. Yargılama Yetkisi Bakımından Suçluların İadesi Koşulu	125
1. Yargı Yetkisine Kaynak Oluşturan Temel İlkeler	127
2. Türk Hukukunda Suçluların İadesi Bakımından Ceza Miktarı ve Yargı Yetkisi	129
II. İade Talebi	131
A. Talepname	132
B. Talepnamenin Talep Edilen Devlete İletilme Usulü	133
III. Talepnamenin Talep Edilen Devlet Tarafından İncelenmesi	
Usulü	135
A. Sistemler	135
1. İdari Sistem	136
2. Adli Sistem	136
3. Karma Sistem	137
B. Yetkili ve Görevli Mahkeme	138
1. Mahkemenin İnceleme Yapacağı Hususlar	139
1.1. İadesi Talep Edilen Kişinin Vatandaşlığı	140
1.2. Suçun Türü	141
2. Mahkemenin İnceleme Usulü	142
3. Mahkemece Verilebilecek Kararlar ve Kanun Yolları	143

C. İdari Aşama.....	145
IV. İade Sürecinde Alınabilecek Tedbirler.....	146
A. Talepnamenin Ulaşmasından Önce Alınabilecek Tedbirler.....	146
1. Geçici Tutuklama ve Adli Kontrol.....	147
2. Arama ve Elkoyma.....	149
3. Uluslararası Arama Vasıtaları.....	149
3.1. Interpol.....	150
3.1.1. Bültenler.....	150
3.1.2. Interpol Kapsamındaki Uluslararası Arama Yöntemleri.....	152
3.2. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi.....	152
B. Talepnamenin Ulaşmasından Sonra Alınabilecek Tedbirler.....	155
V. Teslim.....	157
A. Kişinin Teslim Edileceği Devletin Belirlenmesi.....	157
B. Şahsın Teslimi.....	158
1. Doğrudan doğruya Talep Eden Devlete Teslim.....	158
2. Geçici Teslim.....	158
3. Transit Teslim.....	159
4. Teslimin Ertelenmesi.....	160
5. Eşya ve Değerlerin Teslimi.....	161
C. İade Masrafları.....	162
D. Suçluların İadesinin Sonuçları ve İade Sonrası Yapılan İşlemler.....	162
1. İadede Özellik Kuralı ve İstisnalar.....	163
1.1.Özellik Kuralı.....	163
1.2.Özellik Kuralının İstisnaları.....	165
1.2.1. İade Eden Devletin İzni.....	165
1.2.2. İade Edilen Kişinin Rızası.....	166
1.2.3. Belirli Süre Geçmesine Rağmen Ülkenin Terk Edilmemesi veya Tekrar Geri Gelinmesi.....	167
1.2.4. Üçüncü Bir Devlete İade.....	167
1.3. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde Özellik Kuralı.....	168

E. İade Edilen Kişinin Yargılanması ve Teslim Eden Devlete Bilgi Verilmesi.....	168
VI. Rızaya Dayalı İade.....	169
A. Türk Hukukunda Rızaya Dayalı İade.....	170
B. Rızaya Dayalı İade Usulü.....	171
C. Rızaya Dayalı İade Usulünde Özellik Kuralı.....	175
 SONUÇ.....	 177
KAYNAKÇA.....	180
ÖZGEÇMİŞ.....	202

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: AB
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACK	: Askeri Ceza Kanunu
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AufenthG	: Federal Almanya’da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet)
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
C	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CKUAİBK	: Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
INTERPOL	: Uluslararası Polis Teşkilatı
IRG	: Federal Alman Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Kanunu (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen)
IRSG	: İsviçre Ceza alanında Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun (Bundesgesetz über internationale Rechtshilfe in Strafsachen)
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
M.Ö.	: Milattan Önce
Parag.	: Paragraf

s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa sayısı
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
NUCMS	: Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkeme Statüsü
y.y.	: Yüzyıl

RÉSUMÉ

Dans cette étude, la question de l'extradition est discutée et examinée sous tous ses aspects. L'extradition, qui est l'un des éléments les plus importants de la coopération judiciaire interétatique sur la scène internationale, est régie par de nombreux traités internationaux et par notre législation nationale. L'extradition signifie l'extradition d'une personne vers un autre État pour y être jugée ou pour exécuter sa peine. Les limites et l'application de l'institution de l'extradition empêchent les crises politiques majeures, garantissent la stabilité économique régionale et mondiale et, finalement, manifestent la justice.

Il a été déclaré que l'institution d'extradition n'est pas seulement une institution juridique, mais aussi une institution dépend de facteurs politiques et des équilibres politiques régionaux. L'institution d'extradition est une institution qui vise à empêcher les criminels d'échapper à la justice d'un point de vue idéaliste, mais d'un point de vue réaliste, l'extradition est également un outil qui empêche les crises politiques en tenant compte des équilibres politiques. Dans l'étude, on a vu que dans la pratique, le respect de la loi et la cohérence étaient abandonnés pour trouver une solution politique. En conséquence, des points incertains concernant l'extradition ont été essayés d'être clarifiés.

L'étude se compose essentiellement de trois parties distinctes. Dans la première partie; Le concept d'extradition, l'évolution historique de l'extradition, les principes de l'extradition et les sources d'extradition sont discutés. Dans la deuxième partie, les effets de la Convention européenne des droits de l'homme (CEDH) sur l'institution d'extradition, les pratiques d'extradition dans les États étrangers et les pratiques d'extradition au regard de la Cour pénale internationale (CPI) sont examinées. Dans la troisième et dernière section, sous le titre de l'extradition en droit turc, les conditions

d'extradition et toutes les étapes pratiques de la procédure d'extradition sont examinées. Sous la même rubrique, la méthode de retour basée sur le consentement, qui est une alternative à la procédure de retour ordinaire et inscrite dans notre législation nationale avec la loi n ° 6706, publiée au Journal Officiel du 05.05.2016 et numérotée 29703, a également été examinée. Lors de l'examen de la règle de spécialité sous le titre de méthode d'extradition, les problèmes que nous rencontrons concernant la règle de spécialité dans la procédure d'extradition fondée sur le consentement ont également été examinés en détail.

De nombreuses sources, écrites et électroniques, ont été utilisées dans l'étude. Les articles pertinents de la législation internationale et nationale qui sont des sources de pratiques institutionnelles sont inclus dans toute l'étude. De nombreuses sources étrangères ont été utilisées pour expliquer les règles et pratiques d'extradition acceptées. Dans les explications concernant les pratiques d'extradition dans les États étrangers, les décisions de la Cour EDH et la législation pertinente des États étrangers ont été examinées conjointement avec des sources universitaires étrangères. Dans les déclarations faites au sujet de l'extradition en République de Turquie, de nombreuses études universitaires nationales dans ce domaine ont été utilisées.

L'extradition est une institution qui a une histoire profonde, mais n'a retrouvé sa fonction moderne que dans la seconde moitié du XXe siècle. Dans la première partie de notre étude, l'évolution historique et les sources de l'extradition sont examinées. Le droit international faisant également partie des sources, les priorités des sources et les points où elles divergent sont examinés. La confusion conceptuelle que l'institution d'extradition a connue dans le droit turc d'hier à aujourd'hui a été abordée et il a été déclaré que cette confusion est préjudiciable à l'avenir de l'institution et à la certitude et la prévisibilité de la loi. Sous le titre intitulé «Concepts» qui se trouve dans la première partie, il a été déclaré qu'il était plus correct d'utiliser le concept de «suçuların iadesi» au lieu des concepts tels que «Geri verme», «geri verilme» etc. et qu'il devrait y avoir une unité conceptuelle au sein des sources nationales et internationales.

L'institution d'extradition a des milliers d'années. Le fait d'avoir une formation a conduit à la naissance d'une tradition liée à l'institution et un certain nombre de principes ont été reconnus internationalement. Dans la première partie de notre étude, de nombreux principes tels que "Citoyens non extradables", "Double incrimination", "Crimes politiques non extradables", "Crimes militaires non extradables" ont été examinés en détail et les points sur lesquels les principes sont en conflit les uns avec les autres ont été signalés. En particulier, des incompatibilités entre les exceptions au principe de non-extradition et la prévisibilité des crimes politiques ont été signalées.

L'extradition a toujours été une institution se concentrant sur les relations interétatiques et ignorant l'individu, mais depuis la seconde moitié du XXe siècle, les droits de l'homme sont devenus partie intégrante de nombreuses institutions juridiques, y compris l'institution de l'extradition dans le monde. L'institution d'extradition a été affectée par ce changement et la nécessité des pratiques de l'institution d'extradition de fonctionner conformément aux droits de l'homme est apparue. La CEDH, dont T.C. est un parti, est l'une des institutions les plus efficaces qui visent à la protection active des droits de l'homme. La protection des droits spécifiés dans la CEDH par la Cour EDH et la production de jurisprudence à cet égard ont fait de la CEDH un document vivant et efficace. Par conséquent, en ce qui concerne les États parties, la CEDH a affecté l'institution d'extradition. Par conséquent, dans la deuxième partie de la deuxième partie de notre étude, la manière dont la CEDH affecte l'extradition des criminels est discutée sous le titre de «Retours des criminels en droit international». La portée de l'effet direct et de l'effet indirect en ce qui concerne la CEDH a été examinée et l'importance de la mesure provisoire en termes d'extradition conformément aux droits de l'homme de l'institution.

Dans la deuxième partie de notre étude, après avoir examiné l'effet de la CEDH sur l'extradition, la pratique de l'extradition dans les États étrangers est mentionnée, car l'extradition a un lien indissociable avec le droit international. L'attention a été attirée sur les pratiques différentes et uniques dans la pratique de l'extradition dans les États étrangers.

La pratique de l'extradition n'est pas seulement une institution qui fonctionne selon les règles fixées par les États dans leur droit interne. L'extradition des criminels est basée sur la coopération entre les États, de sorte que les accords d'extradition plurilatéraux et bilatéraux entre les États sont importants. À cet égard, l'ECoE, où notre pays est partie, a été fréquemment mentionnée et sa place dans l'extradition a été soulignée.

L'autonomie de la CPI vis-à-vis du CSNU lui a donné la liberté, elle s'est également rendue inefficace en termes d'exécution. Pour cette raison, l'extradition est indispensable au fonctionnement de la CPI. Le fait le plus important qui peut faire la différence entre la CPI, qui n'a pas de pouvoir d'application sur le territoire d'un État étranger, est qu'elle est une institution inefficace et une institution efficace, c'est le bon fonctionnement de l'agence d'extradition. À cet égard, la CPI, qui vise à punir les crimes contre l'humanité les plus graves et à rendre la justice dans ce domaine, a été traitée après l'examen des pratiques des gouvernements étrangers dans la deuxième partie de l'étude et la structure de la CPI a été mentionnée. Par la suite, le rôle de l'extradition dans le fonctionnement de la CPI a été discuté.

Les accords intergouvernementaux bilatéraux et / ou multiples sont d'une grande importance dans le fonctionnement de l'agence d'extradition. Cette situation entraîne des différences de pratique. Cependant, un certain nombre de schémas d'application du passé se sont produits dans la pratique de l'extradition. Selon ces schémas, le processus d'extradition se fait. Des modèles de pratiques et de méthodes d'extradition ont été transposés en droit positif, souvent par le biais des accords d'extradition. Les pratiques et méthodes acceptées dans l'extradition sont discutées dans la troisième section de l'étude, «Extradition en droit turc», et ces méthodes et procédures sont incluses en conjonction avec la pratique de l'extradition pratiquée à T.C. Dans le cadre des examens effectués dans le cadre de l'étude, toutes les étapes ont été préparées, depuis la méthode de préparation et de transmission de la demande jusqu'à la remise de la personne à extradier. À l'intérieur de ces étapes, des distinctions concernant les processus sont également incluses. À cet égard, de nombreux concepts tels que les méthodes d'examen de la demande et les types de remise de la personne à extradier ont été examinés dans les sous-

titres. Diverses méthodes d'examen telles que le système administratif, judiciaire et mixte sont également mentionnées et des exemples de différents États appliquant ces méthodes sont donnés. Des exemples de différents états qui appliquent ces méthodes sont donnés. En ce qui concerne les pays qui sont parties à ECoE, les articles sources des candidatures sont indiqués.

Lors de l'examen de la demande d'extradition par l'État requis, il a été mentionné de quelle manière les autorités judiciaires peuvent examiner la demande d'extradition. La demande d'extradition résulte d'une décision judiciaire d'un État. Décider si les décisions judiciaires des États sont bonnes ou mauvaises peut conduire à une crise politique et juridique liée au problème de souveraineté. À cet égard, les autorités judiciaires devraient éviter d'être associées aux affaires intérieures et aux décisions judiciaires d'un État étranger. Dans le cadre de l'extradition, les autorités judiciaires n'examinent pas le fondement du crime faisant l'objet de l'extradition, mais elles examinent si la demande d'extradition est valable et s'il y a un obstacle. Par conséquent, dans la troisième partie de l'étude, les limites de l'examen à effectuer par les autorités judiciaires sont également discutées. En plus de cela, il a été examiné lequel des tribunaux compétents et le tribunal compétent pour juger l'extradition, la détermination des crimes restant dans le champ d'application de l'extradition et les recours qui peuvent être pris contre la décision du tribunal. Le moyen efficace de pratiquer l'extradition est de prendre des précautions contre les situations qui peuvent nuire au processus. Ces mesures diffèrent dans la pratique comme avant et après la transmission de la demande à l'État requis. À cet égard, dans la troisième partie de l'étude, quelles pourraient être ces mesures et les mesures qui peuvent être appliquées, en particulier la mesure d'arrestation temporaire, ont été évaluées. Les méthodes de mise en œuvre des mesures pouvant être prises et les institutions pouvant être utilisées pour la mise en œuvre des mesures sont incluses. Dans ce contexte, INTERPOL est inclus et l'importance d'INTERPOL dans l'extradition est expliquée. En outre, le mandat d'arrêt européen, un instrument efficace pour l'extradition dans les pays de l'UE, a été inclus et les avantages de cette pratique ont été expliqués.

Dans le cas de différends concernant l'application de la règle de spécialité, des crises politiques peuvent survenir entre les États. À cet égard, il convient d'indiquer

clairement quelles sont les limites de la règle de spécialité en termes de détermination de la règle de spécialité et d'extradition. Dans la troisième partie de l'étude, la règle de spécialité, qui est un élément important de l'extradition, est examinée en détail sous un titre distinct. La règle de la spécialité a été largement traitée en termes d'exposer les limites concernant le sujet et la détermination.

La méthode du retour basée sur le consentement, qui est l'une des méthodes d'extradition et s'est généralisée récemment, est incluse dans la dernière partie de la troisième partie de l'étude et les aspects qui distinguent cette méthode de la méthode d'extradition habituelle sont soulignés. ECoE Annexe-3 Protocole de la méthode d'extradition basée sur le consentement inclus dans ECoE en tant que procédure facilitée. L'organisation du protocole est expliquée en spécifiant les éléments du protocole. Encore une fois, les dispositions stipulées dans la CKUAİBK numérotée 6706, où la procédure d'extradition fondée sur le consentement était réglementée par notre loi, ont été examinées et cette procédure a été émise par T.C. l'application est discutée.

À la suite de l'étude, la section de conclusion a été incluse et les discussions et les problèmes dans le cadre de l'étude ont été essayés d'être évalués en général. La place et l'importance de l'institution de l'extradition dans le tableau général ont été essayées pour être évaluées et, surtout, le conflit entre les raisons juridiques et politiques a été souligné.

ABSTRACT

In this study, the issue of extradition is discussed and examined in all aspects. The extradition, which is one of the most important elements of inter-state judicial cooperation in the international arena, is regulated in many international treaties and in our national legislation. The extradition means to extradite a person to another state to be judged or for execution of his/her sentence. The limits and application of the institution of extradition is preventing major political crises, ensuring regional and global economic stability and ultimately manifesting justice.

It has been stated that the institution of extradition is not only a legal institution but also an institution depends on political factors and regional political balances. The institution of extradition is an institution that aims to prevent criminals from escaping from justice from an idealistic point of view, but from a realist point of view the extradition is also a tool that prevents political crises by taking the political balances into account. In the study, it was seen that in practice, compliance with the law and consistency was abandoned in order to find a political solution. As a result, uncertain points about the extradition were tried to be clarified.

The study basically consists of three separate parts. In the first part; The concept of extradition, historical development of extradition, principles of extradition and sources of extradition are discussed. In the second part, extradition issues in terms of international law are discussed. In the second part, the effects of the European Convention on Human Rights (ECHR) on the extradition institution, extradition practices in foreign states and extradition practices in terms of the International Criminal Court (ICC) are examined. In the third and last section, under the title of extradition in Turkish Law, conditions for extradition and all practical stages of the extradition process

are discussed. Under the same heading, the method of return based on consent, which is an alternative to the ordinary return procedure and entered into our national legislation with the law numbered 6706, published in the Official Gazette dated 05.05.2016 and numbered 29703, has also been examined. While examining rule of specialty under the title of extradition method, the problems that we encounter regarding the rule of specialty in the consent-based extradition procedure were also examined in detail.

Many sources, written and electronic, were used in the study. Relevant articles of international and national legislation that are sources of institutional practices are included in the whole study. Many foreign sources have been used in explanations regarding the accepted rules and practices of the extradition. In the explanations regarding the practices of the extradition in foreign states, the decisions of the ECtHR and the relevant legislation of the foreign states were examined together with foreign academic sources. In the statements made regarding the extradition in the Republic of Turkey, many domestic academic studies in this field have been used.

The extradition is an institution that has a deep history, but regained its modern function only in the second half of the 20th century. In the first part of our study, historical development and sources of the extradition are examined. Since international law is also among the sources, the priorities of the sources and the points where they diverge are examined. The conceptual confusion that the institution of extradition has been experiencing in Turkish Law from past to present has been addressed and it has been stated that this confusion is harmful for the future of the institution and the certainty and predictability of the law. Under the title called “Concepts” which is in the first part, it has been stated that it is more correct to use the concept of “suçluların iadesi” instead of the concepts such as “Geri verme”, “geri verilme” etc. and that there should be a conceptual unity within the national and international sources.

The institution of extradition is thousands of years old. Having a background has led to the birth of a tradition related to the institution and a number of principles have been recognized internationally. In the first part of our study, many principles such as "Non-Extraditable Citizens", "Double Criminality", "Non-Extraditable Political Crimes",

"Non-Extraditable Military Crimes" were discussed in detail and the points where the principles conflict with each other were pointed out. In particular, incompatibilities between the exceptions to the principle of non-extradition and predictability in political crimes were pointed out.

The extradition has historically been an institution focusing on interstate relations and ignoring the individual, but since the second half of the 20th century, human rights have become an integral part of many legal institutions globally. The institution of extradition was affected by this change and the necessity of the practices of the institution of extradition to operate in accordance with human rights emerged. The ECHR, of which T.C. is a party, is one of the most effective institutions that have been aimed at the active protection of human rights. The protection of the rights specified in the ECHR by the ECtHR and the production of case law in this regard have made the ECHR a living and effective document. Therefore, in terms of States parties, the ECHR affected the institution of extradition. Therefore, in the second part of our study, how the ECHR affects the extradition of criminals is discussed under the title of "Returns of Criminals in International Law". The scope of the direct effect and indirect effect with respect to the ECHR has been examined and the importance of the interim measure in terms of the extradition in accordance with the human rights of the institution.

In the second part of the second part of our study, after examining the effect of the ECHR on the extradition, the practice of the extradition in foreign states is mentioned, since the extradition has an inseparable relationship with international law. Attention has been drawn to different and unique practices in the practice of extradition in foreign states.

The practice of extradition is not just an institution that operates with the rules set by the states in their domestic law. The extradition of criminals is based on cooperation between states, so the plurilateral and bilateral extradition agreements between states are important. In this regard, ECoE, where our country is a party, has been frequently mentioned and its place regarding the extradition has been emphasized.

ICC's autonomy from UNSC gave it freedom, it also rendered itself ineffective in terms of execution. For this reason, the extradition is indispensable for the functioning of ICC. The most important fact that can make a difference between ICC, which has no enforcement power in foreign state territory, is that it is an inefficient institution and is an effective institution is how well the extradition agency works. In this regard, ICC, which is intended to punish the most serious crimes against humanity and distribute justice in this field, was handled after the examination of foreign government practices in the second part of the study and the structure of ICC was mentioned. Subsequently, the role of the extradition in the functioning of the ICC was discussed.

Intergovernmental bilateral and / or multiple agreements are of great importance in the functioning of the extradition agency. This situation causes differences in practice. However, a number of application patterns from the past have occurred in the practice of the extradition. According to these patterns, the process of the extradition is done. Templates for the practices and methods of extradition have been transposed to positive law, often through the extradition agreements. The practices and methods accepted in the the extradition are discussed under the third section of the study, “Extradition in Turkish Law”, and these methods and procedures are included in conjunction with the practice of the extradition that are practiced in T.C. Within the scope of the examinations carried out in the study, all the stages were prepared, from the method of preparing and transmitting the request to the surrender of the person to be extradited. Within these stages, distinctions regarding the processes are also included. In this regard, many concepts such as methods of examination of the request and types of the surrender of the person to be extradited have been examined in subtitles. Various examination methods such as administrative, judicial and mixed system are also mentioned and examples from different states applying these methods are given. Examples from different states that apply these methods are given. In terms of the countries that are parties to ECoE, the source articles of the applications are pointed out.

In the process of examining the extradition request by the requested state, it was mentioned in which ways the judicial authorities can examine the extradition request. The request for extradition is made as a result of a state's judicial decision. Deciding

whether states' judicial decisions are right or wrong can lead to a political and legal crisis arising from the problem of sovereignty. In this respect, judicial authorities should avoid being involved in the internal affairs and judicial decisions of a foreign state. In the extradition, the judicial authorities do not examine the basis of the crime subject to the extradition, but they examine whether the extradition request is valid and whether there is an obstacle. Therefore, in the third part of the study, the limits of the examination to be made by the judicial authorities are also discussed. In addition to this, it was examined which of the competent courts and place of jurisdiction to carry out the trial regarding the extradition, the determination of the crimes remaining within the scope of the extradition and the remedies that can be taken against the decision of the court.

The effective way of practicing the extradition is to take precautions against situations that can harm the process. These measures differ in practice as before and after transmission of the request to the requested state. In this regard, in the third part of the study, what these measures might be and the measures that can be applied, especially the temporary arrest measure, were evaluated. The methods to implement the measures that can be taken and the institutions that can be used in the implementation of the measures are included. In this context, INTERPOL is included and the importance of INTERPOL in the extradition is explained. In addition, the European Arrest Warrant, an effective instrument for the extradition in EU countries, was included and the benefits of this practice were explained.

In the case of disputes in the way the rule of specialty is applied, political crises may occur between states. In this respect, it should be clearly stated what the limits of the rule of specialty are in terms of determining the rule of specialty and the extradition. In the third part of the study, the rule of specialty, which is an important element of the extradition, is examined in detail under a separate title. The rule of specialty has been handled extensively in terms of exposing boundaries regarding the subject and determination.

The consent-based return method, which is one of the extradition methods and has become widespread recently, is included in the last part of the third part of the study

and the aspects that distinguish this method from the usual extradition method are pointed out. ECoE Annex-3 Protocol of the consent-based extradition method included in ECoE as a facilitated procedure. How the Protocol is organized is explained by specifying the Protocol items. Again, the provisions stipulated in the CKUAİBK numbered 6706, where the consent-based extradition procedure was regulated in our law, were examined and this procedure was issued by T.C. application is discussed.

As a result of the study, the conclusion section has been included and the discussions and problems within the scope of the study have been tried to be evaluated in general. The place and importance of the institution of extradition in the general picture was tried to be evaluated and most importantly, the conflict between legal and political reasons was pointed out.

ÖZET

Bu çalışmada suçluların iadesi konusu ele alınmış ve tüm yönleriyle incelenmiştir. Uluslararası alanda devletlerarası adli iş birliğinin en önemli unsurlarından biri olan suçluların iadesi, birçok uluslararası ve ulusal kaynakta düzenlenmiştir. Suçluların iadesi temel olarak bir devletin bir bireyi başka bir devlete yargılanması veya cezasının infazı için iade etmesi anlamını taşımaktadır. Suçluların iadesi kurumunun sınırları ve uygulaması; siyasi anlamda büyük krizlerin önüne geçilmesi, bölgesel ve küresel ekonomik istikrarın sağlanması ve neticede adaletin tecelli etmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmanın genelinde suçluların iadesi kurumunun sadece hukuki bir kurum olmadığı ve kurumun siyasi etkenlere ve bölgesel politik dengelere bağlı olduğu ifade edilmiştir. Suçluların iadesi kurumu, idealist bakış açısıyla suçluların adaletten kaçmasını önleme amacı taşıyan bir kurumdur ancak realist bir bakış açısıyla bakıldığında siyasi dengeleri dikkate alarak siyasi krizlerin çıkmasına engel olan bir araç niteliğindedir. Çalışmada bu duruma dikkat edilmiş ve uygulamada siyasi çözüm bulma amacıyla zaman zaman hukukilik ve tutarlılıktan uzaklaştığı tespit edilmiştir. Neticede suçluların iadesi kurumuna ilişkin unsurlar her yönüyle aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma temel olarak üç ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; suçluların iadesi kavramı, suçluların iadesi kurumunun tarihsel gelişimi, suçluların iadesine ilişkin ilkeler ve suçluların iadesi kurumunun kaynakları ele alınmıştır. İkinci bölüm içerisinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) suçluların iadesi kurumuna etkileri, yabancı devletlerde suçluların iadesi uygulamaları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) bakımından suçluların iadesi uygulamaları incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Türk hukukunda suçluların iadesi başlığı altında suçluların iadesine ilişkin

koşullar ve suçluların iadesi sürecinin pratikteki tüm aşamaları ele alınmıştır. Aynı başlık altında, olağan iade usulüne alternatif olan ve ulusal mevzuatımıza 05.05.2016 tarihli ve 29703 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış 6706 sayılı kanunla¹ giren rızaya dayalı iade usulü de incelenmiştir. Özellik kuralı yine üçüncü başlık altında ayrıca incelenirken rızaya dayalı iade usulünde özellik kuralına ilişkin karşımıza çıkan problemlere de detaylıca yer verilmiştir.

Çalışmada yazılı ve elektronik olmak üzere birçok kaynaktan faydalanılmıştır. Çalışmanın tamamında suçluların iadesi uygulamalarına kaynaklık eden uluslararası ve ulusal mevzuatın ilgili maddelerine yer verilmiştir. Suçluların iadesi kurumunun kabul görmüş kuralları ve uygulamalarına yönelik açıklamalarda birçok yabancı kaynaktan faydalanılmıştır. Mamafih; suçluların iadesi kurumunun yabancı devletlerdeki uygulamalarına ilişkin açıklamalarda da yabancı akademik kaynaklarla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) kararları ve yabancı devletlerin ilgili mevzuatları incelenmiştir. Türk hukuku özelinde suçluların iadesi kurumuna ilişkin yapılan açıklamalarda ise ilgili birçok yerli akademik çalışmadan faydalanılmıştır.

Suçluların iadesi, tarihsel anlamda derin bir geçmişi olan ancak modern anlamdaki işlevine 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kavuşmuş bir kurumdur. Çalışmamızın birinci bölümünde suçluların iadesinin tarihsel gelişimine ve kaynaklarına yer verilmiştir. Uluslararası hukukun da kaynaklar arasında yer alması nedeniyle kaynakların öncelikleri ve birbirlerinden ayrıldıkları noktalar incelenmiştir. Suçluların iadesi kurumunun Türk Hukuku’nda geçmişten bugüne dek yaşamakta olduğu kavram karmaşası ele alınmış ve bu kavram karmaşasının kurumun geleceği ve hukuk güvenliği için zararlı olduğu ifade edilmiştir. Birinci bölümün kavramlar başlığı altında suçluların iadesi kurumunun ifadesi amacıyla “Geri verme”, “geri verilme” vs. gibi kavramlar yerine “suçluların iadesi” kavramının kullanılmasının daha doğru olduğu ve ulusal ve uluslararası kaynaklar dahilinde kavram bakımından bir birliğin bulunması gerektiği belirtilmiştir.

¹ 05.05.2016 tarihli ve 29703 sayılı Resmî Gazete
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160505-20.htm> (Erişim Tarihi: 10.11.2020)

Suçluların iadesi kurumunun binlerce yıllık geçmişinin olması kuruma ilişkin bir geleneğin doğmasını sağlamış ve belirli birtakım ilkelerin uluslararası alanda kabul görmesine yardımcı olmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde “Suçluların İadesine İlişkin İlkeler” başlığı altında “Vatandaşın İade Edilemezliği”, “Çifte Cezalandırılabilirlik”, “Siyasi Suçlarda İade Edilemezlik”, “Askeri Suçlarda İade Edilemezlik” gibi birçok ilke geniş kapsamlı olarak ele alınmış ve ilkelerin birbiriyle çeliştikleri noktalara dikkat çekilmiştir. Özellikle siyasi suçlarda iade edilemezlik ilkesinin istisnaları ile öngörülebilirlik arasındaki uyumsuzluklar işaret edilmiştir.

Suçluların iadesi tarih boyunca devletlerarası ilişkileri odak noktası alan ve bireyi göz ardı eden bir kurum olmuştur ancak insan hakları kavramı 20. yüzyılın (y.y.) ikinci yarısından itibaren birçok hukuk kurumunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu değişimden suçluların iadesi kurumu etkilenmiş ve suçluların iadesi kurumu uygulamalarının insan haklarına uygun işletilmesi gerekliliği doğmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin (T.C.) de tarafı bulunduğu AİHS, insan haklarının aktif bir şekilde korunması amacına matuf ortaya çıkmış en etkili kurumlardan biridir. AİHS’de belirtilen hakların AİHM tarafından korunması ve bu hususta içtihat üretilmesi AİHS’yi yaşayan ve etkili bir belge haline getirmiştir. Dolayısıyla taraf devletler bakımından AİHS’nin suçluların iadesi kurumuna etkisi çok fazla olmuştur. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünün ikinci kısmında “Uluslararası Hukuk Bakımından Suçluların İadesi” başlığı altında AİHS’nin suçluların iadesi kurumunu ne şekilde etkilediği ele alınmıştır. Suçluların iadesi bakımından AİHS’nin sağladığı doğrudan koruma ve dolaylı korumanın kapsamı incelenmiş ve AİHM tarafından uygulanan geçici önlemin suçluların iadesi kurumunun insan haklarına uygun olarak tecelli etmesi bakımından önemine işaret edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde AİHS’nin suçluların iadesi kurumuna etkisinin incelenmesinin ardından suçluların iadesi kurumunun uluslararası hukukla ayrılmaz bir ilişkisi olması nedeniyle, yabancı devletlerdeki suçluların iadesi uygulamalarına değinilmiştir. Yabancı devletlerdeki suçluların iadesi uygulamalarına dair genel bilgi verilmiş ve farklı uygulamalar işaret edilmiştir.

Suçluların iadesi uygulamaları sadece devletlerin iç hukuklarında belirlemiş oldukları kurallarla işleyen bir kurum değildir. Suçluların iadesi devletler arasındaki iş birliğine dayanır; bu sebeple devletler arasında yapılan ikili ve toplu suçluların iadesi anlaşmaları önem taşımaktadır. Bu bakımdan çalışmanın genelinde T.C.’nin de tarafı bulunduğu Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi’ne (SİDAS) sıkça değinilmiş ve suçluların iadesi kurumundaki yeri vurgulanmıştır.

UCM’nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nden (BMGK) özerk olması kendisine özgürlük alanı kazandırmışsa da kendisini icrai bakımdan etkisiz kılmıştır. Bu sebeple UCM’nin işleyişi için suçluların iadesi kurumu olmazsa olmazdır. Kendi kolluk gücü ve yabancı devlet topraklarında icrai gücü olmayan UCM’yi etkisiz ve kâğıt üzerinde bir kurum olmaktan kurutabilecek tek kurum suçluların iadesi kurumudur. Bu bakımdan insanlığa karşı işlenmiş en ciddi suçları cezalandırması ve bu alanda adalet dağıtması amaçlanan UCM, çalışmanın ikinci bölümünün ikinci kısmında ele alınmış ve kurumun içeriğinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte suçluların iadesi kurumunun UCM’nin işleyişindeki yeri ele alınmıştır.

Suçluların iadesi kurumunun işleyişinde devletlerarası ikili ve/veya çoklu anlaşmalar büyük öneme sahiptir. Bu durum uygulamada farklılıklar doğurmaktadır ancak yine de suçluların iadesi kurumunda genelde kabul gören ve geçmişten gelen birtakım uygulama kalıpları oluşmuştur. Neticede oluşan bu kalıplara göre suçluların iadesi işlemleri yapılmaktadır. Suçluların iadesi uygulamaları ve yöntemlerine ilişkin oluşan şablonlar çoğu zaman suçluların iadesi anlaşmalarıyla pozitif hukuka aktarılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümü olan “Türk Hukukunda Suçluların İadesi” başlığı altında suçluların iadesinde öngörülen koşullar, kabul gören uygulamalar ve yöntemler ele alınmış ve çoğu zaman Türk hukukunda uygulanmakta olan suçluların iadesi uygulamalarıyla birlikte bu yöntem ve işleyişlere yer verilmiştir. Çalışmada yapılan incelemeler kapsamında; aranan koşullar ve iadeye kaynaklık eden talepten itibaren hazırlanıp iletilmesi usulünden, iadenin tamamlandığı teslim anına ve iade masraflarının ödenmesine kadar tüm aşamalara yer verilmiştir. Bu kapsamda, iade talebini inceleme yöntemleri ve teslim çeşitleri gibi birçok ayırım da alt başlıklarda incelenmiştir. İdari, adli ve karma sistem gibi çeşitli inceleme yöntemlerine ayrıca değinilmiş ve bu

yöntemleri uygulayan farklı devletlerden örnekler verilmiştir. SİDAS’a taraf olan ülkeler bakımından uygulamaların kaynak maddeleri işaret edilmiştir.

İade talebinin talep edilen devlet tarafından incelenmesi sürecinde adli makamların iade talebini hangi yönlerden inceleyebileceklerine değinilmiştir. İade talebi bir devletin adli kanaati sonucunda yapılmaktadır. Devletlerin, başka devletlerin adli kanaatlerinin doğru veya yanlış olduğuna karar vermesi devletlerarasında egemenlik sorunundan kaynaklanan siyasi ve hukuki krizler doğurabilir. Bu bakımdan adli makamlar yabancı devletlerin iç işleri ve adli kararlarına dahil olmaktan uzak durmalıdırlar. Bu görüşe paralel olarak suçluların iadesinde de adli makamlar iadeye konu suça ilişkin maddi bir inceleme yapmazlar; sadece iade talebinin geçerli olup olmadığına ve engel bir durumun olup olmadığına ilişkin inceleme yaparlar. Çalışmanın üçüncü bölümünde adli makamlar tarafından yapılacak incelemenin sınırları ele alınmıştır. Bununla birlikte suçluların iadesine ilişkin yargılamayı yürütecek yetkili ve görevli mahkemelerin hangileri olduğu, suçluların iadesi kapsamında kalan suçların tespiti ve mahkemenin vermiş olduğu karara karşı gidilebilecek kanun yolları incelenmiştir.

Suçluların iadesinin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin yolu, sürece zarar verebilecek durumlara karşı tedbirlerin alınmasıdır. Bu tedbirler uygulamada talepten önce talep edilen devlete iletilmesinden önce ve iletilmesinden sonra alınacak tedbirler olarak farklılık göstermektedirler. Bu bakımdan çalışmanın üçüncü bölümünde bu tedbirlerin neler olabileceğine değinilmiş ve geçici tutuklama tedbiri başta olmak üzere uygulanabilecek olan birçok tedbir değerlendirilmiştir. Tedbirleri uygulama yöntemleri ve tedbirlerin uygulanmasında kullanılabilecek kurumlar da değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Uluslararası Polis Teşkilatı’na (INTERPOL) yer verilmiş ve INTERPOL’ün suçluların iadesindeki yeri açıklanmıştır. Bununla birlikte AB ülkelerinde suçluların iadesi bakımından etkili bir enstrüman olan Avrupa Tutuklama Müzekkeresi incelenmiş ve bu uygulamanın farklılıkları açıklanmıştır.

Özellik kuralının uygulanış biçiminde uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda devletlerarasında siyasi krizler ortaya çıkabilmektedir. Bu bakımdan özellik kuralının

tespiti ve suçluların iadesi bakımından özellik kuralının sınırlarının ne olduğu açıkça ortaya konulmalıdır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ayrı bir başlık altında suçluların iadesi kurumunun önemli bir unsuru olan özellik (hususilik) kuralı detaylarıyla incelenmiştir. Sınırların ortaya konulması ve tespitin yapılabilmesi bakımından özellik kuralı geniş çaplı olarak ele alınmıştır.

Suçluların iadesi yöntemlerinden olan ve yakın dönemde yaygınlaşmaya başlayan rızaya dayalı iade yöntemine çalışmanın üçüncü bölümünün son kısmında yer verilmiş ve bu yöntemi olağan iade usulünden ayıran farklılıklara işaret edilmiştir. SİDAS'ta kolaylaştırılmış usul olarak yer alan rızaya dayalı iade yönteminin SİDAS Ek-3. Protokol'de nasıl düzenlendiği Protokol maddeleri belirtilerek açıklanmıştır. Mamafih; rızaya dayalı iade usulünün hukukumuzda düzenlendiği 6706 sayılı CKUİBK'de hükme bağlanan maddeler incelenmiş ve bu usulün Türk hukukundaki uygulaması ele alınmıştır.

Çalışmanın neticesinde sonuç bölümüne yer verilmiş ve çalışma kapsamında yapılan tartışmalar ve sorunlar genel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Suçluların iadesi kurumunun genel resim içerisindeki yeri ve önemi işaret edilmiş ve en önemlisi siyasi ve ekonomik sebeplerle hukukilik arasındaki çatışmaya yer verilmiştir.

GİRİŞ

Adalet, toplumların ulaşmaya çalıştıkları ancak somut olaylar özelinde ne olduğuna karar vermekte zorlandıkları soyut bir kavramdır. Adalet fikri haklının hakkını alması üzerine kurulu olmasına rağmen kimin haklı olduğu ve hakkın ne olduğu konusunda objektif bir cevap vermez. Bu cevabı sağlama noktasında insanlığın elindeki en elverişli araçlardan biri hukuktur. Hukuk, ideal dünyada adaletin sağlanması amacını taşıyan en elverişli araçlardan biridir ve hakkın ve haklının ne olduğu konusunda bir cevap verme iddiasındadır.

Hakkın ve haklının ne ve kim olduğunu tespit etmekle birlikte bu tespitin sonuçlarının hayata geçirilmesinin mümkün olmadığı, yani ortada bir yaptırım gücünün olmadığı durumda hukuk bütünüyle beyhude bir çaba haline gelecektir. Dolayısıyla hukukun uygulanabilirliğinin olması için zorlayıcı bir güç odağına ihtiyaç vardır. Bu güç odağı, devletlerin iç hukuklarında bizatihi devletin kendisi ve yaptırım gücüdür ancak uluslararası mecralarda bu denli bir güç odağının bulunması zordur. Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşmasına göre tüm uluslar eşit haklara sahiptirler ve hukuki anlamda birbirlerine üstünlükleri yoktur. Bu fikrin kabulü uluslararası bağlamda oluşturulmaya çalışılan hukuki pratiklerin uygulanabilirliğini ve yöntemlerini etkilemiştir.

Suçluların iadesi kurumu, suç işledikten sonra başka ülke toprağına geçen bir kişinin yargılanması veya cezasının infaz edilmesi amacıyla geri getirilmesi için devletlerarası iş birliğini gerektiren bir uygulamalar bütünüdür. Uluslararası kamu hukuku alanına dahil olan suçluların iadesi kurumuna her ne kadar hukuki ve güvenilir bir vizyon ve misyon yüklenmek istenilse de merkezi bir yaptırım gücünün bulunmaması nedeniyle uygulamada kurumun konjonktüre bağlı yapısı öngörülebilirliğini sorgulatmaktadır.

Suçluların iadesi kurumunun öngörülebilirliğine zarar veren konjonktürel şartlar, ironik bir şekilde öngörülebilirlik ihtiyacıyla suçluların iadesi anlaşmalarının yaygınlaşmasına da sebep olmuştur.

19. yüzyılın (y.y.) ikinci yarısından itibaren sanayi devriminin gerçekleşmesiyle uzun mesafeler kısa zamanda kat edilmeye başlanmış ve teknolojinin bir sonucu olarak uluslararası niteliğe haiz suçlarda artış yaşanmıştır. Suçlular cezalandırılmaktan kaçmak için ülke sınırlarını kolay bir şekilde terk edip, uzak ülkelere kaçabilmeye başlamışlardır. 20. y.y.'de kapitalizm dünya ekonomisi üzerinde hâkim ideoloji haline gelmiş, devletler arasında ticaret ve iş birlikleri artmış ve uluslararası alanda ekonomik işlem hacmi büyümüştür. Büyüyen ve gelişen sistemin aksamaya uğramadan yürümesi için uluslararası alanda suçluluğun önüne geçilmesi ve devletler arası siyasi krizlerin engellenmesi ihtiyacı hissedilmiştir. Bu sebeple en azından belirli aşamaya kadar güvenilirlik ve öngörülebilirlik ihtiyacı artmıştır. Neticede anılan ihtiyaçlar binlerce yıldan beri var olan suçluların iadesi kurumunun önemini arttırmıştır.

Suçluların iadesi kurumu temelde devletlerarası ikili ve çoklu anlaşmalar aracılığıyla düzenlenmektedir. Devletler ikili ve çoklu anlaşmalar imzalayarak bölgelerinde ve aralarındaki ikili ilişkilerde öngörülebilirlik sağlamayı amaçlamışlar ve bu yolla siyasi ve ekonomik problemlerin önüne geçmeye çalışmışlardır. Suçluların iadesi anlaşmaları bu alanda devletlerin iç hukuklarını da şekillendirmiş ve suçluların iadesi özelinde iç hukuk mevzuatları ortaya çıkmıştır. Binlerce yıl öncesinden gelen kabullerle birlikte suçluların iadesi anlaşmalarının ve devletlerin iç hukuklarında yer alan hükümlerin artması, bu alanda birtakım yerleşmiş uygulamaların, ilkelerin ve teamüllerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle suçluların iadesi kavramı ve bu kavramın ne anlama geldiği ele alınmış ve bu alandaki kavram problemleri incelenmiş ve suçluların iadesi kurumunun hem uluslararası hem ulusal bakımdan tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bilahare günümüze kadar gelen ve günümüzde suçluların iadesi kurumunun uygulanışında kabul gören ilkelere yer verilmiştir. Yer verilen ilkelerin uluslararası ve

ulusal anlamda suçluların iadesi bakımından taşıdığı öneme ve kuralların uygulanış biçimindeki problemlere değinilmiştir. Son olarak suçluların iadesinin kaynakları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde suçluların iadesinin AIHS’de ve yabancı devletlerin iç hukuklarındaki yansımalarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Son olarak özel ve benzeri bulunmayan bir kurum olan ve varlığı suçluların iadesi kurumunun işleyişine bağlı olan Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (UCM) suçluların iadesi kurumuyla arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise suçluların iadesi kurumunun Türk hukukunda pratikte nasıl işlediği, iade sürecinde aranılan koşullar ve kurumun uygulanışında ne gibi yol ve yöntemlerin izlendiğine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın bütününde suçluların iadesi kurumunun devletlerarasındaki ikili ve bölgesel ilişkilere temelden bağlı olmasından dolayı bu kurumun uluslararası alandaki ortak paydaları üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR, TARİHSEL GELİŞİM VE KAYNAKLAR

I. Kavramlar

Suçluların iadesi kurumunu anlayabilmek adına kurumun tanımını yapmak ve benzer kavramları incelemek zaruridir. Hukukumuzda suçluların iadesi kurumunu isimlendirme konusunda büyük çelişkiler var olmuş ve özellikle yakın tarihte birçok tartışma ortaya çıkmıştır; bu sebeple kuruma ilişkin kavramların detaylı şekilde ele alınması önem arz etmektedir. Bu başlık altında suçluların iadesinin tanımı, kuruma ilişkin kavram sorunları ve suçluların iadesi ile benzer kavramlar arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Suç işleyen bir birey cezasını çekmeden ülkeden ayrılmış ve işlediği suç dolayısıyla ülke yetkililerince yakalanıp ilgili birimlere sevk edilememiş olabilir. Bu gibi durumlarda devletlerin başka ülkelerde bulunan suçluların yakalanmasına ilişkin bizzat aksiyonlarda bulunması uluslararası kamu hukuku kuralları uyarınca devletlerin egemenlik haklarını ihlal edeceği gerekçesiyle kabul edilemez.² Bir devlet tarafından başka bir devletin topraklarında güç kullanılması ya da güç kullanılacağına ilişkin tehdit edilmesi BM Şartı uyarınca yasaktır.³ Dolayısıyla devletler, ülkelerinde meydana gelmiş olaylar üzerinde icra yetkisine sahip olsalar da başka ülke topraklarında yetkisizdirler.⁴ Diğer yandan ülkeyi terk etmenin adaletten kaçış yolu olarak görülmesi ve bu durumun

² Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 13. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2019, s. 127

³ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Birleşmiş Milletler Şartı** m. 2/4 <https://inhak.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi:06.12.2020)

⁴ Martin Dixon, Robert Mccorquodale, **Cases and Materials on International Law**, 4th Edition, Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 268.

yoğunluk kazanması halinde ekonomik ve siyasi olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır. Suçlu bireyin suçun işlendiği ülkeden çıkış yapmış olması nedeniyle cezalandırılmamış olması; suçun işlendiği devletin egemenlik haklarının ihlaline sebep olmakta ve işlenmiş olan bir suçun cezasız kalması nedeniyle adaletin sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.⁵ Bu sebeplerle suçluların iadesi kurumu suçlu bireyin cezalandırılması ve anılan olumsuz sonuçların önüne geçilmesi bakımından önemli bir kurum olarak hukukta kendine yer bulmuştur.⁶

Devletler teknolojinin ilerlemesi, mesafelerin kısılması ve globalleşmenin etkili olmasıyla birlikte suçların cezasız kalmasını engellemek amacıyla⁷ iş birliğine gitme ihtiyacı duymuşlardır. Söz konusu ihtiyacın karşılanması için suçluların iadesi adı altında belirli kurallar ve protokoller geliştirilmiştir.⁸ Ortak siyasi çalışmanın da bir yansıması olan suçluların iadesi kurumu,⁹ gelişen teknolojiyle birlikte devletler arasında sıkça başvurulmuş bir adli iş birliği türü haline gelmiştir. Günümüzde bu iş birliğinin kapsamı ve etkisine ilişkin tartışmalar özellikle 2016 yılında Fethullahçı Terör Örgütü'nün ülkemizde gerçekleştirdiği darbe girişimi ve yine 2016 yılında yapılan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlık Seçimleri'ne Rusya'nın müdahale edip etmediğine ilişkin çıkan kriz sonrasında hararetli bir hal almıştır.¹⁰ Uluslararası suçların engellenmesi ve uluslararası ceza hukukuna öngörülebilirlik katması bakımından suçluların iadesi bilinen en elverişli araçlardan biridir.¹¹

BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve AİHS gibi belgelerin imzalanması, insan haklarının devletlerin iç meseleleri sınıfından çıkmasına ve insan haklarının korunması amacıyla ortaya çıkan farklı uluslararası mekanizmaların öneminin artmasına

⁵ M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 1116

⁶ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018, s.176

⁷ İbrahim Kaya, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, 1. Baskı, Ankara: USAK Yayınları, 2005, s. 207

⁸ Eralp Özgen, **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1962, s. 222.

⁹ Vesna Stefanovska, "The Concept of Political and Terrorist Offences in Extradition Matters: A Legal Perspective", **European Scientific Journal**, Vol:11, No:34, ss. 69-86, 2015, s. 69.

¹⁰ Asif Efrat, A.L. Newman, "Intolerant Justice: Ethnocentrism And Transnational-Litigation Frameworks", **The Review of International Organizations**, Vol:15, No:1, ss. 271-299, 2020, s. 272

¹¹ Asif Efrat, Abraham L Newman, "Defending Core Values: Human Rights And The Extradition Of Fugitives", **Journal of Peace Research**, Vol: 57 No: 4, ss. 581-596, 2020, s. 582

neden olmuştur. Bu değişim suçluların iadesi kurumunu da etkilemiş ve suçluların iadesi uygulamalarının insan haklarının korunmasına ilişkin kabullere uygun olarak işletilmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Suçluların iadesi pratikleri, ikili ve/veya bölgesel anlaşmalar aracılığıyla insan haklarına uygun bir standarda bağlanma eğilimi göstermiştir.¹²

Suçluların iadesi kavramı hem teorik hem de pratik açıdan farklı kavramlara benzemekte ve bu sebeple benzer kavramlarla karıştırılabilmektedir. Nitekim suçluların iadesi kavramının başka kavramlarla karıştırılmasının yanı sıra suçluların iadesi kurumu birçok kez farklı şekilde isimlendirilmiş ve bu durum tartışma konusu olmuştur. Günümüzde suçluların iadesi olarak isimlendirilen kurum, geçmişte “geri verilme, verilme, suçluların ve şüphelilerin geri verilmesi vs.” gibi birçok farklı şekilde isimlendirilmiştir, dolayısıyla bu başlık altında, anılan karışıklığı gidermek amacıyla suçluların iadesi kavramı incelenecek daha sonra da bu kavramın benzer kavramlarla arasındaki farklar ele alınacaktır.

A. Tanım

Suçluların iadesi kurumu, adli iş birliği içerisinde ele alınan bir uygulamalar bütünüdür. Adli iş birliğinin bir türü olan suçluların iadesi kavramını anlayabilmek için adli iş birliğinin ne anlama geldiği tespit edilmelidir. Adli iş birliği, ülkemizde yürürlükte olan 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun (CKUAİBK) 2/1-c maddesinde “...bir devletin yetkili adli mercilerinin diğer bir devletin adli mercileri adına yerine getirdiği işlemlerin bütünü...” olarak ifade edilmiştir.

¹² Coşkun Necmi Savaş, “İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2013/1, ss.252-284, 2013, s. 253-254

Suçluların iadesinin ise adli iş birliğinin bir türü olduğu 6706 sayılı kanunun genel gerekçesinde ortaya konulmuştur. Gerekçede adli yardımlaşmanın, “...suçluların iadesi (geri verme), soruşturma ve kovuşturmanın devri, infazın devri ve hükümlülerin nakli...” işlemlerini kapsadığı açıkça belirtilmiştir.¹³

Suçluların iadesi kurumu adli iş birliğinin bir türü olup; doktrinde birçok kez farklı şekilde tanımlanmıştır. Örneğin; Tezcan/Erdem/Önok’a göre suçluların iadesi, yargılanmakta veya cezası infaz edilmekteyken başka bir ülkeye kaçan kişinin yargılanması veya hükmolunan cezasının infaz edilmesi amacıyla, talep halinde başka bir devlete teslim edilmesi olarak değerlendirilmiştir.¹⁴

Yargıtay 6. Ceza Dairesi’nin vermiş olduğu E. 2006/8782 K. 2007/8971 sayılı ve 12.7.2007 tarihli kararda suçluların iadesi “...bir devletin (talep edilen devlet) ülkesinde bulunan bir bireyi, yargılanması (hüküm amaçlı geri verme) ya da cezasının infazı (infaz amaçlı geri verme) için diğer bir devlete (talep eden devlet) teslim etmesine olanak veren hukukî bir işlem...” olarak tanımlanmıştır.¹⁵

Yenisey’e göre suçluların iadesi; bir şahsın, bir mahkeme kararına dayanılarak ilgili devletler arasında bir anlaşma yapılmak suretiyle talep eden devlete, daha önce işlenmiş olan bir suçtan dolayı kovuşturma yapılması veya hükmedilmiş olan hürriyeti bağlayıcı ceza veya emniyet tedbirinin yerine getirilmesi için geri getirilmesidir.¹⁶

Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır’a göre suçluların iadesi “bir ülkede suç işlendikten sonra diğer bir ülkeye kaçan sanık veya mahkûmun, suçun işlendiği ülkenin talebi veya bulunduğu devletin müracaatı üzerine ceza kovuşturmasının

¹³ 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun Genel Gerekçesi, <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekciler/cezai-konularda-uluslararasi-adli-is-birligi-kanunu-genel-gerekce/1> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

¹⁴ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Murat Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, 5.baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019, s.202.

¹⁵ Yargıtay 6. CD E. 2006/8782 K. 2007/8971 T. 12.7.2007 <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/6-ceza-dairesi-e-2006-8782-k-2007-8971-t-12-7-2007> (Erişim tarihi: 14.04.2020)

¹⁶ Feridun Yenisey, **Milletlerarası Ceza Hukuku- Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1988, s.58

gerçekleştirilebilmesi veya mahkûmiyet halinde verilmiş olan cezanın infaz edilebilmesi için başka bir devlete tesliminden ibarettir.”¹⁷

Suçluların iadesi, 6706 sayılı CKUAİBK’nin 10. maddesinden hareketle “*Yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle hakkında adli merciler tarafından ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen bir yabancı, talep üzerine, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi ya da hükmedilen cezanın infazı amacıyla talep eden devlete iade edilmesidir.*” şeklinde de ifade edilebilmektedir.

Suçluların iadesi basitçe bir kişinin başka bir devlete ceza yargılaması veya hakkında verilen ceza hükmünün uygulanması için gönderilmesi olarak da ifade edilebilir.¹⁸

Bizce suçluların iadesi; temelde siyasi ve ekonomik sebeplere dayanan ancak özelde adaleti sağlama amacına yönelmiş, suçlu olduğu iddia edilen bireyin hakkındaki soruşturma ya da kovuşturmanın yürütülebilmesi veya hakkında verilen hükmün infaz edilebilmesi amacıyla talep eden devlete teslim edilmesine imkân sağlayan, üzerine insan hakları kostümü giydirilmiş bir uygulamalar bütünüdür. Suçluların iadesi kurumunun siyasi ve ekonomik dengelere bağlı olduğunu işaret eden unsurlar Türk hukukunda da yer almaktadır. Örneğin; 6706 sayılı CKUİBK m. 22/3-c uyarınca T.C.’nin “...uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimali...” halinde iade talebi henüz yabancı devlete iletilmeden Adalet Bakanlığı tarafından reddedilebilir.

B. Kavram Sorunu

Suçluların iadesine ilişkin kavram sorunu, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden başlayarak günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir problemdir. Cumhuriyet tarihimizde suçluların iadesi kurumunun çeşitli dönemlerde çeşitli şekillerde isimlendirilmesi

¹⁷ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1115

¹⁸ Martin Böse, “International Law and Treaty Obligations, Mutual Legal Assistance, and EU Instruments”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weissner, ss. 609-631, 2019, s. 614

terminolojik sorunlara yol açmıştır. Bu başlık altında tarih boyunca suçluların iadesi kurumunun ifade biçimi konusundaki süreçlere, farklı kaynaklarda kullanılan kavramlar arasındaki çelişkilere ve doğru kavramın ne olabileceğine ilişkin incelemeler yapılmıştır.

Bir konuyu bilimsel disiplin içerisinde ele alan bir topluluğun, sağlıklı şekilde iletişim kurabilmesi için aralarındaki iletişimde belirli asgari şartlar üzerinde anlaşması gerekmektedir;¹⁹ dolayısıyla çevremizde meydana gelen olayları bir bütün içerisinde anlamlandırmamız ve öğrenilen bilgiyi diğer bireylere aktarabilmemiz için düzensiz ve dağınık halde bulunan bilgileri bir disiplin içerisinde güvenilir ve düzenli hale getirmemiz gereklidir.²⁰ Sistematik hale getirilmiş güvenilir bilgi bilimsel bilgidir. Sistematik olarak doğru ve güvenilir kavram ve bilginin kullanılması; sağlıklı ve üretken bir biçimde bilgi dağarcığımızı geliştirmemiz ve daha ileriye gidebilmemiz için elzemdir. Dolayısıyla hukuki kavramlar, olaylar ve olgular somut bir şekilde biçimsel olarak ifade edilmelidir.

Terim, kendi içerisinde bilimsel teknik ve karışık anlamları tam bir kesinlikle barındıran sözcüktür.²¹ Terim kelimesi derlemek kelimesinin eski hali olan termek kelimesinden türetilmiştir.²² Bir bilim dalının içindeki kavramların ve terimlerin belirli metot ve sistemlere göre ifade ediliş biçimine terminoloji denir.²³ Terminoloji bir bilim dalı olarak da ele alınmaktadır.²⁴ Hukukun bir bilim mi yoksa bir disiplin mi olduğu konusunda tartışma mevcuttur ancak hukukun bir bilim dalı gibi kendisine ait bir terminolojisinin olduğu su götürmez bir gerçektir. Hukukun kavram ve terimlerden oluşan kendine özgü bir terminolojisinin olması ve hukuk insanlarının bu terminolojiye sadık kalması önemlidir. Aksi takdirde mevzuatın anlaşılması ve hukukun gelişmesi için

¹⁹ Sylvia A. Ward, "The Hierarchical Terminology Technique: A Method To Address Terminology", **Quality and Quantity**, Vol: 46, No: 1, ss. 71-87, 2012, s. 72

²⁰ Ülker Gürkan, **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, 4.Bası, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005, s. 5

²¹ Aydın Köksal, **Dil ile Ekin**, İstanbul: Toroslu Yayınevi, 2003 s.51

²² Hamza Zülfikar, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1991 s. 20

²³ Shair Ali Khan, "The Distinction Between Term and Word: A Translator and Interpreter Problem and The Role Of Teaching Terminology", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, Vol: 232, ss. 696-704, 2016, s. 696-697

²⁴ Maksym O. Vakulenko, "Term And Terminology: Basic Approaches, Definitions and Investigation Methods", **International Institute for Terminology Research Journal**, Vol. 24, ss. 13-28, 2014, s. 20

bilgi birikiminin sağlanması güçleşecektir;²⁵ bu sebeplerle isimlendirme karmaşalarının önüne geçilmesi önem arz etmektedir. Kanun yazımında ve uluslararası anlaşmalarda kullanılan dilde, terminolojinin doğru kullanılması hukuk güvenliğinin sağlanması için olmazsa olmazdır.²⁶ Suçluların iadesi bakımından da söz konusu uygulama için kullanılacak doğru kavramı bulmak hukuk güvenliği ve suçluların iadesi kurumunun gelişimi için önemlidir.

Kanun yapıcının tercih ettiği kelimeler, terimlerin doğruluğu ve cümlelerin dilbilgisi kurallarına uygun olması önem arz eder çünkü ihtiyaç olduğunda sözcüklerin, terimlerin ve cümlelerin doğruluğu kanuna bakılarak denetlenebilecektir. Bu bakımdan özellikle ceza kanunlarında dil ve kavram birliği hayatidir.²⁷

İngilizce’de “extradite” ve “*extradition*”; Fransızca’da “*extrader*” ve “*L’extradition*” olarak kullanılan, iade kavramının karşılığı olan kelimeler aslen Latince “*şahsın kendisi üzerinde egemenlik sahibi olana zorla iade edilmesi*” anlamına gelen extradere kelimesinden gelmektedir.²⁸ Bu kelimelerin geçmişten bugüne kadar istikrarlı biçimde kullanılması bilgi birikiminin gelişmesine faydalı olmuş ve bir isimlendirme sorunu doğmamıştır. Hukukumuzda ise suçluların iadesi kurumu bakımından uzun zamandır süregelen bir isimlendirme sorunu mevcuttur. Suçluların iadesi kurumu zaman içerisinde farklı kanunlar ve anlaşmalar nezdinde farklı isimler altında ifade edilmiştir. Neticede bu durum terminoloji bakımından bir karışıklık yaratmıştır.

²⁵ Ward, **a.g.m.**, s. 71

²⁶ Ulutaş, “**Türk Geri Verme Hukukunda...**”, s. 272

²⁷ Kayıhan İçel, “Ceza Yasası Hazırlanırken Uyulması Gereken On Ana Kural”, **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5- Suç Politikası**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, s.13

²⁸ Ahmad Farooq, “International Cooperation To Combat Transnational Organized Crime - With Special Emphasis On Mutual Legal Assistance and Extradition”, **The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders Annual Report for 1999 and Resource Material Series**, No. 57, ss. 166-172, 2000, s. 166

Aynı uygulamayı ifade etmek için Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmaların bazılarında geri verme kavramı kullanılırken bazılarında iade kavramı kullanılmıştır. T.C.'nin taraf olduğu aynı anlaşmanın içerisinde dahi geri verme ve iade kavramlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir.²⁹

1. Anayasa ve Kanunlar Arasındaki Mevcut Çelişkiler

Suçluların iadesi kurumu anayasal düzeyde ilk olarak iade kavramıyla ifade edilmiştir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 9. maddesinde “*Bir cürümden dolayı bir Türkün ecnebi devletlere iadesi talebi devletçe kabul olunamaz...*” şeklinde iade kavramı kullanılmıştır. 765 sayılı TCK kapsamında suçluların iadesine ilişkin tercih edilen ilk kavramın iade olduğu açıkça ortaya konulmuştur. 765 sayılı kanun, 4.11.2004 tarihli ve 5252 sayılı TCK'nin Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 12'nci maddesiyle yürürlükten kaldırılana kadar mevzuatımızda yer almıştır ancak 765 sayılı TCK'nin yürürlükte olduğu süre boyunca Anayasa düzeyinde suçluların iadesine ilişkin birtakım değişiklikler meydana gelmiştir.

Suçluların iadesi kurumuna ilişkin doğrudan yapılan ilk anayasal düzenleme 1982 Anayasası'nda yer almıştır. Suçluların iadesi kurumuna ilişkin kavram karmaşası 1982 Anayasası'nda suçluların iadesi uygulamasının geri verme olarak isimlendirilmesi neticesinde derinleşmiştir. Suçluların iadesi, 765 sayılı TCK kapsamında “*iade*” olarak isimlendirilmiş olmasına rağmen 1982 Anayasası'nın 38/son fıkrasında; “*Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez*” ifadesiyle “*geri verilme*” olarak ifade edilmiştir. Bu değişiklik aynı uygulamanın tek bir hukuk sisteminde iki farklı şekilde isimlendirilmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte Anayasa'nın 38/son maddesi, yapılan 07.05.2004 tarihli değişiklikle “*Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.*” şeklinde yeni biçimine kavuşmuş ve bu sefer de suçluların iadesi kurumu sadece “*verilme*” olarak ifade edilmiştir.

²⁹ Ulutaş, “Türk Geri Verme Hukukunda...”, s. 269

1982 Anayasası ile 765 sayılı TCK arasındaki çelişki 12.10.2004 tarihli 5237 sayılı TCK'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte giderilmiştir. 2004 yılında yapılan değişiklikte suçluların iadesi kurumundan “*verilme*” olarak bahsedilmesi ve 5237 sayılı TCK'nin 18. maddesinde suçluların iadesi kurumunun “*geri verilme*” olarak isimlendirilmesi birlikte değerlendirildiğinde, “*geri verme*” kavramının tercih edildiği yönünde bir kanaat oluşmuştur; ancak bu dönemde Anayasa ile Kanun arasındaki söz konusu çelişkilerin giderilmesi yönündeki girişimler Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalarda gösterilmemiştir.

Neticede 6706 sayılı CKUAİBK 23.04.2016 tarihinde kabul edilmiş ve 05.05.2016 tarihli ve 29703 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Söz konusu kanunla birlikte suçluların iadesi kurumu kanunun 10. ve 22. maddeleri arasında yer alan üçüncü bölümde açıkça “*iade*” olarak ele alınmıştır.

Bizce sürecin tümü ele alındığında kanun koyucunun isimlendirme sorununu gidermek gibi bir amacının olmadığı ortadadır. Kanunlar ve anayasalar arasındaki uyumun kısa süreli olması ve uluslararası anlaşmalarla çoğu zaman uyum yakalanamaması nedeniyle 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5237 sayılı kanunla³⁰ oluşan kısa süreli Anayasa-Kanun uyumunun dahi tesadüfi olduğu söylenebilir.

2. Uluslararası Anlaşmalar ve Ulusal Mevzuat Arasındaki Çelişkiler

Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmalar ile kanun ve anayasa arasındaki çelişkiler 2004 değişiklikleri öncesinde de mevcuttur. Örneğin; Türkiye ile ABD arasında suçluların iadesi ve adli yardımlaşmaya ilişkin imzalanan ve 08.10.1980 tarihli ve 2312 sayılı kanunla uygun bulunan, 20.11.1980 tarihli ve 17166 sayılı Resmi Gazete’de

³⁰ 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmî Gazete
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> (Erişim Tarihi: 10.11.2020)

yayımlanan anlaşma³¹ Türkiye ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması'dır.³² Anlaşmanın imzalanmış olduğu dönemde suçluların iadesi için mevzuatta tercih edilen kavram “*iade*” olmasına rağmen ikili anlaşmada “*geri verme*” kavramı tercih edilmiştir. Nitekim söz konusu Sözleşme, Sözleşme dilinin özensiz yazılmış veya özensiz bir şekilde Türkçe'ye çevrilmiş olduğu, Sözleşme'nin ek listesinde sayılan suçların TCK'ye uygun olmadığı, gereksiz tekrarların bulunduğu ve Türk hukukunda olmayan birtakım terimlere yer verildiği gerekçeleriyle doktrinde eleştirilere maruz kalmıştır.³³

19.04.1990 tarihli ve 3638 sayılı Kanunla onaylanan ve 02/08/1992 tarih ve 21303 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Adli İş birliği Sözleşmesi'nde³⁴ suçluların iadesi kurumu “*suçluların iadesi*” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu sözleşmede Türkiye ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması'nın aksine “*iade*” kavramının tercih edildiği görülmektedir.³⁵

5237 sayılı TCK'nin yürürlüğe girmesinden sonra imzalanan, imza tarihi 06.06.2008 olan, 16.03.2010 tarihli ve 5960 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 22.05.2010 tarih ve 27588 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti ile Umman Sultanlığı Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması'nın³⁶ 34 ile 48. maddeleri arasında “*suçluların iadesi*” başlığıyla suçluların iadesi kurumu düzenlenmiştir; dolayısıyla Umman ile Türkiye arasında yapılan

³¹ 20.11.1980 tarihli ve 17166 sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17166.pdf> (Erişim Tarihi: 10.11.2020)

³² Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

³³ Süheyl Donay, “Türkiye ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım ve Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşmalar”, MHB- Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sayı:1, ss. 9-12, 1981, s.10

³⁴ Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Adli İşbirliği Sözleşmesi <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

³⁵ Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti ile Umman Sultanlığı Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması www.diabgm.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

anlaşmada 5237 sayılı TCK'nin aksine “*iade*” kavramı tercih edilmiştir. Suçluların iadesi kurumunu ifade edecek kavramın ne olduğu konusunda öylesine bir kararsızlık yaşanmıştır ki; Umman ile Türkiye arasında yapılan adli yardım anlaşmasıyla arasında kısa bir süre olmasına rağmen 03.02.2010 tarihinde imzalanan, 6121 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 10.03.2011 tarih ve 27870 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli İşbirliği Anlaşması’nda suçluların iadesi kurumu 4 ile 50. maddeler arasında “*Geri Verme*” başlığı altında ele alınmış ve “*geri verme*” kavramı tercih edilmiştir.³⁷

Suçluların iadesi kurumu hususunda kavram karmaşasının en yoğun olduğu sözleşmelerden biri ise 24.09.1982 tarihli ve 2706 sayılı kanunla uygun bulunan ve 20/02/1983 tarih ve 17965 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi’dir.³⁸ Söz konusu sözleşmenin “*Vatandaşın Geri Verilmemesi*” başlıklı 23. maddesinin 1. fıkrasında suçluların iadesi için “*geri verme*” kavramı tercih edilmişken aynı maddenin 2. fıkrasında “*iade*” kavramı kullanılmıştır. Sözleşmedeki “*Geri Verilmeyi Gerektiren Suçlar*” başlıklı 24. maddede “*iade aşağıdaki hallerde kabul olunur*” denilerek aynı maddenin başlığı ve metni arasında aynı kurumu ifade etmek için farklı kavramlar kullanılmıştır.

Türkiye’nin taraf olduğu iki taraflı sözleşmelerin Türkçe metinlerinde suçluların iadesi kurumunun ifade edilmesi için kullanılan kavramda bir birlik bulunmamaktadır. Söz konusu sözleşmelerin Türkçe metinlerinde kimi zaman “*iade*” kimi zaman “*geri verme*” kavramları kullanılmıştır.

Türkiye’nin taraf olduğu çok taraflı sözleşmelerden örnekler vermek gerekirse; 30.01.2003 tarihli ve 4803 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 04.02.2003 tarihli ve 25014

³⁷ Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli İşbirliği Anlaşması www.diabgm.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

³⁸ Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi www.diabgm.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

sayılı Resmî Gazete’de³⁹ yayımlanan Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi⁴⁰ suçluların iadesini düzenleyen sözleşmelerden biridir. Suçluların iadesi kurumu, anılan sözleşmenin 16. maddesinin Türkçe metninde “*suçluların iadesi*” başlığı altında düzenlenmiştir. T.C. tarafından 25 Ocak 1988 tarihinde imzalanan, 21.04.1988 tarihli ve 3441 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 27.02.1988 tarihli ve 19738 sayılı Resmi Gazete’de⁴¹ yayımlanan İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi’nin Türkçe metninde⁴² suçluların iadesi, 8. madde altında “*iade*” kavramı kullanılarak ifade edilmiştir.

T.C. tarafından 19.01.2006 tarihinde imzalanan ve 23.02.2011 tarihli 6135 sayılı Kanun ile uygun bulunan Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi’nde ise suçluların iadesi kurumunun ifade edildiği 19. madde “*iade*” başlığı altında düzenlenmiştir.⁴³

Bizce 6706 sayılı CKUAİBK’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte suçluların iadesine ilişkin tercih edilen en son kavramın “*iade*” olduğu açıktır; bu sebeple günümüzde suçluların iadesi kurumunu ifade etmek amacıyla geri verme kavramı yerine “*iade*” kavramının kullanılması doğru olacaktır.

3. Suçluların İadesi Kavramı Tercihi

Geri verme ve iade kavramları arasında yaşanan tercih karmaşasının yanı sıra söz konusu kurumu ifade için iade kavramının başında suçlu kavramının kullanılmasının doğru olup olmadığı da tartışma konusudur. İade kelimesinin tek başına suçluların iadesi kurumunu ifade etmesi amacıyla kullanılması, aynı kelimenin çeşitli hukuk dallarında

³⁹ 04.02.2003 tarihli ve 25014 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/02/20030204.htm> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

⁴⁰ Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi <http://inhak.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

⁴¹ 27.02.1988 tarihli ve 19738 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19738.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

⁴² İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

⁴³ Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/160-avrupa-konseyi-terorizmin-onlenmesi-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

farklı anlamlarda kullanılması nedeniyle başka bir kavram karmaşası yaratabilir. Bu çalışmada kullanıldığı gibi suçluların iadesi konulu bir metin içerisinde böyle bir karmaşa yaşanması söz konusu olmasa da, çerçevenin böylesine keskin çizilmediği alanlarda bir karmaşa yaşanması muhtemeldir. Dolayısıyla iade kavramının başına ayırıcı olarak “*Suçlu*”, “*şüpheli*”, “*sanık*” gibi bir ifadenin daha eklenmesi gerekliliği mevcuttur.

Türk hukukunda kişinin suçlu addedilebilmesi için kişi hakkında yargılamanın yürütülmüş ve mahkûmiyet kararının verilmiş olması ve nihayetinde bu kararın kesinleşmiş olması beklenir. Bu sebeple “*şüphelilerin, sanıkların ve hükümlülerin iadesi*” söz öbeğinin suçluların iadesi kurumunu ifade etmek için daha doğru olduğu düşünülebilir ancak suçluların iadesi, devletler arasında gerçekleşen iş birliğine konudur. Kavramın tercihinde bir devletin kendi mevzuatına göre hukuki durum ifade eden sıfatlarını, tek başına inisiyatifinin olmadığı uygulamalarda kullanması aldatıcı olabilir. Suçluların iadesinde talep eden ve talep edilen devletlerin iradesi birlikte ortaya çıkar. Suçluların iadesinin hukuki olduğu kadar siyasi boyutunun da olması sebebiyle ideal dünyada hiçbir devlet suçsuz bir bireyi iade etmeyi kabul etmez. Devletlerin suçlu olmayan bir bireyi iade etmesi, adalet duygusuyla çelişmesinin yanı sıra devletler arasındaki eşitlik ve egemenlik ilkesiyle de çelişki yaratır. Devletin koruyucu ve kollayıcı fonksiyonunun zarar gördüğü imajı ortaya çıkar. İade edilen şahısların suçlu olduğuna ilişkin inancın olmadığı bir durumda devletin bir bireyi başka bir devlete teslim etmesi adalet anlayışına sığmayacaktır. Devletler her ne kadar işlem anında kesinleşmemiş olsa da suçsuzları değil suçluları iade etme amacı taşırlar. Bu nedenlerle bizce, kurumun amacından ve siyasi boyutundan kaynaklı olarak mutlak adalete yönelen amaç odaklı “*suçlu*” kavramının kullanılması ve söz konusu kurumun “*suçluların iadesi*” olarak ifade edilmesi siyasi ve hukuki sonuçları bakımından daha doğru olacaktır.

Neticede, kavram seçiminde içerisinde bulunulan durumu ifade eden “*sanık veya/ve şüpheli*” yerine amaca yönelik “*suçlu*” kavramının tercih edilmesi gereklidir. Nitekim “*suçlu*” kavramı, infazın gerçekleştirilmesi amacıyla iade edilen şahısları da doğal olarak kapsayacaktır.

C. Benzer Kavramlar Arasındaki İlişki

Suçluların iadesi, uluslararası nitelikleri olan ve içerisinde yabancılık unsurlarını barındıran bir uygulamalar bütünüdür. Suçluların iadesinin uluslararası hukukla ilişkili olan ve içerisinde yabancılık unsuru barındıran farklı kurumlarla benzerlik göstermesi nedeniyle zaman zaman kavram karmaşaları ortaya çıkmıştır. Suçluların iadesi kurumu benzer kavramlar olan hükümlülerin nakli veya sınırışı etme gibi benzer uygulamaları kapsamamaktadır.⁴⁴ Bu başlık altında suçluların iadesi kurumu ile benzerlik taşıyan birtakım kavramlar arasındaki farklılıklar ele alınmış ve bu kurumlar karşılaştırılarak incelenmiştir.

1. Hükümlülerin Nakli

Hükümlülerin nakli, hakkında mahkûmiyet kararı verilen hükümlünün, bu hükmün verildiği devlete hakkında verilen cezanın tamamının ya da kalan kısmının infazı için gönderilmesidir.⁴⁵ Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 1. maddesi⁴⁶ uyarınca *“Hüküm Devleti” nakledilebilecek veya nakledilmiş olan kişi hakkında hükmün verildiği Devlet anlamındadır.” “Yerine Getiren Devlet” mahkûm edilen kişinin, mahkumiyetinin infazı için nakledilebileceği veya nakledildiği Devlet anlamındadır.”*

⁴⁴ Böse, **a.g.e.**, s. 614

⁴⁵ Ergin Ergül, **Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003, s. 107

⁴⁶ **Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi** <http://inhak.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

Modern ceza ve infaz hukukunun en önemli amaçlarından biri suçlu bireyin topluma yeniden kazandırılması ve toplumdan kopmamasıdır. Bu sebeplerle hükümlünün başka ülkede yakalanmış olması halinde dahi cezasını kendi ülkesinde çekmesi, topluma yeniden kazandırılmasına yardımcı olacaktır.⁴⁷ Hükümlünün ailesinin bulunduğu ve dil, din ve sosyal ilişkiler bakımından kendisini ait hissettiği toplumda cezasının infazının gerçekleştirilmesi, kişinin toplumdan kopmamasına ve tekrardan topluma yararlı bir birey olarak geri dönmesine yardımcı olmaktadır.⁴⁸

Hükümlülerin naklinin uygulanabilmesi için belirli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlardan birisi bir anlaşmanın mevcudiyetinin tespitidir. Hükümlülerin nakli devletler arasında ikili ya da çoklu bir anlaşma varsa anlaşmalar ışığında, yoksa karşılıklılık kuralı uyarınca uygulanır. Hükümlünün nakli için bir talebin bulunması gerekmektedir.

Hükümlülerin nakline ilişkin olarak Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi ve 01.03.1977 tarihli ve 7081 sayılı Kanunla onaylanan ve 14.12.1977 tarihli ve 16139 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ceza Yargılarının Milletlerarası Değerine İlişkin Avrupa Sözleşmesi⁴⁹ mevcuttur. İç hukukumuzda ise 6706 sayılı CKUAİBK uygulama alanı bulmaktadır.

6706 sayılı kanuna göre hükümlünün Türkiye’den başka bir ülkeye cezasının infazı amacıyla gönderilebilmesi için belirli şartların mevcudiyeti aranır. Hükümlünün Türkiye’den başka bir devlete nakledileceği durumlarda; hükümlü nakledileceği devletin vatandaşı olmalı ya da hükümlünün nakledileceği devletle arasında güçlü bir sosyal bağ olmalıdır, hükümlü veya kanuni temsilcisi başka bir ülkeye nakledilmesi hususunda rıza vermelidir, hükümlünün nakledilmesine kaynak teşkil edilen mahkumiyet kararı kesinleşmiş olmalıdır, hükümlünün mahkumiyetine konu eylemin nakledileceği devlet kanunlarına göre de suç teşkil etmesi gerekmektedir, hükümlünün infaz edilecek en az

⁴⁷ **Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi** <http://inhak.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi:18.05.2020)

⁴⁸ Ergül, **Teori ve Uygulamada...**, s. 107

⁴⁹ **Ceza Yargılarının Milletlerarası Değerine İlişkin Avrupa Sözleşmesi** <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi:25.05.2020)

altı aylık hapis cezasının bulunması gerekmektedir ve son olarak hükümlünün Türkiye’de başka bir suçtan dolayı süren bir soruşturma ya da kovuşturmasının bulunmaması gerekmektedir.

Hükümlünün başka bir ülkeden Türkiye’ye nakli söz konusu olduğunda ise; hükümlü Türk vatandaşı olmalı ya da hükümlünün Türkiye ile arasında güçlü bir sosyal bağ olmalıdır, hükümlü veya kanuni temsilcisi Türkiye’ye nakledilmesi hususunda rıza vermelidir, hükümlünün nakledilmesine kaynak teşkil edilen mahkumiyet kararı kesinleşmiş olmalıdır, hükümlünün mahkumiyetine konu eyleminin Türk hukukuna göre de suç teşkil etmesi gerekmektedir ve son olarak hükümlünün infaz edilecek en az altı aylık hapis cezasının bulunması gerekmektedir.

6706 sayılı kanuna göre gerekli şartlar sağlansa dahi hem hükümlünün Türkiye’ye nakli kararını hem de Türkiye’den başka ülkeye hükümlünün nakli kararını nihai olarak Adalet Bakanı verir.

Devletler arasında hükümlülerin nakline ilişkin ikili sözleşme varsa ya da iki devlet de çok taraflı bir sözleşmenin tarafıysa; hükümlülerin nakli, devletlerin taraf olduğu sözleşme hükümlerine göre gerçekleştirilir. Hükümlü naklinin nasıl gerçekleştirileceği, masrafların hangi devlete ait olacağı, hükümlüye ilişkin bakiye hürriyeti bağlayıcı cezanın süresinin ne olması gerektiği, talep ve talebin iletileceği kurum ve yöntemler gibi birçok husus devletler arasındaki sözleşmeye uygun olarak gerçekleştirilir. Devletler arasında ikili ya da çoklu bir sözleşmenin olmaması durumunda karşılıklılık ilkesi uygulama alanı bulur.

Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası’nın başlangıç bölümünün 2. paragrafında *“Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak...”* şeklinde ifade bulunularak uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesine vurgu yapılmıştır. Karşılıklılık ilkesi devletlerarasındaki eşitliğin gerekliliğinden doğan bir

ilkedir.⁵⁰ Karşılıklılık ilkesi, bir devletin başka bir devletin vatandaşlarına, kendi vatandaşlarına o devletin ülkesinde tanınan aynı nitelikteki hakları sağlaması olarak ifade edilebilen bir prensiptir.⁵¹ Örneğin karşılıklılık ilkesi gereğince, bir T.C. vatandaşının başka ülkede bir haktan yararlanabilmesi o ülkenin vatandaşının da Türkiye’de aynı tür ve nitelikte olan haktan yararlanabilmesine bağlıdır. Neticede; hükümlülerin nakline ilişkin herhangi bir sözleşmenin olmaması durumunda da karşılıklılık ilkesine göre hükümlülerin nakli icra edilebilir.

Hükümlülerin nakli için gerekli olan bir başka şart ise talep ve rızadır. Hükümlünün nakli için talepte bulunmak ile talepte bulunulmasını istemek farklı işlemleri ifade eder. Talep etmeye yetkili makamlar hüküm devleti ya da yerine getiren devlettir. Talepte bulunulmasını istemeye yetkililer ise hükümlü ile yakınlık bağı olan kişiler ve hükümlünün vekili ya da kanuni temsilcisidir.⁵²

Rıza ise naklinin gerçekleşmesine hükümlü tarafından rıza gösterilmesini ifade eder. Hükümlülerin naklinde rıza kapsamı daraltılmış olsa bile genel olarak bir şarttır. Rızanın kapsamının daraltılmasına örnek olarak AB üyeleri arasında yürürlüğe giren 2008/909/JHA numaralı ve 27.11.2008 tarihli Çerçeve Karar gösterilebilir. Çerçeve Karar uyarınca; hükümlünün nakledileceği devletin vatandaşı olması ve nakledileceği devlette yaşaması durumunda, hükümlünün cezasının tamamlanması halinde nakledileceği ülkeye sınırdışı edilmesi durumunda ya da hükümlünün ceza yargılamasına cevaben nakledileceği ülkeye kaçması ya da dönmesi durumunda hükümlünün rızası aranmamaktadır.⁵³

Rıza talepten önce veya sonra olabilir. Rıza gösterilmesi için rıza beyanında bulunan kişinin rıza göstermeye ehil olması gerekmektedir. Suçluların iadesi ile

⁵⁰ **Anayasa Mahkemesi Kararı, 11.03.2008 T. ve 2003/71 E. 2008/79 K.**, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/04/20080416-20.htm> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

⁵¹ Cihat Arslan, **Hükümlülerin Nakli (Transferi)**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, 2010, s. 152

⁵² Arslan, **a.g.e.**, s. 155

⁵³ Eveline De Wree, Tom Vander Beken, Gert Vermeulen, “The Transfer Of Sentenced Persons In Europe: Much Ado About Reintegration” **Punishment & Society**, Vol:11, No:1, ss. 111–128, 2009, s. 113

hükümlülerin nakli arasındaki farklardan biri rızaya ilişkindir. Hükümlülerin naklinde hükümlünün rızası aranmaktayken suçluların iadesi çoğu zaman hükümlünün iradesine ters olarak gerçekleşir. Hükümlülerin nakli için kesinleşmiş ve infaz edilebilir bir mahkûmiyet kararının olması gereklidir. Suçluların iadesinde ise bir mahkûmiyet kararının olması zorunlu değildir. Suçluların iadesi soruşturma veya kovuşturma aşamasında da mümkündür.⁵⁴

Suçluların iadesi kurumunda şahıs hakkında hüküm verilmiş olması şartı aranmamaktadır. Kaldı ki hüküm verilmiş olsa dahi, suçluların iadesinde hakkında hüküm verilmiş kişi mahkûmiyet hükmünün verilmiş olduğu ülkede değildir. Hükümlülerin naklinde ise suçlu, hakkında mahkûmiyet kararının verildiği ülkededir ancak mahkûmiyetinin infazı için başka bir ülkeye gönderilir.⁵⁵

Suçluların iadesi ve hükümlülerin nakli arasındaki farkı amaç bakımından incelemek gerekirse; hükümlülerin nakli hükümlünün sosyal yaşamdan kopmaması ve sosyal olarak yeniden topluma yararlı bir birey olabilmesi gibi insancıl sebeplerle uygulanır. Suçluların iadesinde ise kurumun genel olarak ekonomik ve siyasi varoluş sebeplerinin yanı sıra; somut olaylar özelinde adaletin yerini bulması ve suç işleyenlerin cezalandırılması amacı vardır.⁵⁶

2. Sınırdışı Etme

Devletlerin egemenlik hakları kapsamında yabancıların ne şartlarda ülkeye girip giremeyeceğini, hangi yabancıların gireceğini ve hangi yabancıların ikametlerinin sona erdirileceğini belirleme hakları vardır. Bu hakların tümü sınırdışı etme yetkisi olarak ifade edilebilir.

⁵⁴ Ahmet Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Ve Türkiye**, Doktora Tezi, Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2010, s. 33

⁵⁵ Zeynab Kiani, Zeynab Purkhaghan, “Deportation and Extradition from an International Perspective “, **Journal of Politics and Law**, Vol: 10, No: 1, ss. 197-203, 2017, s. 199

⁵⁶ Meray, **a.g.e.**, s. 96

Sınırdışı etme, bir yabancının ulusal güvenliğe veya kamu düzenine zararlı olması veya hukuka aykırı olarak ülkede bulunması gibi gerekçelerle zorla sınırdışına çıkartılması olarak adlandırılabilir.⁵⁷ Devletler sınır dışı etme bakımından takdir yetkisine sahip olsalar da bu takdir yetkisi sınırsız değildir.⁵⁸ Türk hukukunda 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m. 55/1 uyarınca sınırdışı etme yetkisi belirli sınırlamalara tabidir.

Suçluların iadesi kurumu ile sınırdışı etme arasındaki en önemli fark; suçluların iadesinin ağırlıklı olarak adli, sınırdışı etmenin ise idari nitelikte olmasıdır;⁵⁹ ancak sınırdışı etme kurumunun 5237 sayılı TCK'nin 59. maddesi uyarınca adli işlem özellikleri gösteren yanları da vardır. 5237 Sayılı TCK m. 59 uyarınca hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıverilmeden sonra veya her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra sınırdışı edilip edilmeyeceği bakımından İçişleri Bakanlığınca değerlendirilir. Görülmektedir ki sınırdışı etme bir güvenlik tedbiri olarak da uygulanmaktadır ancak bu durumda dahi söz konusu güvenlik tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu idari bir merci olan İçişleri Bakanlığı'na bırakılmıştır.⁶⁰

Sınırdışı etme genellikle kamu düzeninin bozulmasının önüne geçilmesi ve yasadışı olarak ülkeye giriş yapan veya yasal yollardan giriş yapmasına karşılık ülkede kalması yasadışı hale gelen veya yasal olarak ülkede bulunduğu halde kamu düzenini bozucu faaliyetlerde bulunan yabancıların ülke dışına çıkarılması amacıyla uygulanmaktadır. Suçluların iadesi kurumu ise somut olaylar özelinde suç işlenmesi nedeni ile sarsılan adaletin sağlanması amacını güder.⁶¹

Sınırdışı etme, sınırdışı eden devletin tek taraflı bir egemenlik tasarrufudur. Suçluların iadesi kurumunda ise iadenin tarafları olan iki devletin iradelerinin ortak bir

⁵⁷ Kiani-Purkhaghan, **a.g.m.**, s. 199

⁵⁸ Nedime Tuğçe Yiğit, **Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, 2018, s.48

⁵⁹ United Nations, Draft Articles on the Expulsion of Aliens, with Commentaries, **Yearbook of the International Law Commission**, Vol: 2, Part: 2, 2011, s. 4-5

⁶⁰ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 753

⁶¹ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 27-28

noktada buluşması kuraldır.⁶² Suçluların iadesinde devletler arasında bir anlaşma ve irade uyuşması olması gerekirken, sınırışı işleminde böyle bir irade aranmaz. Suçluların iadesi kurumunda talep ve talebin kabulü söz konusu iken sınırışı etmede bir talep ve talep kabulü söz konusu değildir.⁶³

Sınırdışı etme kurumuna ilişkin kurallar genel olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nda yer alır. Sınırdışı etme idari bir işlem niteliğinde olduğundan, sınırışı etme işlemlerine karşı idare mahkemelerine başvurulur. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m.54'te hakkında sınırışı kararı alınabilecek kişiler sayılmıştır.

Suçluların iadesi kurumunda, talep edilen devlet talep eden devlet yararına iadeyi gerçekleştirmektedir. Sınırdışı etme ise sınırışı eden devletin tek başına gerçekleştirdiği bir iç hukuk işlemidir.⁶⁴ Suçluların iadesi kurumunda bir suçun işlenmiş olması gerekirken, sınırışı işlemi için bir suçun işlenmiş olması şartı aranmamaktadır. Sınırdışı edilen kişinin kamu düzenini bozma tehlikesi taşıması yeterlidir.⁶⁵

3. Geri Gönderme

Geri gönderme özellikle sınırışı kavramıyla benzer gibi görünse de aslında sınırışı, suçluların iadesi ve geri gönderme kavramları birbirinden farklı kavramlardır. Bir yabancıнын sınır kapısına gelmesi üzerine geri gönderilmesi ya da hukuki prosedürlerden geçmeden mevzuata aykırı bir şekilde ülke sınırından içeri girmesi nedeniyle ülke dışına geri gönderilmesi sınırışı etmek olarak değerlendirilmemelidir. Ülkeye hukuka uygun olarak girmemiş bir yabancıнын hukuki anlamda ülke içerisindeki varlığından söz edilemez ve dolayısıyla ülkeye girmemiş bir kişi hakkında sınır dışı

⁶² Özgen, a.g.e., s. 32

⁶³ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 802; Karşılıklı suçluların iadesi bakımından genellikle bir ön şart olarak görülmektedir. Bkz. Vahit Doğan, Hasan Odabaşı, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 294.

⁶⁴ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s. 204

⁶⁵ A.g.e.

etme işlemi de söz konusu olmaz.⁶⁶ Bu kişiler hukuki anlamda ülke içerisindeki varlıkları oluşmadan sınır kapısından ya da ülke içinde yakalanarak geri gönderilirler.

Pasaport Kanunu uyarınca sınır kapısına gelen yabancıların giriş yapabilmesi için belirli şartları sağlaması gerekmektedir. Örneğin; sınır kapısına gelen yabancıların pasaportunun olmaması, yasa dışı göçe karışmasından şüphe duyulması veya sahte belgeyle giriş yapmaya çalışması halinde bu kişi sınır kapısından geri çevrilir. Ülkeye girişte geçerli belgelerle girmeye çalışan yabancıların başvuruları da Pasaport Kanunu m. 8’de sayılan hallerde reddedilebilir.

Ülkeye vize şartlarını sağlayarak girmiş bir yabancı vize süresinin dolması durumunda yakalanırsa, bu kişinin ülkeden çıkışı sağlanır. Bu durumun sınır dışı etmeden farkı ülkeye geri dönüşün süreli olarak kısıtlanmasından kaynaklanır. Sınır dışı kararı İçişleri Bakanlığı tarafından kaldırılmadıkça sınır dışı edilen kişi ülkeye geri dönemez ancak ülkeden vize süresi dolduğu için çıkışı sağlanan yabancı süreli giriş yasağı dolduğu takdirde ayrıca karara gerek kalmadan ülkeye giriş yapabilir. Yine mülteci ve sığınmacıların geri gönderilmesi ve yasadışı göçmenlerin yakalanıp geri gönderilmesi de geri gönderme başlığı altında değerlendirilebilecek işlemlerdir.⁶⁷

4. 2937 Sayılı Kanun Uyarınca Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi

Tutuklu ve hükümlülerin takası kavramı ilk defa 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu m. 26/son’da düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemenin lafzında iade kelimesinin geçmesi birtakım karışıklıklara sebep olmuştur. Anılan fıkranın ilk düzenlemesi 6532 sayılı kanunla yapılmış ancak bu düzenleme, insanlık dışı muamele bakımından bir güvencenin bulunmaması ve etkili bir başvuru yolunun öngörülmemiş olması sebebiyle Anayasa Mahkemesi’nin 30.12.2015

⁶⁶ Lütfü Duran, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Sayı:2, ss. 3-33, 1980, s. 4

⁶⁷ Ergül, Engin, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku’nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2012, s. 47-53

tarikh ve 2014/122 E, 2015/123 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir.⁶⁸ Söz konusu iptal üzerine yeni düzenleme önce 15.08.2017 tarihli ve 694 sayılı KHK'nın 74. Maddesi ile mevzuatta yerini almış ve hemen ardından 01.02.2018 tarih ve 7078 sayılı Kanun'un 70. maddesiyle kanunlaştırılmıştır.

2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu m. 26/son'da düzenlenmiş olan tutuklu ve hükümlülerin takası ve iadesinde çifte cezalandırılabilirlik aranmamaktadır. Bu sebeple anılan madde altında takası ve iadesi gerçekleştirilmek istenilen şahsın sadece Türk Kanunlarına göre suç işlemiş olması yeterlidir. Bununla birlikte 2937 sayılı Kanunda herhangi bir suç sınırlandırılması da yapılmamıştır; bu bakımdan tutuklu ve hükümlülerin takas ve iadesi her tür suçta söz konusu olabilir. Yine 2937 sayılı Kanun'da belirtilen iade ve takas bakımından takasa veya iadeye konu eylemin düşünce suçu, siyasi suç ya da askeri bir suç teşkil edip etmemesi bir önem arz etmemektedir.

Yargılama yetkisi bakımından mağdurun kim olduğuna ilişkin bir ayrıma da 2937 sayılı Kanun m.26/son'da yer verilmemiştir. Bu bakımdan Türkiye'nin güvenliğine karşı, Türkiye veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına karşı işlenmiş olan bir suç bakımından da 2937 sayılı kanun uygulama alanı bulabilecektir. Yine Türkiye'nin yargılama yetkisinin olduğu bir suç halinde de 2937 sayılı kanun uyarında iade ve takas gerçekleştirilebilecektir. Suçluların iadesinin aksine yabancı devletin talebi 2937 sayılı kanunda zorunlu tutulmamıştır. Söz konusu düzenleme sayılan yönler bakımından suçluların iadesi kurumundan farklıdır.⁶⁹

6532 sayılı kanunla yapılan ilk düzenlemeye ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararında etkili bir başvuru yolunun öngörülmediği belirtildiği gibi günümüzde yürürlükte olan düzenlemede de açık bir başvuru yolu öngörülmemiştir. Söz konusu düzenleme belirtilmiş olduğu üzere çifte cezalandırılabilirlik, talep, etkili başvuru yolu ve yargılama yetkisinin iadeye etkisi bakımından suçluların iadesi kurumunun sahip

⁶⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 30.12.2015 tarih ve 2014/122 E, 2015/123 K. sayılı kararı

⁶⁹ Yusuf Yaşar, Zafer İçer, "Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı**, Cilt:25, Sayı:2, ss.1486-1519, 2019, s. 1517

olduğu hukuki koruma mekanizmalarına sahip değildir. Bu uygulama istisnai olarak uygulanması amacıyla yürürlüğe girmiş olsa dahi suiistimale ve suçluların iadesi prosedürlerinin etrafından dolanmak amacıyla kullanılmaya açıktır. Bizce söz konusu düzenlemenin derhal yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

II. Tarihsel Gelişim

Suçluların iadesi, adli yardımlaşma türleri arasında en eski geçmişe sahip olan adli yardımlaşma türüdür.⁷⁰ Suçluların iadesi kurumunun geçmişi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Dünya tarihiyle birlikte Türk hukuk tarihinde de bir geçmişe sahip olan suçluların iadesi kurumunun hem dünya tarihi bakımından hem de Türk hukuk tarihi bakımından incelenmesi gerekmektedir.

A. Suçluların İadesi Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Suçluların iadesi kurumunun tarihsel gelişimi dört aşamada ele alınabilir. İlk bölümde 19. y.y.'ye kadar suçluların iadesinin neredeyse sadece siyasi suçlular bakımından uygulandığı görülmektedir. 19. y.y. sonrasında bilimde, teknolojiye, devletlerin siyasi rejimlerinde ve sermayenin öneminde meydana gelen gelişmeler suçluların iadesinde ikinci bölüm olarak adlandırılabilir bir anlayış değişikliğine yol açmıştır. Üçüncü bölümde ise devletler suçluların iadesini sadece uluslararası bir kurum olmasından öte iç hukukun bir parçası olarak görme eğiliminde olmuşlar ve suçluların iadesine yönelik yasalar çıkarmaya başlamışlardır. Dördüncü bölümde ise devletler ikili anlaşmaların ötesinde genel anlamda uluslararası çoklu anlaşmalara yönelmişlerdir.⁷¹

Milattan Önce (M.Ö.) 13. y.y.'a kadar uzanan dönemlerde Mısır, Çin, Mezopotamya ve Hitit gibi medeniyetlerde suçluların iadesi kurumuna benzer birtakım düzenleme ve uygulamalar mevcut olmuştur. Örneğin Hititler ile Mısır arasında suçluların iadesine ilişkin maddeleri barındıran bir barış anlaşması imzalanmıştır.⁷² Yine

⁷⁰ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s. 202

⁷¹ Ulutaş, *Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...*, s. 35-36

⁷² Geoff Gilbert, *Aspects Of Extradition Law*, Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1991, s. 9

Roma döneminde suçluların iadesi kurumunun, Roma'nın diğer devletlere karşı gücünü göstermek amacıyla kullanıldığı da bilinmektedir. Her ne kadar modern anlamda olmasa da suçluların iadesi anlaşmalarına orta çağ İtalya'sında da sıklıkla rastlanmaktadır. Orta çağda İtalyan yarımadasının birbirine çok yakın birçok küçük devletten oluşması suçluların kolaylıkla ülke değiştirmesine olanak tanımış ve sorunlara neden olmuştur.⁷³ Bu dönemde suçluların iadesi henüz kurumsallaşmamış olsa da İtalyan devletleri arasında çözüm odaklı olarak suçluların iadesine ilişkin birtakım anlaşmaların yapıldığı görülmektedir. Avrupa'da 836 yılında Benevento Prensi Sicardo ile Napoli Majistraları arasında, 840 yılında Venedik ile İmparator Lotario arasında ve 1220 yılında Venedik ile II. Frederik arasında yapılan anlaşmalar suçluların iadesi anlaşmalarına örnek olarak gösterilebilir. Yine Avrupa'da da 1303 yılında Fransa ve İngiltere arasında düşmanların iadesine ilişkin bir iade anlaşması mevcuttur.⁷⁴

Suçluların iadesine tabi suçlar günümüz anlayışının aksine 18. y.y.'a kadar çoğu zaman sadece siyasi suçları içine almaktaydı.⁷⁵ Bu durumun sebebi dönemin devlet anlayışının hükümdar ile özdeşleşmiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Siyasi suçlar hükümdarın şahsına karşı işlenmiş kabul edilmekteydi. Nitekim Avrupa'da bulunan devlet hükümdarlarının birbirleri arasındaki akrabalık ilişkileri de göz önüne alındığında suçluların iadesi, hükümdarlar arasındaki bireysel ilişkiler aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Dolayısıyla 19. y.y.'a kadar bugünkü anlamda suçluların iadesi anlaşmalarına ihtiyaç duyulmamıştır.⁷⁶

Günümüzde dahi siyasi etkenlerle iç içe olan suçluların iadesi kurumu, ilk kez suçluların iadesi adıyla ("*L'extradition*") 1791 yılında Fransız Emirnamesinde⁷⁷ yer alana kadar tamamen "*politik nedenlerden kaynaklanan keyfî bir işlem*" olarak

⁷³ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s.183

⁷⁴ Kayıhan İçel, Süheyl Donay, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2005, 1.Cilt, s.219

⁷⁵ Christopher L. Blakesley, The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History, **Boston College International & Comparative Law Review**, Vol:4, No:1, ss. 39-60, 1981, s. 49

⁷⁶ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 35

⁷⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 184

görülmüştür.⁷⁸ Kurumun sistemli olarak ele alınması ise ancak 19. y.y.'nin başlarında bilimdeki gelişmelerin uzun mesafelerin kısa sürede kat edilmesine olanak sağlaması ile mümkün olmuştur. Bu durumun yanı sıra monarşinin zayıflaması ve sermayenin önem kazanmaya başlamasıyla suçluların iadesi sadece hükümdarın şahsını ilgilendiren bir konu olmanın dışında sermayeyi ve piyasayı ilgilendiren bir mesele haline dönüşmüştür. Bu dönemde suçluların iadesi istisnai uygulamalar olmaktan çıkmış ve genel olarak devletler arasında yapılan anlaşmalara konu olmuştur. Suçluların iadesi her ne kadar tarihte daha önce anlaşmalara konu olsa da, bu dönemden sonra daha sistematik ve tutarlı olarak münferit anlaşmalarla ele alınmıştır.

Bilahare suçluların iadesi kurumu ulus devletler tarafından devletlerin kendi hukuk sistemlerinin birer parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Bu aşamada devletler suçluların iadesine ilişkin kanunlar yapmaya başlamıştır.

Zamanın hızlanması ve neticesinde küreselleşmenin etkilerinin daha çok hissedilmesi ile devletlerin iç hukuklarında yaptıkları kanunlar yeterli olmamaya başlamış ve bu durum devletleri günümüzde de olduğu üzere uluslararası çoklu anlaşmalar yapmaya ve uluslararası bir iş birliğine itmiştir.⁷⁹

⁷⁸ Mustafa Ruhan Erdem, **Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku'na Etkileri**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 303.

⁷⁹ Özgen, **a.g.e.**, s. 20

B. Türkiye’de Suçluların İadesi Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyetin ilanından önce Osmanlı Hukuku örfi ve şeri olarak ikiye ayrılmış ve ceza hukukunda Kuran temel belirleyici olmuştur. Her ne kadar Kuran’da suçluların iadesi kurumu açıkça düzenlenmemiş olsa da İslam hukukunun temel kurallarının yorumlanmasıyla pratiğe ilişkin birtakım sonuçlara varmak mümkündür. İslam hukuku yabancı ülkede bulunup bulunmadığına bakılmaksızın Müslümanlar hakkında uygulanır. Mamafih, İslam topraklarında bulunan yabancılar hakkında da İslam hukuku uygulanır ancak suçluların iadesinin gerçekleşebilmesi için devletler arasında bir anlaşma aranmaktadır.⁸⁰

Osmanlı Devleti’nin gerileme döneminde, kapitülasyonların yaygınlaşması ve yabancı devletlerin yargı yetkisini kısmen ele geçirmesinin ardından ülke içerisinde suçluların iadesine ilişkin bir uyuşmazlık ortaya çıkmamaktaydı; bunun sebebi yabancı devletlerin kapitülasyonlar sebebiyle kendi vatandaşları ve koruma altına aldıkları topluluklar bakımından yargı yetkisine sahip olmalarıydı.⁸¹

Osmanlı Devleti’nin imzaladığı uluslararası anlaşmalarda suçluların iadesine yönelik hükümlerin bulunduğunu belirtmek gerekir. 1718 tarihli Pasarofça Anlaşması, 1739 tarihli Belgrat Anlaşması, 1774 tarihli Küçük Kaynarca Anlaşması ve 1784 tarihli Osmanlı-Rus Ticaret Anlaşması bu anlaşmalardan birkaçıdır.⁸² Osmanlı Devleti’nin özel olarak suçluların iadesine yönelik tek anlaşması ise Amerika’nın 19. y.y.’de Akdeniz’de gösterdiği faaliyetler nedeniyle mümkün olmuş ve kurulan ikili ilişkiler sonucunda 1874 yılında ABD ile suçluların iadesi anlaşması imzalanmıştır.⁸³

T.C., kapitülasyonların kaldırıldığı 1914 yılından, 1926 yılında 765 sayılı TCK’nin yürürlüğe girmesine kadar, yabancı devletlerle olan suçluların iadesi uygulamalarını sadece yabancı devletlerle imzalamış olduğu anlaşmalara göre yürütmüştür. Bu süreçte

⁸⁰ Özgen, **a.g.e.**, s. 23

⁸¹ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 37

⁸² Demirbaş, **a.g.e.**, s.184

⁸³ Mustafa Tüter, “Türk-Amerikan İlişkilerinin Kökenleri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXIV, Sayı: 2, ss. 153-176, 2015, s.155

1917 yılında Almanya 1923 yılında ise ABD ile anlaşmalar yapılmıştır. Nitekim sonrasında 765 sayılı TCK'nin 9. maddesi uyarınca yapılan anlaşmalar düzenlenmiş ve suçluların iadesi anlaşmasına yönelik başka anlaşmalar imza edilmiştir.

Günümüzde yürürlükte bulunan 6706 sayılı CKUAİBK 05.05.2016 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu kanunda suçluların iadesi işlemlerine ilişkin detaylı hükümlere yer verilmiştir. T.C. yapılan ikili anlaşmaların yanı sıra Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) gibi önemli çoklu anlaşmalara da taraf olmuştur. Avrupa bölgesinde çoklu anlaşmalar vasıtasıyla suçluların iadesi kurumunun siyasi niteliği kısmen de olsa zayıflamış ve sınırlı olarak hukuki bir nitelik kazanmıştır.

III. Suçluların İadesine İlişkin İlkeler

Suçluların iadesi kurumu, binlerce yıl öncesine uzanan tarihi, birçok kabulü ve geleneği beraberinde getiren bir kurumdur. Suçluların iadesi kurumunun binlerce yıllık birikimin neticesinde kendi işleyişine dair birtakım ilkeleri oluşturmuş olması kaçınılmazdır. Bu başlık altında suçluların iadesinin uygulanmasında geçmişten günümüze gelen, ilkeler incelenecektir.

A. Vatandaş İade Edilemez İlkesi

Vatandaş iade edilemez ilkesi, suçluların iadesinde geniş çaplı olarak kabul gören temel ilkelerden biridir. Bireysellik ilkesi uyarınca, her devletin vatandaşları üzerinde yargı yetkisinin ve vatandaşlarını koruma yükümlülüğünün olması vatandaş iade edilemez ilkesini önemli kılmaktadır. Bu başlık altında vatandaş iade edilemez ilkesinin kapsamlı olarak ele alınabilmesi amacıyla vatandaşlık kavramı, vatandaşlığın kazanılma anı ve iade et ya da yargıla ilkesi ele alınmıştır.

Vatandaş iade edilemez kuralı iade hukukunda sıkça başvurulmuş olumsuz bir şarttır. Söz konusu kurala göre talep edilen devlet, vatandaşının iadesinin talep edilmesi durumunda iade talebini reddedebilir. SİDAS 6/1. maddesinde *“her âkit taraf vatandaşını iade etmemek hakkını haiz olacaktır”* şeklinde hüküm kurulmuştur.

Vatandaşın iade edilemezliğine ilişkin kural Antik Yunan'dan bu yana zaman zaman kendini göstermiş ancak modern anlamda vatandaşın iade edilemezliği ilk kez 1736 yılında Fransa ile Hollanda arasında akdedilen anlaşmada somut olarak ortaya çıkmıştır. Fransa bu tarihten sonra yaptığı iade anlaşmalarının neredeyse tamamında vatandaşın iade edilemezliği kuralına yer vermiştir. Bu anlaşmalara örnek olarak 1834 yılında Belçika ile yapmış olduğu anlaşma örnek verilebilmektedir.⁸⁴ Kıta Avrupa'sında neredeyse olmazsa olmaz görülen bu kural, iade sözleşmelerinde yer almakta ve en azından iadesi talep edilen vatandaşın rızası olmadan iadenin mümkün olmayacağı kabul edilmektedir.⁸⁵ Devletlerce vatandaşın iadesine ilişkin hükümlere anayasalarda yer verildiği görülmektedir. İsviçre Federal Anayasası'nın 25/1. maddesinde vatandaşların sınır dışı edilemeyecekleri ve ancak kendi rızaları varsa başka bir devlete iade edilebilecekleri belirtilmiştir.⁸⁶ İtalya Anayasası'nın 26. maddesinde *“Bir vatandaşın sınır dışı edilmesine sadece uluslararası anlaşmalarda belirtilen durumlarda izin verilir.”* şeklinde hükme yer verilmiştir.⁸⁷

Vatandaş iade edilemez ilkesi Kıta Avrupası hukuk sistemine entegre olmuş devletler arasında bağlı kalınan ve uygulanan bir kuraldır; ancak Anglosakson hukukunda talep edilen vatandaşın iade edileceği hususu kabul görmektedir.⁸⁸

Söz konusu kurala ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Kuralın uygulamasında vatandaşlık kavramı ve vatandaşlığın kapsamı da tartışma konusudur. Vatandaşlık kuralının talep edilen ülkede ikamet eden herkese uygulanıp uygulanmaması konusundaki tartışma da önemlidir.⁸⁹

⁸⁴ Saroj Chhabra, “Nationality And Extradition”, *RGNUL Law Review*, Vol: 4, No: 2, ss. 88-95, 2014, s. 90

⁸⁵ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, *Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, Ankara Seçkin Yayınları, 2008, s.111

⁸⁶ **İsviçre Federal Anayasası** m. 25/1 <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/index.html> (Erişim Tarihi: 18.04.2020)

⁸⁷ **İtalya Anayasası** m. 26/1 <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar> (Erişim Tarihi: 18.04.2020)

⁸⁸ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s.229

⁸⁹ Zsuzsanna Deen Racsmany, “Modernizing the Nationality Exception: Is the Non-extradition of Residents a Better Rule?”, *Nordic J of International Law*, Vol:75, No:1, ss. 29–61, 2006, s.33

Bizce, vatandaşın iade edilemezliği kuralı, iadesi talep edilen vatandaşın rızası da göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Vatandaş ömür boyu yurtdışına çıktığında yakalanma tedirginliğiyle veya seyahat kısıtlamalarıyla yaşamak istemeyebilir. İadesi talep edilen bireyin talep eden ülkeye seyahat ederek gitmesi yerine suçluların iadesi kurumuyla iade edilmesinin “*özellik kuralı*” gibi birtakım avantajları olabilir ya da başka bir suçtan mahkûm olduğu için talep eden ülkeye gidemiyor olabilir. Bu durumda bireyin iadeye rıza vermesi halinde aklanma hakkı da göz önünde bulundurularak iadeye izin verilmelidir. Bununla birlikte vatandaş iade edilemez ilkesi ülkede ikamet eden herkese değil, sadece vatandaşlık ilişkisi kurulan bireylere tanınmalıdır aksi takdirde bu ilkenin kötüye kullanılması söz konusu olacak ve suçluların iadesi kurumunun sınırları daralarak kurumun güvenilirliği ve işlerliği azalacaktır.

1. Vatandaşlık Kavramı

Yurttaş/vatandaş kelimesi (citizen) orta çağın feodal Avrupa’sında kent sakini anlamını taşımaktaydı. Bu dönemde siyasi bir anlam barındırmayan yurttaş kelimesi prens ve kralların himayesindeki topluluğu betimleyen tebaa kelimesinden ayrı bir anlamdaydı; ancak zamanla yurttaş kelimesi tebaa ile aynı anlamli olarak kullanılmaya başlanmış ve nihayetinde yurttaşlık devletin ayrılmaz kurucu unsuru olan insan topluluğunun bir üyesi olma anlamını kazanmıştır. Günümüzde devletlerin üyeleri yurttaş adını alırken kalanlar yabancı olarak isimlendirilmektedirler.⁹⁰ Genel olarak vatandaşlığı bir kimseyi bir devlete bağlayan siyasî ve hukukî bağ olarak tanımlayabiliriz.⁹¹ Devletler nasıl vatandaşlık vereceklerine ilişkin prosedürleri kendi iç hukuklarına göre belirlerler. Kimi zaman bir devletin vatandaşı olmak kolay şartlara bağlanmışken kimi zaman ağır şartlara bağlanmıştır. SİDAS 6. maddeye ilişkin açıklayıcı rapor metninin üçüncü paragrafında taraf devletlerin vatandaş teriminden ne anladıklarını açıklayan özel bir bildirimde bulunabilecekleri açıklanmış ve dolayısıyla vatandaşlık tanımı konusunda taraf devletlerin serbest oldukları belirtilmiştir; ancak

⁹⁰ Füsün Üstel, **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara: Dost Kitabevi, 1999, s.57.

⁹¹ Aysel Çelikel, Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 13. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2014, s. 20

devletler sahip olduğu takdir yetkisini sınırsızca ve kötü niyetli olarak kullanmamalıdır. Vatandaşlığın kazanılmasının kolay olduğu durumlarda vatandaşlık kazanmış bireyin belirli bir korumaya sahip olacağı açıktır. Bu durumda kimi devletler suç işleyip kendi ülkesine kaçmış olan bireyleri kolayca vatandaşlığına geçirip adaletin engellenmesine sebep olabilirler. Bu soruna ilişkin olarak Uluslararası Adalet Divanı Nottebohm isimli kararı vermiştir.⁹² Söz konusu karar uyarınca kişinin vatandaşlık kazanması kâğıt üzerindeki işlemlerden fazlasını gerektirmektedir. Vatandaşlık ilişkisinin uluslararası hukuk bağlamında bir anlam ifade etmesi için vatandaş ile vatandaş olduğu devlet arasında güçlü bir bağın olması gerekmektedir. Vatandaşlık, bir bireyin bir devlete diğer devletlerden daha yakın olduğunu ve o devletle ilgi ve duygu ilişkisi kurduğunu gösteren ruhsal ve toplumsal boyutları olan hukuki bağıdır.⁹³

Vatandaşlığın iç hukukta ve uluslararası hukuktaki karşılığı olmak üzere iki farklı yüzü vardır. Vatandaşlığın iç hukuk boyutu, kişinin devlete karşı olan hak ve borçlarını ifade eder. Vatandaşlığın uluslararası boyutunda ise devletler vatandaşlığa kabul edeceği bireyleri değerlendirip, kararlarını diğer devletlerin egemenlik haklarına saygı duyarak verirler. Mamafih uluslararası alanda vatandaşlık zırhının kişiye koruma sağlaması için Nottebohm kararında olduğu gibi kişi ile devlet arasında güçlü bir fiili bağın olması gereklidir.⁹⁴

Türk hukukunda vatandaşlık, Anayasa’da ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda (TVK) düzenlenmiştir. T.C. Anayasası’nın 66. maddesinde Türk babanın veya Türk ananın çocuğunun Türk olduğu belirtilmiştir; dolayısıyla hukukumuzda vatandaşlık kan bağı esasına dayandırılmıştır. Anne veya babanın Türk olması vatandaşlığın kazanılmasında kuraldır. Bununla birlikte aynı maddede vatandaşlıktan çıkarılmaya karşı yargı yolunun kapatılamayacağını belirtmesi de vatandaşlık hakkının önemini ortaya koymaktadır. Yine T.C. Anayasası’nın 66. maddesinde vatana

⁹² **Nottebohm Kararı (Liechtenstein v. Guatemala)** <https://www.icj-cij.org/en/case/18> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

⁹³ İlhan Unat, **Nottebohm Kararı ve Tâbiyetin Gerçekliği İlkesi**, Ankara: AÜSBF Yayını, Sevinç Matbaası, 1966, s.22.

⁹⁴ **Nottebohm Kararı (Liechtenstein v. Guatemala)** <https://www.icj-cij.org/en/case/18> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

bağlılıkla bağdaşmayan eylem, vatandaşlıktan çıkarılma sebebi olarak gösterilmiş ancak bu eylem veya eylemlerin ne olduğu hususunda bir açıklama yapılmamıştır.⁹⁵

Bir başka husus da talep edilen şahsın, çifte vatandaşlığının veya çok vatandaşlığının olması ya da vatansız olması durumudur. Talep edilen şahıs, çifte vatandaşlığın olduğu durumlarda talep edilen devletin vatandaşlığını taşıyorsa vatandaşın iade edilemezliği ilkesinden faydalanır.⁹⁶ İadeye konu şahsın vatansız olması durumunda ise talep edilen şahsın talep edilen devletin vatandaşı olmamasından ötürü vatandaşın iade edilemezliği ilkesi uygulanamayacaktır. Bu durumda vatandaşlık bakımından iadeye engel bir durum söz konusu değildir.

Vatandaşın iade edilemezliği ilkesiyle ilişki içerisinde bulunan bir başka sorun da mülteci ve geçici sığınmacıların iade edilip edilemeyeceği sorunudur. T.C., BM bünyesinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne birtakım çekinceler koymuştur. Söz konusu çekincelerde T.C.'nin, kökeni Avrupa olmayan kişilere “*mülteci*” statüsü tanımadığı belirtilmiştir.⁹⁷ Bununla birlikte kökeni Avrupa olmayan kişilere “*geçici sığınmacı*” statüsü adı altında bir statü sağlanmış ve üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar kendilerine birtakım haklar tanınmıştır. İadesi talep edilen mülteci ya da geçici sığınmacının gönderileceği ülkede AİHS m. 3'te belirtilen ihlallere uğrayacağını gösteren ciddi nedenler varsa ve bu duruma rağmen iade gerçekleşirse AİHS m. 3'ün ihlali söz konusu olacaktır.

Türk Hukukunda “*Türk soylu yabancılar*”, “*Türklerle evli yabancılar*”, “*KKTC vatandaşları*”, “*Türk vatandaşlığından, çıkma izni ile çıkmış olanlar*” gibi birtakım özel statülü yabancılar mevcuttur.⁹⁸ Türk Soylu Yabancılar 25.09.1981 tarihli 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine,

⁹⁵ Vahit Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 9.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2009, s.36

⁹⁶ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1131; Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, C.: III, 12. Baskı, İstanbul, 1997, s. 2307; Özgen, Eralp, Suçluların Geri Verilmesi (Doktora Tezi), Ankara, 1962, s. 63; İçel, Kayıhan, “Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme”, İÜHFİM., C.: XXX, s. 3-4, İstanbul, 1965, s.715, İçel-Donay, s. 229; Bereket, s. 31, 32

⁹⁷ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/114-multecilerin-hukuki-durumuna-dair-sozlesme/> (Erişim Tarihi: 10.12.2020)

⁹⁸ Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2007, s.94

Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun ile özel bir düzenlemeye tabi olmuşlardır ancak Türk soylu yabancılardan suçluların iadesi bakımından diğer yabancılardan bir ayrıcalığı yoktur.⁹⁹

Herkes vatandaşlığını seçme özgürlüğüne sahiptir, bu nedenle kişiler vatandaşlıktan çıkabilirler. Vatandaşlıktan çıkmak için kişinin kendi iradesi ve yetkili kılınmış makamın kararı gereklidir.¹⁰⁰ Türk vatandaşlığından çıkan kişi diğer yabancılardan ayrı bir statüye sahiptir. Bu kişiler 403 sayılı eski TVK’de 07.06.1995 tarihli ve 4112 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası “*ayrıcalıklı bir yabancı*” statüsüne tabi olmuşlardır. 5901 sayılı TVK ile de bu ayrıcalıklı statü devam etmiştir. Söz konusu statünün suçluların iadesi bakımından bir farklılık yaratıp yaratmayacağı ise doktrinde tartışma konusu olmuştur. Pratikte tartışmalara noktayı koyan karar, A.S. isimli Türk vatandaşlığından çıkıp Alman vatandaşlığına geçen bir şahsın Almanya’da işlemiş olduğu suçtan dolayı Türkiye’den iadesinin istenmesi nedeniyle verilmiştir. Söz konusu olayda A.S. Türk vatandaşlığından çıkma belgesini aldığı 20.04.2005 tarihinde Alman vatandaşlığını kazanmıştır. A.S.’nin yakalanmasının ardından Adalet Bakanlığı’ndan Türk vatandaşlığından çıkan kişilerin iadesine ilişkin görüş istenilmiştir. Adalet Bakanlığı verdiği görüşte; yalnızca Türk vatandaşlığına sahip olan kişilerin iade edilemeyeceğini, Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip başka grupların bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini ve dolayısıyla çıkma izni almak suretiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin vatandaşın iade edilemezliği ilkesinden faydalanmalarının mümkün olmadığını açıklamıştır.¹⁰¹ Anılan Bakanlık mütalaasına göre ilk derece mahkemesi tarafından, terör örgütü üyeliği ve bombalı eylem hazırlığı suçunun düşünce veya siyasi suç olmaması veya iadeye ilişkin başka bir engelin olmaması sebepleriyle iadeye engel bir hususun olmadığı kararı verilmiştir. Bilahare Yargıtay 9.Ceza Dairesi’nin 10.7.2008 tarihli kararı ile söz konusu karar onanmıştır. Böylece Türk vatandaşlığından çıkan kişiler için suçluların iadesi bakımından yabancılardan farklı bir uygulamanın olmadığı ortaya konulmuştur. Günümüz Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 11/1-a uyarınca vatandaş Uluslararası Ceza

⁹⁹ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 127

¹⁰⁰ Turgut Turhan, “Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (TVK.m.29 Üzerine Bir İnceleme)”, **AÜHFD**, Cilt:46, Sayı:1-4, ss. 41-65, 1997, s.41.

¹⁰¹ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 134-135

Divanı'na üye olmaktan kaynaklı yükümlülükler hariç olmak üzere iade edilemez. Vatandaşın talep edildiği talepler reddedilir.

2. Vatandaşlığın Kazanılma Anı

Vatandaşların iade edilmesi bakımından vatandaşlık tanımının yanı sıra diğer önemli husus vatandaşlığın tayin edildiği andır. SİDAS 6. maddeye ilişkin açıklayıcı rapor metninin üçüncü paragrafında, vatandaşlığa ilişkin tespitin iade anında da yapılabileceği belirtilmiştir.

Suçluların iadesinde vatandaş iade edilemez ilkesinin uygulanıp uygulanmayacağı, iadesi talep edilen şahsın değerlendirmenin yapıldığı anda vatandaş olup olmamasına bağlıdır; dolayısıyla vatandaşlığın doğumu bakımından hangi anın esas alınacağı önemlidir. Suçluların iadesinde suçun işlendiği an, talepten önce talep edilen devlete ulaşması anı, iade talebine ilişkin karar anı ve iade edilen şahsın teslim anı gibi birçok noktada vatandaşlık tespitinin yapılıp yapılamayacağı tartışılmıştır.¹⁰²

İlk görüşe göre talep edilen şahsın suçu işledikten sonra vatandaşlığını değiştirmesi dikkate alınmamalıdır çünkü suçun işlendiği andan sonra yapılan değişiklik suçlunun cezadan kurtulmasına yönelik yaptığı bir değişikliktir.¹⁰³ İkinci görüşe göre ise vatandaşlığın tespitinde suçlunun teslim anı esas alınmalıdır ancak bu durumda dahi vatandaşlığın cezadan kurtulmak amacıyla değiştirilmemiş olması gerekmektedir.¹⁰⁴ Görülmektedir ki; ikinci görüşe göre de vatandaşlığın suçtan kurtulmak için değiştirilmesinin engellenmesi istenilmektedir ancak diğer görüşe nazaran masumiyet karinesi göz önünde bulundurulmuştur. İlk görüşe göre vatandaşlık suçtan kurtulmak

¹⁰² Vatandaşlığın tayin edildiği anın tespitine ilişkin çeşitli anlaşma örnekleri için Bkz. Zsuzsanna Deen-Racsmány, “A New Passport to Impunity? Non-Extradition of Naturalized Citizens versus Criminal Justice”, **Journal of International Criminal Justice**, Vol: 2, No:3, 2004, s. 761–784

¹⁰³ Özgenç, **a.g.e.**, s. 842; Özgen, s.60; Aynı yönde görüş belirten Gözübüyük, “vatandaşlık sıfatı, suçun işlendiği sırada, o zaman failin sahip olduğu vatandaşlıktır. Sonradan kazanılan vatandaşlık suçlunun verilmesine engel olmaz. Sırf takipten kurtulmak için suçlunun sığındığı devlet vatandaşlığını kazanmasının tesiri yoktur...Doğru olanı, suçun işlendiği zamandaki tabiiyetin göz önüne alınmasıdır” görüşündedir. Bkz. vatandaşlık sıfatı, suçun işlendiği sırada, o zaman failin sahip olduğu vatandaşlıktır. Abdullah Pulat Gözübüyük, **Devletlerarası Ceza Hukuku**, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayını, 1959. s.98.

¹⁰⁴ Özgen, **a.g.e.** s.62

için değil de, başka amaçlarla değiştirilmiş olsa dahi vatandaşlığın değişimi bu aşamada göz ardı edilecektir.

SİDAS 6/1-c maddesinde iadesi talep edilen şahsın vatandaşlığının tespitinin iade anında belirleneceği belirtilmiştir. Dolayısıyla talep edilen şahıs talep edilen devletin vatandaşlığını, iade talebinin yapılmasıyla teslimin gerçekleşmesi arasında kazanması halinde dahi SİDAS m. 6/1-a'da belirtilen vatandaş iade edilemez ilkesinden faydalanabilecektir. Dolayısıyla, vatandaşlığın teslim anına kadar kazanılabileceği ve bu sayede vatandaş iade edilemez kuralından istifade edilebileceği öngörülmüştür.

Bizce kişinin vatandaşlık tespitinde teslim anı esas alınmalı ancak vatandaşlığın cezadan kurtulmak amacıyla değiştirilip değiştirilmediği de incelenmelidir.

3. İade Et ya da Yargıla İlkesi

İadesi talep edilen kişinin suçun işlendiği ülkede yargılanması, suça ilişkin delillerin iadeyi talep eden ülkede bulunması sebebiyle daha doğru olacaktır¹⁰⁵ ancak iadesi talep edilen kişinin vatandaş olması halinde vatandaşın iade edilmemesi ilkesi uygulanır. Bununla birlikte vatandaşın iade edilmemesi durumunda da suçlunun cezadan kurtulabilmesi ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesi amacıyla uygulanan prensip “*İade et ya da yargıla*” prensibidir. Grotius’a göre iade et ya da yargıla prensibi uyarınca, başka ülkede suç işlemiş bir kişinin devlet tarafından ele geçirilmesi halinde; devletin iki seçeneği vardır. Bunlardan birincisi suç işleyen bireyi cezalandırmak, ikincisi ise cezalandırma yapmayacaksa cezalandırmayı yapmayı talep eden devlete suçluyu iade etmektir.¹⁰⁶ SİDAS m. 6/2. uyarınca vatandaşını iade etmeyen devlet, iade etmediği vatandaşını, iadeye konu eylemlerle ilgili olarak takibat yapılmak üzere ilgili adli makamlara sevk etmelidir. Vatandaş olması sebebiyle iade edilmeyen şahıs, vatandaşı olduğu ülkede yargılanmalı ve böylece adaletin tecellisi sağlanmalıdır; ancak devletlerin egemenliklerinin en açık dışa vurumu olan ceza yargılamasının ne zaman kullanılıp kullanılmayacağı da tamamen egemen devletin takdiridir.

¹⁰⁵ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s.203

¹⁰⁶ Yücel Acer, İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018, s.165.

İade et ya da yargıla ilkesi uluslararası bağlamda anlam ifade eden bir ilkedir. Bu ilkenin getirdiği olumlu katkılar sadece devlet ve vatandaş arasındaki pragmatik ilişkiyle anlamlandırılmaz. Devletle vatandaş arasında kurulan bağda karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Vatandaş devletin korumasından yararlanırken devlet de vatandaşın kendisine karşı yükümlülüklerini yerine getirmesini bekler ve vatandaştan yararlanır, ancak yabancı ülkede suç işlemiş bir vatandaşının cezalandırılmasının devlete kayda değer bir faydası yoktur.¹⁰⁷ Bununla birlikte vatandaşı iade etmeyen devletin iade edilmeyen şahsı yargılaması için adalet sistemini zorlayan bağlayıcı bir aygıt da yoktur.¹⁰⁸ İade et ya da yargıla prensibi uluslararası düzenin sağlanması adına uluslararası bağlamda anlam ifade eden bir kavramdır. Talebi reddedilen devletin yargılama talebinin de yerine getirilmemesinin sonuçları ağırlıklı olarak siyasi olacaktır. Bu sebeple iade et ya da yargıla ilkesi devletlerin vatandaşlarıyla olan ilişkisini düzenlemekten çok uluslararası istikrarı sağlama amacına hizmet eder. İade et yada yargıla ilkesi uluslararası alanda suçların cezasız kalmaması amacıyla uygulanan ilkelerden biridir.

B. Çifte Cezalandırılabilirlik İlkesi

Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi suçluların iadesi bakımından kabul görmüş bir şarttır ve kaynağında suçta ve cezada kanunilik ilkesinin olduğu ileri sürülmektedir.¹⁰⁹ Çifte cezalandırılabilirlik, iadesi talep edilen şahsın gerçekleştirdiği iddia edilen eylemin hem talep eden hem de talep edilen devlet mevzuatı uyarınca suç teşkil etmesi ve suç teşkil eden eylemlerin cezalandırılabilir olmasıdır. Bu kural suç yoksa ceza da yok anlamına gelen Latince “*maxim nullum crimen, nulla poena sine lege*” anlayışından türetilmiş bir kuraldır.¹¹⁰ Talep edilen devlet, iadeye konu eylem kendi kanunlarına göre

¹⁰⁷ Alejandro Chehtman, “Jurisdiction”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Markus D. Dubber and Tatjana Hörnle, ss. 399-421, 2014, s. 407-408

¹⁰⁸ Deen-Racsmay, “A New Passport to Impunity? ...”, s.772.

¹⁰⁹ John Dugard, Van Den Wyngaert Christine, “Reconciling Extradition With Human Rights”, **The American Journal of International Law**, Vol: 92, No:2, ss. 187-212, 1998, s. 188

¹¹⁰ Böse, a.g.e., s. 615

suç teşkil etmiyorsa iadeyi kabul etmeyebilir.¹¹¹ Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi SİDAS m. 2/2 de düzenlenmiştir.

Devletlerin mevzuatlarında suç olarak düzenlediği fiiller değişkenlik gösterebilir. Örneğin; Hollanda’da Hint keneviri kullanımı suç teşkil etmezken, Türkiye’de suç teşkil etmektedir. Nitekim tartışmalı konular olan zina ve ötanazi gibi eylemlerin suç olup olmaması da ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.¹¹² Bu aykırılıkların önüne geçilmesi amacıyla uluslararası birtakım sözleşmelerde bu duruma ilişkin hükümler konulmuştur. Örneğin Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde çifte cezalandırılabilirlik şartının sağlanması amacıyla birtakım örgütlü suçların taraf devletler tarafından iç hukuklarında suç olarak düzenlenmeleri gerektiği hükme bağlanmıştır.¹¹³

İki devlet arasında çifte cezalandırılabilirlik ilkesine uygun olarak iadenin gerçekleşebilmesi için, iadeye konu suçun iki devlet mevzuatında da cezalandırılabilir olduğunun tespiti gerekmektedir. Bu bakımdan tespitin yapılabilmesi amacıyla iki temel görüş ortaya çıkmıştır. İlk görüşe göre devletler, suçluların iadesi anlaşmasında liste halinde iadeye tabi suçları belirlerler. İkinci görüşe göre ise devletlerarasında bu yönde bir anlaşma yoksa iadeye konu suçun diğer devlet mevzuatında bulunan bir suç tipine uygun olması gerekmektedir.¹¹⁴ İkinci görüşe göre suç tipleri karşılaştırılarak tespit edilecekse; bu durumda objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı görüş vardır. Objektif görüşe göre her iki devlet mevzuatında da iadeye konu suçun aynı şekilde nitelendirilmesi esastır. Her iki devlet mevzuatında da suçun yasal unsurları aranır.¹¹⁵ Sübjektif görüşe göre ise iki suçun aynı şekilde nitelendirilmesi zorunluluğu yoktur. Suçun yasal unsurlarının da bire bir aynı olması aranmaz. Uygulamada ve doktrinde

¹¹¹ Faruk Turhan, “Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD)**, Sayı: 8/2, ss. 1-87, 2018, s.15

¹¹² Gilbert, **a.g.e.** s. 47, Christopher L. Blakesley, **Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty**, New York: Transnational Publishers, 1992, s.225.

¹¹³ International Criminal Justice Cooperation, **Toolkit to Combat Trafficking in Persons**, s. 131 <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking> (Erişim Tarihi: 06.12.2020)

¹¹⁴ M. Cherif Bassiouni, **International Extradition: United States Law and Practise**, 16th Edition, New York: Oxford University Press, 2014, s. 530

¹¹⁵ Ülkü Güler, **Türk Ceza Hukukunda Geri Verme**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Ceza ve Ceza Usul Hukuku), 2010, s. 120

genel olarak sübjektif görüş kabul edilmektedir;¹¹⁶ dolayısıyla suçlar iki devlet kanununda aynı isimli başlıkta bulunmasa dahi birbirlerine benziyorlarsa ve taraf devletlerin aralarındaki suçluların iadesi anlaşmasında belirtilen ceza miktarına ilişkin bir aykırılık yoksa iki devletin kanunlarında da fiillerin suç teşkil ettiği söylenebilecek ve iade mümkün olabilecektir.¹¹⁷

Çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin taraf devletler arasındaki sözleşmelerde aksi kararlaştırılmadığı halde açıkça belirtilmemiş olsa dahi uygulanabileceği, uluslararası hukuk alanında birçok kez ortaya konulmuştur. Örneğin; İsviçre Federal Mahkemesi, 1979 yılında M v. Federal Department of Justice and Police davasında ve İrlanda Mahkemesi, Kelly davasında çifte cezalandırılabilirlik kuralının suçluların iadesi kapsamında asli bir kural olduğunu ve herhalde uygulanabileceğini belirtmiştir.¹¹⁸

Hukukumuzda Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Antlaşması'nda çifte cezalandırılabilirlik şartına bir istisna konulmuştur. Söz konusu Anlaşmanın 2. maddesinin 3. fıkrasının C bendinde *“Yalnız Birleşik Devletler yargı yetkisinin uygulanması amacıyla; 'kişi veya malların nakledilmesinin, iletilmesinin veya dış veya eyaletler arası ticaretin yapılmasında posta veya öteki haberleşme yollarının veya başkaca araçların kullanılmasının, belli bir suçun unsurunu meydana getirmesi halinde, Anlaşmaya göre geri vermeye konu olabilecek böyle bir suç”* için de iadenin mümkün olacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla sadece ABD yasalarına göre suç olan bir eylem için iadenin gerçekleştirilebileceği belirtilmiş ve çifte cezalandırılabilirlik şartı için bir istisna getirilmiştir.¹¹⁹

Günümüzde AB üyesi devletler arasında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi uygulamasının yürürlüğe girmesiyle çifte cezalandırılabilirlik kuralının uygulaması

¹¹⁶ Gilbert, **a.g.e.**, s.48

¹¹⁷ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s.1123

¹¹⁸ Gilbert, **a.g.e.**, s.47; Williams, 1992, s.562

¹¹⁹ **Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi Ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Antlaşması**, <https://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020)

hafifletilmiştir. Nitekim İngiltere çifte cezalandırılabilirlik kuralının uygulanmasının AB üyesi partnerlerinin ceza hukuku sistemlerine karşı uygunsuz bir tutum olacağını belirtmiş¹²⁰ ve 2003 yılında çıkarmış olduğu Suçluların İadesi Kanunu'nda (Extradition Act) AB üyesi devletlerle arasında suçluların iadesinde çifte cezalandırılabilirlik kuralının olmadığı “hızlı iade programını” (fast-track) yürürlüğe koymuştur.¹²¹

C. Suçun İadeye Elverişli Olmasına İlişkin İlkeler

Siyasi suçlar suçluların iadesinden muaf tutulan suçlardır. Siyasi suçluların, suçluların iadesine tabi olmamalarının nedeni fikirlerinden dolayı adil bir yargılamaya tabi tutulmayacakları ve işkence ve kötü muameleye maruz kalabilecekleri endişesidir.¹²² Siyasi suçlarda iade edilmeme ilkesi SİDAS m.3'te düzenlenmiş ve bu maddeye göre iade talebine konu suçun siyasi suç veya siyasi suçla bağlantılı bir suç olması halinde iadenin gerçekleşmeyeceği ifade edilmiştir. Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m.4/1-b uyarınca iade talebine konu eylemin sırf askerî suç, düşünce suçu, siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç teşkil etmesi halinde adli iş birliği talebinin reddedileceği hükme bağlanmıştır. Türk hukukunda yer alan bu hüküm, suçluların iadesi kurumu bakımından evrensel olarak kabul gören kurallardan biridir.

1. Siyasi Suçlarda İade Etmeme İlkesi

Siyasi suçlar suçluların iadesine konu olmayan suçlardır. Siyasi suçluları iade etmeme ilkesi suçluların iadesi kurumunun temel ilkelerinden biridir. Türk Hukukunda

¹²⁰ Gavan Griffith, Claire Harris, “Recent Developments In The Law Of Extradition”, **Melbourne Journal of International Law**, Vol: 6, No: 1, ss. 33-54, 2005, s. 41

¹²¹ **Extradition Act 2003 (UK) c 41, s 65(2)**. In the case of persons not sentenced for the offence, the double criminality requirement is dispensed with where the conduct is punishable with imprisonment or detention for a term of three years or more: s 64(2). In both cases, the crimes must be certified by an authority of the requesting country to fall within the categories of crime in the ‘European Framework List’: see Extradition Act 2003 (UK) sch 2. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/41/section/65> (Erişim Tarihi: 09.12.2020)

¹²² **Isakov v. Russia, Başvuru No: 20745/04, Tarih: 08/07/2010** <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

6706 sayılı CKUİBK m.4/1-c’de siyasi suç veya siyasi suçla bağlantılı bir suçun iadeye konu edilmesi halinde iade talebinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.¹²³

1.1. Siyasi Suçlar

Devletin ortaya çıkışından itibaren sisteme karşı gerçekleştirilen eylemler suç olarak değerlendirilmiş ve devletin öngördüğü düzenin korunabilmesi amacıyla bu eylemler için diğer suçlara göre daha ağır cezalar öngörülmüştür. Tarihi çok eskiye dayanan siyasi suçlar devlet aygıtının gelişmesiyle değişmiş ve çeşitlenmiştir. Siyasi suçlar ilk dönemlerinde ayrıca sınıflandırılmamış olsa da, bu suçları işleyenler uygulamada farklı kültürlerde daha ağır ve farklı cezalandırmalara tabi tutulmuşlardır. Siyasi suçlar, en örgütlü teşkilatın aile olduğu dönemlerde ailenin korunmasına yönelik olarak düzenlenmiş; ancak bilahare devlet aygıtının gelişmesi ve daha pratik bir hal almasıyla devlete karşı işlenen suçlar olarak değerlendirilmiştir.¹²⁴ Siyasi suçlar çoğu zaman ölüm cezası ile cezalandırılmıştır. Örneğin; ilk çağda İran’da devlete karşı işlenen suçlarda ölüm cezası öngörülmüş ve o dönemde İran’da suçun şahsiliği ilkesi uygulanmakta iken, devlete karşı suçlarda bu ilke uygulanmamıştır.¹²⁵

Siyasi suç olarak isimlendirilmediği dönemlerde dahi diğer suçlara göre daha ağır cezalar öngörülen siyasi suçların¹²⁶ somut olarak adi suçlardan ayrılması ilk olarak Roma dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde devlete ve devletin yüksek memurlarına karşı işlenen suçlar, neticesi gerçekleşmese dahi cezalandırılmaktaydı.

Roma hukukunda, imparatora karşı işlenen suçları devlete karşı işlenmiş sayan, devlet ile imparatorun şahsını bütünleştiren ve günümüzde Belçika Kuralı adıyla da bilinen kuralın da temeli olan “*crimen majestatis*” kavramı ortaya çıkmıştır.¹²⁷ Bu

¹²³ Gödekli, **a.g.e.**, 78

¹²⁴ Hatice Geyik, **Uluslararası Hukuk Bakımından Siyasi Suç Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2016, s. 9

¹²⁵ Recai Galip Okandan, **Umumi Amme Hukuku Devletin Doğuşu Pozitif Ve Teorik Gelişmesi Unsurları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, 1976, s.96

¹²⁶ Tahir Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Baskı, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1953, s. 108.

¹²⁷ Köksal Bayraktar, **Siyasi Suç**, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Fakültesi Fakülteler Matbaası, 1982, s. 6, Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 108.

kavram Roma İmparatorluğu'nun çeşitli dönemlerinde farklı şekillere bürünmüş olsa da, süreklilik arz etmiştir. Roma cumhuriyet döneminde devletin kurumlarına karşı saldırı olarak değerlendirilen birçok eylem, siyasi suç sınıfına sokulmuş¹²⁸ ve devlet, din ve siyasi şahsiyetlere yönelik gerçekleştirilen suçlar “*Perdueillio*” adı altında siyasi suç olarak nitelendirilmiştir.¹²⁹

Siyasi suçlar, Roma döneminin ardından farklı dönemler boyunca adi suçlardan kategorik olarak ayrı tutulmuştur. Siyasi suçlular, Avrupa’da orta çağdan 19. y.y.’de liberalizmin etkisi görülmeye başlanana kadar kilise ve kral arasındaki sert rekabet nedeniyle en ağır cezalandırmalara tabi tutulmuşlardır. 16. y.y.’den sonra reform hareketlerinin etkisiyle özgürlük için savaşıma kültürünün yaygınlaşması, siyasi suçlara olan bakış açısını değiştirmeye başlamış ancak siyasi suçlara yönelik modern ve ılımlı bakış açısının kabul görmesi 19. y.y. sonrasında liberalizmin etkisiyle mümkün olmuştur. Bu dönemden sonra yönetimin ve sistemin meşruluğunu sorgulamanın korunması gerektiği düşüncesiyle siyasi suçlara bakış değişmiştir.¹³⁰

Siyasi suçlara karşı bakışın değişmesiyle birlikte verilen cezalar hafiflemiş ve bu durumun suçluların iadesi kurumuna yansımaları olmuştur. Siyasi suçların iadenin istisnası olması kuralını ilk kanunlaştıran devlet 1833 yılında Belçika olmasına rağmen¹³¹ kuralı ilk benimseyen devlet İngiltere olmuştur. Lord Castlereagh, 1818 yılındaki beyanlarında, yabancıların siyasi suç nedeniyle yargılanmasına imkân tanımayı bir suiistimal olarak değerlendirmiştir.¹³² Nitekim daha sonra, siyasi suçların toplumun daha ileriye gitmesi yönündeki çabaları içinde barındırdığına ve bu türden suçların anti sosyal karakterinin kabul edildiği kadar ağır olmadığına ilişkin görüşler önem kazanmıştır.¹³³

¹²⁸ Çetin Özek, **Devlete Karşı Suçlar**, İstanbul: Sulh Garan Matbaası Koll. Şti., 1976, s. 8.

¹²⁹ Özek, **a.g.e.**, s. 8

¹³⁰ Baha Kantar, **Siyasal Suçlar**, Adliye Ceridesi, Ankara 1936, s.4

¹³¹ George J. Andreopoulos, “Extradition”, **Encyclopaedia Britannica**, 2010, <https://www.britannica.com/topic/extradition> (Erişim Tarihi: 29.11.2020)

¹³² Halil Kalabalık, “Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği”, **Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı**, Cilt:2, ss. 1339-1410, 2001, s.1382

¹³³ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 143

Siyasi suçların kesin bir tanımı olmasa da bir görüşe göre siyasi suçlar, devlet düzenini, hükümet şeklini, siyasi güçlerin düzen ve eylemlerini hedef alan ve siyasi hakları ihlal eden eylemlerdir.¹³⁴ Siyasi suçların neler olduğuna ilişkin başka bir görüşe göre ise siyasi suçlar, iktidarın ele geçirilmesi amacı taşıyan eylemlerle sınırlı olarak değerlendirilmemelidir. Bu görüşe göre devletin sürekliliğine ve varlığına etki yapma amacıyla gerçekleştirilen her hukuka aykırı eylem siyasi suç kapsamına girmektedir. Dolayısıyla iktidarın ele geçirilmesinin yanı sıra iktidarda etkili olunması, devlet çıkarlarına aykırı eylemlerde bulunulması ve iktidarın kullanılması gibi eylemler de siyasi suç teşkil etmektedir.¹³⁵ Suçun siyasi olarak nitelendirilmesi için eylemi gerçekleştiren kişilerin muhalif olması şartı aranmaz, bununla birlikte gerçekleştirilen eylemin meşruluğu veya gerçekleştirildiği mekân da önemli değildir.¹³⁶ Siyasi suçların neler olduğu konusunda açık bir uzlaşma yoktur. Devletler genel olarak bu konuda siyasi suçları veya istisnalarını sayma yoluna gitmemişlerdir.¹³⁷ ancak istisnalar da mevcuttur. Örneğin; Alman mevzuatında Federal Alman Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Kanunu (IRG) m. 6/1’de iade talebine konu eylemin siyasi suç teşkil etmesi halinde iade talebinin kabul edilmeyeceği belirtilmiş ancak devamında “...iadesi istenen kişinin soykırım teşebbüsü, soykırım, ağır cinayet veya cinayet ya da bu tür bir suça iştirak etmekten hakkında adli kovuşturma yapılması veya mahkûm edilmiş olması halinde...”¹³⁸ iade talebinin kabul edilebileceği hükme bağlanmış ve siyasi suçlara ilişkin birtakım istisnalar açıkça sayılarak belirtilmiştir. Öte yandan farklı bir örnek vermek gerekirse İtalyan Ceza Kanunu m. 8/III’te devletin siyasi bir çıkarını veya yurttaşın siyasi bir hakkını ihlâl eden suçların siyasi suçlar olduğu belirtilerek daha genel ve suçun neticesine dayalı bir tanım yapılmıştır. Bununla birlikte kısmen veya tamamen siyasi saikle işlenmiş adi suçların da siyasî suç sayılacağı aynı maddede ifade edilmiştir.¹³⁹

¹³⁴ Gödekli, **a.g.e.**, 74; Gözübüyük, s.394

¹³⁵ **A.g.e.**, 77

¹³⁶ **A.g.e.**; Maurice Travers, *Droit Penal International*, Tome IV, Paris, 1920, s. 533-534

¹³⁷ Griffith-Harris, **a.g.m.**, s.43

¹³⁸ **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/>

¹³⁹ **İtalyan Ceza Kanunu m. 8/3** <https://www.altalex.com/documents/news/2013/11/14/della-legge-penale> (Erişim Tarihi:12.12.2020)

1.2. Siyasi Suçların Tespitine İlişkin Teoriler

Siyasi suçların tespiti suçluların iadeye tabi tutulup tutulmaması bakımından önem arz etmektedir; ancak siyasi suçların hangi suçlar olduğuna ilişkin birçok teori ortaya çıkmasına rağmen doktrinde tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Siyasi suçların tespitine ilişkin teorilerden en önemlileri objektif teori, sübjektif teori, ayırma teorisi, üstünlük teorisi ve savaş adetleri teorisidir.

1.2.1. Objektif Teori

Siyasi suçlara ilişkin objektif teoriye göre ihlal olunan hak ve menfaat suçun siyasi suç olup olmadığının tespitinde belirleyicidir. Devletin yönetim şeklini değiştirmeye çalışmak, bireylerin siyasi haklarının kullanılmasını engellemek gibi suçlar siyasi suç teşkil eder çünkü ihlal olunan menfaatler siyasi niteliği olan menfaatlerdir.¹⁴⁰ Objektif teoriye göre nisbi siyasi suçlardan olan karma siyasi suçlar ve bağlı siyasi suçlar siyasi suç olarak sınıflandırılmazlar. Karma nisbi siyasi suçta işlenen suç siyasi amaçla işlenen bir adi suçtur. Adi suç her ne kadar siyasi bir amaç güdülerek işlenmiş olsa da ihlal ettiği menfaat siyasi değildir, dolayısıyla objektif teoriyi savunan görüşe göre karma nisbi siyasi suç siyasi suç olarak değerlendirilmemelidir.¹⁴¹ Bağlı nisbi siyasi suçta da adi bir suçun siyasi başka bir suçla ilişik bulunması siyasi suç olarak değerlendirilmesi için yeterli değildir; bunun sebebi ihlal edilen menfaatin niteliğinin siyasi olmamasıdır. Neticede bağlı nisbi siyasi suç adi bir suçtur.¹⁴² Objektif teori, failin kişisel durumunu göz önünde bulundurmaması ve adi olarak işlenen kasten öldürme, hırsızlık gibi suçları siyasi saikle işlenenlerden ayırmaması sebepleriyle eleştirilmektedir.¹⁴³

¹⁴⁰ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1133

¹⁴¹ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1994, C.III, s. 493.

¹⁴² Faruk Erem **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C: 1, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966, s.176

¹⁴³ Geyik, **a.g.e.**, s. 40

1.2.2. Sübjektif Teori

Sübjektif teoriye göre ise suçu işleyen bireyin saiki önemlidir. Eğer suç siyasi bir saikle ileniyorsa siyasi bir suç meydana gelmiştir.¹⁴⁴ Bu teoriye göre bağlı nispi siyasi suçlar siyasi suç kapsamına alınmaktadır.¹⁴⁵ Sübjektif teori kimi ülkelerde belirleyici olarak kullanılmıştır. Örneğin; Fransız ve Belçika mahkemeleri verdikleri kararlarda failin saikini ön planda tutmuş ve sübjektif teoriyi benimsemişlerdir.¹⁴⁶ Sübjektif teori, siyasi suçun tespitinde siyasi suçun kapsamını öngörülemez şekilde genişletmesi ve yoruma açık bırakması nedeniyle eleştirilmektedir.¹⁴⁷ Neticede failin saikini tamamıyla dışlamak kabul edilebilir olmasa da siyasi suç tanımını geniş yorumlamak, bu durumun devletler tarafından kötüye kullanılmasına imkân tanımaktadır.

1.2.3. stnlk Teorisi

stnlk teorisi İsviçre sistemi olarak da bilinmektedir. stnlk teorisine göre, işlenmiş olan suçun içeriğine bakılır, suçu oluşturan unsurların siyasi unsurlar olup olmadığı analiz edilir ve suçun unsurlarının siyasi niteliğinin ağır basması veya orantılı olması durumunda¹⁴⁸ siyasi suçun oluştuğu söylenir. Örneğin; isyan sırasında bir bireyin sahip olduğu bayrağın yakılması durumunda bireyin malvarlığına olan saldırı suça adi vasfını verecek kadar kuvvetli değildir. Oysa isyan sırasında bir bireyin isyanla pek de bir ilgisi bulunmayan bir eylem olarak mağazadan televizyon alması suça adi vasfı ağır bastığı için adi suç niteliği verir. Genel olarak Türkiye'nin tarafı olduğu anlaşmalarda üstünlük teorisine göre nitelendirme yapılmıştır.¹⁴⁹ üstünlük teorisi, somut olaylarda adi unsurun ve siyasi unsurun birbirlerine üstünlüklerinin belirlenmesinde hangi standartların uygulanacağı konusunda açıklık getirmemesi nedeniyle eletirilmitir.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Nur Centel, Hamide Zafer, zlem akmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2020, s.193

¹⁴⁵ Ali Oğuz ahin, "Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi", **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 27 Sayı:1- 2, ss. 239-272, 2001, s. 254

¹⁴⁶ Bayraktar, **a.g.e.**, s. 118-119

¹⁴⁷ **A.g.e.**, s. 119

¹⁴⁸ Griffith-Harris, **a.g.m.**, s. 43

¹⁴⁹ Uluta, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 145

¹⁵⁰ Artuk-Gökcen-Alahin-akır, **a.g.e.**, s. 1134

1.2.4. Ayırma Teorisi

Ayırma teorisi nisbi siyasi suç u bir bütün olarak değil; ancak parça parça ele almıştır. Ayırma teorisine göre nisbi siyasi suçun parçalarını adi ve siyasi suçlar oluşturur ve siyasi suç ayırımı yapılırken nisbi siyasi suçun parçalara ayrılıp ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.¹⁵¹ Örnek vermek gerekirse; devlet düzenine karşı gerçekleştirilen bir isyan kapsamında işlenen ve isyan ile bağı bulunmayan hırsızlık, yağma vs. gibi suçlar isyanın siyasi bağlamından ayrılmalı ve adi suç olarak ele alınmalıdır. Bu görüşe göre adi olarak ele alınan suçlar iadeye tabi olacak ve siyasi suç sebebiyle iade talebinin reddi mümkün olmayacaktır.¹⁵² Ayırma teorisi kapsamında adi suçlar ile siyasi suçların ne şekilde ayrılacağına ilişkin tatmin edici bir yöntem bulunmaması ve talep eden devletin siyasi suçları göz ardı ederek adil bir yargılama yapmasının beklenemeyeceği gibi sebepler teorisinin eleştirilmesine neden olmuştur.¹⁵³

1.2.5. Savaş Adetleri Teorisi

Savaş adetleri teorisi uyarınca isyan veya iç savaşın söz konusu olduğu durumlarda suçlunun affedilebilen suçları siyasi suç olarak kabul edilmektedir. Bu teoriye göre savaşta dahi gerçekleştirilmesi kabul edilmeyen esirlerin infazı gibi suçlar adi suç olarak kabul edilirken. Savaş halinde düşman kabul edilen kişilerin öldürülmesi siyasi suçtur.¹⁵⁴

Bizce üstünlük teorisi her ne kadar siyasi suçların tespit edilmesinde elverişli olmasa da suçluların iadesi kurumu bakımından elverişli bir teoridir. Siyasi suçlar genellikle adi suçları beraberinde getirir veya siyasi suçların bir parçası adi suç özelliği taşır. Kimi zaman devletlerin siyasi suçluları adi suçları bahane göstererek talep ettiği de görülmektedir. Bu sebeple her adilik unsuru taşıyan siyasi suçun failinin iade edilmesi, siyasi suçlarda iade edilemezlik ilkesinin pratik olarak kullanılamaz hale getirilmesi

¹⁵¹ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Ahmet Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s. 1098

¹⁵² **A.g.e.**

¹⁵³ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1134

¹⁵⁴ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 145

anlamına gelecektir. Neticede her adi suç unsuru taşıyan suç iadeye konu olmamalı ve ihlal edilen menfaatlerin üstünlüğü değerlendirilmelidir.

1.3. Siyasi Suçların Türleri

Siyasi suçlar taşıdıkları unsurlara göre tam siyasi suçlar ve nisbi siyasi suçlar olarak ikiye ayrılırlar. Nisbi siyasi suçlar da ayrıca kendi içerisinde bağlı ve karma nisbi siyasi suçlar olarak ikiye ayrılır. Siyasi suçların türlerini tespit etmek suçluların iadesi bakımından önemlidir. Siyasi suçun türüne göre iadenin mümkün olup olmadığı tespit edilir; dolayısıyla bu başlık altında siyasi suçların türleri incelenmiştir.

1.3.1. Tam Siyasi Suçlar

Siyasi suçlar temel olarak ikiye ayrılırlar; tam siyasi suçlar ve nisbi siyasi suçlar. Tam siyasi suçlar, suçun siyasi olma vasfıyla ilgili bir tereddütün olmadığı suçlardır. Tam siyasi suçlar objektif teori uyarınca siyasi suç olarak kabul edilir. Her ne kadar tam siyasi suç ile nisbi siyasi suç arasında kesin ayrım yapmaya yarayacak bir tanım yapılmamışsa da tam siyasi suçlarda devletin egemenlik haklarından kaynaklanan asli hak ve görevlerine doğrudan bir saldırının olması gerektiği söylenmektedir. Tam siyasi suçlar bakımından suçluların iadesi söz konusu olmaz.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.103

1.3.2. Nisbi Siyasi Suçlar

Nisbi siyasi suç, içerisinde siyasilik vasfı barındıran adi suçlardır. Örneğin kişi veya kişilerin siyasi düzeni değiştirmek amacıyla suikast düzenlemeleri veya soygun düzenlemeleri nispi siyasi suç olarak nitelendirilebilir. Söz konusu suçlarda kişi hak ve özgürlüklerinin zarar görmesinin yanı sıra devletin siyasi yapısı da zarar görmektedir. Nisbi siyasi suçları tam olarak sınıflandırmak mümkün olmayabilir.¹⁵⁶ Nisbi siyasi suçlarda suçun adilik ve siyasilik vasıfları iç içe geçmiştir. Nisbi siyasi suç, temelinde adi suç olmasına rağmen siyasi suç ile anlam bulmaktadır. Nisbi siyasi suç temelde ikiye ayrılmıştır. Bunlar karma nisbi siyasi suç ve bağlı nisbi siyasi suçtur.

1.3.2.1. Karma Nisbi Siyasi Suç

Karma nisbi siyasi suç, temelde adi bir suç olmakla birlikte siyasi bir saikle işlenmesi gerekmektedir. Karma suçta hem adilik hem de siyasilik vasfı taşıyan tek bir fiil mevcuttur. Örneğin; siyasi düzeni değiştirmek amacıyla bir iş adamına suikast düzenlemek siyasi bir suç olması nedeniyle iade edilmeme kuralı kapsamında değerlendirilmelidir.

1.3.2.2. Bağlı Nisbi Siyasi Suç

Bağlı suçlarda karma suçların aksine birden fazla eylem ve suç mevcuttur. Bağlı suç olarak değerlendirilen adi suçlar siyasi suç ile sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Bu durumda adi suç siyasi suç ile olan bağından dolayı siyasi suç olarak nitelendirilir.¹⁵⁷ Bağlı suçlarda adi suçun siyasi olarak değerlendirilebilmesi için bağlı olduğu siyasi suç tam siyasi suç niteliği taşımalıdır¹⁵⁸ ancak bağlı bulunan siyasi suçun işlenmiş olması şart değildir. Adi suç, siyasi suçun gerçekleşmesini sağlamak gibi amaçlar için yapılabilir. Örneğin; siyasi amaçla bombalı bir eylem için araç çalmak bağlı suçtur, tam

¹⁵⁶ Gilbert, *a.g.e.*, s. 119

¹⁵⁷ Mehmet Kömürcü, Yusuf Çalışkan, “Suçluların İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadeledeki Rolü”, *Ankara Barosu Dergileri*, S:1, ss. 75-96, 1999, s. 84.

¹⁵⁸ Uğur Uzer, “Ceza Hukukumuzda Siyasal Suç”, *Ankara Barosu Dergisi*, Dönem:1984, Sayı:6, s. 881-882.

siyasi suç henüz gerçekleşmemiştir ancak adi suç siyasi suça sıkı sıkıya bağlıdır.¹⁵⁹ Bu sebeple araç çalma eylemi bağlı nisbi siyasi suçtur.

1.4. Siyasi Suçlarda İade Etmeme İlkesinin İstisnaları

Siyasi suçlar kural olarak suçluların iadesi kapsamı dışında tutulmaktadır ancak zaman içerisinde siyasi suç kapsamı altında olan bazı suçların vermiş olduğu zararın çok fazla olması ve uluslararası kamu düzeninin korunması ihtiyacı nedeniyle siyasi suçlarda iade etmeme ilkesinin istisnaları ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Belçika kuralı, terör suçları, insanlığa karşı suçlar gibi suçlar siyasi suçlarda iade etmeme ilkesinin istisnaları olarak kabul görmekte;¹⁶⁰ ve bu suçların yanı sıra bu başlık altında tartışılan bir kısım suçlar da doktrinde tartışma konusu yapılmaktadır.

1.4.1. Belçika Kuralı

Siyasi suçlarda suçlunun iade edilemeyeceği kural olsa da bu kuralın belirli istisnaları mevcuttur. Bu istisnalardan bir tanesi Belçika Kuralı'dır. Belçika Kuralı'na göre devlet başkanına veya ailesine karşı¹⁶¹ gerçekleştirilen öldürme ve yaralama suçlarının vasfı siyasi de olsa iade edilemezlik kuralı uygulanamaz. Başka bir görüşe göre Belçika Kuralı kapsamında devlet başkanına yönelik saldırıların siyasi suç olarak kabul edilemeyeceği; dolayısıyla siyasi suç olmaması sebebiyle iadeye tabi olacağı belirtilmektedir;¹⁶² ancak devlet başkanı ve ailesine yönelik suçların siyasi suçlar olduğuna ilişkin kabul daha doğrudur. Bu suçlar siyasi olmakla birlikte istisna olmaları sebebiyle iadeye tabi değildirler.

Devlet başkanına suikast karma nisbi siyasi suçtur.¹⁶³ Kuralın kökeni 1854 yılında III. Napolyon'a suikast düzenleme girişimine dayanmaktadır. III. Napolyon'a suikast

¹⁵⁹ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 117.

¹⁶⁰ Centel-Zafer-Çakmut, **2020**, s.195

¹⁶¹ Tezcan-Erdem-Önok, **2019**, s. 213

¹⁶² Zehra Cansu Orhan, **Suçluların İadesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2019, s. 41; Centel-Zafer/Çakmut, 2017, s. 195

¹⁶³ Kalabalık, **a.g.e.**, s. 1391

girişiminde bulunan kişiler, suikast girişiminin ardından Belçika'ya kaçmışlar ancak Belçika temyiz mahkemesi suçun siyasi bir suç olduğunu belirterek iade talebini reddetmiştir. Bu durum üzerine Belçika'da devlet başkanına karşı gerçekleştirilen suikast girişimlerinde iadeyi mümkün kılmak için yasa değişiklikleri yapılmış ve Belçika Kuralı ortaya çıkmıştır.¹⁶⁴ Zaman içerisinde Fransa ikili iade anlaşmalarında bu kurala yer vermiş ve neticede Belçika Kuralı ikili ve çok taraflı sözleşmelerde yer almaya başlamıştır.

Belçika Kuralı sadece görevde olan devlet başkanları ve aileleri için geçerlidir. Görevi sona ermiş devlet başkanları ve ailelerine karşı gerçekleştirilen suikast girişimleri Belçika kuralı kapsamında değerlendirilmez.¹⁶⁵ Belçika Kuralı devlet başkanı yerine vekâlet eden kişileri de kapsar. Buradaki amaç, makamı korumaktır.¹⁶⁶ Belçika kuralını savunan görüşe göre yaşam hakkı her şeyin önündedir ve hayatına kastedilen kişinin siyasi bir figür olduğu su götürmez bir gerçek olsa da bu durum iadeye engel olmamalıdır.¹⁶⁷ Belçika kuralına eleştiride bulunan görüşe göre ise devlet başkanına yönelik herhangi bir saldırı siyasi bağlamdan uzak değerlendirilemez. Bu eleştiriye göre devlet başkanına yönelik olan eylem aslında sisteme veya fikre yöneliktir, dolayısıyla devlet başkanının şahsının, eylemin gerçekleşmesini sağlayan motivasyondaki etkisi sınırlıdır.¹⁶⁸

Devlet başkanına karşı gerçekleştirilen suikast girişiminin nitelik ve unsur olarak diğer siyasi suçlardan herhangi bir farkı yoktur. Siyasi suçlar kişi hayatına yönelse de siyasi suç niteliklerini kaybetmezler; ancak işlenen fiilin devletler bakımından üst düzey bir şahsın hayatına yönelik gerçekleşmesi siyasi krizleri ve hatta savaş riskini doğuracaktır. Bu nedenle duruma pragmatik yaklaşılmış ve Belçika Kuralı oluşmuştur. Bizce Belçika Kuralı siyasi suçlara ilişkin genel yaklaşımla uyumlu değildir ancak yıkıcı sonuçların önüne geçmeye yönelik pragmatik değeri vardır.

¹⁶⁴ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s. 213

¹⁶⁵ Rosanne Van Alebeek, "The Pinochet Case: International Human Rights Law on Trial", **The British Year Book of International Law**, C: 71, S: 1, Oxford, 2001, ss. 29-70, s. 68

¹⁶⁶ Bayraktar, **a.g.e.**, s. 143.

¹⁶⁷ **A.g.e.**, s. 146

¹⁶⁸ Geyik, **a.g.e.**, s. 90;

1.4.2. Terör Suçları

Siyasi suçluların iade edilemezliğine ilişkin bir başka istisna da terör suçlarıdır. Etimolojik olarak Latince korkutmak anlamı taşıyan terere kelimesinden gelen terör kavramı,¹⁶⁹ Fransız Devrimi sonrasında siyasi şiddet eylemlerinin devamlılığını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle devrim sonrası binlerce kişinin giyotinlerle idam edilmesi nedeniyle jakobenlerin bu dönemde yarattığı baskıya maruz kalmış olan Fransızlar, devletin uyguladığı sürekli şiddeti ifade etmek amacıyla terör kelimesini kullanmışlardır. Bilahare 19. ve 20 y.y.'de terör kelimesi devlet terörü anlamında değil, devlete karşı gerçekleştirilen eylemleri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır.¹⁷⁰ Mamafih terör kavramını devlet terörü, devlete karşı gerçekleştirilen bireysel terör eylemlerini de terörizm olarak tanımlayan görüşler de mevcuttur.¹⁷¹

Terör eylemleri genellikle siyasi konjonktüre bağlı ve sübjektif anlamlar taşıyan eylemler oldukları için terörün genel geçer bir tanımı yapılamamıştır.¹⁷² Terörün devletler üstü bir kavram olmaması¹⁷³ ve göreceli olması nedeniyle terör problemi konusunda kalıcı bir çözüm yöntemi bulunamamıştır. Bir devlet için terörist olan kişi diğer bir devlet için özgürlük savaşçısı olarak değerlendirilebilmektedir. Uluslararası hukuk teamüllerinde de terörün genel geçer bir tanımı oluşmamıştır.¹⁷⁴ Mamafih; terör suçları nitelik itibarıyla siyasi suçlar olduğundan dolayı uluslararası bir tanım yapmak neredeyse imkansızdır.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Mark Kantor, **Effective Enforcement of International Obligations to Suppress the Financing of Terror**, The American Society of International Law Task Force on Terrorism, Washington D.C., 2002, s. 10

¹⁷⁰ Mehmet Gödekli, **Terörizmin Finansmanı Suçu**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 30

¹⁷¹ Manfred Schreiber, "Terrorismus", (Hrsg. Roman Herzog, Herman Kunst, Klaus Schleich Ve Wilhelm Schneemelcher), Stuttgart: **Evangelisches Staatslexikon**, 1987, s. 3604

¹⁷² Thomas J. Gardner, Terry M. Anderson, **Criminal Law**, 11th Edition, USA: WardsWorth, 2012, s. 450.

¹⁷³ Julian Ashbourne, "Studies Into Serious Crime and Terrorism", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı.:1, ss. 17-40, 2007, s. 27

¹⁷⁴ Mark A. Drumbl, "Transnational Terrorist Financing: Criminal and Civil Perspectives", **German Law Journal**, Vol:7, No:9, ss. 933-943, 2008, s. 933

¹⁷⁵ Christine Van den, Wijngert, **The Political Offence Exception to Extradition**, Kluwer-Deventer-The Netherlands Boston Antwerp London Frankfurt, 1980, s. 24

Zaman içerisinde çeşitli görüşlere göre birçok terör tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Türk hukukunda 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) "Terör tanımı" başlıklı 1. maddesinde terör şu şekilde tanımlanmıştır; *"Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."*

BM Genel Kurulu ise 54/164 sayılı ve 17.12.1999 tarihli kararında terörü *"İnsan haklarını, temel özgürlükleri ve demokrasiyi yıkma amacı güden, devletlerin toprak bütünlüğü ve güvenliğini tehdit eden, meşru olarak kurulmuş hükümetleri istikrarsızlığa uğratan çoğulcu sivil toplumu tehlikeye atan ve devletlerin ekonomik ve sosyal kalkınması üzerinde olumsuz sonuçlar doğuran faaliyetler"* olarak açıklamıştır.

Alex P. Schmid, terörün yapılan birçok tanımı içerisinde beş ana unsurun hep bulunduğunu belirtmiştir. Anılan beş ana unsur; şiddet, siyasal amaç, korku, tehdit ve toplumun genelinde uyandırılan psikolojik etkidir. Bu ortak unsurlardan yola çıkarak yapılan tanıma göre; terörizm, genellikle siyasi olarak elde edilmek istenilen amaca ulaşmak için süreklilik arz eden ve bir plan dahilinde şiddet eylemlerine başvurmak ve toplumu korku, kaygı ve tükenmişlik duygularına sürüklemek amacıyla eylemlerde bulunmaktır.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Centel-Zafer-Çakmut, 2008, s.187; Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s.58-59; Gözübüyük, **Devletlerarası Ceza Hukuku...**, s.70.

Siyasi temelli bir şiddet eyleminin terör eylemi kapsamında değerlendirilebilmesi için ise şiddet, siyasal amaç, korku, tehdit ve toplumun genelinde uyandırılan psikolojik etki gibi unsurların yanı sıra ideoloji ve örgütlenme gibi unsurlara da sahip olması gerekmektedir;¹⁷⁷ bununla birlikte belirtmek gerekir ki; kimi yazarlar tarafından terörün bir ideoloji veya sistemli bir fikir dahi olmadığı ve yalnızca bir savaş biçimi olduğu da söylenmiştir.¹⁷⁸

TMK m. 2/2 uyarınca terör örgütüne üye olmayan ancak örgüt adına suç işleyen bir kişi de terör suçlusu sayılabilir. Bu sebeple Türk hukukunda, terör suçu nedeniyle iadenin değerlendirileceği hususlarda terör suçlusu sayılabilmek için terör örgütü üyesi olunması şart değildir. Terör suçlarının tümü mutlak terör suçu olmadığı için her suçta ayrıca değerlendirme yapılmalıdır. Terör suçları mutlak terör suçları ve terör amacıyla işlenen suçlar olarak ikiye ayrılabilirler.

1.4.2.1. Mutlak Terör Suçları

Mutlak terör suçları, terör suçu olduğuna dair şüphe bulunmayan suçlardır. Her devlet kendi yöntemleriyle iç hukukunda bu türden suçları tasnif eder. Türk hukukunda TMK m.3'te terör suçları açıkça sayılmış ve TCK'de bulunan hangi suçların mutlak terör suçu olduğu tespit edilmiştir.

TMK m. 3'te sayılmış ve TCK'de belirlenmiş söz konusu suçlar mutlak terör suçları olarak sınıflandırılabilirler. Örnek vermek gerekirse; cumhurbaşkanına suikast, yasama organına karşı suç, hükümete karşı suç, silah sağlama ve yabancı hizmetine asker yazma, yazılma mutlak terör suçu sayılabilmektedir.¹⁷⁹ Bu suçlar mutlak olarak terör suçlarıdır ve terör suçları olarak değerlendirilirler.

¹⁷⁷ İsmail Özkarcı, **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Terör Suçlarının İadesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 5

¹⁷⁸ Gardner-Anderson, **a.g.e.**, s. 450-451; Yayla, 339.

¹⁷⁹ Özkarcı, **a.g.e.**, s. 12

1.4.2.2. Terör Amacıyla İşlenen Suçlar

Terör amacıyla işlenen suçlar; TMK'nin 4. maddesinde sayılmışsa ve yine TMK'nin 1. maddesi uyarınca belirtilen amaçları gerçekleştirmek için suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün eylemleri kapsamında işlenmesi halinde, terör suçu sayılacaktır. Dolayısıyla TMK m.1'de belirtilen amaçları gerçekleştirmek için işlenmesi şartıyla terör amacıyla işlenen suçlar TMK m. 4'te sayılmıştır. Bu suçlara; 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'da tanımlanan suçlar. 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar gibi birçok suç örnek verilebilir.

Terör suçlarının iadeye tabi tutulması amacıyla birçok sözleşmeye bu hususta hükümler eklenmiştir. Örneğin; 27 Ocak 1977 tarihinde Strasburg'da imzalanan ve T.C. tarafından 2327 Sayılı Onay Kanunu ile onaylanan ve 28.10.1980 tarihli ve 17145 sayılı Resmi Gazete'de¹⁸⁰ yayımlanan Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 1957 tarihli T.C. tarafından 18.11.1959 tarihli ve 7376 Sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ve 26.11.1959 tarihli ve 10365 sayılı Resmi Gazete'de¹⁸¹ yayımlanan Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 24.06.1969 tarihli T.C. tarafından 18 Mart 1968 tarih ve 1034 Sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ve 23.03.1968 tarihli ve 12856 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan¹⁸² Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 9 Aralık 1999 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve T.C. tarafından 10 Ocak 2002 tarihli ve 4738 sayılı yasa ile onaylanması uygun bulunan ve 17.01.2002 tarihli ve 24643 sayılı Resmi Gazete¹⁸³'de yayımlanan BM Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Sözleşmesi, T.C. tarafından 21.01.1981 tarihli ve 2324 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan 01.05.1981 tarihli Resmi

¹⁸⁰ 28.10.1980 tarihli ve 17145 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17145.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

¹⁸¹ 26.11.1959 tarihli ve 10365 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10365.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

¹⁸² 23.03.1968 tarihli ve 12856 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12856.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

¹⁸³ 17.01.2002 tarihli ve 24643 sayılı Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/01/20020117.htm> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

Gazete’de yayımlanan Diploması Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korumaya Sahip kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, 16 Aralık 1970 tarihli ve T.C. tarafından 1634 sayılı ve 30.11.1972 tarihli kanunla onaylanması uygun bulunan ve 07.12.1972 tarihli ve 14384 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Uçakların Kanundışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme, 1971 tarihli ve T.C. tarafından 17.4.1975 tarihli ve 1888 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve 04.05.1975 tarihli ve 15226 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme ve 15 Aralık 1997 tarihli, New York’ta imzalanan Terörist Bombalamaların Önlenmesi Sözleşmesi bu hususa ilişkin maddeler barındıran sözleşmelerdir.

ABD topraklarında gerçekleşen 11 Eylül saldırısının akabinde uluslararası hukukta terör suçlarının cezalandırılması yönünde anlaşmalar yapılmış ve suçluların iadesi bakımından da terör suçlarının siyasi suçlardan ayrılması önem arz eden bir problem haline gelmiştir. ¹⁸⁴Terör suçlarının siyasi suç olup olmadığı ya da siyasi suçlarla terör suçları arasındaki farkın ne olduğu konusunda tartışma olmakla birlikte terör suçlularının iade edilebileceği kural olarak kabul edilmektedir. Terör suçlularının iade edilebileceği genel olarak kabul görmüşken hangi suçların terör suçu olduğu konusundaki tartışma pratikte büyük anlaşmazlık ve çatışmalara yol açmaktadır. Terör suçları ve siyasi suçlar arasında ayrımın yapılması ve bu suçların tespiti, suçluların iadesinde öngörülebilirlik bakımından pratikte büyük önem arz etmektedir. Devletler arasındaki siyasi çıkar çatışmaları genel geçer bir tanımın ve ayrımın yapılmasına engel olmaktadır.

Terör kavramının tanımı yapılamamış olmasına rağmen 1970’lerde terör suçları bakımından suçluların iadesinin mecburi olması tartışılmıştır. ¹⁸⁵ Bu durumun sebebi devletlerin kendilerine karşı gerçekleştirilmiş olan terör saldırılarının sorumlularını bulmalarına yönelik ağır iç siyasi baskılardır. Neticede tanımı dahi yapılamayan terör

¹⁸⁴ Ashbourne, **a.g.e.**, s. 22.

¹⁸⁵ Zdzislaw Galicki “International Law and Terrorism”, **The American Behavioral Scientist: Thousand Oaks** Vol: 48, No: 6, ss. 743-757, 2005, s. 749

suçları bakımından iadenin mecburi olması fikri kabul görmemiştir.

SİDAS'ta siyasi suçlara ilişkin hükümler mevcutken terör suçlarına ilişkin ayrı bir açıklama yapılmamış ve bu husustaki boşluklar devletlerin ikili anlaşmalarına bırakılmıştır. 27 Ocak 1977 tarihinde Strasburg'da imzalanan ve T.C. tarafından 27 Ekim 1980 tarihinde 2327 Sayılı Onay Kanunu ile onaylanan Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin metninin oluşturulması aşamasında 24.01.1974 tarihli Avrupa Komisyonu Bakanlar Komitesi tarafından gerçekleştirilen 53. toplantıda terör suçlarının siyasi suçlar olarak nitelendirilmemesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Bununla birlikte toplantıdan çıkan kararlarda iade talep edilen devletlerin suçun ağırlığını göz önünde bulundurmaları ve iadenin gerçekleşmediği hallerde suçluların yargılamadan ve cezadan kaçmalarının engellenmesinin sağlanması için yargı yetkisinin ihdas edilmesinin sağlanması tavsiye edilmiştir. Neticede tavsiye olarak ya iade et ya da yargıla prensibi işaret edilmiştir.¹⁸⁶

Terör suçluları neden oldukları ağır zararlar nedeniyle yargılamadan kaçamamalıdır. Bu durumun gerekliliği uluslararası siyaset ve devletlerin egemenlik haklarının yanı sıra mağdurları ve potansiyel mağdurları da yakından ilgilendirmektedir;¹⁸⁷ ancak terör suçlularının yargılanmalarının gerekliliği, terör suçlarını siyasi suç sınıfından çıkartmamaktadır. 1977 tarihli Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi m. 1'de taraf devletlerin, terör suçlarını suçluların iadesi kapsamında siyasi suç olarak değerlendirmemeleri gerektiğini belirtmiştir. Neticede terör suçlarının siyasi suç olup olmadığı değil; suçluların iadesi kapsamında siyasi suç olarak değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁸

Açıkça ifade etmek gerekirse; terör suçları nitelik itibarıyla siyasi suçlardır, ancak terör suçlularının iade edilemezlik kuralından yararlanmalarını sağlamak teoride tutarlı gözükse de pratikte birçok siyasi ve ekonomik krize sebebiyet verecektir. Bu nedenle

¹⁸⁶ Ahmet Ulutaş, Ömer Serdar Atabey, "Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi", **TBB Dergisi**, Dönem:2012, Sayı:100, ss. 389-404, 2012, s. 390

¹⁸⁷ **A.g.e.**, s. 392

¹⁸⁸ **Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi** www.ombudsman.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

suçluların iadesi kurumunun pratik yönüne ağırlık verilerek terör suçlularının iadeye tabi olması doğrudur.

Bizce sınırları kesin olarak çizilmemiş olan terör suçlarının suçluların iadesine tabi olması, kurumun hukukilik ve öngörülebilirlik sıfatlarına zarar vermektedir; ancak terör suçlularının iadesi hususunda devletlerarasında bir diyalog kapısının açık olması pratik bir yarar sağlayacaktır. Günümüzde uluslararası hukukta terör suçlarının cezasız kalmaması adına bu yönde uluslararası iş birliğine önem verilmektedir. Bu amaçla yukarıda yer verilen birçok adli iş birliği anlaşması imzalanmıştır.

1.4.3. İnsanlığa Karşı Suçlar

Siyasi suçlarda iade edilmezlik ilkesinin başka bir istisnası insanlığa karşı suçlardır. İnsanlığa karşı işlenmiş suçların kökeninin Grotius'a kadar uzandığı söylenebilir ancak bu kavram ilk haliyle 1915'te İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından Ermenilerin öldürüldüğü iddiasını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.¹⁸⁹ İnsanlığa karşı suçlar modern anlamda ve somut olarak ise II. Dünya Savaşı sonrasında Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkeme Statüsü'nde (NUCMS) belirtilmiştir.

NUCMS'nin 7. maddesine göre insanlığa karşı suçlar *“herhangi bir sivil halka karşı yapılan yaygın veya sistematik bir saldırının parçasını oluşturan ve saldırının varlığı bilinerek işlenen”* ve anılan maddede yer alan suçlardan meydana gelmektedir. Soykırım suçu açık bir insanlığa karşı suçtur. 09.12.1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kararla BM Genel Kurulunca kabul edilen ve T.C. tarafından 23.03.1950 tarih ve 5630 sayılı Onay Kanunu ile onaylanan Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin 7. maddesinde belirtilen soykırım suçu ve Sözleşme'nin 3'üncü maddesinde belirtilen eylemlerin siyasî suç olarak değerlendirilmeyeceği ve taraf devletlerin, bu durumlarda suçluları iç hukuklarına ve yürürlükteki sözleşmelere göre iade etmeyi taahhüt ettikleri belirtilmiştir.

¹⁸⁹ Illias Bantekas, Susan Nash, **International Criminal Law**, 3th Edition, London & New York: Routledge-Cavendish, 2009, s. 125.

İnsanlığa karşı suçların Türk hukukunda neler olduğuna dair herhangi bir şüphe kalmamış ve TCK'nin 77. maddesinde suçlar tek tek sayılmıştır. Siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi halinde bu suçlar; kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma ve zorla fuhuşa sevk etmedir. İnsanlığa karşı suçların genel olarak siyasi suç olmadığı kabul edilse de bu hususta karşı görüşler mevcuttur; ancak neticede insanlığa karşı suçların siyasi suç olsun ya da olmasın suçluların iadesine engel suçlardan olmadığı konusunda görüş birliği mevcuttur.¹⁹⁰

1.4.4. Soykırım

Soykırım anlamına gelen genocide kelimesi Antik Yunan'da kavim anlamına gelen “genos” ve Latince 'de öldürmek anlamına gelen “caedere” kelimelerinden oluşmuştur.¹⁹¹ TCK m. 76'da soykırım suçu “*Bir planın icrası suretiyle, milli, etnik, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur.*” şeklinde açıklanmıştır.

Soykırım insanlık tarihinin en eski suçlarından biri olsa da adını ancak II. Dünya Savaşı sonrasında bulmuştur. Terim ilk olarak Raphael Lemkin tarafından “Axis Rule in Occupied Europe” isimli kitapta yer bulmuş ve daha sonra uluslararası alanda kabul görüp tüm halklar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

İlk olarak 1946 yılında 96(I) sayılı BM Genel Kurulu kararıyla varlığı ortaya konulan ve Nuremberg Mahkemeleri'nde de çokça kez işaret edilen soykırım suçu, bu tarihte hukuki bağlayıcılık kazanamamıştır. Soykırım suçu hukuki anlamda ilk defa 9 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve T.C. tarafından 23 Mart

¹⁹⁰ Geyik, **a.g.e.**, s. 127

¹⁹¹ Öztekin Tosun, “İnsanlık Aleyhine Suçlar”, **Adalet Dergisi**, Yıl:45, Sayı:4, ss. 402-437, 1954, s. 425; Kalabalık, 1399; Kocaoğlu, 148; Önder, 10; Güller, Zafer, 75.

1950 tarih ve 5630 sayılı Onay Kanunu ile onaylanan Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme 'de ortaya konulmuş¹⁹² ve tek başına bir suç olarak kabul edilmiştir.¹⁹³ Soykırım sadece bireyin yaşam hakkını ve onurunu ortadan kaldırmakla kalmaz aynı zamanda bu suçun yöneldiği topluluğun da var olma hakkını elinden alır. Soykırım suçu sadece bireyin kendisine değil; topluluğa ve insanlığa karşı da işlenmiş bir suçtur.¹⁹⁴

Soykırım suçunun tanımı uluslararası toplumda yapılmış ve muğlak bırakılmamıştır; bu nedenle nisbi siyasi suç olmasına rağmen terör suçlarının aksine suçluların iadesi bakımından bir istisna olmasında öngörülebilirlik bakımından bir sakınca olmayacaktır.

Soykırım suçunun siyasi bir suç olup olmadığına ilişkin tartışmada bir görüşe göre; soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme fiilleri adi suç teşkil etmektedir. Karşı görüşe göre ise işlenen adi suçlar bir siyasi program ve ideoloji kapsamında işlenmektedir dolayısıyla siyasi suç niteliğindedir. Soykırımın siyasi suç olduğunu ve ideolojik bir amaçla işlendiğini iddia eden görüş sübjektif teori uyarınca saiki esas almaktadır.¹⁹⁵ Soykırım suçunun içerisinde adi suç ve siyasi suç teşkil eden unsurlar mevcuttur.

Neticede, soykırım suçu doğası gereği ideolojik bir program doğrultusunda gerçekleştirildiği için siyasi suç olduğu konusunda bir tereddüt yoktur ancak suçun ağırlığı suçluların iadesi bakımından haklı olarak bir istisna olmasını gerekli kılmıştır. 09.12.1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme m. 7'de de soykırım ve aynı sözleşmenin 3. maddesinde sayılı soykırımla ilişkili suçların siyasi suç olmadığı değil; suçluların iadesi bakımından siyasi suç

¹⁹² Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

¹⁹³ Antonio Cassese, **International Criminal Law**, 2th Edition, New York, Oxford University Press, 2008, s. 127.

¹⁹⁴ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s. 4

¹⁹⁵ Bayraktar, **a.g.e.**, s. 154-155

sayılmayacağı belirtilmiştir.¹⁹⁶ Uygulamada ise Rwanda'da gerçekleştirilmiş olan soykırım neticesinde suçlu olduğu iddia edilen şahıslar yıllar boyunca ABD, Almanya, İsviçre, Finlandiya, Birleşik Krallık, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde hayatlarını mülteci sıfatıyla sürdürmüşlerdir. Nitekim 2011 yılından sonra değişmeye başlayan yaklaşımla ABD ve Kanada Rwanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne soykırım şüphelilerini iade etmiştir. Nitekim devamında İsveç, Danimarka, Norveç ve Hollanda gibi devletler de topraklarında yaşayan suçluların iadesine ilişkin kararlar vermeye başlamışlardır.¹⁹⁷ Soykırıma ilişkin uluslararası anlaşmaların tarihlerine bakıldığında Avrupa devletlerinin Rwanda soykırımına karşı yaklaşımlarının değişmesi uzun sürmüştür. Bu gecikme soykırım gibi ağır bir suçta dahi suçluların iadesi kurumunun siyasi karakterini ortaya koyduğunu göstermektedir.

Siyasi unsurlarının kuvvetli olması nedeniyle soykırım suçunun siyasi suç kapsamında değerlendirilmemesi teorik olarak sorunlu gibi görünse de soykırım suçunun ağırlığı nedeniyle suçluların iadesine tabi suçlar kapsamında değerlendirilmesi doğru bir tercihtir. Mamafih; soykırım suçunun sınırlarının belirli olması nedeniyle suçluların iadesi bakımından öngörülebilirlik sorunu da olmayacaktır.

1.4.5. Savaş Suçları

İnsanlık tarihi boyunca yıkımlara sebep olan savaşların acısı ve etkisi teknolojinin gelişmesiyle artmış ve savaş tüm insanlığın varoluşunu tehdit eden bir tehlike haline gelmiştir. Antik Yunan site devletlerinden günümüze kadar, savaşın nasıl icra edilmesi gerektiği ve savaşta kural ve sınırların neler olduğu konusunda birtakım kabuller var olmuştur. Bu kabuller insancıl hukuk adı altında kurallar haline getirilmiş ve düzenlenmiştir.¹⁹⁸ İnsancıl hukuk kuralları uyarınca asker veya sivil fark etmeksizin askeri çatışmalara yönelik uluslararası hukuk kurallarını ağır olarak ihlal eden her birey

¹⁹⁶ **Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme** www.ombudsman.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

¹⁹⁷ Maarten P. Bolhuis, Louis P. Middelkoop and Joris vanWijk, "Refugee Exclusion And Extradition In The Netherlands", **Journal of International Criminal Justice**, Vol:12, No: 5, ss. 1115–1139, 2014, s. 1117

¹⁹⁸ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 505

savaş suçlusudur. Örf ve adetlerden yola çıkan savaş suçları 17. y.y.’de *Grotius* tarafından *De Jure Belli Ac Pacis* isimli kitabında¹⁹⁹ tasnif edilmiştir. Tarihin ilerleyişi ve teknolojiyle birlikte yeni savaş metotları ve acı tecrübelerle karşılaşmıştır. İnsanlık tarihindeki bu kara lekeler savaş hukukunun gelişmesine ve önem kazanmasına neden olmuştur.²⁰⁰

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde Uluslararası Kızılhaç Komitesi’nin koymuş olduğu şerhte belirtildiği üzere; savaş, “*devletler arasında silahlı kuvvetlerin silahlı çatışmaya girdikleri herhangi bir uyuşmazlıktır.*”²⁰¹ Başka bir tanıma göre ise savaş, devletlerin bir diğerine silahlı çatışma ve güç kullanılarak üstünlük sağlama²⁰² mücadelesidir. Savaş, devletlerin çıkarlarıyla yakından ilişkili, politik ve konjonktüre göre şekil değiştiren bir olgu olduğu için bu tanımlar devletler tarafından genel geçer şekilde kabul edilmemekte ve hukuki anlamda bağlayıcı ve kalıcı bir tanım yapılamamaktadır.²⁰³

Savaş suçu silahlı çatışma ve uluslararası hukukta örf-adet kurallarının kişisel sorumluluğa yol açacak şekilde ihlal edilmesidir.²⁰⁴ Uluslararası hukukta kişisel sorumluluğu doğuran savaş suçları uluslararası anlaşmalarla insancıl hukuk adı altında birçok kez tespit edilmiştir. Savaş suçlarının temel amacı bireysel hakların savaş ortamında olabildiğince korunmasıdır. Savaş suçlarının failleri asker olduğu gibi siviller de olabilmektedir.

Savaş suçları hukukumuzda düzenlenmediği için uluslararası sözleşmeler kapsamında değerlendirme yapabilmekteyiz. Örneğin; Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi verdiği kararlarda Cenevre Sözleşmelerinde belirtilen eylemlerin ihlal

¹⁹⁹ Sur, **a.g.e.**, s. 297.

²⁰⁰ 1981 yılında yapılan Dünya Yahudi Kongresinin yıl dönümünde savaş suçları konferansın konuları içerisindedir. L. C. Green, “Political Offences, War Crimes and Extradition”, **International and Comparative Law Quartely**, Vol:11, No:2, ss. 329-354, 2008, s. 329.

²⁰¹ Sur, **a.g.e.**, s. 284.

²⁰² Tezcan-Erdem-Önok, **2015**, s. 509

²⁰³ Marius Emberland, **The Modern Law Review**, Blackwell Publishers Ltd., Vol:65, No:4, 2002, s.629

²⁰⁴ Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, “An Introduction To International Criminal Law and Procedure”, **Cambridge University Press**, 2. Baskı, New York, 2010, s. 267

edilmesini ve savaşa ilişkin anlaşma ve örf ve adetlerin ihlal edilmesini savaş suçu olarak değerlendirmiştir.²⁰⁵ Cenevre Sözleşmeleri insancıl hukukun belirlenmesi ve savaş suçlarının tespit edilmesi için en önemli kaynak olmuştur. UCM’yi kuran Roma Statüsü’nde savaş suçlarına ilişkin birçok özgün kıstas getirilmiş olmasının yanı sıra; 8. maddesinde Cenevre Sözleşmelerinde belirtilen ihlallerin de savaş suçu olarak değerlendirileceği belirtilmiştir.

Adi suçlara siyasi suç niteliği veren dış unsurların savaş suçlarında bulunmadığı genel olarak kabul görmektedir.²⁰⁶ Her ne kadar savaş kavramı siyasi bir niteliği içerisinde barındırsa da savaş suçları kapsamında işlenen adi suçların siyasi ağırlığı farklı teorilere göre farklı şekillerde ele alınır ve bu sebeple tartışma konusudur. Bu bağlamda işlenen suçların adi ve siyasi niteliklerini birbirinden ayırmak zorlaşmaktadır. Çoğu zaman bu kapsamda işlenen suçların savaş nedeniyle mi yoksa savaştan bağımsız nedenlerle mi işlendiği tespit edilememektedir; ancak savaş suçlarının iadeye tabi olduğu konusunda bir görüş birliği mevcuttur. Genel kabule göre yaşam hakkı, işkence yasağı vs. gibi savaş suçlarıyla ihlal edilen değerlerin kutsal ve ihlal edilen siyasi menfaatlerden çok üstün olması iade konusundaki görüşün kaynağıdır.²⁰⁷

Savaş suçlarındaki siyasilik unsuru üstünlük teorisine göre çok zayıftır. Asker veya siviller savaş suçu olarak sınıflandırılan eylemleri savaş ortamında maddi veya şahsi psikolojik nedenlerle gerçekleştirmektedirler.

Savaş suçlarının “*yaygın veya sistematik*” olarak işlenmesi onları işlenen suça göre insanlığa karşı suçlar veya soykırım suçu kapsamına sokacaktır.

Neticede savaş suçları siyasi suç olarak kabul edilse dahi suçluların iadesine tabi suçlardandır.

²⁰⁵ Geyik, **a.g.e.**, 152

²⁰⁶ Bayraktar, **a.g.e.**, s. 155.

²⁰⁷ Geyik, **a.g.e.**, s. 163

D. Askeri Suçlarda İade Etmeme İlkesi

Siyasi suçlar gibi askeri suçlar da suçluların iadesinin kapsamı dışında bırakılmıştır. Askeri suçlarda iade etmeme ilkesinin arkasındaki düşüncenin asker kaçağı askerlerin başka ülkeye iltica etmesinin veya işlenilen askeri suçların talep eden devlet lehine olabileceği fikrine dayandığı doktrinde ifade edilmiştir.²⁰⁸ Bu başlık altında askeri suçlar; sırf askeri suçlar ve askeri suç benzeri suçlar olarak ayrı ayrı ele alınmış ve bu suçların iade edilebilirliği incelenmiştir.

Asker olan bir kişi tarafından askerliğe ilişkin bir görev ya da hizmetin ihlal edilmesi yoluyla işlenen ve genel ceza kanununda öngörülmemiş suçlara sırf askeri suçlar denir.²⁰⁹ Askeri suçlar sırf askeri suçlar ve askeri suç benzeri suçlar olarak ikiye ayrılabilir.

1. Sırf Askeri Suçlar

Sırf askeri suç, asker bir şahsın askeri bir görevi icra ederken gerçekleştirdiği, genel ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmemiş ve asker olmayan bir kişi tarafından işlenemeyen suçlardır. Sırf askeri suçlarda suçlunun iadesi mümkün değildir.²¹⁰ SİDAS m. 4 uyarınca “*Cezai hukuka göre suç teşkil etmeyen askeri suçlar dolayısıyla geri verme işbu sözleşmenin tatbik sahası dışındadır.*” Söz konusu maddede cezai hukuk olarak çevrilen söz öbeği aslında genel ceza hukuku anlamına gelmektedir. Genel ceza kanunlarında suç olarak düzenlenen eylemler askeri suçların dışında bırakılmıştır.²¹¹ Kabul görmeyen bir diğer görüşe göre, işlenen fiilin askeri suç kapsamında kaldığı mahkeme tarafından ortaya konulursa kişinin asker olup olmaması önemli değildir. Bu durumda asker olmayan kişiler de sırf askeri suç işleyebilirler.²¹²

²⁰⁸ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s.168

²⁰⁹ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1153

²¹⁰ Centel-Zafer-Çakmut, **2020**, s.197

²¹¹ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1132; Bkz. Erman, Askeri Ceza Hukuku, s. 152, Özgen, s. 110; Erem-Danışman-Artuk, s. 217; İçel-Donay, s. 232 vd.

²¹² Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1981, C: 3, s. 525

2. Askeri Suç Benzeri Suçlar

Askeri suç benzeri suçlar asker olmayan kişiler tarafından da işlenebilen suçlardır. Askeri suç benzeri suçlarda suçun belirli bir kısmı ya da tamamı genel ceza kanununda öngörülmüştür. Söz konusu suçlar genel ceza kanunlarının yanı sıra ayrıca Askeri Ceza Kanunu tarafından da belirtilir. Söz konusu suçların amacı askeri menfaat ya da menfaatleri korumaktır. Örneğin; Askeri Ceza Kanunu (ACK) m. 81’de bulunan askerlikten kurtulmak için hile yapmak suçu askeri benzeri suçlardan biridir. Söz konusu suç asker olmayan kişiler tarafından işlenebildiği gibi suçun işlenmesi için olmazsa olmaz unsur olan hile unsurunun TCK’da sahtecilik suçu içerisinde düzenlenmesi de suçu askeri suç benzeri suçlardan biri haline getirir. Bununla birlikte anılan suçun varlık nedeni askeri bir yararın korunmasıdır.²¹³

Hukukumuzda 1632 sayılı ACK’nin 1/1-1. maddesinde askeri suçların kapsamının neler olduğu belirtilmiştir. Söz konusu maddeye göre *“Bu kanunun ölüm, ağır hapis ve hapis cezalarıyla cezalandırdığı suçlar askerî cürümlerdir.”* Mevzuatımızda CKUAİBK’den önce 765 sayılı TCK’nin 9. maddesinde *““askerî veya buna murtabit bir suçtan dolayı iade cereyan etmez”* şeklinde düzenleme yapılmış, bilahare 765 sayılı TCK’nin akabinde 5237 sayılı TCK’nin 18. maddesinde de *“Düşünce suçu veya siyasi ya da askerî suç niteliğinde ise... Geri verme talebi kabul edilmez”* şeklinde izahatta bulunulmuştur. Nihayet 6706 sayılı CKUAİBK’nin 11. maddesinde *“Aşağıda sayılan hâllerde iade talebi kabul edilmez... Sırf askerî suç niteliğinde olması,”* şeklinde izahatta bulunularak sırf askeri suç hallerinin vuku bulması durumunda iade talebinin kabul edilemeyeceği açıkça ortaya konulmuştur. T.C.’nin taraf olduğu ikili anlaşmalar da göz önüne alındığında sırf askeri suçların suçluların iadesinde kapsam dışında bırakıldığı görülmektedir. Örneğin; Hindistan (m.6), Avustralya (m.3) ve İran (m.3) ile yapılan iade ve adli yardım anlaşmaları örnek verilebilir. Ulusal ve uluslararası mevzuatta ısrarla sırf askeri suçların iade kapsamı dışında bırakıldığı ifade edildiğinden askeri suç benzeri suçların iadeye tabi olduğu söylenebilir.

²¹³ Gökhan Yaşar Duran, “Askeri Ceza Hukukunda Askerlikten Kurtulmak İçin Hile Yapmak Suçu (AsCK 81)”, **TBB Dergisi**, Sayı: 105, ss. 321-377, 2013, s. 345

E. Mali Suçlarda İade Etmeme İlkesi

Mali suçlar devletin mali varlığına ve bağımsızlığına karşı işlenen suçlar olarak isimlendirilebilir.²¹⁴ Mali suçlara vergi, gümrük, döviz suçları örnek verilebilir. Mali suçlar önceleri suçluların iadesi anlaşmalarında istisna olarak yer almış ve iadeye tabi tutulmamıştır. Bu süreçte mali suçların istisna olarak kabul edilmesinin sebebi bu eylemlerin suç olmaktan çok devletlerin iç regülasyonlarına bağlı durumlar olarak kabul edilmesinden kaynaklanmıştır. ²¹⁵Bilahare suçluların iadesi anlaşmalarının tarihsel gelişimine bakıldığında, globalleşmenin ve devletler arasındaki ticari ve mali ilişkilerin artmasıyla birlikte mali suçlar bakımından yardımlaşmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Neticede mali suçlar suçluların iadesi anlaşmalarında yer almaya başlamıştır.²¹⁶ SİDAS m. 5 uyarınca mali suçlar vergi, resim, kambiyo ve gümrük suçları olarak sayılmış ve mali suçların suçluların iadesine tabi olup olmayacağına taraf devletlerin ikili anlaşmalarla karar verebileceği belirtilmiştir. SİDAS Ek İkinci Protokol m. 2 uyarınca mali suçlar iadeye konu suçlar arasına alınmıştır. Mali suçlar, 6706 sayılı CKUİBK’de iade kapsamı dışında bırakılmadığı için hukukumuzda mali suçlarda iadeye ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır.

Çifte cezalandırılabilirlik mali suçlarda iadede önemle dikkat edilmesi gereken bir husustur. Mali suçlar farklı devletlerin mevzuatlarında benzerlik göstermeyebilirler. Genel ceza hukukunun parçası olmayan mali suçlar söz konusu olduğunda; talep edilen devletin mevzuatında iadeye konu eylemin suç olup olmadığı dikkatle incelenmelidir.²¹⁷

F. Düşünce Suçlarında İade Etmeme İlkesi

Düşünceler ancak ifade edilebildiklerinde düşünce suçuna konu olabilirler. Düşünce “*elle tutulup kavranamayan, görülemeyen ne var ki, hissedilebilen ve bireyin,*

²¹⁴ Kayhan İçel, “Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:30, Sayı: 3-4, ss.692-721, 1965, s. 711

²¹⁵ Griffith-Harris, **a.g.m.**, s. 35-36

²¹⁶ Gilbert, **a.g.e.**, s.55

²¹⁷ Gilbert, **a.g.e.**, s. 55-56

toplumun ve tüm insanlığın yaşamına yön ve şekil veren insanlık ürünü” olarak ifade edilebilir.²¹⁸

Her ifade düşünceyi içinde barındırmaz. İfade edilen şeylerin düşünce olarak değerlendirilebilmesi için ifadelerin olgular, tutumlar ve ilişkilerle ilgili mütalaalar olması gerekmektedir.²¹⁹ Bu sebeple ifade özgürlüğü, düşüncenin dışı vurumundan daha geniş bir anlam taşıdığı için düşünce suçunun oluşmasına olanak veren özgürlüğü düşünce özgürlüğü olarak isimlendirmemiz daha uygun olacaktır. Düşünce özgürlüğü insanın, bireysel veya toplumsal hayat hakkında tüm sorulara vermeyi arzu ettiği cevapları kendi başına seçme ve hazırlama, hayat biçimine ilişkin davranış ve ilişkileri bu cevaplara uygun hale getirme ve gerçek olarak tanımladıklarını diğer insanlara iletme imkânı olarak izah edilebilir.²²⁰ Bilgi ve düşüncelere erişim ve bilgi ve düşünceleri yayma hakkı AİHS m.10’da altında koruma altına alınmıştır. Bununla birlikte bilgi ve düşüncelerin yayılması düşünceyi yaymaya yarayan araçlar bakımından T.C. Anayasası m. 26’da “*söz, yazı, resim ve başka yollar*” denilerek sınırlanmamıştır ancak bu düzenleme düşünce özgürlüğünün hiçbir şekilde sınırlanmadığı anlamına gelmemektedir.²²¹ T.C. Anayasası m. 26 uyarınca düşünce özgürlüğü sınırlanabilir bir özgürlüktür. AİHS m. 9 ve 10 uyarınca ve T.C. Anayasası m. 25 ve 26 uyarınca ifade özgürlüğü kapsamında düşünce özgürlüğü de sınırlanabilir. T.C. Anayasası m.26/2 uyarınca “*millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine*

²¹⁸ Kadir Eryılmaz, **Sınırlar, Manevralar, Yatkınlıklar: Hukuk Ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Halkı Kin Ve Düşmanlığa Tahrik Suçu**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Hukuk Felsefesi Ve Sosyolojisi) Anabilim Dalı, 2016, s. 70; Uğur Alacakaptan, “Fikir ve Düşünce Özgürlüğü ve Tehlike Suçları Çağdaş Batı Hukukunda Bu Konudaki Düşünce ve Uygulamalar Türk Uygulaması ve Değerlendirmesi”, **Hukuk Kurultayı 2000**, C. 2, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000, s. 18.

²¹⁹ Türkan Yalçın Sancar, **Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümeti, Adliyeyi, Bakanlıkları, Devletin Askeri ve Emniyet Muhafaza Kuvvetlerini Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2006, s. 195.

²²⁰ İbrahim Ö. Kaboğlu, “Düşünce Özgürlüğü”, **İnsan Hakları (Cogito)**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000, s. 106 vd.

²²¹ Ulaş Karan, **İfade Özgürlüğü Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2**, Ankara: MRK Baskı, 2018, s. 66

uygun olarak yerine getirilmesi” amaçlarıyla ifade özgürlüğü sınırlanabilir. Düzene karşı kesin ve açık bir tehlikeye sebebiyet vermesi ve toplumdaki kişilerin kışkırtılması²²² nedeniyle düşünce özgürlüğü sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalara uyulmaması halinde düşünce suçu oluşur. TCK’de düşünce özgürlüğünün sınırlarına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır örneğin düşünce özgürlüğü kapsamında ele alınabilecek olan haber verme hakkının sınırları TCK m. 218’de “*haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz*” şeklindeki hükümle ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama (CMK m. 216), Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (CMK m. 301), halkı askerlikten soğutma (CMK m. 318) suçları da öğretide düşünce suçu olarak kabul edilmektedir.²²³

Düşünce suçları genellikle siyasi nitelik taşıyan suçlar olmuşlardır. Düşünce suçuna konu ifade edilen düşüncelerin toplumu değiştirmek ve dönüştürmek amaçlarına matuf olmasından kaynaklanan yapısı, düşünce suçu olarak sınıflandırılan suçları genellikle siyasi suç kategorisine sokmaktadır. Özellikle otoriter yönetime sahip devletler, muhalif bireyleri düşünceleri nedeniyle tamamen siyasi sebepler nedeniyle cezalandırılmaya yatkındırlar. Demokrasinin olmazsa olmaz özelliklerinden biri olan ifade ve düşünce özgürlüğünün sınırlarının geniş yorumlanması gerekirken otoriter devletlerin siyasi sebeplerle düşünce suçlarını sebep göstererek yaptıkları iade talepleri kabul edilmemelidir.

Düşünce suçlarının sınırları tam anlamıyla tespit edilebilmiş değildir. Genellikle düşünce suçları siyasal suçlar kapsamında değerlendirilebilirler. Bu bakımdan iadeye tabi olmamaları doğaldır; ancak siyasi niteliği olmayan ve hukuka aykırı nitelik taşıyan düşünce suçları bakımından iadeye engel yoktur.

²²² Eryılmaz, s. 72; Ahmet Gökçen, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Kamu Barışına Karşı Suçlar”, **Polis Dergisi**, Sayı: 44, 2005, s. 5

²²³ Hakeri, **a.g.e.**, s.103; Koca-Üzülmüş, s.98

IV. Kaynaklar

Suçluların iadesi kurumunun öngörülebilirliğinin sağlanması ve işleyişinin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi kaynaklarının tespitine ve kaynaklar arasındaki ilişkiye bağlıdır. Suçluların iadesinde kaynaklar arasında çatışma genel olarak uluslararası ve ulusal kaynaklar arasında çıkmaktadır. Bu başlık altında suçluların iadesinin kaynaklarına ve kaynaklar arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

Suçluların iadesi uluslararası ve ulusal kaynaklarda bulunan kuralların birlikte oluşturduğu bir kurumdur. Devletler uluslararası ve ulusal kuralları uyumlu bir şekilde oluşturmalı ve uygulamalıdır. Doktrinde ulusal ve uluslararası kuralların çatışması durumunda hangi kuralın uygulanması gerektiğine ilişkin farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Devletler “*pacta sunt servanda*” ilkesi uyarınca uluslararası anlaşmalara saygı göstermeli ve uygulamalıdır. Bu nedenle kabul gören anlayışa göre uluslararası hukukun parçası olan uluslararası anlaşmalar taraf devletlere iade bakımından yükümlülük yükler ve iç hukuk kuralları somut olaylarda şartların uluslararası anlaşmalara uygun olarak vuku bulup bulmadığını tespit etmede kullanılırlar.²²⁴ Devletler suçluların iadesi kurumunu iç hukuklarında farklı kaynaklarda düzenleyebilirler. Bazı devletler anayasalarında, bazıları ceza kanunlarında, bazıları ise suçluların iadesine ilişkin özel kanunlarda suçluların iadesi kurumunu düzenlemektedirler.²²⁵

Anayasalar devletin işleyişine ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerine ilişkin temel kuralları belirlerler. Suçluların iadesi kurumunun anayasada düzenlenmesi iadeye ilişkin çoğu konunun açıklığa kavuşturulamamasına ve uygulamada aksamalara yol açacaktır. Bu hususlara ilişkin detaylı açıklamalar kanun ve diğer hukuki mevzuat yoluyla yapılabilir. Dolayısıyla suçluların iadesi kurumuna ilişkin kuralların anayasada düzenlenmesi, iadeye ilişkin sadece temel kuralların belirli olmasına neden olacaktır. Suçluların iadesi kişilerin temel haklarını yakından ilgilendirdiğinden bu yöntem hak ihlallerine sebebiyet verecektir.²²⁶

²²⁴ Dugard-Van Den Wyngaert, **a.g.m.**, s.188

²²⁵ İçel, “**Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme**”, s. 14

²²⁶ Güler, **a.g.e.**, s. 32

A. Ulusal Kaynaklar

Suçluların iadesi kurumunun ceza kanununda düzenlenmesi anayasaya oranla daha detaylı bir düzenleme yapma imkânı verse de uluslararası ilişkiler ve karmaşık prosedürler nedeniyle ceza kanununda yapılan bir düzenleme de yeterli olmayacaktır.²²⁷

Suçluların iadesine ilişkin bir başka düzenleme biçimi ise suçluların iadesine ilişkin özel bir kanun hazırlanmasıdır. Söz konusu özel kanunlar uluslararası iade anlaşmalarına kılavuz teşkil ederler. Bu sayede uluslararası anlaşmalar ve mevzuat arasında uyumsuzlukların ortaya çıkmasının önüne geçilebilir.²²⁸

Ülkemizde 6706 sayılı CKUAİBK'nin yürürlüğe girmesinden önce 765 sayılı TCK'nin 9. maddesi ve sonrasında 5237 sayılı TCK'nin 18. maddeleri uyarınca suçluların iadesi işlemleri sürdürülmekteydi. 6706 sayılı kanuna kadar iadeye ilişkin uygulamalar dağınık olarak farklı kanunlarda yer almaktaydı ve bu durum başta kavram karmaşası olmakla birlikte birçok soruna yol açmaktaydı. Günümüzde 6706 sayılı kanun her ne kadar özel bir suçluların iadesi kanunu olmasa da; suçluların iadesi uygulamalarını detaylandırması nedeniyle suçluların iadesi kurumunun geçmişe nazaran daha detaylı bir şekilde düzenlendiğinden bahsedilebilir.

Suçluların iadesi uygulamaları kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ilgilendirmesi nedeniyle öngörülebilir olmalıdır; bu sebeple ideal düzenleme biçimi suçluların iadesine ilişkin özel bir kanun yapmak ve prosedürün detaylarına ilişkin tüm noktaları düzenlemektir.

B. Uluslararası Kaynaklar

Suçluların iadesi uluslararası unsurları olan ve devletlerarası yapılan anlaşmalar aracılığıyla temel uygulama prensipleri belirlenen bir kurumdur. Devletlerarasında gerçekleşen suçluların iadesi işlemlerinin temeli uluslararası anlaşmalardır. Uluslararası

²²⁷ Özgen, **a.g.e.**, s.11

²²⁸ Güler, **a.g.e.**, s. 33

anlaşmalar ikili olabileceği gibi çoklu da yapılabilirler. Bununla birlikte uluslararası anlaşmalara kaynaklık eden ve aynı zamanda her daim dikkate alınması gereken uluslararası teamüller ve hukukun genel ilkeleri de suçluların iadesinin kaynaklarındandır. Bu başlık altında uluslararası anlaşmalar, uluslararası teamüller ve hukukun genel ilkelerinin suçluların iadesi bakımından önemi değerlendirilmiştir.

Suçluların iadesine ilişkin olarak uluslararası kaynaklar; ikili ve çoklu anlaşmalar, uluslararası hukuk teamülleri ve hukukun genel ilkeleri olarak sayılabilir. Uluslararası kaynaklar kapsamında belirtmek gerekir ki; karşılıklılık kuralı suçluların iadesi kurumunun sürekliliği ve işlerliği açısından büyük önem arz etmektedir.

1. Uluslararası Anlaşmalar

Türkiye'nin tarafı olduğu suçluların iadesine konulu birçok ikili anlaşma mevcuttur. Çok taraflı anlaşmalarda ise suçluların iadesine kaynaklık eden en önemli anlaşmalardan biri SİDAS ve bu Sözleşmeye ek protokollerdir. SİDAS ile suçluların iadesine ilişkin devletler arasında yapılan anlaşmalar arasındaki ilişki SİDAS'ın 28. maddesinde belirtilmiştir. SİDAS'ta belirlenen hükümler uyarınca devletlerarasında suçluların iadesine ilişkin yapılan ikili anlaşmalar SİDAS'ın hükümlerini "*lex specialis derogat legi generali*" ilkesini sebep göstererek ihlal edemezler. Devletlerarasında yapılan anlaşmalar SİDAS'ın hükümlerini ihlal etmeden birtakım uygulamaları tercih etmek veya detaylandırmak için yapılabilir. Bu bakımdan SİDAS'a taraf devletler tarafından yapılan ikili suçluların iadesi anlaşmaları SİDAS'a göre özel anlaşmalar olmaktan ziyade tamamlayıcı nitelikteki anlaşmalardır, temel anlaşma SİDAS'tır.²²⁹

²²⁹ Anton T. Girginov, "Applicable Rules On Extradition And International Legal Assistance", 2017, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı:8, ss. 189 – 217, 2016, s. 200

SİDAS'ın “*Kaydı İhtirazlar*” başlıklı 26. maddesinin 3. fıkrasına göre sözleşmeye taraf bir devlet sözleşmenin ilgili maddesine çekince koymuş olan devlete karşı olan uygulamalarında karşılıklılık ilkesi uyarınca hareket edebilir. SİDAS, T.C. bakımından 18.04.1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. SİDAS sözleşmeye taraf olan devletler için suçluların iadesine ilişkin daha önce yapılmış olan ikili anlaşmaları ilga etmiştir, dolayısıyla SİDAS'a taraf ülkeler bakımından SİDAS uygulanır.²³⁰

Suçluların iadesine ilişkin düzenlemeler zaman zaman konusu suçluların iadesi olmayan anlaşmalarda da kendisine yer bulmaktadır. 15 Kasım 2000'de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen, 12-15 Aralık 2000 tarihinde Palermo'da imzaya açılmış olan ve T.C. tarafından 30.01.2003'te 4800 sayılı Kanun ile kabul edilen BM Sınırışan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi; 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 260 A (III) sayılı kararıyla kabul edilip, imza, onay ve katılıma açılan ve T.C. tarafından 23 Mart 1950'de 5630 Sayılı Onay Kanunu ile onaylanması uygun bulunan Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair BM Sözleşmesi; BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı kararıyla toplanan Konferansta kabul edilen, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan ve T.C. tarafından ihtirazı kayıtlı 29 Ağustos 1961 tarihinde ve 359 Sayılı Onay Kanunu ile onaylanan BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme; Uluslararası Havacılık Örgütü'nce uçak kaçırma eylemlerine ilişkin hazırlanan 14 Eylül 1963 tarihli Tokyo'da imzalanan Uçak İçinde Yapılmış Suç ve Kesin Diğer Eylemler Sözleşmesi, 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan İllegal Olarak Ele Geçirilen Uçağın Tutulması için Sözleşme ve 28 Eylül 1971'de Montreal'de imzalanan Sivil Havacılık Emniyetine Karşı Olan İllegal Eylemlerin Önlenmesi ile İlgili Sözleşme;²³¹ içerisinde suçluların iadesine ilişkin hükümler barındıran ancak konusu suçluların iadesinden farklı olan anlaşmalara örnek verilebilir.

²³⁰ Güler, **a.g.e.**, s. 33

²³¹ Ayhan Sorgucu, **Hava ve Uzay Hukuku**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 26-27

2. Uluslararası Teamüller ve Hukukun Genel İlkeleri

Suçluların iadesinin uluslararası hukukun bir parçası olması nedeniyle uluslararası teamüller ve hukukun genel ilkeleri bu kurumun üzerinde önemli etkiye sahiptir. Teamüller ve hukukun genel ilkeleri kurumun işleyişinde temel yapı taşlarını oluştururlar.

Uluslararası hukukta devletlerin iç hukuklarında olduğu gibi bir yasama organının bulunmaması teamüllerin uluslararası hukukun gelişiminde büyük rol oynamasına sebebiyet vermiştir.²³² Uluslararası teamüller suçluların iadesi kurumunun uygulanmasında büyük bir öneme sahiptir. Uluslararası örgütlerin ve devletlerin aynı durumlarda aynı davranış ve tutumları zorunlu ve hukuki olduğu inancıyla sergilemesiyle²³³ belirli davranış modelleri ortaya çıkar²³⁴ ve bu davranış modelleri uluslararası teamülleri oluşturur. Özellikle devletlerarası anlaşmaların mevcut olmadığı ya da siyasi gerekçeler nedeniyle anlaşmaların yapılamadığı durumlarda teamüller sorunların çözülmesinde önemli rol oynarlar. Örneğin; karşılıklılık ilkesi en önemli hukuki teamüllerden biridir ve anlaşmalarda belirtilmemiş hususlarda çözüm sağlayan bir ilkedir.²³⁵

Uluslararası Daimî Adalet Divanı Statüsü'nün oluşturulması aşamasında hukukun genel ilkelerine ilişkin olarak Descamps'ın teklif ettiği ilk metinde uluslararası hukukun genel ilkelerinden “*medeni milletlerin hukuk bilincinde tanınmış uluslararası hukuk kuralları*” olarak bahsedilmiştir.²³⁶ Uluslararası hukukun temel ilkeleri birçok görüşe göre doğal hukukun bir parçasıyken²³⁷ diğer bir görüşe göre ancak anlaşma ve teamüllerin parçası olmaları durumunda uygulanması gereken genel geçer kurallardır.²³⁸

²³² R.M.M. Wallace; O., Martin-Ortega, **International Law**, 6. Bası, Sweet & Maxwell, 2009, s.9

²³³ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, 19. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2020, s.108-110

²³⁴ Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019, s. 65

²³⁵ Güler, **a.g.e.**, s. 29

²³⁶ Mehmet Emin Büyük, **Uluslararası Hukukta Hukukun Genel İlkeleri**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 124; Procès-Verbaux, s. 306

²³⁷ Büyük, **a.g.e.**, s. 32

²³⁸ Herczegh Géza, “The General Principles of Law Recognized by Civilized Nations”, **Acta Juridica**, Vol: 6, ss. 1-129, 1964, s. 22-28

Uluslararası hukukun genel ilkeleri, anlaşmaların ve teamülün doldurmadığı ya da dolduramadığı boşlukları telafi eder, tehlike oluşturan durumların önüne geçer²³⁹ ve suçluların iadesinde uluslararası kaynaklardan birisi olduğu kabul edilir. Hakkın kötüye kullanılmaması, devletin bağımsızlığı, iç başvuru yollarının tüketilmesi, devletin sürekliliği, hakkaniyet ve kazanılmış haklar uluslararası genel hukuk ilkelerine örnek verilebilir.²⁴⁰

Suçluların iadesi işlemleri özellikle iade edilen şahıs ve yakınlarını temel hak ve özgürlükler bakımından yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla bu alanda öngörülebilirlik ve erişilebilirlik önemlidir. Bu sebeple suçluların iadesi işlemlerine ilişkin detayların anlaşmalarla ve en kötü ihtimalle teamüllerle belirlenmiş olması ve bu hususlarda tereddütün olmaması gerekmektedir. Uluslararası hukukun genel ilkeleri yoruma açık ve sınırları geniş kavramlar olmaları dolayısıyla genelde yol gösterici olarak kullanılmalıdır ancak belirtmek gerekir ki; suçluların iadesinde öngörülebilirlik ihtiyacı çoğu zaman devletlerin ihtiyacı olan siyasi esneklik olgusuyla çelişmektedir. Suçluların iadesi bakımından öngörülebilirlik ne kadar çok olursa bu alanda devletlerin çıkarlarına yönelik yapabileceği siyasi hamleler azalmaktadır. Dolayısıyla bu kapsamda kurum uygulamalarındaki öngörülebilirlik sınırlı kalmıştır.²⁴¹

²³⁹ Büyük, **a.g.e.**, s. 116

²⁴⁰ Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 120

²⁴¹ Efrat-Newman, **The Review of International Organizations**, s. 273

2.1. Karşılıklılık İlkesi

Günümüz uygulamasında devletler arasında yazılı bir uluslararası anlaşma olmasa dahi karşılıklılık ilkesi uyarınca suçluların iadesinin yapılabileceği anlayışı kabul görmektedir²⁴² ancak anılan görüşün aksini savunan ve devletler arasında suçlu iadesinin gerçekleşebilmesi için anlaşma olması gerektiğini iddia eden görüşler de vardır. Örneğin Somali Anayasası'nda sadece anlaşma yoluyla suçluların iadesinin mümkün olduğu belirtilmiştir, dolayısıyla Somali hukukuna göre karşılıklılık kuralı uygulamamaktadır.²⁴³ Bu görüşler 19. y.y. Kıta Avrupası'nda pozitivist akım sonucunda ortaya çıkmıştır.²⁴⁴

Hugo Grotius ve Jean Bodin ve Vattel suçluların iadesini hukuki bir mecburiyet ve doğal hukukun bir parçası olarak değerlendirmişlerdir.²⁴⁵ Bu görüşe göre devletler suç işlemiş kişileri yargılama yürütecek ülkeye geri vermek zorundadırlar.²⁴⁶ Dolayısıyla devletler aralarında bir anlaşma olmasa dahi suçluların iadesini gerçekleştirmelidirler. Neticede; suçluların iadesine ilişkin anlaşmanın olmadığı durumlarda siyasi krizlere yol açmamak adına karşılıklılık ilkesine başvurmak doğru tercih olacaktır.

Suçluların iadesi, hukuki bir kurum olarak görünse de devletler arasındaki siyasi ilişkilerle yakından ilişkilidir. Devletler arasında suçluların iadesi anlaşmasının bulunması öngörülebilirlik getirirse de suçluların iadesini devletler arasında bir anlaşmanın varlığı şartına bağlamak kolaylıkla çözülebilecek problemleri siyasi krizlere çevirebilecektir. Bu nedenle uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan karşılıklılık ilkesinin uygulanması ve anlaşmanın olmadığı durumlarda da suçluların iadesinin mümkün olması daha uygun olacaktır. Halihazırda karşılıklılık ilkesine dayanarak gerçekleştirilen işlemler zaman içerisinde taraflar arasında bir teamül oluşturacak ve bilahare bir anlaşmaya imkân verecektir. Türk hukukunda 6706 sayılı

²⁴² Christopher L. Blakesley, **Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty**, New York: Transnational Publishers, 1992, s.186

²⁴³ Anton Girginov, "Extradition and Constitution (Article 35.3 of the Somaliland Constitution)", **Scholars International Journal of Law, Crime and Justice**, Vol: 3, No:5, ss. 149-154, 2020, s. 149

²⁴⁴ Blakesley, s.185-186

²⁴⁵ **A.g.e.**, s.185

²⁴⁶ Güler, **a.g.e.**, s. 26

CKUAİBK m. 3/2 uyarınca devletlerarasında adli iş birliği talebinin konusu bakımından karşılıklılık bulunmasa dahi; adli iş birliği talebinin karşılanması, talep eden devletin T.C. tarafından ileride yapılacak aynı konudaki adli yardım taleplerini karşılamayı garanti etmesi halinde yerine getirilebilir. Dolayısıyla Türk Hukukunda devletler arasında karşılıklılık bulunmasa dahi adli iş birliği imkânı ortadan kaldırılmamıştır.

Devletlerarası suçluların iadesi anlaşmasının yokluğu suçluların iadesine engel olmamalıdır ancak bu anlaşmaların gerekli olmadığı anlamına gelmemektedir. Karşılıklılık kuralı, anlaşmanın olmadığı durumlarda siyasi gerileme yer vermeden çözüme ulaşılabilesinin yanı sıra bir anlaşmaya vesile olmanın yoludur. Anlaşma, taraf devletler arasında güven ve öngörülebilirliği temin eder. Bu bakımdan bölgesel olarak özellikle sınır komşusu olan devletler arasında çoklu anlaşmaların yapılması bölgeye suçluların iadesi bakımından bir öngörülebilirlik ve güven getirecek ve neticede siyasi ve ekonomik olarak faydaları görülecektir. Çoklu anlaşmalar bölgede beklenmeyen gerilimlerin önüne geçecektir. İkili anlaşmaların yanı sıra çoklu anlaşmaların varlığının artması uluslararası barış ortamı bakımından yararlı olacaktır.

C. Kaynaklar Arasındaki İlişki

Ulusal ve uluslararası kaynaklar arasında birbirini besleyen karşılıklı bir ilişki vardır. Uluslararası anlaşmalarda bulunan eksiklikler ulusal mevzuat sayesinde tamamlanır. Ulusal mevzuatta hakkında tereddüt olunan noktalar da uluslararası anlaşmalar dikkate alınarak anlamlandırılır. Genel olarak suçluların iadesine ilişkin uluslararası anlaşmalarda iadeye konu suçlar ve iadenin koşulları belirlenmektedir. Ulusal kaynaklar vasıtasıyla da anlaşmalarda belirtilen koşulların olup oluşmadığı tespit edilmektedir²⁴⁷ ancak bazı durumlarda iç hukuk kuralları ile anlaşmalar arasında çelişkiler meydana gelebilir. Bu durumda doktrinde hangi hukuk kuralının üstün olduğuna ilişkin iki farklı görüş mevcuttur.

²⁴⁷ Güler, **a.g.e.**, s. 35

Hans Kelsen'in de temsilcisi olduğu monist görüşe göre dünya üzerinde tek bir hukuk sistemi vardır; bu sebeple uluslararası sözleşmelerin ayrıca iç hukuk kuralına dönüştürülmesine ihtiyaç yoktur. Sözleşmelerin kabul edilip onaylanması yeterlidir;²⁴⁸ ancak bu durum uluslararası sözleşmeler ve iç hukuk hükümlerinin çatışması sonucunu doğurmaktadır. Dünya üzerinde bazı ülkeler uluslararası anlaşmalara üstünlük tanımakta ve çelişki olması halinde uluslararası anlaşma hükümlerini uygulamaktadırlar.²⁴⁹ İç hukuk kurallarını üstün tutan görüşe göre iadeye ilişkin iç hukuk kuralı anayasada yer alıyorsa uluslararası anlaşmalar kanun hükmünde olduğundan ve kanunlar anayasaya aykırı olamayacağından dolayı Anayasa uygulanır. İç hukuk kuralı kanunda ise de kanunu değiştirmeye yetkili makam yasama organı olduğundan uluslararası anlaşma ile kanunda değişiklik yapılmasına izin verilemez. Kanun uygulanır.²⁵⁰ Diğer bir görüşe göre ise uluslararası anlaşmalar ve kanunlar eşdeğerdir.²⁵¹ Dönmezer-Erman'a göre kanundan sonra yürürlüğe girmiş anlaşmalarda kanun hükümlerine aykırılıklar varsa; bu durumda anlaşma kanunu değiştirmiş sayılmaz ancak anlaşmanın tarafları bakımından kanunun uygulama alanını sınırlar. Kanun anlaşmanın tarafları olmayanlar bakımından geçerliliğini korur. Ancak kanun anlaşmadan sonra yürürlüğe girmiş ve anlaşmaya aykırı maddeler içeriyorsa bu durumda anlaşmayı yapan tarafların anlaşma yapılırken ki amaçları dikkate alınır.²⁵²

Uluslararası bir anlaşma ile ulusal kaynaklar arasında çıkan bir çatışma halinde hangi kuralın uygulanacağı sorusuna 2016 yılında yürürlüğe giren 6706 sayılı CKUAİBK m.1/3'de açıkça cevap verilmiştir. Söz konusu maddeye göre "*Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile diğer kanun hükümleri saklıdır.*"²⁵³ Dolayısıyla çatışma halinde uluslararası anlaşmalar uygulanır. Kaldı ki; T.C. Anayasası m. 90/5'te uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve bu

²⁴⁸ Ceren Yıldız, **Anayasaya Uygunluk Bakımından Önleyici Denetim**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 169

²⁴⁹ Yıldız, **a.g.e.**, 170; Necmi Yüzbaşıoğlu, "Avrupa İnsan Hakları Hukukunun Niteliği ve Türk Hukuk Düzenindeki Yeri Üzerine", **İnsan Hakları Merkezi Dergisi**, AÜSBF Yayını, C.II, S. 1, 1994, s. 29.

²⁵⁰ Güler, **a.g.e.**, s. 36

²⁵¹ Yıldız, **a.g.e.**, s. 170; Yasemin Özdek, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye: AİHS Sistemi, AİHM Kararlarında Türkiye**, Ankara, TODAİE Yayınları, 2004, 84-85.

²⁵² Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul: Filiz Yayınevi, 1985, C: 3, s. 514-515

²⁵³ Soyaslan, **a.g.e.**, s.177

anlaşmalarla ilgili Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı ortaya konulmuştur. İlgili fıkra da temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile kanunlar arasında çıkan uyuşmazlıklarda uluslararası sözleşmelerin uygulanacağı belirtilmiştir. Suçluların iadesi hususunu düzenleyen hükümler de bireyin temel hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle 6706 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce de uluslararası anlaşmalara üstünlük tanınmaktaydı.

Neticede anlaşmalar ile iç hukuk arasında çıkan çatışmaları uluslararası kamu hukuku bakımından ele aldığımızda, daima anlaşma taraflarının anlaşmaya uyma ve iyi niyetle anlaşmayı uygulama yükümlülüklerine dikkat etmemiz gereklidir.²⁵⁴ Ulusal mevzuatı sebep göstererek anlaşmayı uygulamamak *pacta sunt servanda* ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Örneğin; Doğubayazıt Ağır Ceza Mahkemesi'nin 07.09.2005 tarihli kararında; yalan ifade vermek, dolandırıcılık ve suç işlemek için birden fazla kişi ile anlaşmak suçlarından ABD'ye iade edilmeleri amacıyla Türkiye'de yakalanan ve tutuklanan R.D. ve F.D. hakkında önce tutuklu kaldıkları müddet göz önüne alınarak tahliyelerine karar verilmiştir ancak bilahare Türkiye ile ABD Arasında Suçluların İadesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması'nın 10. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “*tutuklama veya tutukluluk halinin geri verme belgelerinin anlaşmada öngörülen 60 günlük süre içerisinde talep edilen tarafın yürütme makamına verilmesi durumunda geri verme talebine ilişkin olarak talep edilen taraf makamlarınca karar verilinceye kadar devam edeceği*” şeklindeki hüküm göz önüne alınarak tutukluluğun devamına karar verilmiştir. Neticede suçluların iadesinde tutukluluk süresi, CMK'ya göre değil, ABD ile Türkiye arasındaki ikili anlaşmada yer alan hükme göre belirlenmiştir.²⁵⁵

²⁵⁴ Hamza Eroğlu, **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1984, s.65-66.

²⁵⁵ Güler, **a.g.e.**, s. 37-38 (88. Dipnot)

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SUÇLULARIN İADESİ

I. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Suçluların İadesi

04.11.1950’de Roma’da imzalanan, 03.09.1953’te yürürlüğe giren ve T.C. tarafından 10.03.1954’te onaylanan AİHS, çeşitli içtihatlar ve yöntemlerle bireyleri devletlere karşı koruma imkanına sahip olan sayılı uluslararası metinlerden biridir. T.C. AİHS kapsamında bireysel başvuruyu 28.01.1987’de tanımış ve AİHM’nin zorunlu yargı yetkisini 28.01.1990’da kabul etmiştir.

AİHS’nin AİHM aracılığıyla sözleşmede belirlenmiş hakları korumaya yönelik oluşturmuş olduğu yöntemlerden olan doğrudan koruma, dolaylı koruma ve geçici önlem suçluların iadesi kurumu açısından büyük önem arz etmektedir. Bu başlık altında AİHS’nin suçluların iadesi kurumuna etkileri AİHM kararları çerçevesinde incelenecektir.

A. Doğrudan Koruma

AİHS’de belirtilen tüm haklar AİHS’ye taraf devletlerce kendi yetki alanlarında uygulanmak mecburiyetindedir. AİHS’nin 1. maddesi uyarınca AİHS’de açıkça belirtilen haklar bireylere doğrudan koruma sağlar.²⁵⁶ AİHS’nin 5. maddesi de suçluların iadesi kurumu bakımından doğrudan koruma sağlamaktadır. AİHS m. 5 uyarınca *“herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır.”* AİHS m. 5’in sağladığı

²⁵⁶ A. İpek Sarıöz Büyükalp, **AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 421

güvenceler sadece vatandaşlar için değil, herkesi kapsamaktadır; dolayısıyla yabancılar da vatandaşlar gibi 5. maddenin koruması altındadır. AİHS m. 5 kişi özgürlüğü ve güvenliğinin korunması ve söz konusu korumamanın sağlanabilmesi için alınabilecek önlemleri belirlemektedir. Anılan maddenin 5/1-a ve f bentlerinde kişi özgürlüğüne müdahalenin mümkün olabileceği istisnalar sayılmıştır. Söz konusu istisnaların dışında kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin müdahaleler ihlal sayılmaktadır.²⁵⁷ Bu hususa ilişkin AİHM’de görülmüş olan *A. vd./Birleşik Krallık* davasında Birleşik Krallık hükümeti terör olayları nedeniyle ulusal güvenliğin sağlanması gerekliliğini sebep göstererek kişisel özgürlüklerin sınırlanabileceğini ve ulusal güvenlik ile kişi özgürlükleri arasında bir denge kurulması gerektiğini belirtmiştir; ancak AİHM 5. maddede sayılan istisnaların açık olduğuna kanaat getirerek bu görüşe katılmamıştır. Bununla birlikte yine *A. vd./ Birleşik Krallık* davasında AİHS m. 15 uyarınca Birleşik Krallık vatandaşları ve yabancılar arasında 5. maddenin askıya alınmasından kaynaklanan bir ayrımcılığa yol verildiğini ve haksız bir durumun oluştuğunu görmüştür. Bu nedenle ulusal güvenlik amacıyla 5. maddenin ihlaline sebep olan uygulamaları orantısız ve sözleşmeye aykırı bulmuştur.²⁵⁸

Kişi özgürlüğü kavramı kişilerin haksız yere yakalanmalarının, tutuklanmalarının veya kapatılmalarının önlenmesi; kişi güvenliği ise kişinin özgürlüğüne yönelik haksız ve keyfi aksiyonların engellenmesi amacıyla 5. madde metninde kullanılmıştır. AİHS m. 5/1-f uyarınca kişiler suçluların iadesi amacıyla yakalanabilmekte ve tutuklanabilmektedirler ancak anılan müdahalelerin maddede belirtilen usullere ve mahkeme içtihatlarına uygun olması mecburidir. Suçluların iadesi kurumunun işleyişi dahilinde kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik birçok müdahale mevcuttur. Bu yönden AİHS suçluların iadesine konu olan bireyler bakımından birtakım güvenceler tanımaktadır.²⁵⁹

²⁵⁷ **Saadi/Birleşik Krallık Başvuru No: 13229/03** 29.01.2008, parag.43 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 20.04.2020) ve **Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Başvuru No: 30471/08** 22.09.2009, paragraf (parag.) 128 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

²⁵⁸ **A. vd. /Birleşik Krallık, Başvuru No: 3455/05**, Tarih: 19.02. 2009 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

²⁵⁹ Ergül, *Avrupa insan hakları Sözleşmesi...*, s. 71; Cournil, Christel, (2008) “Les droits de l’homme en zones d’attente: condamnation européenne et resistances françaises”, *Cultures & Conflicts*, 71, automne 2008, (En ligne), mis en ligne le 03 février 2009.

AİHS m.5/1-f uyarınca suçluların iadesi amacıyla kanuna ve usule uygun olarak yakalanma veya tutuklanma AİHS'nin ihlali anlamına gelmemektedir. Devletler sınır dışı veya iade gibi durumlarda karar verme konusunda egemenlik yetkilerini kullanırlar ancak söz konusu yetkilerin keyfi ve sınırsızca kullanılmaması gerekmektedir.²⁶⁰ Suçluların iadesi işlemlerinin AİHS'ye aykırı olmaması için üç temel şarta uyulması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, suçluların iadesine ve bu amaçla yakalama ve tutuklamaya izin veren kanuni bir düzenlemenin bulunmasıdır. İkincisi, suçluların iadesine ilişkin yapılan işlemlerin m. 5/1-f'de sınırlı olarak sayılmış olan istisnalardan birine dayanmak zorunda olmasıdır. Üçüncüsü ise tüm bu işlemlerin AİHS'nin kişi özgürlüğüne yönelik keyfi işlemleri engelleme gayesine uygun olmasıdır. Son koşul uyarınca devletlerin AİHS'nin etrafından dolaşma amacıyla yaptıkları işlemler AİHS'ye aykırı kabul edilmektedir. Örneğin; *Bozano/Fransa* davasında; Fransa ulusal mahkemesi iade işlemini reddetmiştir. Bunun üzerine Fransız idaresi pratikte iade işlemiyle ulaşmak istediği amaca ulaşmak için iade etmek istediği şahsa sınırdışı prosedürlerini uygulamış ve ilgili şahsı sınırdışı etmeye çalışmıştır. Bu durum AİHM tarafından sınırdışı etme olarak değil, gizli ve örtülü bir suçluların iadesi işlemi olarak yorumlanmış ve kişi güvenliğinin açıkça ihlal edildiği kanısına varılmıştır.²⁶¹ T.C., AİHM tarafından verilmiş olan bu kararı dikkate almış olacak ki; 6706 sayılı CKUAİBK'nin 12/2. maddesinde “*Yabancı, Merkezî Makamın görüşü alınmadan, iade talebi reddedilen devlete sınır dışı edilemez*” şeklinde bir düzenleme yapmış ve iade talebinin reddedildiği devlete sınırdışı işlemini daha detaylı bir incelemeden geçirmek için Adalet Bakanlığı'ndan görüş alma şartı konulmuştur.

Suçluların iadesi kapsamında yapılan yakalama ya da tutuklama gibi kişi özgürlüğünü sınırlayıcı uygulamaların AİHS'ye uygun olarak değerlendirilebilmesi için birinci şart, bu uygulamaların kanuna ve usule uygun yapılmasıdır.²⁶² Bu nedenle de kişi özgürlüğünü sınırlayıcı olacak işlemlerin kanunda açıkça belirtilmesi ve kişi bakımından

²⁶⁰ Tolga Şirin, *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-1*, Ankara: MRK Baskı, 2018, s.138

²⁶¹ *Bozano/Fransa, Başvuru No: 9990/82*, 18.12.1986, parag. 60 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁶² Ergül, *Avrupa insan hakları Sözleşmesi...*, s. 74

ilgili mevzuata erişilebilirliğin ve öngörülebilirliğin sağlanması gerekmektedir.²⁶³ Aksi takdirde AİHS m.5/1 hukukilik şartı bakımından ihlal edilmiş olur.²⁶⁴ Hukukilik şartı bakımından öngörülebilirlik kavramı ulusal güvenlik gerekçesiyle kimi zaman daha esnek yorumlanabilmektedir ancak bu durum yine de kişilerin keyfi müdahalelerle özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği anlamına gelemez.²⁶⁵ Neticede kişi özgürlüğüne yönelik sınırlamalar ulusal güvenlik gerekçesiyle kimi zaman esnek yorumlanabilse de kanunilik ilkesi gereğince kanuna dayanması gerekmektedir. Bununla birlikte kanunda düzenlendiği üzere erişilebilirlik ve öngörülebilirliği sağlanan sınırlamaların AİHS m. 5'e uygun olmaları zorunludur.²⁶⁶

Kanunilik ilkesi uyarınca sınırlamaların türünün yanı sıra, süresinin, yerinin ve şartlarının belirtilmiş olması gerekmektedir. Bu hususlar belirlenmiş olmadığı takdirde usulden, öngörülebilirlikten veya erişilebilirlikten bahsedilmiş olması mümkün değildir.²⁶⁷ Öngörülebilir ve erişilebilir usullerin titizlikle devlet tarafından uygulanması gerekmektedir. İade edilecek şahsın yakalanması veya tutuklu kalması AİHS m. 5/1-f kapsamında değerlendirilebilirse de; özgürlüklerinden mahrum bırakılma süresinin mümkün olduğunca kısa tutulması gerekmektedir.²⁶⁸ Bu hususta AİHM önüne gelen bir uyuşmazlıkta suçluların iadesine ilişkin tutuklamayı hukuka uygun bulmuş ancak bu sürecin titizlikle yürütülmemesi sebebiyle kişinin iki yılı geçkin bir süre tutuklu kalmasını AİHS m. 5/1-f'nin ihlali olarak değerlendirmiştir.²⁶⁹ Bu noktada belirtmek gerekir ki; kişinin özgürlüğünden mahrum kalma süresinin kendisinin lehine veya kendisinin rızasıyla uzaması halinde bu sebepten dolayı ihlal verilmez. Örneğin; Almanya tarafından T.C.'ye iadesi söz konusu olan bir şahsın tutukluluk hali yirmi iki

²⁶³ **Nasrulloev/Rusya, Başvuru No: 656/06**, 01.10.2007, parag. 71; **Khudoyorov/Rusya, Başvuru No: 6847/02**, 08.11.2005, parag. 125, **Riad ve Idiab/Belçika, Başvuru No: 29787/03** ve 29810/03, 24.01.2008, parag. 72 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁶⁴ Osman Doğru, "Kişi Özgürlüğü: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 5. Maddesinin İnsan Hakları Mahkemesi Tarafından Yorumu-Türkiye Barolar Birliğince 26-27 Eylül 2003 Tarihlerinde Yapılan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu", **TBB: İHAUM**, 2004, s. 205

²⁶⁵ **Rotaru/Romanya, Başvuru No: 28341/95**, 01.03.1999, parag. 55 ve 59; **Ahmed/Romanya, Başvuru No:34621/03**, 13.07.2010, parag. 33 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁶⁶ Doğru, **a.g.m**, s. 205

²⁶⁷ **Saadi/Birleşik Krallık Başvuru No: 13229/03** 29.01.2008, parag. 69 ve Mohd/Yunanistan, Başvuru No: 11919/03, 27.04.2006, parag. 24 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁶⁸ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 82

²⁶⁹ **Quinn/Fransa, Başvuru No: 18580/91**, 22.03.1995, parag. 47-49 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

ay sürmesine rağmen kişinin idam edilmeyeceğine ilişkin teminat alınması amacıyla beklenildiği için bu durumun iade edilecek şahsın lehine bir durum olduğu değerlendirilmiş ve ihlal kararı verilmemiştir.²⁷⁰ Yine suçluların iadesi amacıyla tutukluluk halinin üç yıl sürdüğü bir olayda tutukluluk hali talep edilen şahsın girişimleri nedeniyle uzadığı için AİHM tarafından bir ihlal olmadığına karar verilmiştir.²⁷¹ Süre bakımından somut olaya göre on sekiz ay, yirmi bir ay ve on üç ay gibi süreler ihlale sebebiyet vermemiştir. Bu durumun sebebi suçluların iadesi prosedürünün zaman aldığına AİHM tarafından bilinmesidir; ancak taraf devletin gerekli özeni göstermemesi nedeniyle on dört ay gibi bir sürenin ihlal olarak değerlendirdiği durumlar da olmuştur.²⁷²

Suçluların iadesi kapsamında AİHS tarafından kişilere tanınmış birtakım haklar vardır. AİHS m. 5/2 uyarınca suç isnadından en kısa zamanda haberdar edilme, AİHS m. 5/4 uyarınca özgürlükten yoksun bırakılmaya karşı mahkemeye başvurma ve AİHS m. 5/5 uyarınca haksız ve keyfî tutuklamalara karşı tazminat isteme hakkı iade edilmesi söz konusu olan şahıslara da tanınmıştır.

AİHS m. 6'da yer bulan adil yargılanma hakkı, iadesi söz konusu olan yabancılar hakkında uygulanamamaktadır. Bu durum kişilerin iade edilip edilmeyecekleri ya da ülkede kalıp kalamayacakları hususundaki değerlendirmelerin devletlerin egemenlik yetkileri kapsamında kaldığının kabulünden kaynaklanmaktadır.²⁷³ Devletler adli yargılanma hakkının ihlal edilmeyeceğine ilişkin olarak yeniden yargılanma teminatı isteyebilirler. SİDAS EK-2 m. 3 uyarınca talep edilen devlet, iadesi talep edilen şahsa asgari savunma haklarının sağlanmadığı kanaatindeyse yeniden yargılanma teminatı talep edebilir. Yeniden yargılamanın talep edilmesine ilişkin teminat talebi, iadesi talep

²⁷⁰ Macoveri, Monica, **Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, İnsan Hakları El Kitapları No:5**, TBB-İHAUM Ankara: Şen Matbaa, 2005 s. 45

²⁷¹ **Kolompar/Belçika, Başvuru No: 11613/85**, 24.09.1992, parag. 42-43 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁷² **Khoudiakova/Rusya, Başvuru No: 13476/04**, 08.01.2009, parag. 74 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 18.05.2020)

²⁷³ **AİHK Uppal et Singh/Birleşik Krallık, Başvuru No: 8244/78**, 02.05.1979, **AİHK Kirkwood/Birleşik Krallık, Başvuru No: 10479/83**, 12.03.1984, **Katani vd./Almanya, Başvuru No: 67679/01**, 31.10.2001 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

edilen şahsın adil yargılanma hakkının korunması amacına dayanmaktadır.²⁷⁴ Türk hukukunda ise 6706 sayılı CKUİBK m. 4/1-ç uyarınca adil yargılanma hakkı kapsamında savunma hakkına koruma sağlanmıştır. Anılan madde gereğince “*talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması*” halinde iade talebi reddedilebilir.

B. Dolaylı Koruma

AIHM, AIHS’yi yaşayan belge olarak betimlemiştir. AIHS’nin yaşayan bir belge olması için çağın gerisinde kalmaması ve zaman içinde gelişen veya ortaya çıkan birtakım hakları koruyup barındırması gerekliliği doğmuştur. Bu nedenle AIHS’de açıkça belirtilmemiş birtakım hakların da koruma kapsamına dahil edilebilmesi için dolaylı koruma yöntemi ortaya çıkmıştır.²⁷⁵ Dolaylı koruma yöntemiyle; açıkça AIHS’de belirtilmeyen haklar, yorum yoluyla, açıkça AIHS’de belirtilen maddeler kapsamında değerlendirilmiş ve açıkça belirtilmiş olan maddelerin anlamları genişletilmiştir.

AIHS’de yabancılara ilişkin haklara ayrıca yer verilmemiş ve devletlerin yabancılar hakkındaki tasarrufları egemenlik yetkilerinin icrası olarak ele alınmıştır; ancak devletler egemenlik yetkilerini AIHS’de verilmiş haklara saygı göstererek kullanmalıdırlar.²⁷⁶ AIHS’ye taraf devletler bakımından suçluların iadesi birçok bakımdan dolaylı koruma yoluyla koruma alanına dahil edilmiş ve bu hususta ihlal kararları verilmiştir.

AIHS m. 2 bakımından ölüm cezasının uygulanmakta olduğu bir ülkeye iadeyi açık ve kesin olarak yasaklamakla birlikte iade edilen kişinin talep eden ülkede ölüm cezasına maruz kalması tehdidi altında olması AIHS 6. ve 13. Ek protokollerinin ihlaline sebebiyet verecektir. AIHM, *Bader and Kanbo/Sweden* kararında hakkında ölüm cezası verilmiş bir şahsın, bu cezanın uygulanabilme ihtimali bulunan bir ülkeye iade edilmesi

²⁷⁴ Dugard, Van Den Wyngaert, **a.g.m.**, s.203

²⁷⁵ Büyükalp, **a.g.e.**, s. 422-423

²⁷⁶ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 113; Sudre Frederic, (2008) *Droit europeen et international des droits de l’homme* Paris: puf, s. 594

halinde ihlalin vuku bulacağını açıkça belirtmiştir.²⁷⁷ Ölüm cezasının uygulanacağı bir devlete iade çoğu zaman AİHS m.3'ün de ihlalinı doğurmaktadır. Talep eden devlet mevzuatında ölüm cezasının olması değil; ancak iade edilecek olan suçlu nezdinde ölüm cezasının uygulanacak olması suçluların iadesine engel teşkil etmektedir. Bu sebeple kişinin iade edileceği devletten ölüm cezasının uygulanmayacağına ilişkin yeterli teminatların alınması halinde iade gerçekleştirilebilir.

AİHS m. 3 uyarınca “*Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*” AİHM tarafından sıklıkla verilen yerleşik kararlar uyarınca, kişinin talep eden devlette AİHS m. 3'e aykırı muamele görme riski olduğuna ilişkin esaslı risklerin mevcut olması durumunda, iade AİHS'nin 3. maddesinin ihlali anlamına gelecektir. Bu hususta suçluların iadesine ilişkin en önemli örnek *Soering/Birleşik Krallık* başvurusudur. Söz konusu başvuruda Batı Almanya vatandaşı olan Soering ABD'nin Virginia eyaletinde ailesini öldürmekle suçlanmıştır. Bu sebeple İngiltere'ye kaçan Soering İngiltere'de yakalanmıştır. AİHM, İngiltere ile ABD arasında olan suçluların iadesi anlaşması uyarınca iade edilmesi istenilen Soering hakkında iadenin ihlale sebebiyet vereceğine karar vermiştir. AİHM'nin kararına göre kişinin ABD topraklarında ölüm cezasına çarptırılacak ve idam cezasının infazı için uzun bir süre ölüm sırasını bekleyecek olmasını işkence yasağına aykırı olarak değerlendirmiştir. AİHS'de açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen tutuklu kişilerin AİHS'nin 3. maddesinde belirtilen haktan yoksun bırakılamayacağı dolaylı koruma yoluyla ortaya konulmuştur.²⁷⁸

Suçluların iadesinde iade edilen şahsın özel ve aile hayatı da dolaylı koruma kapsamında korunur.²⁷⁹ Şahsa yönelik uygulanan tedbirler ve neticede ülkeden uzaklaştırılması gibi durumlar ulaşılmaya amaçlanan meşru amaca göre nispeten

²⁷⁷ M. Balkan Demirdal, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Ölüm Cezasının Kaldırılması ve Türkiye’deki Süreci”, **Politik Ekonomik Kuram**, Cilt: 2/1, ss. 57-72, 2018, s. 65; Bader and Kanbo/Sweden, No. 13284/04, 08.11.2005, p.42

²⁷⁸ Kiani- Purkhaghan, **a.g.m.**, s. 200

²⁷⁹ **Abdulaziz, Cabales ve Balkandali/Birleşik Krallık, Başvuru No: 9214/80, 9473/81 ve 9474/81, 28.05.1985, parag. 60** <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

orantısız ise ihlal söz konusu olacaktır.²⁸⁰ Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 11/4 uyarınca talep edilen şahsın 18 yaşından küçük olması, uzun zamandır Türkiye’de bulunuyor olması, evlilik gibi birtakım kişisel durumlar nedeniyle iade halinde, iadeye konu eylemin önemine göre kendisinin veya ailesinin orantısız derecede mağdur olacağının görülmesi gibi hallerde iade talebinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bu bakımdan Türk Hukukunda aile ve özel hayat hakkı iadenin reddi sebebi olarak değerlendirilmiştir.

Suçluların iadesi hususunda dolaylı korumaya en çok başvurulmuş maddeler AİHS m. 3, AİHS m. 8 ve etkili başvuru hakkını koruma altına alan AİHS m. 13’tür. AİHS m. 13, AİHS’de belirtilen başka hak veya hakların ihlali halinde herkesin etkili bir başvuru yoluna başvurma hakkının olduğunu belirtir; ancak başvurulacak yol kişinin sonuç almasına elverişli bir yol olmalıdır.²⁸¹

AİHM suçluların iadesi hususunda AİHS m. 4’ü de göz önünde bulundurarak bireyi dolaylı korumadan yararlandırılabilmektedir. AİHS m.4 kişinin iade edildiği ülkede cinsel istismar veya insan ticaretinin süjesi olma riskinin olduğu durumlarda da kişiye koruma sağlamak ve bu durumda AİHM iadeyi 4. maddenin ihlali olarak nitelendirmektedir.²⁸²

C. Geçici Önlem

Geçici önlem kararları AİHM tarafından mahkemenin içtüzüğünün 39. maddesine dayanılarak çıkartılan kararlardır. Geçici önlem kararlarının amacı, AİHM’nin somut olayla ilgili inceleme sürecine aykırı ya da kararın sonucunu etkisiz kılacak ya da etkisini azaltacak eylemlerin gerçekleşmesini engellemektir. Bu amaçla AİHM, taraf devletlere yönelik geçici önlem kararı alabilir.²⁸³

²⁸⁰ Ergül, *Avrupa insan hakları Sözleşmesi...*, s. 115; Jonathan, Cohen-Gerard, (1999), *Aspects européennes des droit fondamentaux*, 2 eme edition, Paris: Monchrestien, s. 98

²⁸¹ Büyükalp, *a.g.e.*, s. 97

²⁸² **M./Birleşik Krallık, Başvuru No: 16081/08, 01.12.2009**
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_TUR.pdf (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁸³ Uğur Erdal, Hasan Bakırcı, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesi, Uygulama El Kitabı*, Dizi Editörü: Boris Wijkström, Cenevre: OMTC, 2006, s. 119

Geçici önlem kararının alınabilmesi için AİHM'nin dikkate aldığı üç önemli kıstas mevcuttur. Bunlardan birincisi gerçekleşmesi halinde telafi edilmesi mümkün olmayan ağır bir zararın gerçekleşme riskinin bulunması, ikincisi bu zararın yakın bir zarar olması²⁸⁴ ve üçüncüsü ise geçici önlem kararının verilebilmesi için bir iddia başlangıcının mevcut olmasıdır.²⁸⁵

Geçici önlem kararları daha çok sınır dışı, geri gönderme veya suçluların iadesinin söz konusu olduğu başvurularda görülebilmektedir. Geçici önlem kararlarının konusu genellikle 2., 3. ve 8. maddeler olmuştur.²⁸⁶ AİHM, geçici önlem taleplerini, iadeyi talep eden devletin yine AİHS tarafı olan bir devlet olması halinde daha az kabul etmektedir. Bu durumun sebebi AİHS tarafı devletlerin insan haklarına ilişkin belirli standartta korumayı sağladığına ilişkin inançtır. Bununla birlikte talep eden devletin AİHS'ye taraf devlet olması geçici önlem talebinin reddi sebebi değildir. AİHM, talep eden devlet sözleşmeye taraf olsa dahi, kişi haklarına yönelik tehlikenin ciddi olduğuna kanaat getirdiği takdirde geçici önlem kararı verebilecektir.²⁸⁷

Geçici önlem kararlarının bağlayıcılığı, AİHM'nin vereceği nihai kararın etkisinin korunabilmesi yönünden önem teşkil etmektedir. Geçici önlem kararlarının bağlayıcılığının olup olmadığı hususu 11 nolu protokol öncesi ve sonrası olarak iki dönemde farklı şekillerde ele alınmıştır.

11 nolu protokol öncesinde AİHS'ye ilişkin sistemin denetimi AİHK ve AİHM ile iki aşamalı olarak yürütülmekteydi. Başvurular ancak AİHK'nin yaptığı kabul edilebilirlik kontrolünden sonra AİHM'ye gelmekteydi; ancak AİHK, AİHM'nin ilk

²⁸⁴ **Toumi/İtalya, Başvuru No: 25716/09**, 06.04.2011, parag. 68 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁸⁵ Nuale Mole, **Le droit d'asile et la Convention européenne des droits de l'homme**, Strazbourg: Conseil de Europe, 2008, s. 137

²⁸⁶ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 104

²⁸⁷ **Shamayev ve Diğerleri/ Gürcistan ve Rusya, Başvuru No: 36378/02**, 12.04.2005 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

derece mahkemesi değildi.²⁸⁸ İlk geçici tedbire ilişkin girişim AİHS'nin yürürlüğe girmesinden dört yıl sonra AİHK tarafından İngiltere'ye bir rica olarak yapılmış ve İngiltere, AİHK'nin geçici önlem ricasına uymuştur.²⁸⁹ Devletler, AİHK'nin geçici tedbirin uygulanması bakımından yasal bir dayanağının olmadığı 60'lı ve 70'li yıllarda AİHK'nin geçici tedbir taleplerine yasal bir zorunluluk bulunmamasına rağmen uymaya devam etmişlerdir.²⁹⁰ Geçici tedbirin AİHK tarafından uygulanabilmesine dair yasal dayanak ilk defa 1974 yılında İçtüzüğün 36. maddesinde yer bulmuştur; ancak bu dönemde geçici tedbir sadece AİHS m. 2 ve m.3'ün ihlalinin söz konusu olması hallerinde uygulanmıştır.²⁹¹ AİHK tarafından geçici tedbirin uygulama alanının genişletilmesi için *Cruz-Varas ve diğerleri/İsveç* başvurusunda geçici tedbirin AİHS m. 34'teki bireysel başvuru hakkının engellenmemesi yükümlülüğünü de kapsadığı belirtilmiştir; ancak AİHM, geçici önlem kararlarının anılan madde kapsamında bağlayıcılığının olmadığına karar vermiştir. İsveç AİHK tarafından alınan geçici önlem kararına uymamıştır.²⁹² Bilahare 1982 yılında yapılan değişiklikte AİHK'den sonra AİHM'nin de geçici tedbir uygulama yetkisi İçtüzüğün 36. maddesinde yer almıştır. AİHM, 11 nolu protokol sonrasında tam zamanlı olarak görev yapmaya başlayınca geçici önlem kararlarının uygulanmamasını AİHS m. 34'ün ihlali olarak ele almış ve geniş yorumlamıştır.²⁹³ 11. Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra AİHM bakımından geçici tedbiri düzenleyen İçtüzüğün 36. maddesi aynen 39.maddeye aktarılmıştır.²⁹⁴

AİHS m.34'e ilişkin en önemli kararı Mamatkulov ve Askarov/Türkiye kararıdır. Mamatkulov ve Askarov Özbekistan vatandaşlarıdır. 1998 yılında Mamatkulov turist

²⁸⁸ Ece Göztepe, **İnsan Haklarının Korunmasında Geçici Tedbir**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 39

²⁸⁹ Göztepe, **a.g.e.**, s. 40; European Commission of Human Rights, *The Island of Cyprus v. the United Kingdom*, No. 176/56 (26.9.1958), par. 34. Aktaran Rieter (2010), s. 173 dn. 322.

²⁹⁰ Nina Vajić, "Interim Measures and the Mamatkulov Judgment of the European Court of Human Rights", **Promoting Justice, Human Rights and Conflict Resolution Through International Law**, Editör: Marcelo G. Kohen Liber Amicorum Lucius Cafilisch, Leiden: Martinus Nijhoff Publ, ss. 601-622, 2007, s. 607

²⁹¹ Göztepe, **a.g.e.**, s. 41

²⁹² **Cruz-Varas vd./İsveç, Başvuru No: 15576/89**, 20.03.1991, parag. 51 <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6fe14.html> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁹³ **Mamatkulov ve Askarov/Türkiye, Başvuru No: 46827/99 ve 46951/99**, 04.02.2005 parag. 129; **Aoulmi/Fransa, Başvuru No: 50278/99**, 17.01.2006, parag. 112 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁹⁴ Göztepe, **a.g.e.**, s. 41-42

pasaportu, Askarov ise sahte pasaport ile Türkiye topraklarına giriş yapmışlardır. Askarov Türkiye'ye sığınma talebinde bulunur ancak Askarov'un talebi Özbekistan'ın iade talebi doğrultusunda reddedilir. Bunun üzerine Mamatkulov ve Askarov iade edilmek üzere yakalanırlar. Müdafileri tarafından Askarov ve Mamatkulov'un siyasi muhalif olmaları sebebiyle Özbekistan tarafından iadelerinin istenildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Askarov ve Mamatkulov'un geçmişte Özbekistan'da tutuklu kaldıkları süre boyunca işkence gördükleri de belirtilmesine rağmen Türkiye'deki ilgili ceza mahkemeleri iade kararı vermişlerdir. Mahkeme kararlarını takiben Bakanlar kurulu tarafından iadeye ilişkin kararname de çıkartılmıştır. Bu durum üzerine Mamatkulov ve Askarov 11 ve 22 Mart tarihlerinde AİHM'ye başvurmuşlar ve AİHM 18 ve 23 Mart tarihlerinde geçici tedbir kararı vermiştir. AİHM'nin vermiş olduğu tedbir kararına rağmen Türkiye, Özbekistan tarafından Mamatkulov ve Askarov'un işkence ve kötü muameleye tabi tutulmayacağı, haklarında ölüm cezası verilmeyeceği, avukat yardımından yararlanacakları, güvenliklerinin taahhüt edileceği, mallarına el konulmayacağı ve insan hakları örgütleri tarafından yargılamalarının takip edilebileceği garantilerinin verilmesi sebebiyle Mamatkulov ve Askarov'u Özbekistan'a iade etmiştir. İadenin ardından AİHM Mamatkulov ve Askarov/Türkiye başvurusunda vermiş olduğu nihai kararında Türkiye'nin geçici tedbir kararına uymamasının başvuru ile avukatları arasındaki iletişiminin kopmasına ve başvuruçuların delil ve görüşlerinin AİHM'ye yöneltilememesine neden olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar AİHM daha önce geçici tedbir kararlarına uymamanın etkili başvuru hakkının ihlaline sebebiyet vermeyeceğini belirtmiş olsa da 11. Protokol ile geçici tedbir bakımından yargılama sisteminin değiştiğini ifade etmiştir. Söz konusu değişim nedeniyle AİHM geçici tedbir kararlarına uyulmamasının AİHS'nin 34. Maddesinin ihlali anlamına geleceğini belirtmiş ve Türkiye aleyhine ihlal kararı vermiştir.²⁹⁵ Bu karara karşı Türkiye'nin itirazı üzerine AİHM Büyük Dairesi de uyuşmazlığı incelemiş ve neticede Büyük Daire de Türkiye'nin AİHS'yi ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM ilk defa geçici tedbir kararlarının bağlayıcı olduğuna Mamatkulov ve Askarov/Türkiye başvurusunda karar vermiştir.²⁹⁶ Bu

²⁹⁵ **Mamatkulov ve Askarov/Türkiye, Başvuru No: 46827/99 ve 46951/99**, 04.02.2005

²⁹⁶ Levent Korkut, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 66, Güz, Sayı: 4, ss. 20-35, 2008, s. 29

bakımdan Mamatkulov ve Askarov/Türkiye başvurusu içtihat değişikliğinin ortaya konulduğu önemli bir karardır.

Neticede, AİHS m. 25/3 uyarınca AİHM'ye kendi içtüzüğünü yapma yetkisi verilmiş ve 14 Kasım 2016 tarihli İçtüzük m. 39'da geçici tedbir günümüzde uygulandığı haliyle düzenlenmiştir. AİHM geçici tedbir kararları bakımından geniş yetkiye sahip olmasına rağmen bu yetkisini iş yükünü arttırmamak için kısıtlı kullanmaktadır.²⁹⁷

AİHM geçici önlem kararına uyulmamasını başvurunun etkin başvuru hakkına etkisi olup olmamasına bakmaksızın tek başına bir ihlal sebebi olarak ele almaktadır. AİHM *Olaechea Cahuas/İspanya* başvurusunda AİHM'nin verdiği geçici önlem kararına uyulmamasının tek başına, bireysel başvuru hakkının etkin kullanımına ağır bir engelleme olduğu belirtilmiştir.²⁹⁸

Başvurucunun iadesi esnasında geçici önlem kararı verilmiş olmasına rağmen verilmiş olan geçici önlem kararının taraf devlet tarafından bilindiği ispat edilemezse AİHS'nin 34. maddesinin ihlali söz konusu olmamaktadır.²⁹⁹ Örneğin; M.B. vd./Türkiye başvurusunda başvurunun sınır dışı edilmesinden sadece 13 dakika sonra geçici önlem kararı verilmiş olmasına rağmen AİHM, sınır dışı işlemini 34. maddenin ihlali olarak değerlendirmemiştir.³⁰⁰

D. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Suçluların İadesine İlişkin Başvurularda Usule İlişkin Konular

Suçluların iadesi taleplerine ilişkin AİHM başvuruları genellikle aciliyeti olan başvurulardır. Söz konusu başvuruların ivedilikle incelenmesi AİHM'nin vereceği

²⁹⁷ Göztepe, a.g.e., s. 43

²⁹⁸ *Olaechea Cahuas/İspanya*, Başvuru No: 24668/03, 10.08.2006, parag. 82 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

²⁹⁹ *Mouminov/Rusya*, Başvuru No: 42502/06, 11.12.2008, parag. 137 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

³⁰⁰ *M.B. vd./ Türkiye*, Başvuru No: 36009/08, 15.06.2010, parag. 48 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

kararların etkisinin korunması bakımından önem teşkil etmektedir. AİHM İçtüzüğü m. 41’de hızlıca görülmesi gereken başvurular için özel bir uygulama belirlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca ivedilikle görülmesi gereken başvurunun öncelikle ele alınmasına karar verilebilmektedir. Bu durumda daire başkanından alınacak olan izinle birlikte AİHM Yazı İşleri Müdürü aleyhine başvuru yapılan taraf devleti başvurudan haberdar edebilmektedir. Bu husus AİHM İçtüzüğü m. 40’ta belirlenmiş bir acil bildirim usulüdür.

AİHM’nin hızlı görülmesi gereken başvuruya ilişkin geçici önlem kararı vermesi mecburi değildir. AİHM başvuru hakkında geçici önlem kararı vermemiş olsa dahi AİHM İçtüzüğü m.41’e dayanarak başvurunun aciliyetle ele alınmasını sağlayabilmektedir. AİHM, İçtüzüğün 40 ve 41. maddelerine göre başvurabileceği usule resen karar verebilir ve başvuran da bu usulün uygulanmasını talep edebilir.

Suçluların iadesine ilişkin olarak AİHM’ye yapılan başvuruların incelenmesi için başvuranın mağdur sıfatı taşıması gerekmektedir. Başvuranın mağdur sıfatı taşıyıp taşımadığı AİHM tarafından devletlerin iç hukukuna bağlı kalınmaksızın takdir edilmektedir. Başvuranın mağdur sıfatı taşıyıp taşımadığı AİHM tarafından başvurunun esası ile değerlendirilebilir.

Mağdurun zarara uğraması bir şart değildir. İadesi söz konusu olan şahsın eşi veya çocukları da mağdur sıfatıyla başvuruda bulunabileceklerdir.³⁰¹ Örneğin; işkence göreceği hususunda esaslı sebeplere dayanan riskin bulunduğu bir ülkeye iade edilecek olan birey, henüz işkence görmemiştir ancak görme tehlikesi altındadır. Bu durumda da AİHM başvuruyu ele alacaktır;³⁰² ancak bireyin mağdur statüsü taşıması için taraf devlet tarafından kendisi hakkında verilmiş olan kararın icra edilebilir olması ve kişinin hayatında değişiklik meydana getirecek güçte olması gerekmektedir. Bu hususta AİHM tarafından görülmüş olan *Pusparajah/Fransa* başvurusunda Fransız devleti tarafından başvurucuya verilmiş olan bir ay içerisinde ülkeyi terk etme davetinin Fransız iç

³⁰¹ Ömer Anayurt, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004, s. 188

³⁰² Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 253

hukukunca icra edilebilir olmadığı ve bu nedenle başvurunun herhangi bir tehlike altında bulunmadığı tespit edilmiştir. Neticede başvurunun mağdur sıfatını taşımadığına karar verilmiştir.³⁰³

Birey hakkında iade kararı verilmesine rağmen iade kararı bir şekilde iptal edilirse ya da karar uygulanmamakla birlikte bireye ikamet izni verilirse bu durumda da mağdur sıfatı ortadan kalkmış olur.³⁰⁴ AİHM *Jamil Jaafer Fathi/Türkiye* kararında başvurunun İran’a gönderilmesinin AİHS m. 3’ün ihlali riskini taşıdığını belirterek başvuru hakkında Türkiye’ye yönelik olarak geçici koruma kararı vermiştir ancak hakkında Kahramanmaraş’ta ikamet etmek üzere geçici önlem kararı verilen başvuru izinsiz olarak Belçika’ya gitmiştir. Bu durum üzerine AİHM artık başvurunun mağdur sıfatının kalmadığına karar vermiş ve başvuruyu reddetmiştir.³⁰⁵

AİHM’ye yapılacak olan başvuruda iç hukuk yollarının tüketilmesi şarttır. AİHM, iç hukuk yolunun tüketileceği devletin hukuk yollarının işleyişine göre belirli özel durumları değerlendirmekte ve bu özel durumlar nedeniyle başvurunun iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğunun olmadığına kanaat getirebilmektedir. Örneğin; AİHM *Sejdovic/İtalya* kararında başvurunun temyiz etme süresinin çok kısa olması sebebiyle hukuki yollara başvurma imkanının engellendiğine ve dolayısıyla “objektif engellerin” olduğuna karar vermiştir. Bu sebeple AİHM başvurunun temyiz yoluna başvurmadığı için iç hukuk yollarını tüketmediği hususundaki itirazı dikkate almamıştır.³⁰⁶ Suçluların iadesi kararına karşı başvuru yolların iadeyi durdurma etkisinin olmaması da iç hukuk yollarının etkisiz olduğu anlamına gelecek ve bu durumda başvurunun iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu olmayacaktır.³⁰⁷ Başvurayı iç hukuk yollarına

³⁰³ Anayurt, **a.g.e.**, s. 185

³⁰⁴ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 253; Molw,Nuale, (2008), *Le droit d’asile et la Convention europeenne des droits de l’homme*, Strazbourg: Conseil de l’Europe; Meredith, (2010), **a.g.e.**, s. 228

³⁰⁵ **Mohammedi/Türkiye Başvuru No:3373/06**, 30.08.2007 ve **Ayashi/Türkiye Başvuru No:3083/07**, 18.11.2008 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

³⁰⁶ **Sejdovic/İtalya, Başvuru No:56581/00**, 01.03.2006 parag. 54-55 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

³⁰⁷ K. Sedat Sirmen, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Tmel Düzenlemeler ve AİHM’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 67, Sayı: 3, ss.20-45, 2009, s. 44

başvurmaktan alıkoyan özel durumların var olması halinde de AİHM iç hukuk yollarının tüketilmesi şartını aramamaktadır.

Başvurucu iç hukuk yollarını tükettikten sonra altı ay içerisinde AİHM'ye başvuru yapmalıdır. Başvurucunun esasta aynı olan başka bir başvurusunun bulunması ya da AİHM'ye sunulmamış olmakla birlikte başka bir uluslararası soruşturma ya da çözüm merciine sunulmuş başvurusunun bulunması halinde AİHM'ye yapılan başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilmektedir.³⁰⁸

Başvurucu ile taraf devletin dostane çözüme ulaşmış olmaları halinde başvuru çözüme ulaşabilmektedir. Bununla birlikte; AİHM, önüne gelen başvurularda hakkaniyete uygun tatmin bakımından kişinin ülkeden çıkarılmasından önce karar verilmesi nedeniyle yapmış olduğu masraflar ve avukatlık ücreti haricinde başvuru lehine tazminata hükmetmeyecektir. Bu durumun sebebi AİHM'nin başvuru ülkeden çıkarılmadığı için ihlalin vuku bulmadığına ilişkin içtihadıdır.

II. Bazı Hukuk Sistemlerinde Suçluların İadesi

Suçluların iadesi, devletler arasında yapılan bir adli iş birliği türü olduğu için hem talep eden hem de talep edilen devletin iç hukuku uygulama için önem teşkil etmektedir. Bu bakımdan farklı devletlerin ve toplumların iç hukuklarında suçluların iadesi kurumunu nasıl ele aldıklarını tespit etmek önemlidir. Bu başlık altında AB ve belirli ülkeler nezdinde suçluların iadesi kurumunun nasıl düzenlendiği ele alınmıştır.

A. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB) vatandaşları AB'ye üye devletler tarafından diğer devlet vatandaşlarına göre ayrıcalıklı bir statüde tutulurlar. Bu husus AİHK tarafından 21 Şubat 1995 tarihli *C./Belçika* kararında da ele alınmıştır. Söz konusu karar uyarınca üye devlet vatandaşının sınır dışı edilmesi, yalnızca cezai bir mahkûmiyet gerekçe gösterilerek

³⁰⁸ Ergül, *Avrupa insan hakları Sözleşmesi...*, s. 257

haklı gösterilemez. AB vatandaşları sınırdışı, geri gönderme ve iade gibi prosedürler kapsamında AB vatandaşı olmayan bireylere karşı daha kapsamlı bir korumadan faydalanırlar.³⁰⁹

AB devletleri arasında imzalanan Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmeleri Hakkındaki Kararların Karşılıklı Olarak Tanınmasına Dair 28.05.2001 tarihli ve 2001/40/EG sayılı Direktif'in 3. maddesi uyarınca AB'ye üye bir devlet tarafından AB vatandaşı olmayan bir yabancıya ilişkin alınan bir iade kararı, diğer AB devletleri tarafından iptal edilemez ya da bekletilemez; dolayısıyla AB üyesi bir devletin almış olduğu iade kararı diğer AB devletleri tarafından da icra edilir.

Avrupa'da suçluların iadesi uygulamasını kapsamlı olarak ele alan ve günümüzde de çeşitli değişikliklerle varlığını sürdüren sözleşme SİDAS'tır. SİDAS'ın 12.12.1957'de imzalanmasının ardından, gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlamak amacıyla 1975 ve 1978'de sözleşmeye iki ek protokol daha yapılmıştır. AB'ye üye olmayan devletleri de kapsayan bu anlaşma, zamanla AB'ye üye devletlerin birbirine daha fazla entegre olmasıyla yeterli gelmemeye başlamıştır. Bunun üzerine AB'ye taraf ülkeler tarafından 14.06.1985 tarihli Schengen Anlaşması, 19.06.1990 tarihli Schengen Uygulama Anlaşması, 10.03.1995 tarihli AB'ye Üye Devletler Arasında Basitleştirilmiş Karşılıklı Suçluların İadesi Sözleşmesi ve 27.09.1996 tarihli AB'ye Üye Devletler Arasında İadeye İlişkin Sözleşme imzalanmıştır.³¹⁰ Söz konusu anlaşmalar neticesinde suçluların iadesi işlemleri üye devletler arasında basitleştirilmiş ve daha kolay uygulanabilir hale getirilmiştir. Söz konusu anlaşmalarla birlikte getirilen en büyük yenilik Avrupa Tutuklama Müzekkeresi olmuştur. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

AB vatandaşlarının haklarını ve AB'nin vatandaşlara karşı yükümlülüklerini ele alan AB Temel Haklar Şartı'nın "*İhraç, sınır dışı veya iade etme yasağı*" başlıklı 19. maddesinde uzaklaştırma, sınır dışı ve suçluların iadesi durumunda korunma hakkına yer

³⁰⁹ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi**..., s. 259

³¹⁰ Gheorghe Pinteala, "Legal Aspects Of The European Arrest Warrant", **Quaestus Multidisciplinary Research Journal**, No: 9, Timisoara, ss. 183-188, 2016, s. 184

verilmiştir. Söz konusu maddenin 1. fıkrasında toplu ihraçlar yasak kılınmıştır. Mamafih anılan maddenin 2. fıkrasında “*Kimse ölüm cezasına, işkenceye veya başka insanlık dışı ya da onur kırıcı muamelelere tabi tutulma ciddi riski bulunduğu devlete uzaklaştırılamaz, sınır dışı edilemez veya iade edilemez*” şeklinde hüküm düzenlenmiştir.³¹¹ Madde gerekçesinde hükmün AİHM’nin *Ahmed v. Avusturya* ve *Soering* gibi içtihatlarla dayandığı işaret edilmiştir. AB Temel Haklar Şartı Lizbon Antlaşması, AB Anlaşması ve AB’nin İşleyişine Dair Antlaşma ile aynı hukuki değeri taşımaktadır. Lizbon Antlaşması ile değiştirilmiş AB Antlaşmasının 6. maddesinin son fıkrasında da AİHS’de yer alan temel haklar AB’ye üye devletlerce “*hukukun genel prensipleri*” olarak kabul edilmektedir.

Soering kararından sonra AB üyesi devletlerin vatandaşlarının üye olmayan devletlere gönderilmesinde 2016 yılında verilen Petruhhin Kararı’yla³¹² yeni bir döneme girilmiştir. Bu kararla AB’ye üye devlet vatandaşlarının herhangi başka bir üye devlet tarafından da olsa üye olmayan bir devlete iadesi büyük ölçüde sınırlanmıştır. Her ne kadar üye devletlerin üye olmayan devletlerle yapacakları suçluların iadesi anlaşmaları devletlerin kendi takdir yetkilerindeyse de üye devletler bu takdir yetkisini AB’nin vatandaşlarına sağladığı hakları ve özellikle seyahat hakkını göz önünde bulundurarak kullanmalıdırlar. Dolayısıyla AB üyesi devletler, AB vatandaşlarını üye olmayan ülkelere ancak başka herhangi bir üye devletin iadeye konu şahıs üzerinde yargı yetkisinin olmaması halinde ve iade edilen şahsın iade edildiği ülkede AB Temel Haklar Şartı’nda sayılan haklarının ihlal edilmeyeceği durumda iade edebilirler.³¹³

Petruhhin Kararından sonra 2018 yılında Alman Federal Devleti’nin vermiş olduğu Romano Pisciotti Kararı ile Petruhhin Kararı’nın istisnalarının olup olmadığı tartışmaya açılmıştır. ABD’nin hakkında uluslararası arama kararı çıkarttığı İtalyan vatandaşı Romano Pisciotti Alman topraklarında yakalanmıştır. Bu durum üzerine ABD

³¹¹ Hakan Taşdemir, Arif Bağbaşıoğlu, “Avrupa Birliği Hukuk Düzenindeki İnsan Hakları Anlayışına Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Getirdikleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 9/3, Ankara, ss. 21-36, 2007, s.29

³¹² Miguel Joao Costa, “The Emerging EU Extradition Law Petruhhin And Beyond”, **New Journal of European Criminal Law**, Vol:8, No:2, ss. 192–215, 2017, s. 193-195

³¹³ André Klip, “Europeans First!: Petruhhin, an Unexpected Revolution in Extradition Law”, **European Journal Of Crime, Criminal Law And Criminal Justice**, Vol: 25, No: 3, ss. 195-204, 2017, s. 203-204

Pisciotti'nin iadesini talep etmiştir. Talep sonrasında Pisciotti'nin vatandaşı olduğu İtalyan Devleti Avrupa Tutuklama Müzekkeresi çıkartmamıştır. Bu sebeple Alman Devleti, üye devletlerin yargı yetkisinin olmadığını ve Alman Devleti'nin iadeye karşı anayasal korumayı tüm AB vatandaşlarına sağlamakla yükümlü olmadığını ileri sürerek Pisciotti'yi ABD'ye iade etmiştir. Sonrasında Pisciotti Alman Devleti'nden zararlarının tazminini talep etmiştir. Bu husustaki tartışmalar sürmekte ve Almanya'nın Pisciotti'nin zararlarını tazmin etmesi gerektiğine dair görüşler doktrinde yer bulmaktadır.

AB hukuku kapsamında suçluların iadesine ilişkin göz önünde bulundurulması gereken birtakım temel haklar mevcuttur. Aile ve özel hayat hakkı bu haklardan biridir. Özellikle sınır dışının söz konusu olduğu durumlarda önem arz eden aile ve özel hayat hakkı iade söz konusu olduğunda da değerlendirilir. AB devletleri uzun süredir ikamet etmekte olan bireylerin koruması altında olan diğer bireyleri de özellikle infaz süreci bakımından göz önünde bulundurur. Örneğin; talep edilen şahsın engelli çocukları ya da üst soyundan olan korunmaya muhtaç akrabaları da değerlendirmenin bir parçası yapılır.³¹⁴

AB ülkelerinde üye devletler arasında iade talebine oranla ortalama iade oranı %57'dir. İade etmemenin istisna olduğu bir sistemde iade oranının bu derece düşük olması şaşırtıcıdır. Uygulamada AB devletleri içerisinde insan hakları bakımından daha iyi sicile sahip olan devletler Avrupa Tutuklama Müzekkeresi vasıtasıyla dahi olsa suçluları iade etme bakımından çekingen davranmakta ve iade etmeme yönünde bir eğilim göstermektedir.³¹⁵ Bu durum şaşırtıcı gibi gözükmemektedir, ancak Avrupa bölgesinde hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına önem gösteren devletlerin genellikle siyasi olarak güçlü oldukları ve zayıf görünmemek adına suçluları iade etmek istemedikleri sonucuna da varılabilir.

³¹⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **İltica ve Göz Mevzuatı**, 2005, s. 180

³¹⁵ Efrat-Newman, **Journal of Peace Research**, s. 8

B. Almanya

Alman Federal Devleti'nin AB üyesi olmayan bir devletle arasındaki suçluların iadesi prosedürü ("Extradition") farklıyken AB üyesi devletlerle ("Rendition") farklıdır. AB üyesi ülkelerin üye olmayan ülkelere iade uygulamaları AB bölümünde açıklamış olduğumuz üzere Petruhhin Kararı neticesinde oldukça daraltılmıştır.³¹⁶ Ancak Alman Federal Devleti'nin vermiş olduğu Pisciotti kararı sonrası bir aşamaya kadar genişletilmiştir.³¹⁷ Söz konusu Alman Federal Devleti ile AB devletleri arasındaki iadeye ilişkin uygulamalar Avrupa Birliği başlığı altında incelenmiştir. Dolayısıyla bu başlık altında Alman Federal Devletinin AB üyesi olmayan üçüncü devletlerle olan iade ilişkileri incelenmiştir.

Alman Devleti'nin yabancı bir devlette işlenen bir suç dolayısıyla talep üzerine yabancı suçluları iade edebileceği IRG m. 2/1'de açıkça belirtilmiştir.³¹⁸ Yabancılar, Federal Almanya Anayasası m. 116/1³¹⁹ uyarınca Alman Vatandaşı olmayan kişilerdir. Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun'da (AufenthG) iadeye ilişkin birtakım düzenlemeler bulunmaktaysa da, Alman Devletinin ceza alanındaki adli yardımlaşmaya ilişkin yabancı devletlerle ilişkileri genel olarak IRG'de düzenlenmiştir.

Alman iade hukuku bakımından ulusal ve uluslararası kaynaklar arasındaki çatışma IRG'de ele alınmış ve çözüme ulaştırılmıştır. IRG m. 1/3'e göre uluslararası antlaşma hükümleri ancak doğrudan uygulanabilir iç hukuk kuralı haline geldikleri halde

³¹⁶ Klip, **a.g.m.**, s. 213-215

³¹⁷ Beatrice Stange, "Romano Pisciotti v Bundesrepublik Deutschland: Increased Risk of Extradition for EU Citizens after Involvement in US Cartels", **Journal of European Competition Law & Practice**, Vol. 10, No. 2, ss. 89-90, 2019, s. 89-90

³¹⁸ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³¹⁹ **Federal Almanya Cumhuriyeti Yasası**, Tercüme: Prof Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uçar, Alman Federal Meclisi, Berlin, 2010

IRG hükümlerine göre öncelik taşıyacaklardır.³²⁰ Bu bakımdan Almanya'nın uluslararası hukuka ilişkin düalist bir bakış açısını kabul etmiş olduğu söylenebilir.³²¹

Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi IRG m. 3/1'de ele alınmıştır. Bu duruma göre iadeye konu eylemin Alman hukukuna göre suç oluşturmaması halinde iade söz konusu olmaz.³²² Bununla birlikte AB devletleri ile suçluların iadesi ilişkilerde çifte cezalandırılabilirlik aranmayan ve istisna olarak değerlendirilebilecek olan Avrupa Tutuklama Müzekkeresi kapsamında belirlenen liste suçlara, çalışmada ayrı bir başlık altında değinilecektir. Kovuşturma amacıyla iadenin mümkün olabilmesi için Alman kanunları uyarınca suçun alt sınırının bir yıl olması şartı aranmaktadır. Bu husus IRG m. 3/2'de düzenlenmiştir. IRG m. 3/3 uyarınca hükmün infazı amacıyla iadede infaz edilecek cezanın en az dört ay olması gerekmektedir.³²³ Görüleceği üzere bir yıllık ve dört aylık süreler Türk hukukuyla benzerlik göstermektedir. Alman hukukunda da Türk Hukukunda olduğu gibi birden fazla suç iadeye konu ise suçlardan birinin iade şartlarını karşılaması halinde, iadeye konu diğer suçlar iade şartlarını karşılamasa dahi iade mümkündür.

Alman Hukukunda karşılıklılık ilkesi IRG m.5'te, askeri suçların iade edilemezliği ilkesi IRG m. 7'de, siyasi suçların iade edilmezliği ve istisnaları da IRG m. 6/1'de düzenlenmiştir. IRG m. 6'da belirtildiği üzere siyasi suçlarda iade mümkün değildir ancak talep edilen şahsın soykırım teşebbüsü, soykırım, ağır cinayet veya cinayet ya da bu tür bir suça iştirak etmesi hakkında yargılama yapılması veya cezasının infazı amacıyla yapılan iade talebi kabul edilebilir.³²⁴

³²⁰ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²¹ Pazarıcı, s. 19-22

³²² Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²³ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²⁴ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

AufenthG m. 60/3 uyarınca yabancılar, idam cezasına çarptırılma veya hakkında verilen idam cezasının uygulanması ihtimalinin bulunduğu bir devlete iade edilemez.³²⁵ Söz konusu düzenlemeyi destekler nitelikte olan 23.12.1982 tarihli IRG'nin 6/2. maddesinde bireyin iadesi durumunda ırkı, dini, milliyeti veya siyasi görüşleri sebebiyle kovuşturulması, cezalandırılması veya bu sebeplerle zarar görmesini işaret eden esaslı sebepler olması halinde iadenin mümkün olmayacağı belirtilmiştir. Yine bir kişinin iadesi halinde ölüm cezasının uygulanmayacağına ilişkin gerekli garanti ve taahhütler verilmediği takdirde iadenin mümkün olmadığı IRG m. 8'de düzenlenmiştir.³²⁶

Ölüm cezasının yanı sıra Almanya, adil yargılanma hakkı kapsamında yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı bakımından da inceleme yapmaktadır. Alman makamları bu kapsamda yaptıkları incelemenin akabinde AİHS m. 6 uyarınca iade talebini reddedebilmektedir. Kişi özgürlüğüne yönelik sınırlamalar Almanya, *İncal/Türkiye* kararıyla birlikte, o dönemde devlet güvenlik mahkemelerinin olduğu T.C.'nin iade taleplerini, iadeye konu suçlara ilişkin yargılamalarda askeri hâkimlerin yer alması nedeniyle ya reddetmiş ya da ancak yeniden yargılanma güvencesinin sağlanması halinde kabul etmiştir.³²⁷

IRG m. 9 uyarınca, Alman kanunlarına göre Almanya'nın yargılama yetkisinin olması, Alman Ceza Muhakeme Kanunu uyarınca yargılamanın reddedilmiş, ertelenmiş veya kapatılmış olması veya iadeye konu suç bakımından af ve zamanaşımı gibi nedenlerle yargılamanın yasaklanmış olması durumunda iade gerçekleşmez.³²⁸

Alman Devleti bakımından bağlayıcı olan uluslararası ceza mahkemeleri tarafından verilmiş bir karar sebebiyle kovuşturmanın yasaklanmış olması durumunda, yabancı devlet tarafından yapılan iade talebi reddedilir. Uluslararası ceza

³²⁵ **Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun**, <https://almanyaentegrasyon.com/2019/04/03/almanya-ikamet-yasasi> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²⁶ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²⁷ **İncal/Türkiye, Başvuru No: 22678/93, Tarih: 09/06/1998**, <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

³²⁸ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

mahkemelerinin konuya ilişkin yargılama yürüttüğü ve karar vermemiş olduğu durumlarda ise yabancı devletin iade talebine ilişkin karar ertelenir ancak bu durumda geçici iade söz konusu olabilir. Aynı zamanda geldiği kabul edilen talepler bakımından da uluslararası ceza mahkemelerinin iade talepleri önceliklidir. Bu hususlar IRG m. 9a'da düzenlenmiştir.

İade belgelerinin neler olacağı IRG m.10'da, özellik kuralı IRG m.11'de, tedbir amaçlı tutuklama IRG m. 15'te, geçici tutuklama ve geçici tutuklamaya ilişkin yargılama ve itiraz usulleri IRG m. 16 ve devam maddelerinde, üçüncü devlete nakil IRG m. 36'da, geçici iade IRG m. 37'de, eşyaların teslimi IRG m. 38'de, arama ve elkoyma IRG m. 39'da ve transit geçiş IRG m. 43 ve devamında düzenlenmiştir.³²⁹

Federal Alman hukukunda yabancıların ikamet ve çalışmalarını düzenleyen AufenthG'nin 60/4. maddesi uyarınca hakkında yabancı bir devlet tarafından iade talebinde bulunulmuş olan kişi IRG m. 74'te belirtilen istisnai durum haricinde iadenin kabulü kararı verilmesine kadar iadeyi talep eden devlete gönderilemez; dolayısıyla AufenthG'ye göre iadenin talep edildiği hallerde iade prosedürünün arkasından dolanabilmek amacıyla iade talep eden devlete sınırdışı işleminin yapılamayacağı sonucu çıkarılabilmektedir.³³⁰

Alman Devleti talep edilen şahsın ağır bir akıl hastalığından mustarip olması halinde iadeyi reddedecektir. Geçmişte hakkında yağma suçundan verilmiş bir hapis cezası bulunan ve hırsızlık ve başka bir yağma suçundan yargılaması süren birey hakkında verilen kararda; söz konusu şahsın ağır ruhsal hastalığı gerekçe gösterilerek Türkiye'nin iade talebi reddedilmiştir.³³¹

³²⁹ **Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun**, <https://almanyaentegrasyon.com/2019/04/03/almanya-ikamet-yasasi> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³³⁰ **Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun**, <https://almanyaentegrasyon.com/2019/04/03/almanya-ikamet-yasasi> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³³¹ Adalet Bakanlığı UHDİGM, **Dosya No: 4.1.TR.481.2008** www.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Alman hukukunda aile ve özel hayata saygı ilkesi, iadede uluslararası dayanışmanın gerekleri sebep gösterilerek dar yorumlanmaktadır. Örneğin; Peru tarafından Alman Devleti'ne yapılan iade talebinde Federal Anayasa Mahkemesi, iadesi talep edilen şahsın aile hayatının korunması gerektiğini ancak Almanya'nın iade talep ettiği durumlarda diğer devletlerden olumlu yanıt alabilmesi için uluslararası iş birliği ile aile hayatına saygı hakkı arasında bir denge bulması gerektiğini belirtmiştir. Özetle Federal Anayasa Mahkemesi hukuki bakış açısını bir kenara bırakıp politik bir karar vermiş ve Peru'nun yapmış olduğu iade talebi kabul edilmiştir. Neticede aile hayatına saygı hakkı, geleceğe yönelik çıkarlar göz önünde bulundurularak dar yorumlanmıştır.³³² Bu olay suçluların iadesi kurumunun bazı hallerde siyasi ilişkilere ve tavize dayalı olduğunu göstermektedir.

Sınır dışı edilecek bir yabancı hakkında başka bir devlet tarafından iade talebinde bulunulması durumunda AufenthG m. 53/3 uyarınca iade, sınır dışı işleminin önüne geçmektedir. Bu durumda birey sınır dışı edilmez ve gerek şartların gerçekleşmesi durumunda iade edilir.³³³ Ancak belirtmek gerekir ki sınır dışı işlemine konu birey, kamu güvenliği ve düzeni bakımından ciddi bir tehlike teşkil ediyorsa bu durumda iade söz konusu olsa dahi sınır dışı işlemi yapılabilir. İade yasaklarına ilişkin başka bir hukuka aykırılık yaratmayacaksa sınır dışı işlemi iadeyi talep eden devlete de gerçekleştirilebilir.³³⁴

İadesi talep edilen şahsın iade talebi umut hakkı kapsamında reddedilebilmektedir. Örneğin; Türkiye tarafından iadesi talep edilen şahsın ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılması halinde, af haricinde herhangi bir gerekçeyle hiçbir zaman tahliye imkanının olmaması Alman Anayasası m.1'de yer verilen insan onurunun dokunulmazlığı ilkesine aykırı olarak değerlendirilmiş ve iade talebi reddedilmiştir.³³⁵

³³² **Ortiz/Almanya, Başvuru No: 1101/04, 16.10.2006** <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

³³³ **Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun**, <https://almanyaentegrasyon.com/2019/04/03/almanya-ikamet-yasasi> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³³⁴ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s. 205

³³⁵ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 279

Almanya mevzuatına göre basitleştirilmiş iade mümkündür. Bu iade usulü çalışmada da inceleneceği üzere ülkemizdeki rızaya dayalı iade usulünün Avrupa ülkelerindeki yansımasıdır. IRG m. 41 uyarınca iade edilecek kişinin iadeye rıza vermesi halinde olağan iade usulleri uygulanmadan ve daha hızlı bir uygulamayla iade gerçekleştirilir. Eyalet Yüksek Mahkemesi Savcılığı tarafından talep edilmesi halinde Alman iade yargılamalarında iadesi talep edilen kişi basitleştirilmiş iade hakkında bilgilendirilir. İadeye rıza veren şahsın rıza beyanı zapta geçirilir; ancak iadesi talep edilen şahıs daha sonra vermiş olduğu rızayı geri alamaz ve basitleştirilmiş iadeye ilişkin işlemler başlar.³³⁶

Federal Alman mevzuatına göre iade işlemlerinin başlatılması için yabancılar dairesine bilgi verilir. Bu husus AufenthG m. 87/4'te düzenlenmiştir. AufenthG m. 71/3-1 uyarınca sınır geçiş trafiğini polis marifetiyle kontrol etmekle görevli yabancı kamu daireleri, suçluların iadesi işlemlerine ilişkin gerekli hazırlıkları yapmak ve önlemleri almak için yabancıyı gözaltına alma ve tutuklama talebinde bulunma yetkilerine sahiptirler.³³⁷

C. Fransa

Fransız hukukunda adli yardım hususları genel olarak Adli Yardımlaşma ile İlgili Fransa Ceza Usul Kanunu, İnfaz Kanunu ve İade Kanunu'nda düzenlenmiştir. Fransız hukukunda küçükler sınır dışı ve diğer uzaklaştırma tedbirlerine karşı mutlak olarak korunmaktadır. Küçükler dışında hiçbir kategoriye bu seviyede mutlak bir korunma tanınmamıştır.³³⁸ Yabancıların Giriş ve İkameti ve Sığınma Hakkı Kanunu m. L. 712-1 uyarınca kendisine mülteci sıfatı verilmemiş olsa da gönderileceği ülkede ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezalar veya genele yayılmış silahlı

³³⁶ Alman Ceza Alanında Uluslararası İş birliği Kanunu, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları**, ss. 9-143, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³³⁷ **Alman hukukunda Federal Almanya'da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun**, <https://almanyaentegrasyon.com/2019/04/03/almanya-ikamet-yasasi> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³³⁸ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 281

çatışmalar nedeniyle doğrudan ve ağır bir tehlikeyle karşılaşılacak kişilere koruma sağlanmaktadır.³³⁹

Fransız Danıştay'ın vermiş olduğu kararlarda suçluların iadesi kurumundan gelen genel ilkelerin, insan haklarına saygının olmadığı bir devlete iadeyi imkânsız kıldığı işaret edilmiştir.³⁴⁰ Yine Fransız Danıştay, vermiş olduğu *Joy-Davis-Aylor* kararında, iade edilen kişiye ölüm cezasının uygulanmayacağına ilişkin taahhüt alınmaması halinde iadenin mümkün olmadığını ve iade edilen kişinin ölüm cezasının uygulanacağı bir ülkeye iadesi halinde bu durumun Fransız kamu düzenine aykırı olacağını belirtmiştir.³⁴¹

Kolaylaştırılmış usul Fransa mevzuatında yer almaktadır. Fransa Ceza Muhakemesi Kanunu m. 696'da iadesi talep edilen şahsın yakalanmasının ardından iki gün içerisinde iadeye rıza verebileceği ve ayrıca özellik kuralına ilişkin haklarından vazgeçebileceği açıklanmıştır.³⁴²

D. İsviçre

İsviçre hukukunda adli yardımlaşmayı düzenleyen kanun olan Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun'un (IRSG) 1-a maddesi uyarınca suçluların iadesi işlemleri IRSG hükümleri altında düzenlenmiştir; ayrıca IRSG m. 32 uyarınca İsviçre Devleti tarafından suçluların iade edebileceği açıkça belirtilmiştir.³⁴³

İsviçre Konfederasyonu Federal Anayasası m. 25/2 ve 3. fıkraları kapsamında mültecilerin zulüm gördükleri, işkence görebilecekleri ya da insanlık dışı ve zalimane muamele ya da ceza ile karşılaşabilecekleri ülkeye geri gönderilmeleri ya da teslim

³³⁹ **A.g.e.**, s. 282

³⁴⁰ **A.g.e.**, s. 283; Lujambo Galdeano, 26.06.1984; Berreciartua Echarri, 01.04.1988, Sudre, 2008, a.g.e., s. 601

³⁴¹ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. 284; Sudre (2003), **a.g.e.**, s. 470

³⁴² Orhan, **a.g.e.**, s.93

³⁴³ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

edilmeleri yasaklanmıştır.³⁴⁴ Bununla birlikte IRSG m.2/1-b uyarınca *“bir kişinin siyasi düşünceleri, ait olduğu sosyal grubu, ırkı, dini veya uyruğu nedeniyle kovuşturulması veya cezalandırılması amacını taşıması”* durumunda adli yardım talebi reddedilir. Yine IRSG m. 37/3 uyarınca iadeyi talep eden devlet, iade edilen şahsın ölüm cezasına maruz kalmayacağını veya ölüm cezasına çarptırılması durumunda cezanın infaz edilmeyeceğini taahhüt etmelidir, aksi takdirde iade reddedilir. Aynı kanunun 2. maddesi kişinin ırkı, dini, milliyeti veya siyasi görüşleri sebebiyle cezalandırılabilceği ya da ceza alacağı ülkelere iadesini yasaklamaktadır.³⁴⁵

Karşılıklılık ilkesi ise IRSG m. 8’de düzenlenmiştir. Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi IRSG m. 35/1-a’da ele alınmış ve suçun alt sınırının hem İsviçre Devleti hem de talep eden devlet kanunlarına göre en az 1 yıl olması gerektiği belirtilmiştir. Suçun kovuşturulabilir olması ilkesi de IRSG m. 35/2’de düzenlenmiştir. IRSG m. 35/1-b maddesinde İsviçre’nin iade talebini ancak iadeye konu suçun İsviçre’nin yargı yetkisine girmemesi durumunda kabul edebileceği belirtilmiştir.³⁴⁶

IRSG m. 40 uyarınca birden fazla devletin aynı kişi bakımından iadeyi talep etmesi halinde, iade suçun işlenmiş sayıldığı devlete yapılır. Devletlerin ayrı suçlardan iade taleplerinde bulunması durumunda ise *“suçların ağırlığı, işlendiği yer, taleplerin alınma tarihleri, aranan kişinin uyruğu, sosyal rehabilitasyonun en iyi gerçekleşebileceği yer ve bir başka devlete iade edilme olasılığı”* gibi birçok olasılık göz önünde bulundurulur.³⁴⁷

Suçluların iadesi kapsamında arama ve tutuklama talebi IRSG m. 42’de düzenlenmiştir. Geçici tutuklama ve eşyalara el konulması tedbiri de dahil olmak üzere geçici tedbirler IRSG m. 44 ve devamında düzenlenmiştir. Geçici teslim IRSG m. 58’de,

³⁴⁴ **İsviçre Konfederasyonu Federal Anayasası** <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/index.html> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁴⁵ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁴⁶ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁴⁷ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

iadeye konu eşya ve değerlerin devri IRSG m .59’da düzenlenmiştir. İade koşullarının yerine getirilmesi halinde delil niteliğinde olan veya suç neticesinde elde edilmiş bulunan eşya ve varlıklar da iade edilir. IRSG m. 60 uyarınca iade kapsamındaki eşya ve değerlerin iadesinden vazgeçilmesi durumunda, suçtan zarar gören kişinin bir harç veya vergi borcu yoksa kendisinden ayrıca gümrük alacağı veya başka bir fiili yükümlülük istenilmez.³⁴⁸

İade kararının verilmesinden sonra talep eden devlet, talep edilen şahsı teslim almak için gereken tedbirleri, infaz kararının tebliğinden itibaren on gün içinde almazsa kişi serbest bırakılır. On günlük süre, talep eden devletin gerekçeli talebi üzerine otuz güne kadar uzatılabilir. İadeye ilişkin masraflar yabancı bir ülkeye iade işleminin gerçekleşmesi halinde, uluslararası iş birliği kapsamında genellikle yabancı devlet tarafından karşılanır; bu sebeple de iç hukukta gözetilme ve ulaşım masraflarının İsviçre Konfederasyonu tarafından ödeneceği ifade edilmiştir.³⁴⁹

Vatandaşın iade edilemezliği kuralı IRSG m.7’de düzenlenmiş ve İsviçre vatandaşlarının yazılı rıza vermesi şartı dışında iade edilemeyeceği belirtilmiştir. Bu bakımdan İsviçre Vatandaşları yazılı rıza vermeleri halinde iadeye konu olabilirler. Çocukların iadesi ise IRSG m. 33’te düzenlenmiştir. Anılan madde uyarınca çocukların iade işlemleri çocuklarla ilgilenen resmi makamlar tarafından gerçekleştirilir. İade işleminin zihinsel gelişimlerini ve sosyal rehabilitasyonlarını tehlikeye sokması halinde 18-20 yaş arasındaki bireylerin iade işlemlerini de aynı resmi makamlar yürütür.³⁵⁰

IRSG m.12 uyarınca adli iş birliğine ilişkin yargılamalar kapsamında Federal kurumların Federal Kanunları uygulayacağı ancak kantonların kendi usul kurallarıyla işlemleri yürüteceği belirtilmiştir. IRSG m. 13’e göre talep eden devlet kanunlarına göre zamanaşımının değerlendirileceği belirtilmiştir. IRSG’nin 37. maddesi uyarınca AIHS

³⁴⁸ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁴⁹ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁵⁰ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

ya da BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilen ve T.C. tarafından 04.06.2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun ile onaylanan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi kapsamında belirlenmiş ilkelere aykırı bir yargılamanın yapılacağı bir devletle olan adli iş birliği talepleri kabul edilemez.³⁵¹ İsviçre mevzuatında adil yargılanma hakkı dikkate alınmıştır. Bu bakımdan IRSG m. 37'de talep edilen şahsın gıyabında karar verilerek mahkûm edilmiş olması ve adil yargılanma kapsamında asgari savunma haklarının verilmemiş olması hallerinde iade talebinin reddedileceği belirtilmiştir.³⁵²

Aile ve özel hayata saygı hakkı bakımından, IRSG m. 36'da iadeye konu suç İsviçre'nin yargılama yetkisi kapsamına girse dahi daha iyi bir sosyal rehabilitasyonun sağlanması ihtimalinin olduğu durumlarda kişinin iade edilebileceği belirtilmiştir. Yine IRSG m. 37/1 uyarınca iade talebine konu suça ilişkin kovuşturmanın ya da ceza kararının infazının İsviçre tarafından üstlenilmesi ve bu durumun talep edilen şahsın sosyal rehabilitasyonu bakımından önem arz etmesi halinde iade talebi reddedilebilir;³⁵³ ancak Almanya örneğinde olduğu gibi bu hüküm dar yorumlanmaktadır. İsviçre Federal Mahkemesi, suçluların iadesinin aile ve özel hayata saygı hakkına verdiği zararı bir aşamaya kadar kabul etse de ancak iade tamamen aile bağlarını yok edecekse iadenin AİHS'nin 8. maddesinin ihlal edilmesine yol açabileceğini belirtmiştir.³⁵⁴

İsviçre, ülkemizde 6706 sayılı kanunun 17. maddesinde düzenlenen rızaya dayalı iade usulünün yansıması olan kolaylaştırılmış usulü uygulamaktadır. IRSG m. 54 uyarınca iade edilmesi talep edilen şahıs iadeye rıza verdiğini beyan edebilir. Bu durumda Federal Büro iadeyi doğrudan gerçekleştirebilir ancak İsviçre mevzuatı kolaylaştırılmış usul hususunda Almanya'dan farklı olarak iadeye ilişkin verilen rızanın

³⁵¹ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁵² Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s.1194-1243, s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁵³ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları** s. 11 <http://diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³⁵⁴ Ergül, **Avrupa insan hakları Sözleşmesi...**, s. s.288; Courten, 2006 a.g.t., s. 297

geri çekilmesine izin vermektedir. İadeye rıza veren şahıs, Federal Büro'nun vereceği iade kararına kadar rızasını geri çekebilir.³⁵⁵

III. Uluslararası Ceza Mahkemesi Nezdinde Suçluların İadesi Kurumu

UCM uluslararası alanda, devletler tarafından korunan suçluların adalet önüne çıkabileceği yegâne yargılama mecralarından biridir; ancak UCM'nin işleyişi, kendi icrai gücünün bulunmaması nedeniyle devletlerin adli iş birliği yardımlarına bağlıdır.³⁵⁶ Bu başlık altında UCM ve suçluların iadesinin UCM bağlamındaki etkisi ele alınmıştır.

A. Uluslararası Ceza Mahkemesi

UCM insanlığı ilgilendiren en ciddi suçların cezasız kalmaması adına oluşturulmuş uluslararası bir mahkemedir. UCM her ne kadar yakın tarihte ortaya çıkmış olsa da söz konusu mahkemenin kurulmasına temel teşkil eden uygulamalar Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. *Ksenofon* tarafından M.Ö. 380 yılında kaleme alınmış *Hellenika* isimli eserde; Spartalı bir komutan olan *Lysander*'ın esir almış olduğu Atinalı esir askerleri, savaş sırasında Spartalı askerlerin ellerini kesip denize atmak gibi savaş suçu sayılabilecek eylemlerde bulunmaları sebebiyle infaz ettiği ifade edilmiştir.³⁵⁷ Nitekim yine Sümerler, Hint medeniyetleri ve İslam devleti gibi uygarlıklarda da savaşın hangi prensiplerle yürütüleceği ve insani sınırlara saygı gösterilmesi gerektiği tartışılmıştır.³⁵⁸

UCM'nin kurulmasına sebebiyet veren ihtiyacın kaynağı, tüm insanlığı derinden etkileyen ciddi suçlara karşı bağımsız bir yargılama aracının bulunamamasıydı. UCM'nin işler hale gelmesine kadar aynı işlevi görmesi amacıyla birçok ad-hoc ceza

³⁵⁵ Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun, **Yabancı Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları**, s.1194-1243

³⁵⁶ Antonio Cassese, **International Criminal Law**, Oxford University Press, 2003, s. 410

³⁵⁷ Solis, Gary D., **The Law Of Armed Conflict: International Humanitarian Law In, War**, New York: Cambridge University Press, 2010, s. 27-28, Cryer, Robert, **Prosecuting International Crimes: Selectivity and the International Criminal Law Regime**, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 12

³⁵⁸ Muratcan Gökdemir, **Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Soruşturma Usulü**, İstanbul: On iki Levha Yayınları, 2018, s. 2

mahkemesi kurulmuştur; ancak geçici uluslararası ceza mahkemeleri içtihat oluşturacak kadar uzun süre devamlılıklarının olmaması ve savaş sonrası oluşturuldukları takdirde yargılamayı yapacak hakimlerin galip devletler tarafından belirlenmeleri nedeniyle gerekli işlevi gösterememekteydiler.³⁵⁹ Söz konusu mahkemelere verilebilecek en önemli örnekler; her ne kadar büyük ölçüde başarısız olsa da 1. Dünya Savaşı sonrası Alman savaş suçlularına ilişkin yürütülmüş Leipzig yargılamaları, 1945 Nuremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi, 1946 Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemesi, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'dir.

Neticede adaleti sağlamak adına bağımsız ve sürekli bir uluslararası ceza mahkemesine ihtiyaç duyulmuştur. UCM'nin kurucu belgesi olan Roma Statüsü'nün hazırlanması aşamasında liderliğini Almanya ve Kanada'nın çektiği devletler, kurulacak sürekli uluslararası ceza mahkemesinin BMGK'den bağımsız olması ve soruşturmaların bağımsız bir savcı tarafından yürütülmesi için büyük bir çaba sarf etmişlerdir. Neticede yapısal olarak bağımsız bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasında büyük pay sahibi olmuşlardır.³⁶⁰

1 Temmuz 2002 tarihinde 1998 UCM Roma Statüsü yürürlüğe girmiş ve UCM kurulmuştur. Roma Statüsüne 123 ülke taraf olmuştur. Türkiye Roma Statüsüne taraf değildir. UCM'nin yargı yetkisi tamamlayıcılık prensibine dayandırılarak sınırlandırılmıştır. UCM, Roma Statüsüne imza atan devletlerin iç hukuk yollarını tamamlayıcı özelliktedir.³⁶¹ UCM'nin yargı yetkisi Roma Statüsü m. 17, 18 ve 19 uyarınca ancak devletlerin sanıkları mağdurların önüne koyduğu ve sanıkların korunduğu hallerde başlamaktadır. Bununla birlikte Roma Statüsü m. 5'te UCM'nin yargı yetkisi belirli suçlarla sınırlandırılmıştır. Bu suçlar soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçudur. Saldırı suçu Roma Statüsü'nün 122. ve 123.

³⁵⁹ *Ad-hoc ceza mahkemelerinin hukukiliği ve meşruiyetine ilişkin tartışmalar hep olmuştur. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin meşruiyeti ve hukukiliğine ilişkin tartışmalar buna örnek verilebilir.* Konstantinos D. Magliveras, "The Interplay Between the Transfer of Slobodan Milosevic to the ICTY and Yugoslav Constitutional Law", **European Journal of International Law**, Oxford C: 13, S: 3, ss. 661- 677, 2002, s. 662

³⁶⁰ Gökdemir, **a.g.e.**, s. 75; Schiff, *Building International Criminal Court: A Commentary*, s. 22

³⁶¹ Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019, s. 192

maddelerine ve BM Sözleşmesine uygun olarak değerlendirilir ve bu hususlara göre yargı yetkisi kullanılır.³⁶² UCM, Roma Statüsünün yürürlüğe girmesinden sonra işlenmiş olan suçlar bakımından yetkilidir. Mamafih, UCM'nin sanık hakkında yargılama yapabilmesi için sanığın uluslararası hukuk kuralları ve dokunulmazlık sözleşmelerinden ileri gelen bir yargı muafiyetinin söz konusu olmaması gerekmektedir.³⁶³

UCM'de dava açma yetkisi ve görevi UCM Savcısıdır. UCM Savcısı, soruşturmanın başlatılması için topladığı bilgilere dayanarak resen hareket edebileceği gibi bu hususta taraf devletler, BMGK ya da işlendiği iddia edilen suçun mağdurları da başvuru yapabilirler. UCM savcısı soruşturmanın başlatılmasına ilişkin yeterli nedenlere ulaştığına kanaat getirmişse bu durumda UCM Ön Soruşturma Dairesi'ne başvurur. Soruşturmanın açılması ya da açılmaması konusunda Ön Soruşturma Dairesi karar verir. Ön Soruşturma Dairesinin kabulü halinde soruşturmaya başlanır. Ret halinde ise mağdurun herhangi bir itiraz hakkı bulunmamaktadır. UCM Savcısı ise yeni elde ettiği delillerle tekrar izin için Ön Soruşturma Dairesine başvurabilir.³⁶⁴ UCM'de yargılamaya konu olacak suçlar bakımından Roma Statüsü' nün 29. maddesi uyarınca zamanaşımı söz konusu değildir.

B. Uluslararası Ceza Mahkemesi Bakımından Suçluların İadesi

UCM, yürütmekte olduğu soruşturmada kendi kolluk güçleri ve yetkilileri olmaması nedeniyle taraf devletlerin iş birliğine bağlıdır.³⁶⁵ Bu sebeple UCM'ye *“kolları ve bacakları olmayan bir dev”* benzetmesi yapılmaktadır.³⁶⁶ Roma Statüsü 'nün 9. bölümünde UCM ile taraf devletler arasında yürüyecek olan iş birliği hakkında hükümlere yer verilmiştir. Roma Statüsünün 86. ve 88. maddeleri uyarınca taraf devletler UCM tarafından yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar bakımından iş birliği içerisinde olma yükümlülüğü altındadırlar. Taraf devletler ulusal mevzuatlarının iş

³⁶² Ersan Şen, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s.78

³⁶³ **A.g.e.**, s.84

³⁶⁴ Şen, **A.g.e.**, s.85

³⁶⁵ William Schabas, **The International Criminal Court: A Commentary on The Rome Statue**, Oxford University Press, 2010, s.700

³⁶⁶ Antonio Cassese, “On The Current Trends Towards Criminal Prosecution and Punishment of Breaches of International Humanitarian Law” **European Journal of International**, Vol: 9, ss. 2-17, 1998, s.13

birliğine engel olmadığı konusunda garanti vermişlerdir. Bu maddelere dayanarak UCM soruşturmanın yürüyebilmesi için soruşturmaya konu şahsın tutuklanması, teslim edilmesi veya geçici tutuklanması için taraf devletlerden iş birliği talebinde bulunmaktadır.³⁶⁷ UCM'nin işleyişinin kolaylaşması amacıyla kimi devletler iç hukuklarında dahi ayrıca UCM'ye ilişkin düzenlemeler yapmışlardır. Örneğin; günümüz Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 11/1-a uyarınca vatandaş olağan şartlarda iade edilemez ancak UCM'ye üye olmaktan kaynaklı yükümlülükler nedeniyle vatandaşın iade edilmesinin önü açıktır.

UCM tarafından soruşturmaya konu şahsın tutuklanması ve teslim edilmesi talebi yazılı olarak yapılmalıdır; ancak Roma Statüsü m. 91/1 uyarınca acil durumlarda daha sonra yazılı olarak iletilmek üzere diğer elektronik iletişim araçlarıyla da bu talep yapılabilmektedir.³⁶⁸ Roma Statüsü'nün 91/2-b maddesi uyarınca UCM, talebin yanında kişi hakkında çıkartmış olduğu tutuklama kararını da taraf devlete göndermelidir. Şahsın tutuklanması ve teslim edilmesi için yapılan talepte tutuklanması istenilen şahsa ilişkin bilgiler olmalı ve söz konusu bilgiler kişinin tespit edilebilmesi için yeterli olmalıdır. Bununla birlikte ilgili şahsın olabileceği muhtemel yeri belirten bilgilere de yer verilmelidir. Roma Statüsü'nün 91/2-c maddesi uyarınca UCM tarafından talep ve karar ile birlikte taraf devletin ilgili şahsın teslimi için gerekli gördüğü belgeler de gönderilmelidir ancak istenilen belgelerin sayısı ve nitelikleri ilgili devletin diğer devletlerle aralarında akdedilmiş olan suçluların iadesi anlaşmalarından daha zor bir usulü gerektirecek düzeyde olmamalıdır. Roma Statüsü'nün 91/4. maddesi uyarınca taraf devlet, teslimin gerçekleşmesi için gereken koşullar konusunda UCM'ye bilgilendirme yapmak zorundadır.

UCM herhangi bir organı aracılığıyla iş birliği talebinde bulunabilir. Bu talep Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir. İş birliği talebi ilgili devlete diplomatik yoldan UCM'nin bulunduğu yer olan Lahey ya da BM Genel Merkezinin bulunduğu yer olan New York'taki temsilcilikler aracılığıyla yapılır. UCM ile devlet arasında, iş birliği

³⁶⁷ Gökdemir, **a.g.e.**, s. 320-321

³⁶⁸ Claus Kress, Kimberly Prost, "Article 91: Contents of Request For Arrest and Surrender", **In Triffterer & Ambos, The Rome Statute of The International Criminal Court: A Commentary**, s. 2070

başvurusunun yapılacağı devlet organına ilişkin anlaşma olmadığı durumda devlet, başvurusunun yapılması için UCM'ye belirli bir devlet organını işaret edebilir bu durumda bu talep UCM'ye ulaştıktan 45 gün sonra yürürlüğe girer.

UCM tutuklama talebini taraf devletlerin yanı sıra Uluslararası Polis Teşkilatı'na (INTERPOL) da yapabilir. UCM uluslararası örgütlerle anlaşma yapabilme yetkisine sahiptir; dolayısıyla UCM Roma Statüsüne taraf devletlerin yanı sıra BM veya INTERPOL gibi uluslararası örgütlerle de iş birliği yapabilir.

Roma Statüsü'nün 59/1. maddesi uyarınca UCM'nin talepte bulunduğu devlet, iş birliği talebini yerine getirmek ve tutuklamanın gerçekleşmesi için acil davranmak zorundadır. Talebin yapıldığı devletin Roma Statüsü'ne taraf olmaması durumunda, BMGK'nin talebe ilişkin karar alması halinde Roma Statüsünden kaynaklanmasa da Roma Statüsü' ne taraf olmayan devlet de talebe ilişkin yükümlülük altına girecektir.³⁶⁹ ancak Roma Statüsü m. 18 uyarınca tutuklanması talep edilen şahsın yargılaması hakkında UCM'ye kabul edilebilirlik itirazının olması durumunda Roma Statüsü'nün 95. maddesi gereğince talep edilen devlet iş birliğine ilişkin işlemlerini söz konusu itirazın sonuçlanmasına kadar durdurabilir. Roma Statüsü' nün 19. maddesi uyarınca, ulusal merciler nezdinde yargılaması süren şahıs hakkında da iş birliği talebinin infazı ertelenebilir.³⁷⁰

UCM'nin talebi üzerine tutuklanan şahıs tutuklamanın akabinde ulusal yargı makamları önüne çıkartılır. Ulusal Mahkeme şahsın iş birliği talebinde talep edilen kişi olup olmadığını, ulusal hukuka uygun olarak tutuklanıp tutuklanmadığını ve haklarının kullandırılıp kullandırılmadığını kontrol eder. Suçluların iadesi hususunda genel olarak talep eden devlete ya da UCM'ye iade edilecek kişinin tutuklandığı şartlar ve haklarının kullandırılıp kullandırılmadığı önemlidir çünkü kötü şartlarda tutulan kişi içinde bulunduğu durumdan kurtulmak adına iade talebine karşı hukuki haklarını kullanmaktan

³⁶⁹ Christopher K. Hall, Cedric Ryngaert, "Article 59: Arrest Proceedings In The Custodial State", **The Rome Statute Of The International Criminal Court: A Commentary**, ss. 1459–1472, 2016, s. 1460

³⁷⁰ **The Prosecutor V. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi ICC-01/11-01/11**, Decision on the postponement of the execution of the request for surrender of Saif AL-Islam Gaddafi pursuant to article 95 of the Rome Statute, Ön-Dava Dairesi I, 1 Haziran 2012, parag. 16, s.6

çekinebilir. Kişi yıpratılarak haklarını kullanması engellenebilir. Bu da hakkaniyete aykırı bir durum oluşturur.³⁷¹ Bu sebeple tutuklanan şahsın insan haklarının ihlal edilmiş olması durumunda UCM tutuklanan kişiyi yargılamamayı tercih edebilmektedir ancak bu türden bir takdir yetkisini kullanmayı gerektirecek bir vaka henüz gerçekleşmemiştir.³⁷² UCM'nin talebi üzerine tutuklanan şahıs geçici salıverilme talep etme hakkına sahiptir. Böyle bir talep halinde ulusal yargı makamları tutuklamaya konu suçun ağırlığını, geçici salıverilmeye temel oluşturacak olan acil bir durumun olup olmadığını ve geçici salıverilme halinde şahsın UCM'ye teslimini sağlayıp sağlayamayacağını göz önünde bulundurur; ancak ulusal makamlar UCM'nin tutuklama kararının Roma Statüsü' ne uygun olup olmadığını denetleyemez. Geçici salıverilme talebinin UCM'nin Ön Dava Dairesine bildirilmesi halinde daire bu hususta ulusal makamlara görüşünü bildirir. İş birliği talep edilen devlet UCM'ye geçici salıverilme hakkında görüş bildirmesini isterken görüşün bildirilmesi için süre de verir. UCM bu süreye uymakla yükümlüdür. İş birliği yoluyla talep edilen şahsın UCM'ye teslimi hava veya kara yoluyla mümkündür. Mahkemeye getirilen şahıslar UCM Nezaret Merkezi'nde tutulurlar.

Devletler tarafından iş birliğinin yerine getirilmediği durumlara da sıkça rastlanmaktadır. Devlet tarafından iş birliği yapılmaması halinde Roma Statüsü'nün 87/7. maddesi uyarınca UCM durumu Taraf Devletler Kurulu'na ya da soruşturma BMGK tarafından başlatılmışsa BMGK'ye bildirilebilir. UCM, Taraf Devletler Kurulu veya BMGK'ye bildirim yapıp yapmama konusunda takdir hakkına sahiptir.

UCM'nin BMGK'den bağımsız bir kurum olması onu tarafsız yapmakla birlikte BMGK'nın sahip olduğu yaptırım gücünden mahrum bırakmıştır. Bununla birlikte Roma Statüsü'nün devletlerin UCM ile işbirliği yapmaktan çok yapmamasına imkân tanıyan bir şekilde düzenlenmesi de UCM'nin etkisini sınırlamıştır.³⁷³

³⁷¹ Griffith-Harris, **a.g.m.**, s. 37

³⁷² Zeidy El, M. Muhammed, "Critical Thoughts on Article 59 (2) of the ICC Statute" **J. Int'l Crim. Just.**, Vol: 4, ss.448-465, 2006, s.462

³⁷³ Leila Nadya Sadat, S. Richard Carden, "The New International Criminal Court: An Uneasy Revolution", **Geo. L. J.**, Vol: 88 No:3, ss. 381-474, 2000, s. 444

UCM tarafından BMGK veya Taraf Devletler Kurulu'na bildirimde bulunma yoluna gidilmesi halinde dahi siyasetin dinamiklerinin ağır basması olasıdır. Böyle bir durumda da karara etki etmek bakımından UCM'nin gücü yoktur. UCM bünyesindeki soruşturmaların ilerleyememesinin en büyük sebeplerinden biri budur.³⁷⁴

³⁷⁴ Matthew R. Brubacher, "Prosecutorial Discretion within the International Criminal Court 2" **J. INT'L CRIM. JUST.**, ss. 71-76, 2004, s.74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA SUÇLULARIN İADESİ

I. Suçluların İadesinin Koşulları

Suçluların iadesi işlemlerinin gerçekleşebilmesi birtakım koşullara dayanmaktadır. Söz konusu koşulların gerçekleşmemesi iadeye tabi kişilerin hukuki haklarına ve devletlerin egemenlik haklarına hâlel getireceği için önem arz etmektedir. Bu başlık altında suçluların iadesi bakımından aranması gereken koşullara yer verilmiştir.

A. Suçun Kovuşturulabilir Olması

Suçluların iadesi kurumunun somut olaylarda hedeflediği amaç suç işleyen bireylerin cezalandırılmaları amacıyla iade edilip yargılanmalarını veya cezalarının infazını sağlamaktır; ancak iade talebine konu eylemlerin kovuşturulabilirliğinin olmaması durumunda suçluların iadesi kurumu anlamını yitirecek ve anlamsız bir iş yükü haline gelecektir. Mafâh; talep edilen devlet mevzuatına göre kovuşturulabilirliği olmayan bir eylem bakımından kişinin iade edilmesi adil görülmemekte ve “suçluların” iade edildiği konusundaki inanca gölge düşürmektedir. Bu başlık altında suçun kovuşturulabilirliğini etkileyen zamanaşımı, şikâyet ve af gibi kavramlara yer verilmiştir.

Suçluların iadesi talebine konu olan suçun iki taraf devlet tarafından da takip edilebilir olması gerekmektedir. Zamanaşımı, şikâyet ve af iadeye konu suçu iade edilemez kılar.

1. Zamanaşımı

Ceza hukukunda zamanaşımı, yasa tarafından belirtilen sürelerin geçmesi halinde devletin yargılama hakkını ortadan kaldıran bir durumdur.³⁷⁵ Zamanaşımının söz konusu olduğu durumlarda cezanın infazı ya da soruşturma veya kovuşturmayla devam etme imkânı ortadan kalkar. 6706 sayılı CKUİBK’de bir ayırım yapılmaması nedeniyle zamanaşımının dava zamanaşımı veya ceza zamanaşımı olması suçluların iadesi bakımından bir farklılık yaratmamaktadır. Talep eden veya talep edilen devlet mevzuatına göre iadeye konu suçun dava veya ceza zamanaşımına uğramış olması durumunda suçluların iadesi mümkün değildir. Türk hukukuna göre de 6706 sayılı CKUİBK m.11/1-c-5 uyarınca iadeye konu olan suçun zamanaşımına uğramış olması halinde iade reddedilir. Suçluların iadesinde zamanaşımını durduran ve kesen işlemler göz önünde bulundurulur. Birtakım suçluların iadesine ilişkin sözleşmelerde zamanaşımının teslim anında değerlendirilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır ancak bu durumda iadenin talep edildiği devletin iade işlemlerini geciktirerek iadeye konu eylemi zamanaşımına uğratabileceği riski ortaya çıkmaktadır.³⁷⁶

Zamanaşımının tespitinde hangi tarihin dikkate alınmasının gerektiği tartışma konusudur. Zamanaşımının talep tarihinde dolup dolmadığının esas olduğunu belirten görüş ile teslim tarihinde bu tespitin yapılması gerektiğini belirten görüşler mevcuttur. Taraflar bu hususları sözleşme ile tespit edebilirler. Örneğin; 18.03.1983 tarih ve 17991 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve 19/11/1982 tarih ve 2710 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Türkiye ile Suriye arasında yapılan iade anlaşmasına ilişkin 1 No.lu Protokol m. 3/1-e’de zamanaşımının iade talebinin talep edilen devlete ulaştığı güne göre tespit edileceği belirtilmiştir.³⁷⁷ Bizce zamanaşımının tespitinde iadenin talep

³⁷⁵ Hakan Hakeri, **a.g.e.**, s. 727

³⁷⁶ Artuk-Gökcen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1125; Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1997, s. 222

³⁷⁷ **Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması** www.diabgm.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 24.05.2020); Bu yönde 19/11/1982 tarih ve 2711 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan **Türkiye-Tunus Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması**’nda da “İade talebi alındığı sırada kamu davası veya ceza, Akit Taraflardan birinin veya diğerinin mevzuatı uyarınca zaman aşımına uğramış ise,” (m.26/1-c) şeklinde izahatta bulunulmuştur. <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> (Erişim Tarihi: 19.04.2020)

edildiği gün esas alınmalıdır. Aksi halde sürecin uzaması, zamanında talepte bulunan devletin hak kaybına neden olacaktır.

2. Şikâyet

Şikâyetle bağlı suçlarda suçun soruşturulabilmesi ve kovuşturulabilmesi için şikâyet şartının gerçekleşmiş olması aranmaktadır. Doktrindeki görüşe göre; talep eden devlet nezdinde şikâyetle bağlı olmayan suçun, talep edilen devlette şikâyetle bağlı olması halinde, talep edilen devlette şikâyet şartı gerçekleşmemiş olsa dahi iade gerçekleşmelidir.³⁷⁸

3. Af

Suçun takip edilebilirliğini etkileyen bir başka husus aftır. Aflar genel af ve özel af olarak ikiye ayrılırlar. Genel af kişinin suçluluğuna etki ederken özel af cezayı azaltır, ortadan kaldırır ya da değiştirir.³⁷⁹ İadeye konu şahıs hükmün kesinleşmesinden önce çıkan bir genel aftan faydalaniyorsa bu bakımdan suça ilişkin dava takip edilebilir olmayacaktır. Hükmün kesinleşmesinden sonra çıkan bir genel af söz konusuysa bu durumda da cezanın sonuçları ortadan kalkmaktadır; dolayısıyla genel af söz konusu olduğunda talep edilen şahıs hiçbir durumda iade edilmeyecektir.³⁸⁰ Neticede TCK m. 65/1 uyarınca genel affın mahkumiyetin bütün sonuçlarını ortadan kaldırması nedeniyle genel af halinde iade söz konusu olamayacaktır.³⁸¹ Özel afta ise cezanın tamamen affa uğrayıp uğramadığına bakılmalıdır. Özel af genel aftan farklıdır. Genel af mahkumiyetin tüm neticelerini ortadan kaldırırken; TCK m. 65/2 ve 65/3 uyarınca özel afta böyle bir durum söz konusu değildir.³⁸² Özel af sonucunda kalan bakiye ceza eğer suçluların iadesine elverişli olan ceza sınırından fazlaysa ancak bu durumda iade gerçekleşebilir.³⁸³

³⁷⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 820.

³⁷⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 747-748

³⁸⁰ Doğan Soyaslan, "Af", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt:18, ss. 412-436, 2001, s. 418-419

³⁸¹ Hakeri, **a.g.e.**, s. 725

³⁸² **A.g.e.**, s. 726

³⁸³ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1991, s. 259

Türk hukukuna göre 6706 sayılı CKUİBK m.11/1-c-5 uyarınca iadeye konu olan suçun affa uğramış olması halinde iade reddedilir; ancak bununla birlikte SİDAS Ek-2 Protokol m.4 uyarınca, talep edilen devlette çıkarılan bir af sebebiyle iade talebinin reddedilebilmesi için talep edilen devletin affa uğramış suç bakımından talep eden devletle birlikte kovuşturma yetkisinin olması gerekmektedir.³⁸⁴

B. Kötü Niyetli Talepler

Suçluların iade edilemezliğine karşı devletler tarafından söz konusu kuralın etrafından dolaşılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Siyasi eylemler ya da din, dil, ırk gibi sebeplerden kaynaklı cezalandırmalar yapmak için talep bakımından iadeye tabi olmayan suçlara dayalı görünmeyen ancak esasında bu suçlara dayanan iade istemleriyle karşılaşmaktadır. Bu gibi muvazaalı istemlerde devletlerin iade talebini reddetme inisiyatifi vardır. İade talebi iadesi talep edilen kişinin ırk, din, milliyet veya siyasi görüşleri nedeniyle cezalandırılması amacıyla yapılmışsa veya bu durumdan dolayı talep edilen şahsın durumunun ağırlaşacağına ilişkin ciddi sebepler mevcutsa devletlerin iade istemini ret haklarının olduğu SİDAS m 3/2’de ortaya konulmuştur. Bu husustaki tespit talep edilen devlet tarafından yapılacaktır. Suçluların iadesi yargılamasını gerçekleştirecek olan mahkemeler, bu yönde bir ihlalin gerçekleşmemesi amacıyla bu hususları kendiliğinden değerlendirmelidirler.³⁸⁵

Adli iş birliği taleplerinde kimi zaman suçun ağırlığı ve harcanacak emek arasında orantısızlık olabilir. Mevzuatımızda 6706 sayılı CKUİBK m. 3/6 uyarınca talebe konu olan suçun ağırlığı ile talebin icrası için harcanacak emek, mesai ve masraf arasında açık bir orantısızlık bulunması durumunda veya talebin talep eden devletin mutad olarak yerine getirmekten imtina ettiği işlemlerle ilgili olması durumunda, Adalet Bakanlığı talebi geri çevirebilir.

³⁸⁴ Ahmet Ulutaş, Ömer Serdar Atabey, **Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s. 98

³⁸⁵ Tezcan-Erdem-Önok, **2019**, s.217

C. Non Bis İn İdem Kuralı

Bir bireyin aynı suçtan dolayı iki kez kovuşturulamayacağı ve cezalandırılmayacağı ilkesi Hamurabi Kanunlarına³⁸⁶ ve kimi tarihçilere göre daha da öncesine dayanmaktadır ancak Roma Hukuku döneminden bu yana non bis in idem olarak ifade edilmektedir.³⁸⁷ Literatürde “Ne bis in idem” ya da “Non bis in idem” olarak geçen ifade esasında Latince “bis de eadem re ne sit actio” deyişinin kısaltılmış halidir. Buna benzer “nemo debet bis puniri pro uno delicto,” “nemo debet bis Vexari” gibi aynı fıkri ifade eden Latince başka deyişler de bulunmaktadır.³⁸⁸

Non bis in idem kuralı gerek devletlerin iç hukuklarında gerekse uluslararası anlaşmaların metinlerinde farklı şekillerde de olsa kendine yer bulmuştur. Örneğin; AİHM Ek 7 nolu protokolde belirtildiği üzere aynı devletin mahkemeleri tarafından birden fazla kez aynı suçtan dolayı kovuşturma yapılamayacağı belirtilmiştir. Fakat aynı maddede farklı devlet mahkemelerinin aynı suçtan dolayı yargılama yapamayacağına ilişkin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Non bis idem kuralı bir eylem hakkında tekrar tekrar yargılama yapılamayacağı ve eylem hakkında verilen hükmün kesin ve nihai olduğu hususuna dayanır. Verilen hükmün kesinliği Roma Hukuku’nda “res judicata” olarak ifade edilir. “Res judicata” modern olarak aydınlanma çağı ve modern siyaset felsefesinin gelişmesiyle günümüzdeki anlamını kazanmaya başlamış ve 1791 Fransız Anayasası, Amerikan Haklar Bildirgesi ve 1808 Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu’nda modern anlamda kendine yer bulmuştur.³⁸⁹ Doktrinde kabul edilen yaygın görüşe göre non bis in idem henüz uluslararası hukuk kuralı, örf ve âdet kuralı veya hukukun genel ilkelerinden biri olamamıştır ancak bu yolda ilerlemektedir.³⁹⁰

³⁸⁶ Carl-Friedrich Stuckenberg, “Double Jeopardy and Ne Bis in Idem in Common Law and Civil Law Jurisdictions”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weisser, ss. 457-477, 2019, s. 462-463

³⁸⁷ Tezcan-Erdem-Önok, **2015**, s. 200

³⁸⁸ Stuckenberg, **a.g.e.**, s. 458

³⁸⁹ Stuckenberg, **a.g.e.**, s. 458-464

³⁹⁰ Coşkun Necmi Savaş, **Suçluların Geri Verilmesi**, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza Ve Ceza Usul Hukuku) Anabilim Dalı, 2013, s. 67

Kişi hakkında kesin hüküm verildikten sonra hem hukuk güvenliğinin sağlanması hem de kişilerin özgürlüklerinin güvence altına alınması amacıyla kişinin tekrar cezalandırılmayacağını veya yargılanmayacağını bilmesi gerekmektedir. Ayrıca yargı mercileri de aynı eylem sebebiyle meşgul olmayacaklar ve yargı yükü hafifleyecektir.³⁹¹

Non bis in idem kuralının suçluların iadesi kurumuna yansması SİDAS'ta görülebilmektedir. SİDAS m. 9'a göre talep edilen şahsın iade talebine konu eylemi bakımından son hüküm verilmişse suçluların iadesi söz konusu olamaz.

Non bis in idem kuralı ülkeler arasında yapılan ikili anlaşmalar arasında da yer bulmaktadır. Örneğin; ABD ve T.C. arasında yapılan suçluların iadesi anlaşmasında iadesi talep edilen kişinin iadenin talep edildiği ülkede iadeye konu eylem bakımından hakkında son hüküm verilmişse iade söz konusu olmaz; ancak aynı eylem bakımından 3. bir ülkede yargılama yürütülüp son hüküm verilmişse talep edilen devletin iade hususunda takdir hakkı mevcuttur.³⁹² Romanya ve T.C. arasında yapılan iade anlaşmasında men'i muhakeme ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar da iadenin reddi için sayılan sebepler arasındadır.³⁹³ Suçluların iadesi bakımından Alman Yargıtayının vermiş olduğu 1987 tarihli kararda da; iadesi talep edilen kişinin yargılanması tamamlandığı ve hakkında hüküm verildiği için T.C.'nin iade talebi olumsuz değerlendirilmiştir.³⁹⁴

Türk hukukunda non bis in idem kuralı birçok kez yer bulmuştur. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 223/7 uyarınca “*Aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davının reddine karar verilir.*” Bir ceza yargılamasından dolayı verilmiş olan kesin bir hükmün bulunması halinde yargılamaya konu olan aynı şahsın işlemiş olduğu aynı eylem için ikinci bir ceza

³⁹¹ Savaş, **Suçluların Geri Verilmesi...**, s. 68; T. Tufan Yüce, **Ceza Hukuku Dersleri**, Manisa, Şafak Basım ve Yayınevi, 1982, s. 155.

³⁹² **20 Kasım 1980 tarihli R.G.**

³⁹³ **17 Mayıs 1972 tarihli R.G.**

³⁹⁴ Savaş, **Suçluların Geri Verilmesi...**, s. 70; Cihan Ergün, **Suçluların İadesi ve İadede Hususilik Kuralı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2001, s.66

davasının açılması söz konusu değildir.³⁹⁵ Yargılamaya ilişkin olarak yabancılık unsuru söz konusu olduğunda ise yine birden çok düzenleme mevcuttur. Örneğin; TCK m. 9’da *“Türkiye’de işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye’de yeniden yargılanır.”* şeklinde izahatta bulunulmuş ve anılan madde uyarınca non bis in idem kuralı bu tür durumlarda kapsam dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte; TCK m. 11 uyarınca yabancı ülkede işlenen suçlar nedeniyle yargılanan bir Türk vatandaşı hakkında yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması durumunda ise Türkiye’de yargılanabileceği hükme bağlanmıştır. Bu durumda yabancı ülke tarafından verilmiş olan hüküm varsa T.C. tarafından tekrar yargılama yapılmayacaktır.

T.C.’den bir kişinin iadesinin talep edilmesi halinde 6706 sayılı CKUİBK m. 11’de T.C. tarafından kişi hakkında iadeye konu eylemlerle ilgili yargılamaya devam edilmesi kesin bir iadenin reddi sebebi olarak düzenlenmemiş ancak iadeye konu eylemlerle ilgili beraat veya mahkûmiyet kararı verilmesi kesin olarak iade talebinin reddi sebebi olarak düzenlenmiştir.³⁹⁶

Non bis in idem kuralıyla ilişkili bir başka husus da mahsup ilkesidir. Türk hukukunda TCK m.16 kapsamında düzenlenmiştir. Bu durumda yabancı ülkede yapılan yargılama sonucunda verilen ve infaz edilen cezalar ülkede tekrar yapılan yargılama neticesinde göz önünde bulundurulur ve yapılan yargılama sonucunda verilen cezadan düşülür.³⁹⁷

D. İadeye Konu Suçun Ölüm Cezasını Gerektirmesi veya İnsan Haklarına ve Hukukun Temel İlkelerine Aykırı Bir Uygulamanın Gerçekleştirileceğinin Bilinmesi

Türk hukukunda 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı TCK’nin yürürlükte olduğu dönemde *“idam”* olarak ifade edilmiş olan ölüm cezası uygulanmaktaydı. İdam kelime anlamı olarak *“ademe gönderme”* ya da *“yok etme”* anlamına gelmektedir. Hukuki

³⁹⁵ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız **Ceza Muhakemesi Hukuku** 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 74

³⁹⁶ Tezcan-Erdem-Önok, **2019**, s.220

³⁹⁷ Savaş, **Suçluların Geri Verilmesi...**, s. 72

anlamda ise idam bir kimsenin kanun hükmünce öldürülmesine denilir.³⁹⁸ Ölüm cezası günümüzde birçok toplumda tam olarak zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı olarak kabul edilmemiştir. Ölüm cezasının gerek felsefi gerekse hukuki olarak doğru bir uygulama olup olmadığı tartışmaları günümüzde devam etmektedir.³⁹⁹ Türk hukukunda ölüm cezası, ilk olarak 09.08.2002 tarihli ve 24841 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmış 03.08.2002 tarihli ve 4771 sayılı kanun⁴⁰⁰ ile sadece savaş veya çok yakın savaş tehdidinin var olması durumları dışında kaldırılmıştır. Bilahare 21.07.2004 tarihli ve 25529 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan, 14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı kanunla⁴⁰¹ ölüm cezası ilga edilmiş ve nihayet AİHS’nin 13. Protokolünün ülke kanunlarına göre kabul edilmesiyle ölüm cezası Türk Hukukunda topyekûn istisnasız olarak kaldırılmıştır.⁴⁰²

1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nde ölüm cezası topyekûn iade konusunda bir engel olarak yer almamıştır ancak ölüm cezasının hangi şartlar altında uygulanması gerektiği konusunda birtakım içtihatlar oluşmuştur. MSHS’nin Ek 2. Seçmeli Protokol’ünde ölüm cezasının engellenmesi gerekliliği ancak taraf devletlere savaş zamanındaki ciddi askeri suçlar bakımından çekince koyabilecekleri belirtilmiştir. Yine BM İnsan Hakları Komitesi *Kindler v. Canada* kararında ölüm cezasının tek başına var olmasını iadeye engel olarak değerlendirmemiştir. Kanada’dan ABD’ye iadesine karar verilen başvurusunun başvurusuna ilişkin olarak ölüm cezasının uygulanmasında keyfiyetin olmamasının gerektiği ve adil yargılanma hakkının tüm yanlarıyla uygulanması gerekliliğinin olduğu ve ölüm cezasına ilişkin değerlendirmenin bu yönden yapılabileceği yorumunda bulunulmuştur. Neticede de ölüm cezasının devlet

³⁹⁸ Mücahid Seçgin, **Eski Hukukumuzda İdam Cezası**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019, s.1

³⁹⁹ José Luis de la Cuesta, “Criminal Justice System in a Global World”, **Annales XLV**, Vol.: 62, No: 3-28, ss. 3-28, 2013, s. 20

⁴⁰⁰ 09.08.2002 tarihli ve 24841 sayılı Resmi Gazete
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm#1 (Erişim Tarihi: 12.12.2020)

⁴⁰¹ 21.07.2004 tarihli ve 25529 sayılı Resmi Gazete’de
https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040721.htm#1 (Erişim Tarihi: 12.12.2020)

⁴⁰² Savaş, “İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi” ..., s. 254

mevzuatında var olması halinde mutlak olarak iadede kaçınılmasının gerekli olmadığı yönünde karar verilmiştir.⁴⁰³

AİHS ölüm cezasının uygulanmakta olduğu bir ülkeye iadeyi açık ve kesin olarak yasaklamamakla birlikte iade edilen kişinin talep eden ülkede ölüm cezasına maruz kalması tehdidi altında olması AİHS 6. ve 13. Ek protokollerinin ihlaline sebebiyet verecektir. AİHM, *Bader and Kanbo/Sweden* kararında hakkında ölüm cezası verilmiş bir şahsın, bu cezanın uygulanabilme ihtimali bulunan bir ülkeye iade edilmesi halinde ihlalin vuku bulacağını açıkça belirtmiştir.⁴⁰⁴ Talep eden devlet mevzuatında ölüm cezasının olması değil; ancak iade edilecek olan suçlu nezdinde ölüm cezasının uygulanacak olması suçluların iadesine engel teşkil etmektedir.

Ölüm cezası SİDAS'ta iadeyi engelleyen bir şart olarak ele alınmışsa da mevzuatında ölüm cezası bulunan devletlere iadenin önünün tamamen kapanmaması adına bir istisnaya yer verilmiştir. SİDAS m.11'de görülebileceği üzere ölüm cezasının uygulanacağı durumda suçluların iadesinin mümkün olmayacağı ancak teminat halinde suçluların iadesinin mümkün olabileceği belirtilmiştir. Talep eden devletin iade edilmesi istenilen kişi üzerinde ölüm cezası uygulanmayacağına ilişkin teminat göstermesi halinde talep edilen devlet iadeye cevaz verebilmektedir;⁴⁰⁵ ancak belirtmek gerekir ki ölüm cezasının uygulanmayacağına ilişkin teminat tek başına yeterli olmamaktadır. Örneğin; Türk hukukunda idam cezasının olduğu dönemlerde birçok kez T.C.'nin vermiş olduğu teminatlar yeterli görülmemiştir.⁴⁰⁶

Türk hukukunda, 6076 sayılı CKUAİBK m. 3/3 uyarınca adli iş birliği talebinin kabul edilmesi Adalet Bakanlığı tarafından şarta veya teminata bağlanabilir. Yine 6076 sayılı CKUAİBK'nin 11/3 maddesinde belirtildiği üzere iadeye konu suçun ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir cezayı gerektirmesi durumunda talep eden devlet

⁴⁰³ **Kindler v. Canada, Başvuru No. 470/1991**, U.N. Doc. CCPR/C/48/D/470/1991 (1993) <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec470.htm> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

⁴⁰⁴ Demirdal, **a.g.m.**, s. 65; Bader and Kanbo/Sweden, No. 13284/04, 08.11.2005, p.42

⁴⁰⁵ Durmuş Tezcan, "Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu", **AÜSBFD**, Cilt: 38, Sayı: 1-4, ss. 159-180, 1983, s.168

⁴⁰⁶ Yener Ünver, "Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Ankara, No: 17, ss.410-436, 2000, s. 418.

tarafından cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli bir teminatın verilmesi halinde iade talebi kabul edilebilir. Ayrıca 6706 sayılı CKUAİBK m. 3/4 uyarınca yargı yetkisine giren hususlar dışında Adalet Bakanlığı, iadenin talep edildiği devlete teminat ve garanti verme konusunda yetkilidir. Adalet Bakanlığı'na kabul edilen şartlar veya verilen teminatlar adli mercileri bağlar.

Uluslararası alanda adli yardımlaşma kapsamında genel olarak kabul gören kurallardan biri de kamu düzeni, diğer adıyla *ordre public*'tir. Bu kuralın suçluların iadesi kurumuna yansımaları vardır. Talep eden devlet tarafından iadesi talep edilen kişiye karşı insan haklarına ve hukukun temel ilkelerine aykırı bir uygulamanın gerçekleştirileceği bilinmekteyse suçluların iadesi kabul edilemez.⁴⁰⁷ Aksi takdirde kamu vicdanı yaralanacak ve kamu düzeninde bozulmaya sebep olan toplumsal tepkilerle de karşılaşılabilir. Yakın dönemde Hong Kong tarafından suçluların Çin'e iade edilmesine onay veren kanunun çıkartılmasından sonra Hong Kong'da daha sonra demokrasi hareketine dönüşen protestolar ortaya çıkmıştır.⁴⁰⁸

Kişinin dini, ırkı, milliyeti ve düşünceleri sebebiyle hukuki haklarından mahrum kalacağı tehlikesinin olduğu durumlarda talep kabul edilemez. SİDAS m. 3/2'de de bu durum ortaya konulmuştur. Şahsın iade edilmesi AİHS m. 3'ün ihlali anlamına gelecektir. AİHS'nin 3. maddesinin ihlalinin önüne geçmek için ayrıca iç hukukumuzda da bu hususta düzenlemeler yapılmıştır. 6706 sayılı CKUAİBK'nin 11. maddesi uyarınca iade talebi, "*talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayla maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması*" halinde reddedilir. 6706 sayılı CKUAİBK'den önce 5237 sayılı TCK'nin yürürlükten kaldırılan 18. maddesinde sadece ölüm cezası iade engeli olarak öngörülmüş fakat insan onuruyla bağdaşmayan cezalar iade engeli olarak belirlenmemiştir; ancak bu şart Türk hukukuna

⁴⁰⁷ Tezcan-Erdem-Önok, 2015, s. 206

⁴⁰⁸ Susanne YP Choi, "When protests and Daily life converge: The spaces and people of Hong Kong's anti-extradition movement", *Critique of Anthropology*, Vol: 40, No: 2, ss. 277-282, 2020, s. 278

6706 sayılı kanunla girmiş ve yeni bir iade engeli olarak Türk hukukunda yerini almıştır.⁴⁰⁹

1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme'nin 3. maddesinde de sözleşmeye taraf devletlerin bir şahsı, işkence uygulayacağına dair “*esaslı sebeplerin*” olduğu kanaatini oluşturan başka devlete iade etmeyecektir. şeklinde açıklamada bulunulmuştur. BM İşkenceye Karşı Komitesi, *Mutombo v. Switzerland* kararında işkenceye maruz kalma ihtimalinin değerlendirilmesi sürecinde işkencenin ağır, açık veya kitlesel ve yaygın olup olmadığının da göz önünde bulundurulması gerektiğini işaret etmiştir.⁴¹⁰ Yine *Ismail Alan v. Switzerland* kararında BM İşkenceye Karşı Komite, kişinin iade edileceği ülkede bir kez işkenceye maruz kalmasını kesin bir iadenin reddi sebebi olarak değerlendirmemiş ancak başvurucunun ailesinin sürekli kontrol altında tutulması ve talep edilen şahsın kardeşinin yakalanması göz önünde bulundurulduğunda iadenin reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴¹¹

Alman Anayasa Mahkemesi 2010 yılında vermiş olduğu suçluların iadesine ilişkin kararında, suçluların iadesi kapsamında yapılacak işlemlerde Alman kamu hukuku ve uluslararası kamu hukukunun asgari değerlerine uyumluluğun değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Anılan kararda talep eden ülkede ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılan bir bireyin affedilme ihtimalinin olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiş ve ömür boyu hapis cezasına çarptırılan bir bireyin birgün özgürce yaşayabileceğine ilişkin umudunun elinden alınmasının insanlık onuruna aykırı olacağına karar verilmiştir. Alman Anayasa Mahkemesi, talep edilen bireyin Türkiye’de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla yargılanması ve kalıcı hastalık, engellilik ve yaşlılık gibi istisnalar haricinde cezasının affedilmesinin mümkün olmaması sebepleriyle iade talebini reddetmiştir. Alman Anayasa Mahkemesi’ne göre özgür olmayı umut etme

⁴⁰⁹ Turhan, “*Cezaî Konularda Uluslararası...*”, s.47

⁴¹⁰ *Mutombo v. Switzerland*, Başvuru No. 13/1993, U.N. Doc. A/49/44 at 45 (1994) <http://hrlibrary.umn.edu/cat/decisions/catD-Switzerland94.htm> (Erişim Tarihi:20.04.2020)

⁴¹¹ *Ismail Alan v. Switzerland*, Başvuru No. 21/1995, U.N. Doc. CAT/ C/16/D/21/1995 (1996) <http://hrlibrary.umn.edu/cat/decisions/CATVWS21.htm> (Erişim Tarihi:20.04.2020)

hakkının bireyin elinden alınması insanlık onuruna aykırıdır. Bireyin özgür yaşama hakkı elinden alınmış olsa da en azından kendisine özgürce ölme fırsatı tanınmalıdır.⁴¹²

Her ne kadar insan hakları suçluların iadesi uygulamalarını etkilemiş olsa da, neticede suçluların iadesi kurumu devletlerin siyasi çıkarları tarafından şekil almakta ve son çeyrekte üzerine giymiş olduğu insan hakları kostümünü konjonktüre göre çıkarıp giymektedir. Örnek olarak Hong Kong tarafından suçluların Çin'e iadesini mümkün kılan kanunun çıkartılmasının yanı sıra kendi ülkelerinde insan haklarına saygılı devletler olan Avustralya ve Kanada hükümetlerinin eylemlerini de gösterebiliriz. Çin her ne kadar mevzuatındaki kültürel mirasa ilişkin suçlarda ölüm cezasını kaldırması sebebiyle bu alanda iade anlaşmaları yapmak için kapı aralasa da⁴¹³ insan hakları bakımından sınıfta kaldığını gösteren raporlamalara⁴¹⁴ rağmen Avustralya ve Kanada Çin ile suçluların iadesi anlaşması yapma yoluna gitmişlerdir.⁴¹⁵ Dolayısıyla bu durum suçluların iadesinin siyasi ve ekonomik çıkarlara odaklı bir kurum olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

E. Yargılama Yetkisi Bakımından Suçluların İadesi Koşulu

Devletlerin egemenlik yetkilerinin en önemli göstergelerinden biri olan yargılama yetkisi, suçluların iadesi taleplerinin kabul edilebilirliği bakımından çok önemlidir. İadesi talep edilen kişinin talep edilebilmesi için talep edilen devletin yargı yetkisinin bulunmaması gerekmektedir. Yargı yetkisinin sınırlarının belirlenmesi bakımından da ülkesellik, bireysellik, koruma ve evrensellik gibi ilkelerin incelenmesi gerekmektedir. Yine suçluların iadesinin mümkün olması amacıyla iadeye konu eylemin gerektirdiği suçun cezasının belirli bir sınırın üstünde olması gerekmektedir. Ceza sınırına ilişkin bu kurallar iade kapsamında harcanan emeğin elde edilmek istenilen

⁴¹² Berk Hasan Özdem, “Alman Anayasacılığında İnsan Onuru Kavramı”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, No:2019/1, ss. 241-292, 2019, s. 266; BVerfG, 16.01.2010- 2 BvR 2299/09

⁴¹³ Zhengxin Huo, “Legal Protection Of Cultural Heritage In China: A Challenge To Keep History Alive”, **International Journal of Cultural Policy**, Vol:22, No:4, ss. 497-515, 2016, s. 506

⁴¹⁴ Uluslararası Af Örgütü, **Uluslararası Af Örgütü Raporu 2017/18** www.amnesty.org (Erişim tarihi: 09.12.2020)

⁴¹⁵ Asif Efrat, Marcello Tomasina, “Value-Free Extradition? Human Rights And The Dilemma Of Surrendering Wanted Persons To China”, **Journal of Human Rights**, Vol:17, No:5, ss.605-621, 2018, s.606

yararla orantılı olması gerektiği fikrinden ileri gelmektedir. Bu başlık altında yargı yetkisinin tespitinde başvurulacak ilkeler, yargı yetkisinin sınırları ve Türk Hukukunda suçluların iadesi bakımından ceza miktarının sınırı ele alınmıştır.

Devletler, gerçek ve farazi ülkeleri üzerinde egemenlik hakkına sahiptirler ve egemenlik haklarını kendi yetkileri kapsamında serbestçe icra edebilirler. Devletlerin yargılama hakkı egemenlik yetkilerinin en belirgin yansımalarından biridir.⁴¹⁶ Devletin yargı hakkına yönelen saldırı doğrudan egemenlik hakkına yönelmiş bir saldırdır. Türk hukuku bakımından 6706 sayılı CKUAİBK m. 4/1-a uyarınca Türkiye'nin egemenlik hakları, millî güvenliği, kamu düzeni veya diğer temel çıkarlarının ihlal edilmesi durumunda iade talebi reddedilecektir.

Suçluların iadesi bağlamında bir devlet, iadesi talep edilen kişi üzerinde yargı yetkisinin olması halinde iade talebini reddedebilir; ancak talep edilen devletin yargı yetkisinin olmadığı durumlarda suçluların iadesi söz konusu olacaktır. Devletlerin yargı yetkilerinin sınırları iç hukuklarında belirledikleri hükümlerden kaynaklanabileceği gibi, devletlerin yargı yetkilerine kaynak oluşturan uluslararası kabule haiz temel ilkeler de vardır.

Devletler normal şartlarda egemenliklerinden taviz vermemek amacıyla yargı yetkilerinden vazgeçmezler; ancak birtakım olağanüstü şartların ortaya çıkması ve siyasi konjonktür nedeniyle kendi yargılama yetkileri olmalarına rağmen yaptıkları ikili anlaşmalar uyarınca devletlerin kendi vatandaşlarını başka devletlere iade etmeleri de mümkündür. Bu duruma örnek olarak; temelde uyuşturucu kaçakçılarını hedef alan ABD ve Kolombiya arasında imzalanan 1979 tarihli suçluların iadesi anlaşması ve yine ABD ile Meksika arasında imzalanan 1978 tarihli suçluların iadesi anlaşması gösterilebilir.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Ahmet Can Yazgı, **6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İadenin Kabul Edilemeyeceği Haller**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019, s.102; Erem-Artuk-Danışman, a.g.e., s.221; Artuk v.d., a.g.e., s.1106.

⁴¹⁷ Walter Rodriguez, "Mexico's Catch-22: How The Necessary Extradition Of Drug Cartel Leaders Undermines Long-Term Criminal Justice Reforms", **Boston College International and Comparative Law Review**; **Newton Centre**, Vol:38, No:1, ss. 159-188, 2015, s. 166-172

1. Yargı Yetkisine Kaynak Oluşturan Temel İlkeler

Yargı yetkisinin tespitine ilişkin dört temel ilke vardır. Bunlar ülkesellik, kişisellik, koruma ve evrensellik ilkeleridir.

Ülke, devletin kurucu unsurlarından biridir. Ülkesellik unsuru gereğince devlet, egemenliğinin doğal sonucu olarak ülke sınırları içerisindeki her şey ve her kişi üzerinde yasama, icra ve yargı yetkilerini kullanabilir.⁴¹⁸ İşlenen bir suçun bazı unsurları ülke sınırları içinde, bazı unsurları ise ülke sınırları dışında ise ülkesellik ilkesi gereğince devletin yargı yetkisi ortaya çıkmış olabilir. Ülke sınırları içerisinde başladığı halde ülke dışında sona eren bir suçta devletin yargılama yetkisinin oluştuğuna dayanak oluşturan ilke sübjektif ülkesellik ilkesidir. İşlenen suçun yabancı ülkede başlayıp ülke toprakları içerisinde sona ermesi halinde ise objektif ülkesellik ilkesi gereğince devletin yargılama hakkı olur.⁴¹⁹ Ülkemiz mevzuatına göre hem objektif hem de sübjektif ülkesellik ilkesi uygulanır. TCK m. 8 uyarınca fiilin kısmen veya tamamen ülke sınırları içerisinde işlenmesi veya neticenin ülke sınırları içerisinde gerçekleşmesi halinde T.C.'nin yargı yetkisi doğar.

Devletlerin yargı yetkisi temel olarak ülkesellik ilkesi gereği iadeye konu suçun tamamı ya da bir kısmının ülke sınırları içerisinde gerçekleşmesine dayalıdır ancak bunun yanı sıra yabancı ülke sınırları içerisinde işlenen suçlarda da kişisellik, koruma ve evrensellik ilkeleri gereği devletlerin yargı yetkisi doğabilmektedir.

Devletin kurucu unsurlarından biri de insan topluluğudur. Bireysellik ilkesi insan topluluğu ile devlet arasındaki bağlantıdan doğan bir ilkedir. Bireysellik ilkesi uyarınca ülke sınırları içerisinde işlenmemiş suçlarda dahi birey ile devlet arasında bulunan bağa

⁴¹⁸ Robert Cryer, **Prosecuting International Crimes: Selectivity and the International Criminal Law Regime** 1th Edition, New York: Cambridge University Press, 2005, s. 75., Shaw, s. 579., Rothwell, Kaye, s. 304., Oduntan, s. 42.

⁴¹⁹ Erdem İzzet Külçür, **Ceza Hukukunda Yer Bakımından Uygulama**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 69; Malanczuk, Akehurst's..., s. 110., Lowe, 338., Jennings, Watts, Oppenheim's Int..., s. 460., Shaw, 580., Rothwell, Kaye, 305.

dayanarak yargı yetkisi ihdas edilebilmektedir.⁴²⁰ Çoğu zaman bireysellik ilkesi vatandaşlık bağına dayandırılrsa da İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde daimî oturum hakkı alan ve ikamet eden yabancılar da bireysellik ilkesi gereğince yargılama yetkisi kapsamında değerlendirilebilmektedir.⁴²¹

Koruma ilkesi, varlığına yönelen tehditler nedeniyle, devletin kendisini koruma amacıyla yargı yetkisini kullanmasıdır. Koruma ilkesi uyarınca; menfaati ihlal edilen devletin, kişi veya yer fark etmeksizin devletin varlığına, bütünlüğüne veya güvenliğine yönelen suçların failleri üzerinde yargı yetkisi vardır.⁴²² Hükümete karşı suçlar, devlet sırlarının ifşası, casusluk suçları, vatana ihanet gibi suçlar koruma ilkesi bakımından devletin yargı yetkisi alanına girebilecek suçlara örnek verilebilir.⁴²³

Evrensellik ilkesi uyarınca yer ve kişi fark etmeksizin uluslararası kamu düzenini bozan birtakım ağır suçlar bakımından devletlerin yargı yetkisinin olması mümkündür.⁴²⁴ Bu suçlarda diğer devletlerin egemenlik yetkileri ihlal edilmeden gerekli önlem ve tedbirler alınabilir.⁴²⁵ Bu suçlara örnek olarak işkence, çevrenin kasten kirletilmesi, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, para sahtecilik, para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti, mühürde sahtecilik ve fuhuş verilebilir. Türk hukukunda evrensellik ilkesi kapsamında değerlendirilebilecek suçlar TCK m.13'te sayılmıştır.

⁴²⁰ Zsuzsanna Deen-Racsmány, **Active Rersonality and Non-Extradition of Nationals in International Criminal Law at the Dawn of the Twenty-First Century: Adapting Key Functions of Nationality to the Requirements of International Criminal Justice**, Doctoral Thesis, Leiden University, 2007, s. 1.; Shaw, 584.,

⁴²¹ Iain Cameron, **The Protective Principle of International Criminal Jurisdiction**, Darmouth, 1994, s. 169.

⁴²² Külçür, **a.g.e.**, s. 118-120

⁴²³ **A.g.e.**, s. 118; Jennings, Watts, Oppenheim's..., 467, 470, 471., Cryer et al, s. 50., Malanczuk, Akehurst's..., s. 112., Ireland-Piper, s. 77., Lowe, 342., Akehurst, 158. Harvard Üniversitesince 1935 yılında hazırlanan Cezai Yetkiye İlişkin Sözleşme Taslağı'nda da koruma ilkesi kapsamında üzerinde yetki iddiasında bulunulabilecek suçlar mühürde, damgada, para, kredi araçlarında, pasaportta, resmî belgede tahrifat ve sahtecilik suçları olarak belirtilmiştir.

⁴²⁴ Alebeek, **a.g.e.**, s. 33

⁴²⁵ Külçür, **a.g.e.**, s. 124 Cryer et al., s. 50., Dixon, McCorquodale, s.273., Cassese, 284., Malanczuk, Akehurst's..., s. 113.

2. Türk Hukukunda Suçluların İadesi Bakımından Ceza Miktarı ve Yargı Yetkisi

Suçluların iadesi iade edilen şahsın özgürlüğünü ciddi biçimde kısıtlayıp özel hayatını kökten değiştirmesi nedeniyle ceza miktarı belirli sınırların altında kalan suçlar nedeniyle gerçekleştirilmemelidir.⁴²⁶ T.C.'ye yapılan taleplerde 6706 sayılı CKUAİBK'nin 10/2. maddesinde, T.C. tarafından yapılan taleplerde ise 6706 sayılı CKUAİBK'nin 22/2. maddesinde iadeye konu suçun ceza sınırlarına ilişkin belirli şartlar ortaya konulmuştur. Yabancı devlet tarafından talep yapıldığında ya da T.C. tarafından talep yapıldığında 6706 sayılı CKUAİBK'nin yukarıda belirtilen maddeleri uyarınca iadeye temel oluşturan suçun üst sınırı en az 1 yıl olmalıdır. Bununla birlikte mahkûmiyetin kesinleşmiş olması halinde kesinleşen mahkûmiyet cezası 4 aydan az olamaz. Talep edilen kişinin birden fazla suç işlemiş olması ve suçlardan bazılarının belirtilen mahkûmiyet ve ceza sınırlarının altında kalması halinde dahi eğer belirtilen sınırların üzerinde bir suç söz konusuysa sınırın altında kalan diğer suçlar da iade talebine konu edilebilir.

SİDAS m.2'de güvenlik tedbirlerinin söz konusu olması halinde de iadenin gerçekleşebileceği belirtilirken; 6706 sayılı CKUAİBK'nin 10/2. maddesinde iadenin hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından kabul edilebileceği ifade edilmiştir. Bu sebeple güvenlik tedbirini gerektiren cezaların söz konusu olması halinde iade talebinin kabul edilmeyeceği söylenebilir.⁴²⁷

TCK m. 8 uyarınca Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Suç oluşturan fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi durumunda suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır.

CKUAİBK m. 10'da görülebileceği üzere talep edilen şahıs ancak iadeye konu suçun yabancı ülkede işlenmesi halinde iadeye tabi olabilmektedir. İadeye konu suç T.C.'nin gerçek ya da farazi ülke sınırları içerisinde işlenmemiş olmalı ve T.C.'nin bu

⁴²⁶ Böse, *a.g.e.*, s. 616

⁴²⁷ Turhan, "Cezâî Konularda Uluslararası...", s.12

hususla yargılama yetkisinin olmaması gerekmektedir. Nitekim SİDAS m. 7’de de bu hususa paralel bir düzenleme yer almaktadır. SİDAS m.7 uyarınca bir devlet, iadeye konu suçun kendi ülkesinde işlenmiş olması halinde iade talebini reddedebilir. Neticede iade talebine konu suçun talep edilen devlet ülkesinde işlenmesi halinde iade reddedilebilir.

Belirli durumlarda TCK m. 10 ve devamı bakımından suçun yabancı ülkede işlenmesi halinde dahi Türkiye’nin yargılama hakkı bulunmaktadır. Örneğin; TCK m. 10’da belirtildiği üzere yabancı ülkede T.C. adına icra etmekte olduğu görev ya da memuriyetle ilgili suç işleyen kişi, işlediği suç dolayısıyla yabancı ülkede mahkûm olsa dahi T.C.’de yeniden yargılanır. Yine TCK m.11’de T.C. vatandaşlarının TCK m. 13’te belirtilen suçlar dışında, alt sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği durum ele alınmıştır. Bu durumda; yabancı ülkede suç işlemiş ve an itibarıyla Türkiye’de bulunan T.C. vatandaşı, yabancı ülkede işlediği suç hakkında hüküm verilmemiş olması ve Türkiye’de kovuşturulabilirliğin bulunması şartıyla ile Türk hukukuna göre cezalandırılır. TCK m. 12 uyarınca ise TCK m.11’de belirtilen şartların yanı sıra işlenmiş olan suçun yabancı ülkede Türkiye’nin zararına işlenmiş olması halinde yabancı ülkede bu suç hakkında hüküm verilsin ya da verilmesin Türkiye’nin yargılama hakkı doğacaktır. TCK m.12 uyarınca gerçekleştirilecek yargılamanın yapılması Adalet Bakanının istemine bağlanmıştır. Türk hukukunda yer alan 6706 sayılı CKUİBK m. 11/1-c-3, TCK m. 12 ile paralel ancak daha geniş bir düzenlemeye yer vermiştir. CKUİBK m. 11/1-c-3 uyarınca talebe konu suçun “*Türkiye Devletinin güvenliğine karşı ya da Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi,*” halinde iade talebi reddedilir.

TCK m. 12/2’de ise işlenen suçun bir Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş bir özel hukuk tüzel kişinin zararına işlenmesi hali düzenlenmiştir. Bu durumda suç işleyen kişinin Türkiye’de bulunması ve ilgili suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması şartıyla suçtan zarar görenin şikâyeti üzerine fail, Türk kanunlarına göre cezalandırılır. TCK m. 13’te sayılan suçlar bakımından ise evrensellik

ilkesi gereğince yabancı olsun ya da olmasın dünyanın neresinde işlenirse işlensin bu suçlar bakımından Türkiye'nin yargılama yetkisi mevcuttur.

TCK m. 12/3 uyarınca Türkiye'nin ikame yargı yetkisi vardır. Bir yabancı tarafından yabancı ülkede işlenmiş ve bir yabancının mağdur olduğu bir suçta Türkiye'nin yargı yetkisi söz konusu olabilir ancak bu durumda yargı yetkisi suçlunun iadesinin talep edilmemesine bağlanmıştır.

SİDAS m 7/2 uyarınca iadeye konu suç iadeyi talep eden ülkede işlenmemiş olabilir. Bu durumda talep edilen devletin mevzuatı, yabancı ülkede işlenen aynı çeşit suçun takibine imkân tanımıyorsa ya da anılan suç bakımından iadeye imkân tanımıyorsa iade talebi reddedilebilir.

Türk hukukuna göre iadesi talep edilen kişinin Türkiye topraklarında bulunması gerekmektedir. Bu durumda ülke tanımının içerisine gerçek ve farazi ülke de girmektedir. Farazi ülke gerçek toprakların dışında kalan ve ülke toprağı olarak kabul edilen yerleri belirtmektedir. Örneğin; devletin savaş gemisi, uçağı gibi araçları, açık denizde ülke bayrağı çekmeye yetkisi bulunana ticaret gemileri ve talep edilen devlet tarafından işgal edilmiş olan topraklar farazi ülke sınırları içerisinde kabul edilir.⁴²⁸

II. İade Talebi

Suçluların iadesi devletlerarasında talep üzerine gerçekleştirilen uluslararası bir adli iş birliğı türüdür. Bu bakımdan iade talebi suçluların iadesinin mümkün olması için olmazsa olmazdır. Bu başlık altında iade talebinin temeli olan talepname ve iade talebinin iletilme usulü ele alınmıştır.

Suçluların iadesine ilişkin uygulamalarda uluslararası iş birliğinin hukuka uygun, sistemli ve hızlı bir şekilde işler hale gelmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple suçluların iadesinde belirli usuller uygun görülmüştür. Söz konusu usuller hem devletlerin

⁴²⁸ Külçür, a.g.e., s. 152-153

egemenlik haklarını hem de suçluların iadesine konu bireylerin temel hak ve özgürlüklerini korumak adına elzemdirler.⁴²⁹

Türk hukukuna göre 6706 sayılı CKUİBK m. 22/1 uyarınca T.C. iade talep edebilir; ancak T.C. tarafından yapılacak olan iade talebi, yabancı devlete gönderilmeden önce Adalet Bakanlığı tarafından incelenecektir. Bu incelemede iade talebinin gerekli şartları içermemesi, iadesi talep edilen şahsın infaz edilecek cezasının miktarı göz önüne alındığında kamu ve şahıs yararı bakımından büyük bir orantısızlığın olması ve T.C.'nin uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimalinin bulunması hallerinde iade talebi gönderilmeden reddedilebilir. Yabancı devletler tarafından T.C.'ye yapılan iade talepleri 6706 sayılı CKUİBK m. 8/1-a uyarınca Türk hukukuna uygun olarak yapılır ancak başka bir usulün talep edilmesi durumunda, Türk hukukuna aykırı olmaması şartıyla, talep edilen usulde de iade işlemleri sürdürülebilir.

A. Talepname

Talepname, iadeyi talep eden devlet tarafından talep edilen devlete gönderilmek üzere hazırlanan ve iade isteminin yapıldığı resmî belgedir.⁴³⁰ Talep edilen devlete talepten önce yanı sıra talebe kaynak olacak birtakım belgeler gönderilir. Talepname ile birlikte şahsın kimliği ve fiziksel özellikleri (fotoğrafla desteklenmesi daha sağlıklı olacaktır), suçun türü ve niteliği, uygulanması muhtemel kanun maddesi, ilgili maddeye ilişkin suçun ne kadar cezayı gerektirdiği, delillerin neler olduğuna ilişkin belgeler, çıkarılan tutuklama müzekkeresinin bir örneği ve talep edilen şahıs mahkûm edilmiş ise mahkûmiyet kararı⁴³¹ talep edilen devlete gönderilir.⁴³²

Talepname hazırlandığında talep edilen kişi hakkında uygulanacak kanun maddelerine ilişkin somut bulgular mevcut olmalıdır. Talep edilen şahıs hakkında en

⁴²⁹ Mehmed Yerlikaya, **Türk Ceza Hukuku'nda Geri Verme Kurumu Ve Avrupa Tutuklama Yakalama Müzekkeresi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2010, s.112

⁴³⁰ Özgen, **a.g.e.**, s.120; Artuk, Gökçen, Yenidünya, **2009**, s. 1123

⁴³¹ Böse, **a.g.e.**, s. 615

⁴³² Taner, **Ceza hukuki Umumi Kısım...**, s. 244; Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, s. 145.; Artuk/Gökçen/Yenidünya, **Ceza Genel**, s. 1123.; Taner, a.g.e. s.244.; Özgenç, **Genel Hükümler**, s. 868

azından bir tutuklama kararının çıkarılmış olması ve ceza yargılamasının başlamış olması gereklidir.⁴³³

Talepname ile birlikte gönderilen belgelerin iade için yeterli görülmemesi durumunda talep edilen devlet ek açıklama ve belge talep edebilmektedir. SİDAS m.12/2’de talepnameye eklenecek belgeler sayılmıştır. SİDAS m. 13’te talep edilen devletin ek açıklama isteyebileceği izahatında bulunulmuştur. Söz konusu açıklama ve ek belgelerin tamamlanması için verilecek olan süre talep edilen devlet tarafından belirlenecektir. Talep eden devlet izin vermedikçe, talep eden devlet tarafından gönderilen belgeler talebe ilişkin soruşturma veya kovuşturma ya da infaz işlemlerinden başka bir amaçla kullanılmamalıdır. Bu husus Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 6/1’de de açıkça belirtilmiştir ancak aynı maddenin 2. fıkrasında istisnalara da yer verilmiştir. İade talebinin konusunu oluşturan suçun vasfının değişmesi, yeni şüpheli ve sanıkların yargılamaya dahil olması ve iadeye konu suçla bağlantılı hukuk davalarında ilgili belgelere ihtiyaç duyulması hallerinde gönderilen belgeler talebe ilişkin soruşturma, kovuşturma veya infaz işlemleri dışında da kullanılabilir.

SİDAS m. 23 uyarınca talepname, talep eden ya da talep edilen devletlerin birinin diliyle gönderilebilir ancak devletler söz konusu taleptenmenin İngilizce veya Fransızca tercümesini de talep edebilirler. Türkiye’ye yapılan başvurularda devletler kendi dilinde ve Türkçe olmak üzere talepnameyi iki dilde göndermektedirler. Bununla birlikte talep eden devletin kendi dilinin yanı sıra Fransızca ya da İngilizce olmak üzere iki dilde gönderdiği de zaman zaman görülmektedir.⁴³⁴

B. Taleptenmenin Talep Edilen Devlete İletilme Usulü

Suçluların iadesinin gerçekleşmesi amacıyla talepler, talep edilen kişinin halihazırda bulunduğu devlete iletilir. Söz konusu talep genel olarak SİDAS m. 12/1’nin ilk halinde de belirtildiği üzere diplomatik yollardan gerçekleştirilir. Anılan maddenin ilk halinde taraf devletlerin talep için kendi aralarında yapacakları ikili anlaşmayla

⁴³³ Taner, *Ceza hukuki Umumi Kısım...*, s. 244

⁴³⁴ Yerlikaya, *a.g.e.*, s. 115

belirlemiş oldukları başka bir yolu da tercih edebilecekleri belirlenmiştir. Bilahare SİDAS Ek-2 protokolünün 5. maddesi ile SİDAS m. 12/1 değiştirilmiş ve iade taleplerinin doğrudan adalet bakanlıklarına yapılabileceği ancak diplomatik yolların kullanılmasının da mümkün olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu madde kapsamında devletlerarasında farklı ve daha doğrudan haberleşme yollarının tesis edilmesi de mümkün kılınmıştır.

Günümüzde SİDAS kapsamında asıl talep iletim yolu adalet bakanlıkları arasında yapılan iletim yolu olarak belirlenmiş ancak diğer yollara da kapı kapatılmamıştır. Nihayetinde taraflar diplomatik yolları seçebilecekleri gibi aralarında yapacakları ikili bir anlaşma ile başka bir yolu da tercih edebilirler. T.C., 1978 tarihli SİDAS Ek-2 nolu protokolün 5. maddesine çekince koymuştur,⁴³⁵ dolayısıyla Türk hukuku bakımından iade talebinin iletilmesi yolunda halihazırda genel geçer yol diplomatik kanaldır.⁴³⁶

Diplomatik kanalda devletler arası suçluların iadesi talepleri devletlerin dışişleri bakanlıkları vasıtasıyla ya da INTERPOL vasıtasıyla yapılmaktadır. Uygulamada talep eden devlet, dışişleri bakanlığının ilgili diplomasi memuru ya da bu hususta diplomasi memuru yok ise konsolos vasıtasıyla talebini, talep edilen devletin dışişleri bakanlığına iletecektir. T.C.’nin iade talep ettiği durumda iadeyi talep eden mahkeme talebini Cumhuriyet Başsavcılığı vasıtasıyla Adalet Bakanlığı’na iletir. Adalet Bakanlığı’ndan sonra talep önce dışişleri bakanlığımıza daha sonra talep edilen devletin ülkesinde bulunan büyükelçiliğimize sonra ilgili devlet dışişleri bakanlığına ve anılan dışişleri bakanlığı vasıtasıyla ilgili devlet adalet bakanlığı veya başsavcılığına iletilir. Tahmin edileceği üzere bu durum uzun zaman almakta ve kısa yoldan yapılabilecek olan bir süreci uzatmaktadır; dolayısıyla SİDAS Ek-2 protokolü m. 5’te belirlenen uygulama daha hızlı ve etkilidir.⁴³⁷

⁴³⁵ T.C.’nin SİDAS Ek-2 Protokolü m. 5 ile yapılan değişikliğe koymuş olduğu çekince “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, iade taleplerinin niteliği, bunların talepte bulunulan ülkedeki diplomatik temsilcilikler tarafından takibi ve bu sırada yapılması gerekli işlemler muvacehesinde, iade taleplerinin iletilmesinde diplomatik yolun kullanılması hakkını saklı tutar.*” şeklindedir.

⁴³⁶ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1161

⁴³⁷ Ergül, **Teori ve Uygulamada...**, s. 67

Devletler arasında suçluların iadesine ilişkin yapılan iki ve çoklu anlaşmalarda farklı pratik ve özel yollar görülmektedir. Örneğin; İtalya ve ABD ile Uruguay arasında yapılan adli yardımlaşma anlaşmasında adli birimlerin doğrudan birbiriyle iletişim kurarak suçluların iadesi sürecini gerçekleştirebileceklerine ilişkin hükümler konulmuştur.⁴³⁸ Bununla birlikte günümüzde pek örneği olmasa da egemenlik sahibi devletler ve sömürgeleri ya da bağlı devletler arasında diplomatik yolun işlemeyeceği ve doğrudan birimler arası iletişimle suçluların iadesinin gerçekleştirilebileceği kabul edilebilir. Yine devletler arasında yapılan çoğu deniz ticareti anlaşmalarında gemi adamlarının iadesinin kolaylaşması için daha doğrudan suçluların iadesi prosedürleri belirlenmektedir.⁴³⁹

III. Talepnamenin Talep Edilen Devlet Tarafından İncelenmesi Usulü

İade talebi için gönderilen talepnamenin içeriğinin nasıl inceleneceği, incelemenin hangi sistem dahilinde ve usuller izlenerek yapılacağı önem arz etmektedir. Bu başlık altında talepnameye ilişkin incelemenin yapılabileceği sistemler, Türk hukukunda yetkili ve görevli mahkeme, Türk hukukunda mahkemenin incelemeyi yapacağı usuller ve Türk hukukunda mahkemenin kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları gibi birçok husus incelenmiştir.

A. Sistemler

Suçluların iadesi siyasi ve ekonomik birtakım dengelere bağlı olmasının yanı sıra adaleti gerçekleştirme amacını da taşıdığı için idari ve adli nitelikleri içerisinde barındıran bir kurumdur.⁴⁴⁰ Bu bakımdan suçluların iadesi sürecinin idari ve adli makamlar tarafından ne şekilde yürütüleceğine ilişkin birçok uygulama zaman içerisinde ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar temel olarak idari sistem, adli sistem ve karma sistem olarak üç ana başlıkta incelenebilirler.

⁴³⁸ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, 12. Baskı, İstanbul, 1997, C.: III, s. 2312; Erem, Türk Ceza Kanunu şerhi, s. 121.; Özgenç, Genel Hükümler, s. 869

⁴³⁹ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 116; Dönmezer, Sulhi; Erman, **Sahir Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C: 3, Baskı: 8, İstanbul, 1980.s. 547.; Altun, **a.g.e.**, s. 88.

⁴⁴⁰ Tezcan-Erdem-Önok, **2019**, s. 202

1. İdari Sistem

İdari sistem bazı ülkelerde kabul edilen ve yargının iade sürecine hiçbir aşamada dahil olmadığı bir sistemdir. İdari sistemde iade kararını vermeye tek yetkili makam idari makamdır.⁴⁴¹ İdari sistemde dışişlerinin görüşü üzerine bakanlar kurulunun son kararı verdiği görülmektedir. 1927 yılına kadar Fransa tarafından uygulanması nedeniyle Fransız sistemi olarak da bilinen idari sistemin en büyük sakıncası, kararı veren merci idare olduğu için iade talebinin reddi kararlarında politik krizlerin çıkmasının önünün açılmasıdır. Hukuki denetimin olmadığı noktada politik bir karar olarak çıkan ret kararı devletler arasındaki ilişkilere zarar verebilmektedir.⁴⁴² Bununla birlikte talep edilen şahsın yargısal bir süreçten geçirilmemesi, bireyin temel haklarının gözetilmemesi ve politik çıkarlar amacıyla kişi hak ve özgürlüklerinden taviz verilmesi de idari sistemin olumsuz yanlarıdır.

2. Adli Sistem

Yargısal sistemde suçluların iadesi sürecine ilişkin kabul veya ret kararı tamamen yargı organları tarafından verilmektedir. Süreç içerisinde verilen kararlar idareyi tamamıyla bağlamaktadır.⁴⁴³ Bu sayede kişinin hak ve özgürlükleri yargısal süreçte göz önünde bulundurulabilmekte ve sürecin hukukiliği üzerinde bir şüphe oluşmaması avantajı sağlanmaktadır. Ancak birtakım iade talepleri devlet çıkarlarıyla doğrudan ilişkili olabilmekte ve idarenin karar süreci içerisine olmaması uluslararası siyaset alanında devletleri güç durumda bırakabilmektedir. Bu sebeple birtakım sorunlar doğabilmektedir.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2017, s.165

⁴⁴² Özgen, **a.g.e.**, s. 127

⁴⁴³ Savaş, **Suçluların Geri Verilmesi...**, s. 146

⁴⁴⁴ Özgen, **a.g.e.**, s. 148

3. Karma Sistem

İdari ve yargısal sistemin eksik noktalarını tamamlamak adına ortaya çıkan karma sistem Belçika sistemi olarak da isimlendirilmektedir. İlk olarak Belçika’da Suçluların Geri Verilmesi Kanunu’nda ortaya konulan Belçika sisteminde idare ve yargı suçluların iadesi işlemine ilişkin sürecin belirli bölümlerinde rol almaktadırlar.

Karma sistemin uygulanış biçimleri devletlere göre değişkenlik göstermektedir. Karma sistem olarak adlandırılabilen iade uygulamalarını üçe ayırabiliriz. Birinci türden uygulamalarda iade talebi önce idari incelemeye sonra yargısal incelemeye daha sonra tekrar idari incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu türden karma sistemin en önemli uygulayıcıları Fransa, Japonya ve Çin’dir. Çin suçluların iadesi incelemelerinde önce idari inceleme yapar, iadeye ilişkin açık bir engel yoksa iade talebi yargıya intikal eder. Yargının iadeye onay vermesinden sonra talep son kararın verilmesi amacıyla tekrar idari incelemeye tabi tutulur.⁴⁴⁵

İkinci türden uygulamalarda önce idari inceleme sonra yargısal inceleme yapılır. Bu bakımdan idari olarak talep ilk aşamada kabul görürse daha sonra yargının vereceği iade kararı idare tarafından tekrar incelemeye tabi tutulamaz ve engellenemez. Bu türden karma sistemin en önemli uygulayıcıları arasında Portekiz ve Brezilya gelmektedir.⁴⁴⁶

Üçüncü türden karma sistemde ise suçluların iadesi talebine ilişkin inceleme önce yargı tarafından sonra da idare tarafından yapılır. Bu türden uygulamanın en önemli uygulayıcılarından biri de ABD’dir.⁴⁴⁷

Suçluların iadesinde adli sistem, kurumun siyasi niteliklerini göz ardı etmesi ve yavaş işlemesi nedeniyle; idari sistem, yargı korumasının olmaması sebebiyle

⁴⁴⁵ Feng Huang, “The establishment and characteristics of China’s extradition system”, **Frontiers of Law in China; Beijing**, C:1, S:4, Aralık 2006, ss. 595-615, s. 600

⁴⁴⁶ **A.g.m.**, s. 601

⁴⁴⁷ John Quigley, “The Rule of Non-Inquiry and the Impact of Human Rights on Extradition Law”, **N.C.J. Int’l L. & Com. Reg.**, Vol:15, No:3, 1990, ss. 401-439, s. 402

eleştirilmiştir. Bu sebeplerle karma sistemin mevcut sistemler arasında en etkili ve koruma sağlayan sistem olduğu söylenebilir.⁴⁴⁸

Türk hukukunda karma sistem uygulanmaktadır. Türk hukukunda suçluların iadesi talebinin hukuksallığı ilk olarak yargı tarafından sınanmakta ve yargı kabul ya da ret kararı vermektedir ancak yargının iadeye ilişkin vermiş olduğu tüm kararlar idare için bağlayıcı değildir. Yargının vermiş olduğu ret kararları idare için bağlayıcıdır ancak yargı tarafından kabul kararı verilmesi durumunda kararın uygulanması idarenin takdirindedir.⁴⁴⁹

Ülkemizde uygulanan karma sistemin üçüncü türden karma sistem olduğunu da söyleyebiliriz ancak adli incelemenin yapılmasından önce idare tarafından idari bir gözden geçirmenin de yapıldığı belirtilmelidir. Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 13 uyarınca Adalet Bakanlığı ancak gerekli şartları taşıyan talepleri adli makamlara iletir; ancak bu inceleme şekli bir incelemedir. Bununla birlikte adli makama iade talebi iletilmeden önce, Adalet Bakanlığı talep eden devletten ek belge ve bilgi de talep edebilir. Bilahare gerekli şartları taşıyan belgeler adli makamlara iletilir;⁴⁵⁰

B. Yetkili ve Görevli Mahkeme

6706 sayılı CKUAİBK m. 13 uyarınca ülkemiz hukukunda talep eden devlet tarafından yapılan taleplerin tam olması veya eksikliklerin giderilmesinin ardından, talepname Adalet Bakanlığı tarafından talep edilen şahsın bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi bölgesindeki cumhuriyet başsavcılığına gönderilmektedir. CKUAİBK'nin 15/2 maddesi uyarınca *“Cumhuriyet başsavcılığı, iade talebine ilişkin karar vermek üzere ağır ceza mahkemesinden talepte bulunur.”*

CKUAİBK'nin 15/1 maddesi uyarınca iade talebine ilişkin yargılamayı yapacak olan yetkili ve görevli mahkeme; talep edilen şahsın bulunduğu yer ağır ceza

⁴⁴⁸ Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, 2018, s. 56

⁴⁴⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 194

⁴⁵⁰ Hakeri, **a.g.e.**, 104

mahkemesidir; ancak talep edilen şahsın bulunduğu yerin belli olmaması durumunda yetkili ağır ceza mahkemesi Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'dir.

1. Mahkemenin İnceleme Yapacağı Hususlar

Yetkili ve görevli mahkeme suçluların iadesine ilişkin yapacağı yargılamada iade talebine konu eylemi esastan inceleyemez. Mahkemenin yapabileceği incelemeler sınırlıdır. Bu bakımdan incelemenin sınırlarının neler olduğunun tespiti önemlidir. Bu başlık altında suçluların iadesi yargılamasında vatandaşlığın tespiti ve suçun türü gibi mahkemenin yapacağı incelemede önem arz eden konular ele alınmıştır.

6706 sayılı CKUAİBK m. 18 uyarınca talep edilen şahıs tarafından rızaya dayalı iadenin kabul edilmemesi halinde; yetkili ve görevli mahkeme, iade şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini Türk hukukuna göre inceleyerek iade talebi hakkında karar verecektir. Ağır ceza mahkemesi iade talebini incelerken T.C.'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaları dikkate almalıdır. Yetkili ve görevli mahkemenin inceleme yetkisi Yargıtay tarafından verilen kararlarda somut hale getirilmiş ve bir bakıma içtihatla sınırlandırılmıştır. Başta T.C. Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin Esas :2008/9700, Karar:2008/7949 sayılı kararı ve birçok Yargıtay kararı gereğince inceleme yapan mahkemenin belirli hususları göz önüne alması gerekmektedir. Bunlar; talep edilen şahsın T.C. vatandaşı olup olmadığı, fiilin siyasi suç, askeri suç veya düşünce suçu olup olmadığı, suçun ikili anlaşmalar veya SİDAS tarafından suçluların iadesine tabi suçlar dışında bırakılıp bırakılmadığı, iadeye konu suçun devletin güvenliğine zarar verip vermediği, devlet vatandaşı veya devlet kanunlarına uygun olarak kurulmuş bir tüzel kişiye yahut devletin zararına sebep olup olmadığı, suçun zamanaşımı veya af nedeniyle cezalandırılabilirliğinin olup olmadığı, T.C.'nin yargılama yetkisinin olup olmadığı, şahsın iade edildiği halde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle cezalandırılacağına veya işkenceye uğrayacağına dair kuvvetli şüphenin bulunup bulunmadığıdır.⁴⁵¹ Örnek vermek gerekirse; Yargıtay 11. Ceza Dairesi

⁴⁵¹ T.C. Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin Esas :2008/9700, Karar:2008/7949 sayılı kararı <https://ceza.legalbank.net/paketonay/y-11-cd-e-2008-9700-k-2008-7949-t-21-07-2008/752800/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020)

vermiş olduğu 2005/11114 E., 2006/443 K. sayılı ve 01.02.2006 tarihli kararda “Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki suçluların iade ve ceza işlerinde karşılıklı yardım anlaşması ve 5237 sayılı TCK’nin 18. maddesi uyarınca, iadesi talep edilen Firooz ve Rosemary’nin Türk Vatandaşı olmadıkları, haklarında yabancı ülke mahkemesince başlatılmış ceza kovuşturması bulunduğu, iadeye konu suçların Türk Ceza Kanunu uyarınca da suç kabul edildiği, zamanaşımına ve affa uğramadıkları, siyasi ya da askeri suç niteliğinde olmadıkları, Türk Devletine ya da Türk Vatandaşına karşı işlenmedikleri, suç yerleri itibariyle Türkiye’nin yargılama yetkisine giren suçlardan olmadıkları...” şeklinde izahatta bulunarak sadece iade şartlarına ilişkin inceleme yapmış ve suç teşkil ettiği iddia edilen eylemlerin esasına girmemiştir,⁴⁵² dolayısıyla suçluların iadesi yargılaması yapacak olan mahkeme suç teşkil ettiği iddia edilen eylemin esasına girmemelidir.⁴⁵³ Bununla birlikte Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 7/2 uyarınca herhangi bir adli inceleme sürecinde adli merciler tarafından yabancı bir devletin soruşturma başlatmasını gerektirebilecek bilgilerin öğrenilmesi halinde bu bilgiler ilgili devlete gönderilmek üzere Adalet Bakanlığı’na gönderilebilir.

1.1. İadesi Talep Edilen Kişinin Vatandaşlığı

Talep edilen kişinin T.C. vatandaşı olması halinde talebin reddedileceği aşıkardır. Bununla birlikte iadesi talep edilen şahsın çifte vatandaşlığı söz konusu olabilir. Bu durumda kişinin vatandaşlıklarından birinin T.C. vatandaşlığı olması halinde kişi T.C. vatandaşı olarak kabul edilir.⁴⁵⁴

Mahkemenin kişinin vatandaşlığının tespit edilmesine ilişkin olarak tercih edebileceği iki yol vardır. Birincisi konuyu kendisinin tespit etmesi gerektiğine karar vererek nispi muhakeme yoluna gitmesi, diğeri ise konunun tespiti için vatandaşlığın tespitini bekletici mesele yapmasıdır. Nispi muhakemede CMK m. 218 uyarınca mahkeme kendisi vatandaşlığı tespit edecektir.

⁴⁵² Yargıtay 11. CD., E. 2005/11114 K. 2006/443 T. 1.2.2006 www.lexpera.com (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

⁴⁵³ Turhan, “Cezaî Konularda Uluslararası...”, s.17

⁴⁵⁴ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, a.g.e., s. 1131

Bekletici mesele yolunun tercih edilmesi durumunda 5901 sayılı TVK hükümlerine göre hareket edilecek ve ayrı bir yargılama yürütülecektir. TVK'nin 36/3. maddesi uyarınca *“Bir kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı konusunda herhangi bir tereddüde düşüldüğü takdirde bu husus Bakanlıktan sorulur.”* İçişleri Bakanlığı tarafından verilecek olan cevaba karşı idari yargı yolu açık olacaktır.

1.2. Suçun Türü

Suçun türünün tespiti yerindelik incelemesi yapılması amacıyla değil; söz konusu suçun suçluların iadesine elverişli olup olmadığının tespiti için önemlidir.⁴⁵⁵

Talebe konu suçun siyasi suç, askeri suç ya da düşünce suçu olup olmadığı incelenecektir. Mahkeme bu incelemeleri yaparken talep eden devlet ile T.C. arasında yapılmış ikili ve çoklu anlaşmaları da göz önünde bulundurmalıdır. Talep eden devlet ile yapılmış olan suçluların iadesi anlaşmasında belirli suçların kapsamı dışında bırakılması halinde mahkeme bu suçlar bakımından da ret kararı vermelidir. Her ne kadar doktrinde bu görüşe karşıt fikirler mevcut olsa da baskın görüş söz konusu ikili ve çoklu anlaşmaların da göz önüne alınması gerektiğini işaret etmektedir.⁴⁵⁶

Nihayetinde mahkemenin iadeye konu suç ya da suçların kapsam dahilinde olduğuna karar vermesinin akabinde, suçun kovuşturulabilir olup olmadığını incelemelidir; dolayısıyla ilk olarak incelenmesi gereken hususlar af, zamanaşımı ve T.C.'nin yargılama yetkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Bilahare talep edilen kişinin ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeni ile talep eden devlet tarafından cezalandırılması ya da kovuşturulması ihtimali incelenmelidir. Mahkeme, kişinin kötü muamele ya da işkence gibi uygulamalara maruz

⁴⁵⁵ Özgen, **a.g.e.**, s. 132

⁴⁵⁶ **A.g.e.**; Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C: 3, Baskı: 8, İstanbul, 1980.s. 555-556; İçel, Donay, **a.g.e.**, s. 236.

kalacağına ilişkin kuvvetli şüphelerin olması halinde de talebin reddine karar vermelidir.⁴⁵⁷

2. Mahkemenin İnceleme Usulü

Ağır ceza mahkemesi tarafından talebe ilişkin yapılacak olan yargılamada usuli işlemlerin neler olacağı ve sınırlarının belirlenmesi önemlidir. Usuli işlemlerin öngörülebilirliği sayesinde hukuk güvenliği sağlanmış ve kişi hak ve hürriyetleri korunmuş olacaktır.

Hukukumuzda geçmişten bu yana usule ilişkin birçok farklı görüşe yer verilmiştir. Bir önceki ceza kanunumuz olan mülga 765 sayılı TCK döneminde suçluların iadesi taleplerine ilişkin yargılamalarda hangi usul kurallarının uygulanacağına ilişkin bir açıklık bulunmamaktaydı;⁴⁵⁸ ancak uygulamada aleni ve çekişmeli bir yargı usulünün belirlendiği aşıkardır.⁴⁵⁹ Bu uygulamaya kaynak olarak Yargıtay 6.Ceza Dairesi'nin 10.6.1993 tarihli ve 1993/4374-5482 E/K. sayılı kararı gösterilmekteydi. Söz konusu karara göre suçluların iadesine ilişkin yargılamanın duruşmalı görülmesi ve CMUK m. 135 ve 236'nın uygulanması öngörülmüştür.

5237 sayılı TCK'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte de usul sorununa kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. 5237 sayılı TCK'nın 18. maddesinde iadenin yargılama usulünün nasıl olacağına ilişkin bir açıklık getirilmemiştir. Söz konusu maddede sadece iade talebine konu şahıs hakkında koruma tedbirlerine başvurulmasına ve iade talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi durumunda CMUK hükümlerine göre koruma tedbirlerine başvurulabileceği belirtilmiştir. Nihayetinde 6076 sayılı CKUAİBK'nin 5. maddesinde adli iş birliği taleplerinde CKUİBK'de hüküm bulunmaması halinde CMK hükümlerinin uygulanacağı belirtilerek; genel ve kapsayıcı bir maddeye yer verilmiştir. Yine CKUAİBK'nin 16. maddesinde ağır ceza mahkemesi tarafından iade sürecinin her aşamasında talep edilen şahısla ilgili CMK uyarınca koruma tedbirlerine karar

⁴⁵⁷ Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Beta Yayınları, 2010, s. 469

⁴⁵⁸ Dönmezer-Erman, **1994**, s. 466

⁴⁵⁹ İçel, **“Suçluların Geri Verilmesi”** ..., s. 704

verilebileceği belirtilerek; 6706 sayılı kanunda düzenleme bulunmayan durumlarda CMK'nin uygulama alanı bulacağı açıkça belirtilmiştir.

Türk hukukunda iade yargılamasına ilişkin özel düzenlemeler 6706 sayılı CKUAİBK m. 18'de düzenlenmiştir. Anılan maddede yapılan düzenlemeler uyarınca talep edilen şahsın rızaya dayalı iade usulünü kabul etmesi halinde iadenin kanun ve uluslararası anlaşmalara uygunluğu mahkeme tarafından denetlenecek ve karar verilecektir. Rızaya dayalı iade usulü çalışmamızda ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Talep edilen devlet iadeye ilişkin karar verme aşamasında birtakım bilgi ve belgelere ihtiyaç duyabilir. Bu durumda incelemenin tamamlanabilmesi için talep eden devletten birtakım belgelerin istenilmesi gerekebilir. Bu durumda yapılması gereken usuli işlemler SİDAS m 13'te düzenlenmiştir. SİDAS m. 13'e göre talep eden devlet tarafından talep edilen devlete verilen bilginin yeterli görülmemesi halinde talep edilen devlet gerekli bilgileri talep eden devletten isteyecektir. Talep edilen devlet gerekli bilgilerin iletilmesi için bir süre belirleyebilecektir. Talep eden devlet, gerekli belgeleri talep edilen devletin verdiği süre içerisinde göndermediği takdirde; talep edilen devlet kararını elinde bulunan belgeler ışığında verecektir.⁴⁶⁰

CKUAİBK m. 18/2'de mahkemenin iadeye ilişkin kararını verebilmesi için ek belge ve bilgiye ihtiyacının olması durumunda mahkemenin ek bilgi ve belge talep edebileceği belirtilmiştir. CKUAİBK m. 18/3 uyarınca iade yargılamasında CMK'de belirtilen usul kurallarının aksine “*katılma*” söz konusu olmamaktadır.

3. Mahkemece Verilebilecek Kararlar ve Kanun Yolları

Talebin incelenmesinin ardından mahkeme talebin haklı nedenlere dayandığına kanaat getirdiği takdirde talebin kabul edilebilir olduğuna karar verecektir. Bu noktada önemli olan husus mahkemenin talebin kabul edildiğine ilişkin karar veremeyeceğidir. Nitekim mahkemenin suçluların iadesine ilişkin vermiş olduğu kabul edilebilirlik

⁴⁶⁰ Güler, **a.g.e.**, s. 183

kararları doğrudan talebin kabulü anlamına gelmemektedir. Türk hukukunda karma sistemin uygulanması sebebiyle mahkemenin vermiş olduğu kabul edilebilirlik kararı idarenin de onayı olmadan bir anlam ifade etmemektedir. CKUİBK uyarınca mahkemenin vermiş olduğu ret kararları ise süreci sonlandıracak ve mahkemece verilecek ret kararından sonra idarenin bir takdir hakkı kalmayacaktır.

Mahkemenin vermiş olduğu kararlara karşı başvurulacak kanun yolunun tespitinde ise hukuk sistemimizin içerisinde suçluların iadesi bakımından bir istisna yapılmıştır. 6706 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce suçluların iadesi kararlarına karşı başvurulacak kanun yollarını tespit eden TCK m. 18’de kanun yolu olarak temyiz yolu gösterilmiştir. O dönemde hukukumuzda istinaf kanun yolu bulunmadığı için tek kanun yolu olan temyiz kesin olarak kabul edilmekteydi. Bilahare istinaf kanun yolunun yargı sistemimize girmesiyle birlikte; istinaf kanun yolunun suçluların iadesi bakımından geçerli bir kanun yolu olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur.⁴⁶¹ TCK m. 18’i yürürlükten kaldıran 6706 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 2016 yılında istinaf kanun yolunun hukukumuzun parçası olacağı bilinmesine rağmen söz konusu 6706 sayılı kanunda iade kararlarına karşı kanun yolu olarak temyiz merci gösterilmiştir. 6706 sayılı kanunun 18/4. maddesi uyarınca iade talebi hakkında karar veren mahkemenin kararına karşı temyiz yoluna başvurulabilir ve bu hususta yapılan başvurular temyiz makamı tarafından üç ay içinde karara bağlanır. Verilen kararın kesinleşmesiyle karar evrakı Adalet Bakanlığı’na gönderilir. Bu sebeple her ne kadar hukukumuzda başka örneği olmasa da suçluların iadesi bakımından kararların istinaf yoluna başvurulmadan doğrudan temyiz merciine götürülmesi gerekmektedir. Bununla birlikte belirtilmelidir ki; talep edilen şahsın rızaya dayalı iade usulüne rıza göstermesi halinde mahkemenin vermiş olduğu karara karşı temyiz değil itiraz yoluna başvurulabilmektedir. Bu husus çalışmada rızaya dayalı iade başlığı altında ele alınmıştır.

Nitekim 5271 sayılı CMK m. 280 uyarınca istinaf mahkemeleri yargılama konusu olayın esasına ilişkin inceleme yapabilirken CMK m. 294/2 uyarınca temyiz

⁴⁶¹ Fahri Gökçen Taner, “5271 Sayılı CMK’nın Temyiz Kanun Yoluna İlişkin Hükümlerinin Yürürlüğe Girmesiyle Ortaya Çıkan Farklılıklar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2017/4, ss. 49-78, 2017, s. 59

merci sadece hukuki bakımdan inceleme yapabilmektedir. Suçluların iadesi yargılamasında da talebe konu eylemlerin esasına ilişkin bir inceleme yapılamamaktadır; dolayısıyla halihazırda esasa ilişkin inceleme yapılamayan suçluların iadesi yargılamasında istinaf mahkemesine başvurulmaması hak kaybına yol açmayacaktır çünkü zaten suçluların iadesi yargılamasında sübuta ilişkin bir inceleme yapılması söz konusu olmamaktadır.⁴⁶²

Kanun koyucunun amacının suçluların iadesi işlemlerinin acil işler olması ve suçluların iadesi yargılamasında daha çok usuli bir incelemenin yapılıyor olması nedeniyle zaman kaybının önüne geçmek olduğu görülebilmektedir. Neticede suçluların iadesine ilişkin ilk derece mahkemesinin verdiği kararlara karşı doğrudan temyiz merci olan Yargıtay'a başvurulabilmektedir.⁴⁶³

C. İdari Aşama

Mahkemenin suçluların iadesine ilişkin vermiş olduğu karardan sonra kararın olumlu olması halinde idari süreç başlamaktadır. Söz konusu süreç 6706 sayılı kanunun iade kararı başlıklı 19. maddesinde ele alınmıştır. Söz konusu madde uyarınca iade talebinin yetkili ve görevli mahkeme tarafından kabul edilmesi ve kesinleşmesi halinde iadenin gerçekleşmesi “...*Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarının görüşü alınarak Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayına bağlıdır.*”⁴⁶⁴

Cumhurbaşkanının onayının ardından teslim aşamasına geçilir ancak Cumhurbaşkanının kararı idari işlem niteliğinde olduğu için Danıştay nezdinde söz konusu karara karşı hukuki yola başvurulabilir. Buna benzer bir durumda Fransa’da daha önce verilmiş olan Chauvel-Bize/Fransa kararı mevcuttur. Söz konusu kararda Bakanlar kurulunun vermiş olduğu iade kararına karşı Danıştay’a başvurulmuştur. Her ne kadar iadenin idarenin takdiri kapsamında olduğuna karar verilmiş olsa da söz konusu

⁴⁶² Haluk Toroslu, “Yargıtay’ın İlk Derece Mahkemesi Olarak Verdiği Son Kararlara Karşı Başvurulacak Kanun Yolu ve Kapsamı”, **TBB Dergisi**, Sayı: 143, ss. 115-141, 2019, s. 137

⁴⁶³ Taner, **a.g.e.**, **Ceza hukuki Umumi Kısım...**, s. 59

⁴⁶⁴ Hakeri, **a.g.e.**, 104

başvuru esasa girerek incelemiştir.⁴⁶⁵ Anılan idari kararlara karşı AİHM'ne başvuru yolu açıktır.⁴⁶⁶ Söz konusu başvuru tek başına iade sürecini durdurmamakla birlikte AİHM'den alınacak geçici önlem kararı ile sürecin durdurulması söz konusu olabilmektedir.

Türk hukukunda idari aşamanın tamamlanmasının ardından 6706 sayılı CKUİBK m. 19/2 uyarınca Adalet Bakanlığı iade kararının kabul veya reddedildiğini talep eden devlete bildirir.

IV. İade Sürecinde Alınabilecek Tedbirler

Suçluların iadesi bir süreci ifade etmekte ve bu süreç kimi zaman beklenilenden uzun sürmektedir. Bu durumda suçluların iadesinin sorunsuz bir biçimde gerçekleşebilmesi ve incelemenin sağlıklı bir şekilde icra edilebilmesi için birtakım tedbirlere başvurulması söz konusu olacaktır. Nitekim talebin yapılması da belirli bir süre alabileceğinden henüz talep yapılmadan uygulanabilecek birtakım tedbirler de bulunmaktadır. Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 16/1 uyarınca iade yargılamasını yapan yetkili ve görevli mahkeme iade sürecinin her aşamasında talep edilen şahıs hakkında CMK hükümlerine göre koruma tedbirlerine karar verebilir.

A. Talepnamenin Ulaşmasından Önce Alınabilecek Tedbirler

Talepnamenin talep edilen devlete ulaşması, kullanılan iletişim kanallarının tercihine göre belirli bir süre almaktadır. Halihazırda işlemiş olduğu bir suçtan dolayı kaçtığı düşünülen kişinin tekrar kaçmaması, delillerin ortadan kaybolmaması ve tüm iade sürecinin sonuçsuz kalmaması amacıyla birtakım hızlı tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Acil önlemlerin alınmasının gerektiği ve talepnamenin henüz talep edilen devlete ulaşmamış olduğu durumlarda geçici birtakım tedbirlere başvurulabilmektedir. Talep eden

⁴⁶⁵ Yerlikaya, **a.g.e.**, s.138

⁴⁶⁶ Güler, **a.g.e.**, s. 185

devlet talep edilen kişinin kaçmasının engellenmesini veya tutuklanmasını talep edebilecektir.

1. Geçici Tutuklama ve Adli Kontrol

Türk hukukunda CMK m.100’de belirtildiği üzere tutuklama, kuvvetli suç şüphesi varlığını gösteren somut delillerle birlikte kaçma veya delil karartma şüphesi veya liste halinde sayılan suçlardan yargılanma gibi kanunda sayılan tutuklama nedenlerinden birinin bulunması halinde kişinin hâkim kararı ile özgürlüğünün kısıtlanmasıdır.⁴⁶⁷ Suçluların iadesi kapsamında uygulanan tutuklama tedbiri ise özel tutuklama hallerindendir. Bu kapsamda CMK m. 100’de belirlenen şartlar aranmaz.

6706 sayılı CKUİBK m. 14’te geçici tutuklama ele alınmıştır. Anılan tedbir doktrinde acele bir durumun vuku bulması sebebiyle uygulanan özel bir gözetim durumu olarak da değerlendirilmektedir.⁴⁶⁸ İadeyi talep edecek olan devlet bakımından yapılan geçici tutuklama talebi, talepname yerine geçmemektedir. Geçici tutuklama talepnamenin iletilmesine kadar geri dönüşü olmayan sonuçların ortaya çıkmasını önlemek adına uygulanan bir tedbirdir ve söz konusu tedbirin uygulanmasının ardından talepnamenin SİDAS ve 6706 sayılı CKUİBK’de belirlenen sürelerde iletilmemesi halinde geçici tutuklama tedbiri kaldırılacaktır.⁴⁶⁹

Talep edilecek olan şahsın bulunduğu ülkenin öğrenilmesinden sonra, iadeyi talep edecek olan devlet talepname ile talepte bulunmadan önce ilgili şahsın geçici olarak tutuklanmasını veya doğrudan iade edilmesini talep edebilir.⁴⁷⁰ Talepnamenin ulaşmasından önce gerçekleşen tutuklama tedbirine SİDAS’ın 16. maddesinde yer verilmiştir. Söz konusu tedbirin süresine ilişkin sınırlamalar da aynı maddenin 4. fıkrasında belirtilmiştir.

⁴⁶⁷ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 355

⁴⁶⁸ **A.g.e.**, s. 381

⁴⁶⁹ **Yargıtay 6. C.D., 2006/8782E., 2007/8971K. Sayılı karar**

⁴⁷⁰ Harun Mert, “Suçluların Geri Verilmesi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Adalet Dergisi**, S. 43, ss.85-104, 2012, s.88

Talep edecek devlet geçici tedbir olan tutuklamanın gerçekleştirildiği günden itibaren on sekiz gün içerisinde talepnameini iletmelidir. On sekiz günlük sürenin yeterli gelmeyeceğinin anlaşılması halinde bu süre kırk güne kadar uzatılabilmektedir ancak kırk günün sonunda talepname ve eklerinin hazırlanıp hukuka uygun bir talebin gerçekleştirilmediği durumda talep edilen tutuklu şahıs salıverilmek zorundadır.

SİDAS m. 16/5 uyarınca her ne kadar kırk günlük sürenin dolması nedeniyle talep edilmesi beklenen şahıs salınmış olsa da bilahare talebin yapılması ve taleptenimin ulaşması halinde talep edilen şahıs bakımından tekrar tutuklama tedbirine başvurulabilmektedir.⁴⁷¹ Bu husus Türk hukukunda da düzenlenmiştir. 6706 sayılı CKUİBK m. 14/6 uyarınca iade talebinin Adalet Bakanlığı'na ulaşmaması halinde geçici tutuklama kararı kaldırılır ancak geçici tutuklamanın kaldırılması iade talebinin bilahare alınmasından sonra tekrar tutuklama kararı verilmesine engel değildir.

Türk hukukunda suçluların iadesi bakımından geçici tutuklama 6706 sayılı CKUİBK m. 14'te düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre geçici tutuklama, iade talebine konu olabilecek suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphenin bulunması halinde söz konusu olacaktır. Kuvvetli şüphenin bulunduğuna ilişkin kanaat, geçici tutuklama tedbirinin uygulanmasını talep eden devletin geçici tutuklama talebi için göndermiş olduğu belgelerden anlaşılacaktır. CKUİBK m. 14/2 uyarınca bazı hallerde geçici tutuklama, talep eden devletin talebinin olmadığı durumlarda da mümkündür. Anılan madde uyarınca suçun, Türk kanunlarına göre alt sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirdiği halde iade talep eden devletin geçici tutuklama talebinin olmaması halinde dahi geçici tutuklama kararı verilebilir.

Adalet Bakanlığı uygulanması ve yakalanan şahsın ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmesi için gerekli belgeleri İçişleri Bakanlığı'na gönderir. İadeye konu şahsın yakalanması halinde yakalanan şahıs en geç yirmi dört saat içerisinde sulh ceza hakimliği önüne çıkarılır ve geçici tutuklama hakkında karar verilir.

⁴⁷¹ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 225

İadeye konu şahıs sulh ceza mahkemesi önüne çıkartıldığında, kendisine rızaya dayalı iade usulü ve bu türden bir iadeye rıza vermesi halinde hukuki sonuçlarının ne olacağı anlatılır.

6706 sayılı kanunumuzda her ne kadar on sekiz günlük geçici tutuklama süresinden bahsedilmemiş olsa da SİDAS'ta belirlenen azami süre olan kırk günlük süre geçici tedbirler için esas alınmıştır. SİDAS'ta belirlenen sınır sonuna kadar kullanılmış ancak aşılmamıştır.

6706 sayılı CKUİBK m.14/5 uyarınca geçici tutuklama yerine adli kontrol kararı verilebilir. Verilecek adli kontrol kararının uygulaması CMK'de belirtilen hükümler doğrultusunda olacaktır. Halihazırda 6706 sayılı CKUİBK'de de belirtildiği üzere CKUİBK'de hüküm bulunmaması halinde CMK hükümleri uygulanır.

2. Arama ve Elkoyma Tedbiri

T.C.'ye yapılan iade taleplerinde arama ve elkoyma tedbirlerinin uygulanması istenildiğinde 6706 sayılı CKUAİBK m. 8/1-ç uyarınca iadeye konu suçun iadeye elverişli olup olmadığına bakılır. Bununla birlikte malvarlığına elkoyma tedbirinin uygulanması halinde T.C. süreç boyunca en az yılda bir kez elkoyma tedbirinin devamının talep edilip edilmediğine ilişkin talep eden devletten bilgi ister.

Ülkemize yapılan talepname öncesi geçici koruma talepleri genellikle daha hızlı olması amacıyla Interpol aracılığıyla yapılmakta ve daha sonra diplomatik yollarla doğrulanmaktadır.⁴⁷²

3. Uluslararası Arama Vasıtaları

Suçluların iadesinin hızlı ve etkili hale gelmesi belirli kurum ve anlaşmalar sayesinde mümkün olmaktadır. İade edilmek istenilen bir suçlunun bulunmasının yanı

⁴⁷² Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 226

sıra bürokratik işlemler nedeniyle suçlunun kaçmasının ya da delillerin kaybolmasının önüne geçebilecek kurumların önemi suçluların iadesi bakımından büyüktür. Bu başlık altında suçluların iadesi kurumunun hızlı ve etkili bir şekilde işlemesine yardımcı olan Interpol ve Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ele alınmıştır.

3.1. Interpol

İnterpol nevi şahsına münhasır uluslararası bir kurum olup; uluslararası alanda adli iş birliğini kolaylaştırmak ve özellikle kolluk kuvvetleri arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla hareket etmektedir. Interpol'ün, AB devletleri dışında kalan adli iş birliklerindeki önemi büyüktür.⁴⁷³ İlk kurulduğunda bir dernek halinde olan İnterpol'ün günümüzdeki merkezi Fransa/Lyon'da bulunmaktadır.⁴⁷⁴

İnterpol'ün ana tüzüğünün 2. ve 3. maddelerinde de belirtildiği üzere kurum dini, siyasi, askeri ve ırkla ilgili suçlarda herhangi bir faaliyette bulunamamaktadır. Bu nedenle suçluların iadesi kapsamında talep edilen şahısların işlediği iddia edilen suçun niteliği İnterpol açısından önem arz etmektedir. Terör örgütü eylemleri nedeniyle iadesi istenen şahıslara çokça rastlanılmaktadır. Bu gibi durumlarda İnterpol ilgili şahıslar bakımından terör eylemlerine ilişkin somut eylemlerin belirtilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle kırmızı bülten taleplerinin reddedildiği çokça kez görülmektedir.⁴⁷⁵

3.1.1. Bültenler

İnterpol tarafından çeşitli amaçlara göre birbirinden farklı bültenler yayımlanabilir. İnterpol'ün yayınladığı 7 farklı bülten bulunmaktadır. İnterpol'ün yayınladığı bültenler; kırmızı bülten, mavi bülten, yeşil bülten, sarı bülten, siyah bülten, Çalıntı Sanat ve Tarihi Eserler bülteni ve modüs operandidir.

⁴⁷³ Tezcan-Erdem-Önok, 2015, s.151

⁴⁷⁴ Gilbert, a.g.e., s. 34

⁴⁷⁵ Ergül, Teori ve Uygulamada..., s. 40; Tezcan, Uluslararası Suçlulukla Mücadele: Interpol ve Faaliyetleri, s.358.

Kırmızı bülten; hakkında bülten çıkarılan şahısların yakalanması ve tutuklanması amacıyla çıkarılan bültendir. Kırmızı bültenin geçerlilik süresi beş yıldır. Bültende aranan kişinin açık kimlik bilgileri, parmak izi bilgileri, fotoğrafları, işlemiş olduğu suça ilişkin birtakım bilgiler yer alır. Türkiye'nin de taraf olduğu SİDAS m. 16'da belirtilen özellikleri içeren bir kırmızı bülten çıkartılması o kişi hakkında geçici tedbir uygulanması bakımından önem teşkil etmektedir. Kırmızı bültenin varlığı halinde geçici tedbir uygulandıktan sonra derhal iadeyi talep eden devletten talep evrakları talep edilir.⁴⁷⁶ Suçlu hakkında kırmızı bülten çıkartılabilmesi için o kişi hakkında bir tutuklama müzekkeresinin çıkartılmış olması gerekmektedir ancak şahsın mahkûmiyet kararı mevcut ise ve şahıs mahkûmiyetinin çektirilmesi amacıyla aranıyorsa bu durumda hukukumuzda cumhuriyet savcısı tarafından çıkartılmış bir yakalama kararı gerekmektedir. Kırmızı bültene temel teşkil edecek olan belgeler Adalet Bakanlığı yoluyla İçişleri Bakanlığı'na oradan da İnterpol'e iletilir. İnterpol tarafından kırmızı bülteninin çıkartılması halinde ise bu bilgiler İçişleri Bakanlığı'nca Adalet Bakanlığı'na bakanlık yoluyla da yetkili ve görevli mahkeme ve savcılıklara iletilir.⁴⁷⁷ Hakkında kırmızı bülten çıkartılmış ve yabancı bir ülkede olduğu tahmin edilen şahsın Türkiye'de yakalanması halinde bu şahsın isminin İnterpol'ün arama listesinden çıkartılması amacıyla şahsın yakalandığı bilgisi öncelikle Adalet Bakanlığı'na oradan İçişleri Bakanlığı'na, İçişleri Bakanlığı'ndan da İnterpol'e iletilir.⁴⁷⁸

Mavi bülten, hakkında bülten çıkartılan suçlu şahsın yerinin tespit edilmesi amacıyla çıkartılan bültendir. Yeşil bülten; sabıkalı, uluslararası suçlu olan şahısların bulundukları ülkede ilgili devlet tarafından kontrol altında tutulması amacıyla çıkarılan uyarı mahiyetinde bir bültendir. Sarı bülten; yetişkin veya çocuk olmak üzere kayıp şahısların bulunmaları amacıyla çıkarılan bültenlerdir. Siyah bülten cesetlerin kimliklerinin tespit edilemediği durumlarda, cesetlerin fotoğraflarını içeren ve hazırlanan bir bültendir. Çalıntı Sanat ve Tarihi Eserler bülteni; çalınmış olan sanat eserlerinin İnterpol'ün yetkili olduğu devletlerde araştırılması amacıyla çıkartılan bültenlerdir. Modüs operandi ise işlenen olağan suçlardan daha farklı özelliklere sahip

⁴⁷⁶ Ergül, **Teori ve Uygulamada...**, s. 37

⁴⁷⁷ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye...**, s. 64;

⁴⁷⁸ **A.g.e.**, s. 65;

birtakım suçların detaylarıyla anlatıldığı karmaşık suçları kapsayan bir bültendir. Modüs operandi sayesinde ülkelerin ortaya çıkarılması kolay olmayan birtakım bağlantıları ortaya çıkarmasının mümkün olması sağlanmakta ve adli bakımdan üye devletlere destek verilmektedir.⁴⁷⁹

Yakalanan kişinin suçluların iadesi amacıyla Interpol aracılığıyla veya başka yöntemlerle bildirilerek arandığı tespit edildiği takdirde, iade için aranan şahsı yakalayan devlet yakalamayı arayan devlete bildirmelidir. Yakalama, arayan devletin büyükelçiliği yakalama yapan devlette işler durumdaysa büyükelçilik aracılığıyla; eğer değilse tekrar Interpol aracılığıyla arayan devlete bildirilmelidir.⁴⁸⁰

3.1.2. İnterpol Kapsamındaki Uluslararası Arama Yöntemleri

İnterpol tarafından gerçekleştirilen arama yöntemlerinden biri difüzyon mesajı yayınlanmasıdır. Aranan kişi bakımından kırmızı bülten çıkarılana kadar geçecek olan sürede suçlunun kaçmaması amacıyla kırmızı bülten çıkarılmadan difüzyon mesajı çıkartılabilir. Aranan suçlunun arattırılması ve bulunduğu takdirde yakalanması amacıyla kırmızı bülten için gereken genel koşulların sağlanması halinde difüzyon mesajı yayınlanabilir. Difüzyon mesajının süresi bir yıldır. Difüzyon mesajı devletlerin İnterpol birimleri tarafından bölgesel ve genel İnterpollere gönderilir.⁴⁸¹

Doğrudan talep, suçlunun bulunduğu ülkenin bilinmesi halinde İnterpol tarafından ilgili devletten doğrudan talep edilmesidir. Bu yöntem esasında bir arama yöntemi değildir, suçlunun iadesinin talep edilmesidir.

3.2. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi

AB, Avrupa Komisyonu'nun da ötesinde gerek adli yardımlaşma gerek ulaşım gerekse ekonomik olarak kendi içinde entegrasyonunu ileri seviyede sağlamış bir

⁴⁷⁹ Ergül, Teori ve Uygulamada..., s. 62

⁴⁸⁰ Anton T. Girginov, "Foreign Nationals And Criminal Justice (The Case of Iraq)", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 0/2015, ss. 433-460, 2015, s. 438

⁴⁸¹ Ergül, Teori ve Uygulamada..., s. 39

topluluktur. AB'ye üye ülkeler suçluların iadesi bakımından topluluk dışı ülkelere farklı olarak birtakım uygulamalar üretmiş ve uygulamaya koymuştur. Avrupa tutuklama müzekkeresi AB üyesi ülkeler arasında özel etkiye sahip bir uygulamadır. Bu uygulama sayesinde AB'ye üye devletlerden birinin yargılama makamı tarafından verilmiş bir karar AB ülkelerinin tümünde etki doğurmaktadır. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi'ne temel oluşturan eylem ve kararın bu çalışmada da belirtilen belirli şartları sağlaması halinde herhangi bir AB üyesi devletin yargı makamı tarafından verilmiş bir karar tüm AB ülkelerinde etki doğuracaktır.⁴⁸²

AB kapsamında suçluların iadesine ilişkin uygulamanın yol haritasını uzun bir süre Avrupa Komisyonu bünyesinde imza edilmiş olan SİDAS oluşturmuştur; ancak AB, Avrupa Komisyonu üyesi ülkelerin aralarında bulunan ilişkilerden daha sıkı unsurlarla kendi içinde bağlanmış ve nevi sahsına münhasır özelliklere sahip olduğundan ötürü SİDAS ve Avrupa Komisyonu bağlamında yapılan sözleşmeler AB bakımından yeterli gelmemeye başlamıştır. AB tutuklama müzekkeresi ülkeler arasındaki sınırları geçmenin kolaylığı ve suça karışan şahısların daha hızlı ülke değiştirmeleri nedenleriyle ortaya çıkmıştır. Bu sebeplerle SİDAS'a ek olarak öncelikle AB kapsamında Schengen Anlaşması yapılmıştır. Schengen Anlaşması ilk olarak 14.06.1985 tarihinde beş Avrupa ülkesi arasında imzalanmış ve 19.06.1990 tarihli Schengen Uygulama Anlaşması ile uygulamaya konulmuştur. Bu anlaşma günümüzde bazıları AB üyesi olmayan yirmi altı ülke tarafından uygulanmaktadır. Nitekim Schengen Anlaşmasının ardından AB'ye üye ülkeler arasındaki ulaşım ve iletişim ağlarının gelişmeye devam etmesiyle üye devletler aralarında suçluların iadesine ilişkin sözleşmeler yapmıştır. 10 Mart 1995 tarihli AB devletleri arasında imzalanan "AB'ne Üye Devletler Arasında Basitleştirilmiş Karşılıklı Suçluların İadesi Sözleşmesi" ve 27 Eylül 1996 tarihli AB Devletleri arasında imzalanan "AB'ye Üye Devletler Arasında İadeye İlişkin Sözleşmesi" bu sözleşmelerdir. Söz konusu sözleşmelerin akabinde AB'ye üye ülkeler bakımından suçluların iadesini kolaylaştıracak en önemli değişikliklerden birisi Schengen Uygulama Anlaşması ile gelmiştir. Schengen Uygulama Anlaşması'nın 64. maddesi uyarınca Schengen Bilgi Sistemi'ne yapılan kayıtların, üye

⁴⁸² Efrat- Newman, **Journal of Peace Research**, s. 585

devletlerin SİDAS m.16 kapsamında yapmış oldukları geçici tutuklama talebi gücünde olacağı ve geçici tutuklama talebi olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Nihayetinde; 13 Haziran 2002 tarihinde “Avrupa Tutuklama Müzekkeresine ve Üye Devletler Arasında Teslim Usullerine Dair Çerçeve Kararı” imzalanmış ve 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girdikten sonra Avrupa Tutuklama Müzekkeresi AB ülkeleri arasında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sayede AB ülkeleri arasında bürokrasi olabildiğince aradan çıkartılarak suçluların iadesi süreci hızlandırılmış ve suçluların iadesi kurumunda siyasi etki kaldırılmıştır.⁴⁸³

Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanmasına ilişkin birtakım şartlar vardır. Bunlardan birincisi çifte cezalandırılabilirliktir; ancak çifte cezalandırılabilirlik şartı müzekkereye konu suçun, 13 Haziran 2002 tarihli Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasında Teslim Usullerine İlişkin Çerçeve Karar’da listelenmiş olan otuz iki farklı suçtan biri olması ve bu suçun ceza üst sınırının müzekkereyi çıkartan devlet kanunlarında en az üç yıl hürriyeti bağlayıcı ceza veya güvenlik tedbiri olarak yer bulması halinde aranmamaktadır.⁴⁸⁴ Avrupa tutuklama müzekkeresi bakımından tutuklamayı yapacak olan ülke tutuklamaya konu suçun sayılmış olan suçlardan olup olmadığına karar verecektir.⁴⁸⁵

Avrupa tutuklama müzekkeresi bakımından uygulanmakta olan başka bir ilke özellik kuralıdır. Avrupa tutuklama müzekkeresi uyarınca tutuklamayı yapan ve talep edilen devlet sadece tutuklama müzekkeresinin konu olduğu suç bakımından cezalandırmaya onay vermektedir ancak üye devletler özellik kuralının uygulanmamasına muvafakat ettiklerini de Konsey’e bildirebilirler.⁴⁸⁶

Avrupa tutuklama müzekkeresi vasıtasıyla suçluların iadesinin kabul şartlarının yanı sıra birtakım ret sebepleri de vardır. Suçluların iadesinin bir denetimden geçmeden

⁴⁸³ Merve İnan Orman, **Avrupa Birliği'nde Organize Suçluluk Mevzuatlarının Uyumlaştırılması ve Yakınlaştırılması**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 98

⁴⁸⁴ Orman, **a.g.e.**, s. 99

⁴⁸⁵ Ümit Kocasakal; **Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004

⁴⁸⁶ 13.06.2002 Tarihli **Avrupa Tutuklama Müzekkeresi Çerçeve Kararı** m. 27 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0584> (Erişim Tarihi: 19.05.2020)

otomatik olarak yapılmasının önüne geçilmesi ve kişi hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla birtakım zorunlu ret ve ihtiyari ret sebepleri tahsis edilmiştir. Zorunlu ret nedenleri; talebe konu suçun talep eden devlette affa uğramış olması, non bis in idem ilkesi uyarınca talebe konu suçtan dolayı mahkûmiyet hükmünün verilmiş ve cezanın infaz edilmiş olması ya da talep eden devlet yasalarına göre talep edilen şahsın yaşının küçük olması nedeniyle ceza sorumluluğunun bulunmamasıdır.

İhtiyari ret nedenleri de şunlardır; Çerçeve Kararda listelenmiş suçlar dışında kalan suçlar bakımından çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin gerçekleşmemiş olması, talep edilen şahıs talep edilen devlet tarafından müzekkereye konu fiil nedeniyle kovuşturulmakta ise, talep edilen devlet bakımından müzekkereye konu suç zamanaşımına uğramışsa, müzekkereye konu suç kısmen veya tamamen talep edilen devletin ülkesinde işlenmişse, müzekkereye konu şahıs aynı eylem nedeniyle üçüncü bir devlet tarafından kesin hükümle mahkum edilmiş ise, müzekkere vasıtasıyla iadesi talep edilen kişi müzekkereyi infaz edecek olan devletin vatandaşı ise veya müzekkereyi infaz edecek olan devletin söz konusu eylem bakımından kovuşturma yapma yükümlülüğü var ise bu durumlar ihtiyari ret sebebi teşkil etmektedir.⁴⁸⁷ Ayrıca tutuklama müzekkeresi ilgili kişinin yokluğunda tesis edilmişse iade edecek olan devlet yargılamanın yeniden yapılmasını şart koşabilir ve bu koşul sağlanmazsa talebi reddedebilir.

B. Talepnamenin Ulaşmasından Sonra Alınabilecek Tedbirler

Talepnamenin talep edilen devlete ulaşmasından itibaren talep edilen kişi hakkında iade amacıyla tutuklama başta olmak üzere CMK’de belirtilen birçok koruma tedbirine karar verilebilir ancak koruma tedbirleri 6076 sayılı CKUİBK m.16/3 uyarınca adli makamlarca verilen iade talebinin kabulüne ilişkin kararın kesinleşmesine rağmen bir yıl boyunca iade kararı verilmemesi durumunda kaldırılır. Türk hukukunda iade talebinin kabul edilmesinden sonra talep eden devlet tarafından iadesi talep edilen şahsın belirlenmiş tarihte haklı bir sebep gösterilmeksizin teslim alınmaması halinde bu tarihten

⁴⁸⁷ 13.06.2002 Tarihli **Avrupa Tutuklama Müzekkeresi Çerçeve Kararı** <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0584> (Erişim Tarihi: 19.05.2020)

30 gün sonra kişi hakkındaki koruma tedbirleri tamamen kaldırılır. Bu husus 6076 sayılı CKUAİBK'nin 20. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir.

Talep evrakının gelmesinden evvel talep edilecek şahıs hakkında geçici tutuklama kararı verilmiş ise bu aşamadan sonra geçici tutuklama kararından bahsedilemez. Adalet Bakanlığı kendisine ulaşan taleptenimnin hukuka uygun olduğunu ve gerekli özellikleri taşıdığını tespit ettikten sonra taleptenim ve eklerini ilgili cumhuriyet savcılığına iletir ve iade amacıyla yetkili ve görevli mahkemeden tutuklama talebinde bulunulmasını ister. Bu aşamadan sonra talep edilen şahıs hakkında tutuklama kararı verme yetkisi yetkili ağır ceza mahkemesindedir.

Geçici tutuklama SİDAS'ta belirli bir süreye bağlanmıştır. Oysa ki taleptenimnin talep edilen devlete ulaşmasından sonra geçici tutuklama söz konusu olmaz ve iadenin talep edildiği devletin iç hukukunda tutuklamaya ilişkin belirtilen süreler uygulanır. Taleptenimnin ulaşmasını takiben 6706 sayılı kanun uyarınca hukukumuzda CMK hükümleri uygulanarak tutuklama kararı verilebilmektedir.⁴⁸⁸ 6706 sayılı CKUAİBK m. 16/2 uyarınca iade sürecinde tutuklanma tedbirine başvurulmasında iadesi talep edilen şahsın teslim edilmesine kadar geçen sürede tutukluluk durumu, ağır ceza mahkemesi tarafından en çok otuz günlük aralarla incelenir. 6706 sayılı CKUAİBK m. 16/4'te de belirtildiği üzere toplam tutukluluk süresi talep edilen şahsın iade edildiğinde alacağı mahkûmiyet cezasından daha uzun süreli olamaz.

ABD ile T.C. arasında yapılan ikili anlaşmada taleptenim evrakının gelişine kadar 60 günlük süre boyunca talep edilen şahsın tutuklu tutulacağı hüküm altına alınmıştır; dolayısıyla ABD ile aramızda yapılan anlaşma özelinde iki devletin de iadesi talep edilen şahsı tutuklamama gibi bir tercihi söz konusu değildir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ Güler, **a.g.e.**, s. 194-196

⁴⁸⁹ **A.g.e.**

V. Teslim

Suçluların iadesi sürecinin sona ermesi iadesi talep edilen şahsın teslim edilmesiyle mümkün olmaktadır. Teslimin birden fazla türü olduğu gibi farklı teslim türlerinin farklı süreçleri bulunmaktadır. Bu başlık altında teslimin ne şekilde gerçekleştirileceği, teslim türleri ve süreçleri gibi birçok konu değerlendirilmiştir.

A. Kişinin Teslim Edileceği Devletin Belirlenmesi

Şahıs hakkında birden fazla devlet tarafından talepte bulunulmuş olabilir. Bu durumda farklı devletler tarafından yapılan talepler kişinin aynı eylemleri hakkında olabileceği gibi kişinin farklı eylemleri nedeniyle farklı suçlar kaynak gösterilerek de yapılmış olabilir. Bu durumda taleplere gelindiği anlar önem arz etmektedir. Temel olarak talepname gelmeden verilmiş geçici tutuklama kararıyla talepten talep edilen devlete ulaştığı an arasında gelen taleplere ve hakkında geçici tutuklama kararının kaldırıldığı talepname aynı anda gelmiş gibi kabul edilecektir. Bu süre geçtikten sonra gelen taleplere değerlendirmeye alınmayacaktır.⁴⁹⁰ SİDAS m. 17 uyarınca aynı anda gelmiş olan taleplere talep edilen devlet tarafından değerlendirilecektir. Bu hususta karar verme yetkisi ve takdir hakkı iadenin talep edildiği devlettir. Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 10/3 uyarınca birden fazla devlet tarafından aynı kişinin iadesinin talep edilmesi durumunda hangi iade talebinin öncelikli olacağı; *suçların ağırlığı ve işlendiği yer, taleplerin geliş sırası, kişinin vatandaşlığı ve yeniden iade edilme ihtimali gibi şartlar*” gözetilerek Adalet Bakanlığı tarafından kararlaştırılır. Türk hukuku bakımından hangi talebin öncelikli olacağı hususunda karar verici makam Adalet Bakanlığı olmuş ve adli makamlar bu aşamada karara dahil edilmemiştir.

⁴⁹⁰ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 146; Mustafa Hakan Bezmez, **Türk Hukukunda Suçluların İadesi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar**, Polis Akademisi GBE, Ankara, Yayınlanmamış Y. L. Tezi, 2009, s. 45

B. Şahsın Teslimi

İadeye konu şahsın teslimi birden fazla şekilde gerçekleştirilebilir. Bu durum suçluların iadesi uygulamasının gerçekleştirileceği devletlerin birbirine yakınlığı ve sınır komşusu olmalarının yanı sıra, devletlerin iç hukuklarında iade talebine konu eylemlere ilişkin başlattıkları soruşturma ve kovuşturmalara dahi bağlıdır. Bu başlık altında farklı teslim türleri, geçici iade ve eşya ve değerlerin teslimi gibi konular incelenmiştir.

1. Doğrudan doğruya Talep Eden Devlete Teslim

Doğrudan teslim birbirine sınırı olan ya da aralarında yalnızca deniz olan devletler arasında devletler tarafından yetkilendirilmiş kişiler tarafından yapılabilir.⁴⁹¹ Birbirlerine kara sınırı olan iki devlet arasındaki teslim iki devlet arasında sınırda belirlenen yerlerde yapılmaktadır. Bununla birlikte aralarında deniz olan iki devlet arasındaki teslim de iki devletten birisinin limanında gerçekleşir. Teslimin talep edilen devlet limanında olması halinde teslim talep eden devletin bayrağını taşıyan gemide yapılmalıdır.⁴⁹²

2. Geçici Teslim

İade, talep edilen ülkede talep edilen şahsın yargılamasının sürmesi sebebiyle veya çeşitli sebeplerle gerçekleştirilemiyor olabilir; ancak teslim gerçekleştirilememesine rağmen talep eden devlet nezdinde birtakım işlemlerin acil olarak yapılması veya zamanaşımının kesilmesi amacıyla iadesi talep edilen şahsın ülkeye getirilmesi zorunlu olabilir.⁴⁹³ Bu durumda SİDAS m. 19 uyarınca geçici teslim mümkün kılınmıştır. Talep edilen devlet, talep edilen şahsı geçici olarak talep eden devlete teslim edilebilir ve gerekli işlemler tamamlandığında ülkeye geri getirebilir.

⁴⁹¹ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Ankara: Turhan Yayınevi, 2009, s. 1132

⁴⁹² Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**... s. 253

⁴⁹³ Tezcan-Erdem-Önok, **2019**, s.243

3. Transit Teslim

Transit teslim durumu ancak iadenin tarafı olan iki devletin birbirine sınırının olmadığı ve talep edilen kişinin başka bir ülke toprağından geçirilme zorunluluğunun olduğu durumlarda söz konusudur. Transit geçiş durumu söz konusu olduğunda talep edilen devlet, ülkesinden transit geçiş yapılacak olan devlete talep eden devletin göndermiş olduğu talepnameyi gönderilmelidir. Transit geçişin üçüncü devlet toprağında durulmadan hava yoluyla gerçekleştirileceğı durumlarda ayrıca taleptenimin gönderilmesi gerekmemektedir ancak talep edilen devlet her halde iadeyle ilgili gerekli belgeleri üçüncü devlete göndermelidir.⁴⁹⁴ Havayoluyla yapılan teslim sürecinde üçüncü bir devletin topraklarına acil inişin gerekmesi durumunda SİDAS m. 24/4-a uygulama alanı bulmaktadır. Bu maddeye göre hava sahasından geçiş yapılan devlete daha önce iadeyle ilişkin gönderilen evraklar geçici tutuklama talebi olarak kabul edilecektir. Acil inişin gerçekleşmesi halinde talep eden devlet acil inişin gerçekleştirildiğı üçüncü devletten transit geçiş talebinde bulunacaktır ancak SİDAS m. 24/4-b uyarınca transit geçişin aktarmalı gerçekleşmesi halinde sadece transit geçiş talebi yeterli olmayacak ve ayrıca bir iade talebinde bulunmak gerekecektir.⁴⁹⁵

Suçluların iadesi amacıyla geçiş yapılacak üçüncü devletin kabulü ve yardımı için onay alınmalıdır. SİDAS'a taraf olan devletler SİDAS m. 21 uyarınca ülkesinden transit geçiş yapılacak olan devlete diplomatik yollardan talepname gönderilmelidir. Talepnameyi alan devlet, talebe konu suçun askeri ya da siyasi olmadığını tespit ettikten sonra geçişe izin vermelidir.⁴⁹⁶ Bununla birlikte talep edilen şahsın, ülkesinden transit geçiş yapılacak olan devletin vatandaşı olduğu tespit olunduğunda üçüncü devlet geçişe izin vermeyebilir.⁴⁹⁷ Yine SİDAS m. 21/6 uyarınca talep edilen kişinin talep eden ülkede dini, ırkı, etnik kökeni, milliyeti ve siyasi sebebiyle ayrımcılığa maruz kalacağı ihtimal dahilindeyse bu durumda da transit geçişe izin verilemez.⁴⁹⁸

⁴⁹⁴ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 149

⁴⁹⁵ **A.g.e.**

⁴⁹⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, **2009**, s. 1132-1133

⁴⁹⁷ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 148-149

⁴⁹⁸ Özgen, **a.g.e.**, s. 148

Türk hukukunda CKUİBK m. 21 uyarınca T.C., iade amacıyla transit geçişe izin verebilir. Transit geçiş talebi Adalet Bakanlığı tarafından değerlendirilir ve transit geçiş talep eden devlete bildirilir. Transit geçişin 24 saatten uzun sürmesi halinde Türkiye sınırları içerisinde geçici tutuklama kararına ihtiyaç duyulabilir. Bu durumda sulh ceza hakimliği tarafından yedi günü aşmayacak şekilde geçici tutuklama kararı verilmesi mümkündür. Transit geçişin yapıldığı süreçte transit geçişin reddini gerektirecek birtakım durumlar ortaya çıkabilir ya da T.C.'nin resen soruşturma başlatmasını gerektirecek bir suç işlenmiş olabilir. Bu durumda T.C. transit geçişi durdurabilir. T.C.'ye iadenin gerçekleşeceği durumlarda talep edilen şahsın üçüncü ülkelerden geçişi halinde CKUİBK m.20 ve 21.uygun olduğu ölçüde uygulanır.

4. Teslimin Ertelenmesi

Suçlunun iadesinde iadeye engel olmasa da ertelenmeyi gerektirecek birtakım durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu hususlara SİDAS m. 19'da da yer verilmiştir. Engel yaratacak olan temel durumları belirtmek gerekirse; talep edilen şahıs hakkında talep edilen devlette kovuşturmanın sürmesi veya bu hususta infazın devam etmesi veya talep edilen kişinin hastalığıdır.

SİDAS m. 19 iadesi talep edilen şahıs hakkında iade talebinin kabulüne karar verilse dahi; talep edilen kişi talebe konu olmayan başka bir eylem nedeniyle kovuşturuluyorsa ya da bu hususta hakkında verilmiş hükmün infazı devam etmekteyse; kovuşturma sonlanana kadar veya infaz tamamlanana kadar teslim ertelenebilmektedir. Talep edilen şahsın sağlık durumunun teslimine imkân tanımaması halinde de talep edilen devlet, teslimi şartlar uygun hale gelene kadar ertelemelidir.⁴⁹⁹

Türk hukukunda teslimin ertelenmesine ilişkin durumlar 6706 sayılı CKUİBK m.20/3'te düzenlenmiştir. Anılan madde uyarınca talep edilen şahsın Türkiye'de sürmekte olan soruşturma ya da kovuşturmasının olması veya infaz edilmesi gereken bir

⁴⁹⁹ Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 1166

hapis cezasının olması durumunda Adalet Bakanlığı teslimin ertelenmesine karar verebilir. Adalet Bakanlığı tarafından verilen bu karar talep eden devlete bildirilir.

5. Eşya ve Değerlerin Teslimi

Suçluların iadesinde talep edilen şahsın yanı sıra iadeye konu suça ilişkin birtakım delillerin ve eşyaların iadesi de talep edilebilmektedir. Bu hususlarla ilgili devletler arası ikili anlaşmalarda ve SİDAS'ta birtakım hükümlere yer verilmiştir.⁵⁰⁰ İadeye konu eşyalara örnek vermek gerekirse; suçun işlenmesinde kullanılmış veya suça ilişkin delil oluşturabilecek olan eşyalar, suçun işlenmesi sonucu talep edilen suçlunun eline geçmiş olan eşyalar, talep edilen şahsın üzerinde bulunan veya daha sonra ele geçirilen suça konu delil ve eşyalar vs. gibi birçok eşya iadeye konu olabilmektedir.

SİDAS m. 20 uyarınca eşyaların ve değerlerin teslimi, talep eden devletin talebi üzerine yapılabilir ve iadenin mümkün olmadığı durumlarda dahi eşyaların teslimi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda SİDAS m. 20/2 uyarınca iade mümkün olmasa dahi suça ilişkin değer ve eşyalar iade edilebilmektedir.⁵⁰¹

Türk hukukunda 6706 sayılı CKUİBK m. 20/3 uyarınca suçun ispat aracı olan veya suç sonucunda elde edilmiş olan eşyalar talep eden devlete teslim edilebilir. Bununla birlikte talep edilen şahsın yakalanmasıyla üstünde ele geçirilen ya da bilahare ortaya çıkan eşya ve değerler de talep eden devlete teslim edilebilir; ancak iyiniyetli üçüncü kişilere ait eşyalar talep eden devlete teslim edilmez. Söz konusu eşyalar talep edilen şahısla teslim edilebileceği gibi talep edilen şahsın kaçması, ölümü veya başka sebeplerle iadesine karar verilememesi halinde de talep edilen devlete teslim edilebilir. Anılan eşyalar 6706 sayılı CKUİBK m. 20/4 uyarınca Türkiye'de bir soruşturma veya kovuşturmanın yürütülmesi bakımından zorunlu bir ihtiyaçsa bu durumda eşya ve değerlerin teslimi ertelenebilir.

⁵⁰⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, 2009, s. 565

⁵⁰¹ Dönmezer-Erman, 1985, s. 565

C. İade Masrafları

Suçluların iadesi sürecinde devletlerin yaptıkları birtakım harcamalar söz konusu olacaktır. Bu durumda ikili anlaşmaların çoğunda ve SİDAS'ta her devletin kendi ülkesinde yapmış olduğu harcamaları ödeyeceğine ilişkin hükümler kabul görmektedir. Bununla birlikte transit geçiş söz konusu olduğunda transit geçiş nedeniyle yapılan masrafları talep eden devlet karşılamalıdır ancak Türkiye ile ABD arasında yapılan suçluların iadesi anlaşmasına göre talep eden devlet tüm masrafları karşılayacaktır dolayısıyla bu hususta eğer varsa devletler arasındaki ikili anlaşmalara bakılmalıdır.⁵⁰²

Türk hukukunda 6706 sayılı CKUAİBK m. 3/5 uyarınca talep eden devlet için gerçekleştirilen adli iş birliği talepleri dolayısıyla T.C. tarafından tazminat ödenmesi halinde, Adalet Bakanlığı, T.C. tarafından ödenen tazminatı talep eden devletten isteyebilir.

D. Suçluların İadesinin Sonuçları ve İade Sonrası Yapılan İşlemler

Suçluların iadesi sonrasında devletlerarasındaki iadeye ilişkin olan iletişim kesilmemekte ve devletlerarası bilgi alışverişi devam etmektedir. Bu durumun sebebi devletlerin iadenin gerçekleştirilmesine ilişkin üzerinde anlaştıkları şartlara uyulup uyulmadığının denetiminin yapılmasıdır. Bu başlık altında özellik kuralı başta olmak üzere iade sonrasında ortaya çıkan durumlarda yapılan işlemlere ilişkin birçok durum ele alınmıştır.

İadenin gerçekleşmesi halinde talep eden devlet talep edilen devletin bu husustaki hakları kapsamında sınırlanmıştır. Söz konusu sınırlamaların dayandığı en önemli ilke özellik ilkesidir. Özellik ilkesi kapsamında talep eden devlet yargılama yapacağı suç ve birtakım unsurlar bakımından belirli sınırlamalara tabidir.

⁵⁰² Artuk-Gökçen-Yenidünya, 2009, s. 1133

1. Suçluların İadesinde Özellik Kuralı ve İstisnalar

Özellik kuralı devletlerin egemenlik yetkileri ile doğrudan ilgili bir ilkedir. Özellik kuralına riayet edilmesi; devletlerin birbirlerine duydukları saygının bir göstergesi ve aynı zamanda iade edilen kişi için bir garantidir. Bu başlık altında özellik kuralı tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

1.1. Özellik Kuralı

Talep eden devlet, talebini içeren talepnamele talep edilen suçlunun iade nedenine dayanak oluşturan eylemleri belirtir ve iade halinde belirtilen eylemlerden dolayı yargılama ve/veya infaz sürecinin işletileceğini bildirir. Talepnameledeki bilgilerle, talep edilen devlet söz konusu eylem ve söz konusu eylemlerin dayanmakta olduğu hükümleri inceleyecek ve iadeye onay verip vermeyeceğini karara bağlayacaktır. İadeye konu eylemlerin bilinmesi askeri ve siyasi suçların iadeye konu olup olmadığını tespit etmekte önem arz etmektedir. İade edilen şahsın sorumlu tutulacağı eylemlerin bilinmemesi şahsın askeri veya siyasi suçlar gibi iadeye engel suçlardan dolayı iade edilmesi sonucunu doğurabilir. Devletler iadeye kaynak teşkil eden eylemleri açıkça belirtmeli ve bu hususta birbirlerine saygı gösterip açık olmalıdırlar.

Neticede talep edilen şahıs, talep eden devlet tarafından önceden belirtilmiş eylemler bakımından yargılanabilir ve ancak anılan eylemler bakımından cezası infaz edilebilir. Bu ilkeye özellik ilkesi denilmektedir.⁵⁰³

Suçluların iadesinde özellik kuralının en eski örnekleri 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Fransa, Napoli Devleti'nde birtakım suçlar işlemiş olması ve Napoli Devleti tarafından iadesinin talep edilmesi nedeniyle Galotti adında bir şahsı Napoli Devleti'ne iade etmiş ancak sadece Napoli Devletinin kendisine belirtmiş olduğu suçlardan yargılanmasını istediğini de belirtmiştir; ancak Galotti adlı şahsın daha önce başka suçlar da işlediği gerekçesiyle Napoli Devleti tarafından daha önce belirtilmeyen

⁵⁰³ Kenneth E. Levitt, "International Extradition, the Principle of Speciality and Effective Treaty Enforcement", *Minnesota Law Review*, Vol: 76, ss. 1017-1039, 1992, s. 1022-1024

suçlardan dolayı da yargılanması istenilmiştir. Bu durum üzerine Fransa, Napoli Devleti'ni savaşıla tehdit etmiş ve Napoli Devleti söz konusu isteğini geri çekmek zorunda kalmıştır. Anılan olay sonrasında Fransa tüm suçluların iadesi anlaşmalarına özellik kuralını ekletmiştir. Özellik kuralının uluslararası bir anlaşmada yer almasının ilk örneği ise Fransa ile İspanya arasında yapılan 1850 tarihli suçluların iadesi anlaşmasıdır.⁵⁰⁴

Suçluların iadesinde özellik kuralı SİDAS m. 14/1'de ortaya konulmuştur. İade kapsamında teslim edilen şahıs, iadeye konu olan eylemler haricinde daha önce işlediği bir fiil nedeniyle yargılanamayacağı gibi bir ceza veya güvenlik tedbirinin infazı için alıkonulamaz ve herhangi bir surette özgürlüğü kısıtlanamaz.⁵⁰⁵ Fransız Yargıtayı'na göre de kişi hakkında tebliğ, sorgu, yakalama, gözaltı gibi işlemler de özellik kuralı gereğince yapılmalıdır. Türk hukukuna göre 6706 sayılı CKUİBK m.10/4 uyarınca *“İade hâlinde, kişi ancak iade kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya kişinin mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.”* ancak ayrıca belirtilmelidir ki Türk hukukunda kişi başka bir şahsın yargılaması kapsamında tanık olarak dinlenebilir⁵⁰⁶ ve şahsın yokluğunda yapılabilecek işlemlerde de talep edilen şahıstan yararlanılır. Bu durumlar özellik ilkesinin ihlalini oluşturmaz.⁵⁰⁷

Özellik kuralına göre kişinin iade edilmesinden önce işlenen diğer suçlara ilişkin yargılanması mümkün değildir ancak iadedden sonra işlenen suçlar özellik kuralı kapsamında kalmamaktadır; dolayısıyla kişinin iade edilmesinden sonra işlemiş olduğu suçlar bakımından özellik kuralı uygulanmamaktadır.⁵⁰⁸

Özellik kuralının uygulanması bakımından iadenin ne zaman gerçekleştiğinin ve özellik kuralının hangi andan itibaren uygulanacağını tespiti önem arz etmektedir. Farklı anlaşmalarda farklı sistemler belirlenmiştir. Örneğin bir uygulamaya göre iadeye

⁵⁰⁴ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 155; Altun, Hasan Mutlu Suçluların Geri Verilmesi Hukuku, Marmara Üniversitesi SBE yayınlanmamış Y.L. Tezi, İstanbul, 2001, s. 107-108; Önder, Ceza Genel, s. 275.; Cin, a.g.e., s. 227.

⁵⁰⁵ **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi** <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

⁵⁰⁶ Ergül, **Teori ve Uygulamada...**, s. 95

⁵⁰⁷ Yerlikaya, **a.g.e.**, s. 156

⁵⁰⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, **2015**, 1133

konu olan suçun işlenmiş olduğu tarih esas alınır ve suçun işlendiği tarihten sonra işlenmiş olan suçlar özellik kuralı kapsamında değerlendirilmez ve sadece bu suçlar bakımından yargılama yapılabilir. Başka bir görüşe göre talep eden devletin talebinin yapılma anı esas alınır. Yargıtay görüşüne göre ise Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 16.10.2001 111482/12366 sayılı kararında belirtildiği gibi talep edilen şahsın talep eden devlet sınırlarından girdiği an esas alınır.⁵⁰⁹ Bizce de talep edilen şahsın teslim anı özellik kuralı bakımından esas alınmalıdır.

İade edilen şahsın yargılanması sırasında iadeye esas teşkil eden suçun türü veya niteliği değişiklik gösterebilmektedir. Bu durumda özellik kuralının sınırları ve hangi durumda iade edilen şahsın özellik kuralı nedeniyle yargılanıp yargılanamayacağı önemlidir. Suçun türünün değişmesi durumunda özellik kuralı bakımından iade süreci tekrar ele alınır. Eğer suçun türünün değişmesi neticesinde suç askeri veya siyasi suç gibi iadeye engel bir suça dönüşürse bu durumda yargılama durmalı ve iade edilen şahıs serbest bırakılmalıdır.⁵¹⁰

1.2. Özellik Kuralının İstisnaları

Özellik kuralı kapsamında iade edilen şahıs talepnameye konu eylemler dışında başka eylemler nedeniyle yargılanamaz ancak bunun istisnaları mevcuttur. Bu başlık altında istisnalar incelenmiştir.

1.2.1. İade Eden Devletin İzni

İade eden devlet, iade tarihinden önce işlenen ve talepnameye belirtilmeyen suçlar bakımından yargılamaya izin verebilir.⁵¹¹ Uygulamada iade edilen devlet “*muvafakat talepname*” hazırlayarak iade eden devletten bu hususta muvafakat istemektedir. İade eden devletin muvafakat vermesi halinde talepnameye belirtilmeyen

⁵⁰⁹ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s.244

⁵¹⁰ Yerlikaya, a.g.e., s. 157

⁵¹¹ Demirbaş, a.g.e., s.199

ve iadeden önce işlenmiş suçlar için de yargılama yürütülebilir.⁵¹² İadeye esas teşkil eden suçun niteliğinin değişmesi halinde ise bir görüşe göre niteliğin değişmesi sebebiyle cezanın azalması durumunda iade eden devletin iznini almaya gerek görülmemektedir. Bu görüşe göre daha ağır bir cezanın verilmesine izin veren devlet daha az bir cezaya izin vermiş sayılır ancak suçun niteliğinin değişmesi halinde daha az cezaya hükmedilmesi söz konusu olduğunda iadeye konu suçun iadeyi gerektiren ağırlıkta bir suç olmaktan çıkması söz konusu olabilir. Bu durumda iade eden devletten izin alınması gerekmektedir⁵¹³ dolayısıyla niteliği değişen suçun belirtilen ceza sınırının altında kalması halinde bu durum iade eden devlet için iadeye ilişkin kanuni şartlar bakımından önem arz edebilmektedir.⁵¹⁴ Bizce bu durumda iadeye konu eylemin cezasının iadeye tabi suçlar kapsamından çıkacak ölçüde azalması halinde iade eden devletten izin alınması gerekmektedir ancak cezanın azalması halinde suç yine de iadeye tabi suçlar içerisinde kalıyorsa bu durumda izin almaya gerek yoktur.

Suçun niteliğinin değişmesi halinde verilecek cezanın artması söz konusu ise iade eden devletten izin alınması gereklidir.⁵¹⁵ Aksi halde yargılamanın devam etmesi mümkün değildir ancak tür değişmesi sonucu verilecek cezanın daha az olması neticesinde iade eden devletten onay alınmasına gerek bulunmamaktadır.⁵¹⁶

1.2.2. İade Edilen Kişinin Rızası

İade edilen şahsın rızasının özellik kuralının istisnası olması bakımından iki farklı görüş vardır. İade eden devlet yargılamaya tabi hususları inceleyerek kendi egemenliği altındaki bir şahsı başka bir devletin egemenliğine teslim etmektedir. Bu sebeple bir görüşe göre durum iade edilen şahıstan ziyade devletler arasındaki bir egemenlik yetkisi problemidir ve iade edilen şahsın rızasının bir önemi yoktur.⁵¹⁷

⁵¹² Orhan, **a.g.e.**, s. 82

⁵¹³ Dönmezer-Erman, **1985**, s. 578

⁵¹⁴ Özgen, **a.g.e.**, s. 157; Güler, **a.g.e.** s. 52.

⁵¹⁵ Ergül, **Teori ve Uygulamada...**, s. 94

⁵¹⁶ Özgen, s. 156; Artuk, Gökçen, Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler...**, 2009, s.

⁵¹⁷ Demirbaş, s.200

Söz konusu görüşün dışında genel olarak kabul gören diğer görüş ise iade kapsamındaki özellik kuralının bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumak için uygulanmasına dayanmaktadır. Bu sebeple iade edilen bireyin, özellik kuralının aksine bir iradeyle yargılanmaya veya infaza izin verebilmesi gerekmektedir. Bu sayede iadeye tabi olan suçlu kendisini aklama fırsatı da bulacaktır. Mamafih, infaza cevaz veren birey hayatı boyunca iade edilme tedirginliğiyle yaşamayacak ve cezası infaz edildikten sonra hayatına devam edebilecektir. Bu sebeple iade edilen şahsın rızası dikkate alınmalıdır.⁵¹⁸ Bizce şahsın rızası dikkate alınmalı ve rıza verilmesi durumunda özellik ilkesi göz ardı edilmelidir.

1.2.3. Belirli Süre Geçmesine Rağmen Ülkenin Terk Edilmemesi veya Tekrar Geri Gelinmesi

Özellik kuralı süresiz olarak geçerliliği olan ve ilelebet iade edilen suçluya koruma sağlayan bir dokunulmazlık kalkanı değildir. Özellik kuralının geçerliği olduğu belirli bir zaman dilimi vardır. SİDAS m. 14/b bendinde iade edilen şahsın yargılamasının sona ermesi ve infaz söz konusuysa infazının gerçekleştirilmesi neticesinde iade edildiği ülkeden 45 gün içerisinde çıkış yapması gerekmektedir. Aksi halde iadeden önce vuku bulan suçlar bakımından da yargılama ve infaz yapılabileceği işaret edilmiştir. Söz konusu çıkış süreleri devletler tarafından suçluların iadesi anlaşmalarında da belirlenebilir. İade edilen şahsın ülkeden çıkışının çeşitli sebeplerle engellenmesi halinde ise özellik kuralı işlemeye devam edecek ve kötü niyetli uygulamalarla kuralın bertaraf edilmesi söz konusu olamayacaktır.⁵¹⁹

1.2.4. Üçüncü Bir Devlete İade

Özellik kuralının bir başka istisnası da suçluların üçüncü devlete iadesi hususudur. İade edilen suçlunun yargılaması veya cezasının infazı sona erdikten sonra üçüncü bir devlete iadesi ancak daha önce talep edilen devletten alınacak izne bağlıdır.

⁵¹⁸ Ulutaş, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Ve Türkiye...**, s. 244-245

⁵¹⁹ Dönmezer/Erman, **1985**, s. 587

Bu durumda ancak iade eden devlet iade ettiği şahsın üçüncü devlete iadesine izin verdiği takdirde iade gerçekleşebilecektir.⁵²⁰

1.3. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde Özellik Kuralı

SİDAS m. 14 özellik kaidesi başlığı altında düzenlenmiş ve özellik ilkesine ilişkin başlıca hükümler bu madde altında ele alınmıştır. Bu madde uyarınca, talepten önce belirtilen eylemler hariç olmak üzere iade edilen şahıs iadeden önce gerçekleştirmiş olduğu eylemler nedeniyle iade edildiği ülkede yargılanamayacaktır. Talep eden devletin taleplerinde belirtmemiş olduğu bir eylemden dolayı yargılama yapmak ya da infaz gerçekleştirmek istemesi halinde söz konusu eylemler ek bir talepname ile talep edilen devlete iletilmelidir. Her ne kadar SİDAS uyarınca suçun vasfının değişmesi halinde yeni suç iadeye uygun olsa dahi cezada artış olması halinde ek bir talepname ile iadenin talep edildiği devletten yargılamaya devam edilebilmesi için izin alınmalıdır. Suçun türünün değişmesi halinde de talep edilen devletten ek talepname ile izin alınmaktadır. Örneğin, hırsızlık soruşturmasına konu eylemin dolandırıcılık ya da yağma olduğunun anlaşılması durumunda ek talepname ile ayrıca izin talep edilmektedir. SİDAS m.14 uyarınca kişinin iadeye ilişkin yargılama veya infazının tamamlanmasının ardından ülkeden çıkışı amacıyla daha önce işlemiş olduğu suçlardan yargılanamayacağı süre 45 gün olarak belirlenmiştir. Kişinin özellik kuralına ilişkin rızası ise SİDAS'ta belirtilmemiştir ancak çalışmada belirtildiği üzere kişinin rızasına üstünlük tanınmalıdır.⁵²¹

E. İade Edilen Kişinin Yargılanması ve Teslim Eden Devlete Bilgi Verilmesi

İade edilen şahsın yargılanması sonucunda çıkan hükmün bir örneğinin iadenin talep edildiği devlete gönderilmesi birçok ikili anlaşmada yükümlülük olarak kabul edilmiştir; dolayısıyla yargılama sonucunda iade eden devlete bilgi verilir. Örneğin Türkiye-Suriye arasında imzalanmış olan suçluların iadesi anlaşmasının 17. maddesi

⁵²⁰ Tezcan-Erdem-Önok, 2019, s. 246

⁵²¹ Ulutaş, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye..., s. 248-249

uyarınca “İsteyen Taraf, geri verilmiş olan kimse hakkında açılan cezai kovuşturmanın sonuçlarından İstenilen Tarafa bilgi verecektir... Mahkûmiyet halinde, kesin hüküm niteliğindeki mahkûmiyet kararının onaylı bir örneği İstenilen Tarafa iletilecektir.”⁵²²

VI. Rızaya Dayalı İade

Rızaya dayalı iade suçluların iadesi kurumuna yakın zamanda dahil olmuş bir uygulamadır. Türk hukukuna da 2016 yılında 6706 sayılı CKUAİBK ile giren rızaya dayalı iade, suçluların iadesi uygulamasını imkân olduğu takdirde daha az bürokratik işlemle, hızlı ve etkili olarak tamamlamaya yönelmiş bir iade usulüdür. Bu başlık altında rızaya dayalı iade tüm yönleriyle işlenmiştir.

Rızaya dayalı iade, hukukumuzda 6706 sayılı CKUAİBK’nin 17. maddesiyle girmiştir. Uluslararası hukukta “kolaylaştırılmış usul” ya da “basitleştirilmiş iade” olarak isimlendirilen uygulamanın hukukumuzdaki yansıması “rızaya dayalı iade”dir. Rızaya dayalı iade usulünün ortaya çıkışı 1995 tarihli Basitleştirilmiş İade Usulüne Dair AB Birliği Sözleşmesi ile olmuştur. Bu sözleşmede uygulama, “basitleştirilmiş iade” olarak isimlendirilmiş ve AB devletleri iade işlemlerini aralarında daha hızlı ve pratik olarak gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır.

1995 tarihinde AB devletleri tarafından uygulanmaya başlanan kolaylaştırılmış usul uluslararası anlaşmalarda yer bulmaya başlamıştır. Bunlara örnek olarak 1997 tarihli BM Model Geri Verme Antlaşması verilebilir. Söz konusu anlaşmanın 27. maddesinde kolaylaştırılmış usul yer almaktadır.

Kolaylaştırılmış usulün çeşitli devletlerde çeşitli uygulamaları vardır. Örneğin; Avusturya İade ve Adli Yardımlaşma Kanunu m. 32 uyarınca iadesi talep edilen şahsın iadeye rıza vermesi halinde olağan iade yargılaması yapılmadan iade gerçekleştirilebilir. Uygulamada rıza verecek olan şahıs küçük ise müdafî veya yasal vekili ile temsil

⁵²² Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması
<http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikili.html> (Erişim Tarihi: 19.05.2020)

edilmelidir. Rıza verildiği durumda mahkeme, rızayı doğrudan Federal Adalet Bakanlığı'na gönderir. Hollanda'da ise adli kolaylaştırılmış usul "*hızlandırılmış iade*" olarak isimlendirilmiştir. Hollanda'da iadeye rıza gösterme hakkı ancak iade yargılamasının başlamasından en geç bir gün önceye kadar tanınmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin de taraf olduğu SİDAS Ek 3. Protokol hazırlanmış ve söz konusu protokolde kolaylaştırılmış usule yer verilmiştir. SİDAS'a eklenen Ek-3. Protokolde iade edilecek olan kişinin rızasına değer atfedilmiş ve rıza halinde kolaylaştırılmış usulün uygulanabileceği belirtilmiştir. Nihayetinde SİDAS'a taraf olan T.C., 6706 sayılı CKUAİBK'nin 17. maddesiyle kolaylaştırılmış usulü "*rızaya dayalı iade*" olarak ulusal hukukunun bir parçası haline getirmiştir.

Rızaya dayalı iadenin uygulanmasındaki amaç hem iade edilecek olan kişinin aklanma hakkına saygı göstermek hem de rızanın dahil olduğu hallerde bürokrasiye boğulmuş olan süreci hızlandırarak etkili bir şekilde süreci sonlandırmaktır.

A. Türk Hukukunda Rızaya Dayalı İade

Uluslararası alanda kolaylaştırılmış usul olarak da bilinen rızaya dayalı iade usulü CKUAİBK m. 17'de düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca talep edilen şahsın rıza göstermesi halinde olağan iade usulü uygulanmadan daha hızlı bir şekilde talep eden devlete iade işlemleri gerçekleştirilir. İadesi talep edilen kişiye, iade yargılamasını yapan ağır ceza mahkemesi tarafından, rızaya dayalı iadenin mahiyeti ve hukukî sonuçları anlatılır ve rızaya dayalı iade usulünü kabul edip etmediği sorulur. Rızaya dayalı iadeye onay verilmesi halinde mahkeme iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığına karar verir. Mahkemenin vermiş olduğu karara karşı itiraz yolu açıktır. Neticede rızaya dayalı iade kararının adli makamlar nezdinde kesinleşmesinin akabinde iade evrakı Adalet Bakanlığı'na gönderilir. Rızaya dayalı iade kararının yerine getirilmesi son aşamada Adalet Bakanlığı'nın onayına bağlıdır.

Farklı ülkelerde de olduğu üzere iadeye ilişkin rıza alınmadan önce talep edilen şahsa rızanın hukuki sonuçları hakkında bilgilendirme yapılır. Bu husus SİDAS Ek 3.

Protokol m. 3'te de hükme bağlanmıştır. 6706 sayılı CKUAİBK m. 14 uyarınca geçici tutuklama amacıyla sulh ceza hakimliğinde görülmekte olan tutuklama duruşmasında hâkim tarafından iadesi talep edilen şahsa rızaya dayalı iade imkânı ve sonuçları hakkında bilgi vermelidir. Sulh Ceza Hâkimi bu yönde bilgilendirme yaptıktan sonra geçici tutuklama hakkında karar verir.

Rıza verildiği durumda suçluların iadesine ilişkin uygulanan normal prosedür uygulanmaz ancak bu durum rızanın verilmesi halinde her halükârda iadenin gerçekleşeceği anlamına gelmemektedir. T.C.'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar gereği birtakım yükümlülükleri vardır ve bu yükümlülüklerin ihlal edilmemesi için iade talebi rıza verilmesinden bağımsız olarak değerlendirilecektir. CKUAİBK m. 17'nin gerekçesinde rızaya dayalı iade usulünde iadesi talep edilen kişi bakımından iadeye rıza verilse dahi mahkeme, *“...talebe konu suçun siyasî suç oluşturduğuna veya şahıs iade edildiği takdirde kötü muameleye maruz kalacağına ilişkin somut olguların bulunduğu ya da iade talebinin uluslararası raporlarda ağır insan hakları ihlalleri olan ülkelere geldiği durumlarda talebin kabul edilebilir olmadığına karar verebilecek...”* ve iade talebini reddedebilecektir; dolayısıyla rızaya dayalı iade usulüne talep edilen şahıs tarafından rıza verilmesi, iade talebinin kabul edilmesini zorunlu kılmaz. Bununla birlikte mahkemenin rızaya rağmen iadenin reddi kararı vermesi halinde temyiz yolu değil; daha hızlı bir yol olan itiraz yolu belirlenmiştir. İtiraz yolunun belirlenmesi sürecin hızlı işleminin amaçlandığını göstermektedir. 5271 sayılı CMK m. 268 uyarınca itiraz yedi gün içerisinde yapılmalıdır.

B. Rızaya Dayalı İade Usulü

Rızaya dayalı iade usulü, olağan iade usulünde olduğu gibi idari ve adli aşamaları içerisinde barındırmaktadır; ancak bu aşamalar içerisinde daha hızlı bir yol öngörülmüş ve karar almaya yetkili makamlar bakımından daha pratik tercihler yapılmıştır.⁵²³ Rızaya dayalı iade usulü iki farklı durumda başlatılabilir. Birincisi iade

⁵²³ Burcu Baytemir Kontacı, *“Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”*, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Ankara: Seçkin Yayınları, ss. 1097-1127, 2018, s. 1116

evraklarının henüz iletilmediği ve sadece geçici tutuklama talebinin yapıldığı durum, ikincisi ise iade talebinin yapıldığı ve iade evraklarının iletildiği durumdur.

SİDAS Ek 3. Protokol m. 2/1 uyarınca bu maddede sayılan belgelerin gönderilmesi, kolaylaştırılmış usulün uygulandığı hallerde yeterlidir. Bu belgeler *“İadesi talep edilen kişinin kimliğinin tespitine yarayan bilgiler, tutuklamayı talep eden makamın adı, tutuklama emrinin veya aynı yasal etkiye sahip diğer bir belgenin ya da infaz edilebilir bir mahkûmiyet kararının varlığı ile iade talebinin SİDAS’ın 1 inci maddesine uygun olarak yapıldığının teyit edilmesi, iadesi talep edilen kişi hakkında hükmedilmesi muhtemel ceza veya herhangi bir bölümünün hâlihazırda infaz edilip edilmediğini de içeren infazı gereken ceza miktarı dâhil olmak üzere suçun niteliği ve yasal tanımı, zamanaşımı süresi ve zamanaşımını kesen sebepler, Suça konu fiilin işlendiği zaman, yer ve iadesi talep edilen kişinin suça iştirak derecesi de dâhil olmak üzere suçun işlendiği koşulların tanımlanması, mümkün olduğu ölçüde suçun doğurduğu sonuçlar, mahkûmiyet kararının infazı için suçlunun iadesinin talep edildiği durumlarda hükmün kişinin gıyabında verilip verilmediği”* olarak sayılmıştır. Yine SİDAS Ek 3. Protokol m. 2/2’de talep edilen devletin karar vermesi için daha fazla bilgi ve belgeye ihtiyaç duyması halinde ek belge istenebileceği belirtilmiştir.

Talep edilen belgelerin SİDAS m. 12’de rızaya dayalı iadede belirtilen belgeleri teslim etme şartının aranmaması hükmüyle çelişmemesi gerekmektedir; ancak T.C. dahil birçok devlet bu hükme ilişkin çekince koymuşlardır. Çekince koyan devletler rızaya dayalı iade usulünde de SİDAS m.12’de belirtilen belgeleri talep edebileceklerdir. Bu durum süreci yavaşlatmaktadır dolayısıyla esasında bu bakımdan çekince koymak rızaya dayalı iade uygulamasının amacıyla çelişmektedir. Gönderilecek belgeler herhangi bir yolla iletilebileceği gibi belgelerin asılları veya onaylı örneklerinin iletilmesinin talep edilmesi de mümkündür.

Rızaya dayalı iade bakımından kırmızı bülten çıkarılmış ya da Interpol aracılığı ile iadenin talep edildiği bir mesaj gönderilmiş olması rızaya dayalı iadenin gerçekleşebilmesi bakımından geçici tutuklama talebi gibi değerlendirilmektedir. Bu husus rızaya dayalı usule ilişkin maddenin açıklandığı açıklayıcı raporda işaret

edilmiştir. Bu uygulama bakımından somut bir örnek vermek gerekirse; Anayasa Mahkemesi'nin 2016/10825 Başvuru numaralı ve 12.2.2020 tarihli kararında *“Bakanlık Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 30/1/2015 ve 25/2/2015 tarihli yazılarla; İstanbul 16. Ağır Ceza Mahkemesinin talebi üzerine uluslararası düzeyde aranması için hakkında Kırmızı Bülten çıkarılan başvurusunun Hollanda adli makamlarınca yakalandıktan sonra Türkiye'ye iadeye rıza göstermesi üzerine "hızlandırılmış prosedür" ile iadesinin gerçekleştirildiğini, söz konusu usule göre iadesi gerçekleştirilen kişinin yakalamaya konu suçlar dışındaki başka suçlardan da yargılamasının yapılabilmesi için iade eden devletin muvafakatinin aranmayacağını yani hususilik ilkesinin istisnasının söz konusu olduğunu belirterek Bakırköy 9. Ağır Ceza Mahkemesince başvuru hakkında tüm yargılama işlemlerinin yapılabileceği yönünde görüş bildirmiştir.”* şeklinde açıklamada bulunulmuş ve kırmızı bülten üzerine iadesi talep edilen kişi yakalanarak Hollanda Makamlarınca *“hızlandırılmış iade”* olarak adlandırılan rızaya dayalı iade prosedürüyle T.C.'ye iade edilmiştir.

Geçici tutuklamanın yerine getirilmesinden sonra SİDAS Ek 3. Protokol m. 6 uyarınca talep edilen devlet iadesi talep edilen şahsın iadeye rıza gösterip göstermediğini, geçici tutuklamanın gerçekleştirildiği tarihten en geç on gün sonra talep eden devlete bildirmelidir. Rızaya dayalı iade prosedürü bu durumda geçici tutuklama üzerine başlatıldığından SİDAS Ek 3. Protokol m. 2'de geçici protokole ilişkin maddeye çekince koyan ülkeler bakımından on günlük süre uygulanmayacaktır. Kaldı ki; on günlük sürenin bitiminden sonra iadeye rıza verildiği bildirilse de SİDAS Ek-3. Protokol m. 10 uyarınca rızaya dayalı iade gerçekleştirilebilir. Neticede rızaya dayalı iadede rıza beyanı için hak düşürücü bir süre olmamakla birlikte on günlük süre göz önünde bulundurulmalıdır.

On günlük sürenin belirlenmiş olmasının sebebi SİDAS m.16'da öngörölmüş kırk günlük sürede gerekli evrakların tamamlanıp iade talebinin gönderilmesi zorunluluğundan ortaya çıkmaktadır. On gün içerisinde rızaya dayalı iadenin gerçekleştirileceğinin bilinmesi durumunda, devletler belgelerin hazırlanması amacıyla

gereksiz uğraş ve masrafta bulunmayacaklardır.⁵²⁴ Bununla birlikte SİDAS Ek-3. Protokol m. 7 uyarınca iadeye rıza verildiği halde rızadan itibaren en geç yirmi gün içerisinde talep edilen devlet talep eden devlete iadeye ilişkin kararını bildirmelidir. Talep edilen şahsın iadeye rıza vermesine rağmen talep edilen devletin iadeye rıza vermemesi halinde bu ret durumunun kırk günlük sürenin dolmasına en az on gün varken talep eden devlete bildirilmesi gerektiği SİDAS Ek-3. Protokolü açıklayıcı raporunda belirtilmiştir.

SİDAS Ek-3. Protokolü m. 4 uyarınca rıza beyanı devletin yetkili makamı önünde verilmelidir. Bahsedilen yetkili makam mahkeme, hâkim veya savcı olabilmektedir. Türk hukukuna göre 6706 sayılı CKUAİBK uyarınca rıza beyanı Ağır Ceza Mahkemesi önünde verilebilir ancak iade süreci geçici tutuklama aşamasındaysa geçici tutuklamanın yapıldığı sulh ceza hakimliğinde de rıza beyanında bulunulabilir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki iade edilebilirlik kararını ağır ceza mahkemesi verebileceği için iadeye ilişkin rıza, ağır ceza mahkemesi önünde ayrıca beyan edilmelidir. İadeye ilişkin rıza beyanı serbest irade ile sağlıklı verilmiş bir beyan olmalıdır. Devletler rıza beyanının nasıl alınacağına ilişkin usulü kendi iç hukuklarında belirlerler ancak SİDAS Ek-3. Protokol m. 4/2 uyarınca iadesi talep edilen şahıs rıza beyanını serbest iradesiyle ve yasal sonuçlar hakkında bilgilendirilmiş halde vermelidir, dolayısıyla devletler bu anlamda gerekli şartları sağlamalı ve avukat ve tercümandan yararlandırma gibi imkanları mümkün kılmalıdır.

SİDAS Ek-3. Protokol m. 4/3 uyarınca verilen rıza beyanı kayıt altına alınmalıdır. Bu kayıt hukukumuzda duruşma zaptına kayıt düşülmesi yoluyla mümkün olmaktadır. SİDAS Ek-3. Protokol m. 4/4 uyarınca kural olarak iadeye ilişkin rıza veren şahsın daha sonra rıza beyanını geri çekme hakkı yoktur ancak iadeye ilişkin rızanın serbest iradeyle ve bilgilendirilmiş olarak verilmesi gerektiğinden ve bilgilendirilmeme durumunun sonradan ortaya çıkması ihtimali olduğundan SİDAS Ek-3. Protokol m. 4/5'te rıza beyanının sonradan geri alınmasına imkân verilmiştir. Türk hukukuna göre iadeye ilişkin rıza beyanının iade hususunda yetkili makamlar tarafından nihai karar

⁵²⁴ SİDAS Ek-3. Protokolü Açıklayıcı Raporu, 49 ilâ 50. paragrafları.

verilinceye kadar geri alınması mümkündür. Rıza geri alındığında geri alma beyanı da kayıt altına alınır ve iadeyi talep edilen devlete durum bildirilir.

Ağır ceza mahkemesi önünde rıza beyanının verilmesi halinde 6706 sayılı CKUAİBK uyarınca mahkeme rıza beyanı ile bağlı olmadan iade talebinin reddine veya kabulüne karar verebilir. Mahkemenin kararına karşı itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz sonucunda kararın kesinleşmesi durumunda kesinleşen karar yetkili makam olan Adalet Bakanlığı'na gönderilir. Rızaya dayalı iadede iadenin gerçekleşmesinde son karar Adalet Bakanlığı'na aittir. Fransa'da Adalet Bakanlığının görüşüyle Başbakanlık kararnamesi veya Avusturya'da Federal Adalet Bakanının onayıyla gerçekleşen rızaya dayalı iade bakımından T.C.'de son karar verici Adalet Bakanıdır. Bununla birlikte rızaya dayalı iadenin gerçekleşmesinde 6706 sayılı CKUAİBK m. 19'da belirtildiği şekilde Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarının görüşlerinin alınması da mecburi değildir.

Rızaya dayalı iadede teslim ilişkili olağan iade prosedüründen farklı bir uygulama öngörülmemiştir ancak Transit geçişte SİDAS Ek-3. Protokol m. 2/1'de belirtilen belgelerin üçüncü devlete iletilmesi yeterlidir; dolayısıyla SİDAS Ek-3. Protokol m. 11 uyarınca SİDAS m.12'de belirtilen tüm belgelerin bulundurulması zorunlu tutulmamıştır. Transit geçişin yapılacağı devlet başka bilgi ve belgeler de talep edebilir.

C. Rızaya Dayalı İade Usulünde Özellik Kuralı

SİDAS Ek-3. Protokol m. 5'in düzenlenme biçimi, rızaya dayalı iadede özellik kuralının uygulanması bakımından karışıklık yaratmıştır. Söz konusu maddede taraf devletlerin, imza sırasında veya tasdik, kabul, onay veya katılım belgesini sunarken veya daha sonra, SİDAS Ek-3. Protokol m. 4 uyarınca iade edilen kişinin "...İadeye rıza göstermesi veya İadeye rıza vermesi ve hususilik kuralı hakkında açıkça feragat etmesi halinde, Sözleşme'nin 14. Maddesinde belirtilen kuralların uygulanmayacağını beyan..." edebileceği ifade edilmiştir.

Madde iki farklı şekilde yorumlanabilmektedir. İlk yoruma göre rızaya dayalı iade ancak iadesi talep edilen kişinin özellik kuralından feragat etmesi halinde uygulanabilir. İkinci yoruma göre ise özellik kuralına ilişkin hükümleri içerisinde barındıran SİDAS m.14'ün özellik kuralından feragat etmesi halinde uygulanacağıdır. İkinci yorum bakımından kafa karıştıran husus özellik kuralından feragat edilmesi halinde özellik kuralının uygulanmayacağına malumun ilanı olduğu ve ne amaçla madde içine konulduğunun anlaşılamamasıdır ancak neticede madde metninin bu şekilde ifade edilmesinin amacının; iade edilen kişiye ayrıca özellik kuralından feragat edip etmediğinin sorularak iade sonrasındaki yargı sürecinde bir karışıklık yaşanmaması, devletlerarasında siyasi bir gerilim yaşanmaması ve iade edilen şahsın kararlarının sonuçlarının ne olacağının bilinmesi olduğu yönünde görüş birliği oluşmuştur. İade edilen şahsın özellik kuralından açıkça feragat etmemesi halinde özellik kuralı uygulanmaya devam edecektir.

Kural olarak özellik kuralına ilişkin feragatin geri alınamayacağı SİDAS Ek-3. Protokol'de belirtilmiştir ancak hak kayıplarının yaşanmaması için devletlere SİDAS Ek-3. Protokol m. 4/5 uyarınca iade edilen kişinin teslim anına kadar özellik kuralından feragatini geri alabilmesine imkân tanımaya izin verilmiştir.

SONUÇ

Suçluların iadesi kurumu, devletlerarası ikili ve bölgesel ilişkilerde ve küresel düzenin işleyişinde öngörülebilirlik ve kararlılık sağlayan önemli kurumlardan biridir. Cezalandırılmaktan kaçan suçlular nedeniyle devletler arasında siyasi krizlerin önüne geçmenin yolu suçluların iadesi uygulamalarını belirli bir standarda bağlamak ve kriz ortaya çıkmadan belirli parametreler üzerinde anlaşmaktan geçmektedir. Böylece devletler arasında daha istikrarlı ve güvenilir bir ortam oluşmuş olacaktır; ancak bunun yanında belirtmek gerekir ki suçluların iadesi kurumunun öngörülebilirliğinin fazla olması devletlerin siyasi manevralarını sınırladığı için devletler öngörülebilirliği tam anlamda sağlamadan belirli bir seviyede tutma yanlısıdırlar.

Türk hukukunda suçluların iadesi kurumunun tarihi geçmişe uzanmakla birlikte kurumun ifade ediliş biçimi bakımından özensizce davranılması ve kanun yapma ciddiyetine aykırı davranılması akademik anlamda kuruma ilişkin kafa karışıklıkları meydana getirmiş ve kurumun geliştirilmesi bakımından sorun teşkil etmiştir. Suçluların iadesi gibi başka kurumlarla karıştırılabilecek bir kurumun ifade edilişinde belirli bir mantığa sadık kalınmaması ve kurum ifade edilirken farklı kavramların kullanılması yanlıştır. Bu hususta düzenlemelerin yapılması ve kurumun mevzuatın tamamında “*suçluların iadesi*” olarak isimlendirilmesi gerekmektedir.

Suçluların iadesi anlaşmalarında devletler arasındaki ikili ilişkiler büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple her bir anlaşma kendi içerisinde farklı koşullar taşıyabilir. Bununla birlikte suçluların iadesi kurumunun istikrarlı bir biçimde, iç hukukta pürüzsüzce ilerlemesi ve hak kayıplarına yol açılmaması için temel ilke ve kabulleri ve detay uygulamaları barındıran bir suçluların iadesi kanununun ihdası gerekmektedir. Her ne kadar 6706 sayılı kanun adli iş birliği özelinde çıkarılmış bir kanun olsa da suçluların

iadesinin tek başına ayrı bir kanunda düzenlenmesi uluslararası krizlerin çıkmasını engelleyecek ve işlemlerin süratli ve hakkaniyete uygun şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Suçluların iadesi kurumunun temelinde suçluların cezasız kalmasını önlemek ve adaletin sağlanması anlayışının yattığı varsayılır; ancak suçluların iadesi kurumunun var oluş sebepleri daha pragmatik temellere dayanmaktadır. Bu duruma verilecek örneklerden biri Belçika Kuralıdır. Suçluların iadesi kurumunun siyasi boyutu Belçika Kuralında da kendini göstermektedir. Siyasi suçlarda iade mümkün değilken siyasi niteliği en baskın olan suçlardan biri olan devlet başkanına suikastın siyasi suçlarda iade edilemezliğin istisnası olarak kabul edilmesi bu durumun dışavurumudur. Belçika Kuralının kaynağı, temellendirilmiş bir hukuki düşünceye dayanmamakta; bunun yerine siyasi kriz ve savaş ihtimalinin önüne geçme amacı taşımaktadır. Suçluların iadesindeki ana amaç ekonomik ve siyasi dengenin bozulmaması amacıyla uluslararası ilişkileri korumak ve krizleri önlemektir; dolayısıyla bireylerin mutlak adalete ulaşmasını sağlamak suçluların iadesi kurumuna geniş çerçeveden bakıldığında değil; ancak somut olaylar özelinde bakıldığında tespit edilebilen ikincil amaçtır. İnsan hakları ve özgürlüklerine uygun uygulamalar suçluların iadesi kurumuna sonradan giydirilmiş bir kıyafettir.

Suçluların iadesi kurumunu uluslararası alanda daha hukuki bir kimliğe büründürmek ancak ikili anlaşmalar yerine SİDAS gibi çoklu ve bölgesel anlaşmalarla mümkün olacaktır çünkü bu durumda tek bir devletin siyasi gücü, üst yaptırım gücü olarak işlev görebilecek olan taraf devletlerin kolektif gücüne baskın gelemeyecektir. Bununla birlikte günümüzde soyut olan bu kolektif gücün AİHM gibi bir dışavurumu olmalıdır. Bu durumda karar merci devletler olmayacak ve suçluların iadesinden kaynaklanan devletlerarası siyasi krizler yaşanmayacaktır. Aksi durumda suçluların iadesi kurumu günümüzde olduğu gibi katlanılabilir derecede istikrar ve manevra alanı sağlayan, devletlerin kendi çıkarlarına göre kılıf giydirdikleri ve şekil verdikleri bir oyun hamurundan başka bir vafa haiz olamayacaktır.

Suçluların iadesinin öngörülebilir bir hukuk kurumu olmasının önündeki en büyük engellerden biri de iade kapsamında kalan suçların tespittir. Terör suçları bu kapsamda en çok sorun çıkaran suçlardandır. İdeal bir ortamda üçüncü bir karar mekanizması tarafından her somut olaya ve üstünlük teorisine göre iade edilebilirlik hakkında karar verilmelidir. Karar verici üçüncü bir tarafın olmadığı durumlarda ise terör suçlarının külliyen iadeye tabi tutulması daha elverişlidir çünkü somut olaya göre çözüm üretme imkânı tanımaktadır ancak bu durumun hem öngörülebilirliğe zarar vererek kurumun hukuki boyutunu zayıflattığı hem de önüne geçilmek istenen siyasal krizlere az ya da çok sebebiyet verdiği ortadadır. Bizce terör suçlarının, içinde bulunulan düzende, külliyen iadeye tabi tutulması daha elverişlidir. Böylece devletler her somut olayda en azından çözüm bulma amacıyla diyalog fırsatına sahip olacaklardır. Aksi takdirde terör suçlarının iade kapsamından tamamiyle çıkartılması siyasi bir birikmeye ve sıkışmaya sebep olacaktır.

Neticede suçluların iadesi kurumu siyasi bir araç olmanın ötesinde adaletle yönelmiş ve suçluların cezalandırılması amacı taşıyan ancak hukuki öngörülebilirlikten uzaklaşmadan krizlerin engellenmesine de imkân tanıyan bir kurum niteliğine haiz olmalıdır. Bu durumun gerçekleşmesi için genel geçer ilkelerin yanı sıra detay uygulamalara da yer veren bölgesel ve mümkünse küresel anlaşmalarla suçluların iadesi kurumu uygulamalarında birlik sağlanmalı ve kuruma ilişkin çatışmaların doğması halinde ihtilafları karara bağlayacak bir yargı organı belirlenmelidir. Böylece devletler arasında siyasi kriz ve gerilimlerin önü alınmış olacak ve bu hususlarda içtihat oluşturularak kurum daha hukuki bir karaktere bürünecektir.

KAYNAKÇA

1. Kitap/Makale

Acer Yücel - Kaya İbrahim, **Uluslararası Hukuk**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018

Adalet Bakanlığı, **Yabancı Uluslararası Adli İş birliği Kanunları**, s. 9-143, 2014

Aksar, Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019

Aksar, Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019

Alebeek, Rosanne Van, “The Pinochet Case: International Human Rights Law on Trial”, **The British Year Book of International Law**, C: 71, Sayı: 1, Oxford, ss. 29–70, 2001

Anayurt, Ömer, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004

Andreopoulos, George J., “Extradition”, **Encyclopaedia Britannica, Inc.**, 2010

Arslan, Cihat, **Hükümlülerin Nakli (Transferi)**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 2010

Artuk M. Emin - Gökçen Ahmet - Alşahin M. Emin - Çakır Kerim, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020

Artuk, Mehmet Emin - Gökçen, Ahmet - Yenidünya, A. Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4.Baskı, Ankara: Turhan Yayınevi, 2009

Artuk, Mehmet Emin - Gökçen, Ahmet - Yenidünya, Ahmet Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015

Ashbourne, Julian, “Studies Into Serious Crime and Terrorism”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, ss. 17-40, 2007

Aybay, Rona, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2007

Bantekas, Illias – Nash, Susan, **International Criminal Law**, 3. Baskı, London & New York: Routledge-Cavendish, 2009

Bassiouni, M. Cherif, **International Extradition: United States Law and Practise**, 16th Edition, New York: Oxford University Press, 2014

Bayraktar, Köksal, **Siyasi Suç**, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Fakültesi Fakülteler Matbaası, 1982

Baytemir, Kontacı Burcu, “Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, **Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan**, Ankara: Seçkin Yayınları, ss. 1097-1127, 2018

Blakesley, Christopher L., **Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty**, New York: Transnational Publishers, 1992

Blakesley, Christopher L., The Practice Of Extradition From Antiquity To Modern France And The United States: A Brief History, **Boston College International & Comparative Law Review**, Vol:4, No:1, ss. 39-60, 1981

Bolhuis, Maarten P. - Middelkoop, Louis P. – Van Wijk, Joris, “Refugee Exclusion And Extradition In The Netherlands”, **Journal of International Criminal Justice**, Vol:12, No: 5, ss. 1115–1139, 2014

Böse Martin, “International Law and Treaty Obligations, Mutual Legal Assistance, and EU Instruments”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weisser, ss. 609-631, 2019

Brubacher, Matthew R., “Prosecutorial Discretion within the International Criminal Court 2”, **J. INT’L CRIM. JUST.**, ss. 71-76, 2004

Büyük, Mehmet Emin, **Uluslararası Hukukta Hukukun Genel İlkeleri**, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018

Büyükalp, A. İpek Sarıöz, **AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018

Cameron, Iain, **The Protective Principle of International Criminal Jurisdiction**, London: Dartmouth Pub Co., 1994

Cassese, Antonio, **International Criminal Law**, Oxford: Oxford University Press, 2003

Cassese, Antonio, **International Criminal Law**, 2. Baskı, New York: Oxford University Press, 2008

Cassese, Antonio, “On The Current Trends Towards Criminal Prosecution and Punishment of Breaches of International Humanitarian Law” **European Journal of International**, Vol: 9, ss. 2-17, 1998

Centel, Nur – Zafer, Hamide – Çakmut, Özlem, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2020

Centel, Nur - Zafer, Hamide - Çakmut, Özlem, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, İstanbul: Beta Yayınları, 2008

Chehtman, Alejandro “Jurisdiction”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Markus D. Dubber and Tatjana Hörnle, ss. 399-421, 2014

Chhabra, Saroj, “Nationality And Extradition”, **RGNUL Law Review**, Vol: 4, No: 2, ss. 88-95, 2014

Choi, Susanne YP, “When protests and Daily life converge: The spaces and people of Hong Kong’s anti-extradition movement”, **Critique of Anthropology**, Vol: 40, No: 2, ss. 277-282, 2020

Costa, Miguel Joao “The Emerging EU Extradition Law Petruhhin And Beyond”, **New Journal of European Criminal Law**, Vol:8, No:2, ss. 192–215, 2017

Cryer, Robert **Prosecuting International Crimes: Selectivity and the International Criminal Law Regime**, 1th Edition, New York: Cambridge University Press, 2005

Cryer, Robert - Friman, Hakan - Robinson, Darryl - Wilmshurst, Elizabeth, **An Introduction To International Criminal Law and Procedure**, 2th Edition, New York: Cambridge University Press, 2010

Cuesta, José Luis de la, “Criminal Justice System in a Global World”, **Annales XLV**, No: 62, ss. 3-28, 2013

Çelikel, Aysel - Erdem, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 13. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2014

De Wree, Eveline – Beken, Tom Vander – Vermeulen, Gert, “The Transfer Of Sentenced Persons In Europe: Much Ado About Reintegration” **Punishment & Society**, Vol:11, No:1, ss. 111–128, 2009

Deen-Racsmany, Zsuzsanna, “Modernizing the Nationality Exception: Is the Non-extradition of Residents a Better Rule?”, **Nordic J of International Law**, Vol:75, No:1, ss. 29–61, 2006

Deen-Racsmany, Zsuzsanna, “A New Passport to Impunity? Non-Extradition of Naturalized Citizens versus Criminal Justice”, **Journal of International Criminal Justice**, Vol:2, No: 3, ss. 761–784, 2004

Deen-Racsmány, Zsuzsanna, **Active Rersonality and Non-Extradition of Nationals in International Criminal Law at the Dawn of the Twenty-First Century: Adapting Key Functions of Nationality to the Requirements of International Criminal Justice**, Doctoral Thesis, Leiden University, 2007

Demirbaş Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020

Demirdal, M. Balkan, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Ölüm Cezasının Kaldırılması ve Türkiye’deki Süreç”, **Politik Ekonomik Kuram**, Cilt:2, Sayı:1, ss. 57-72, 2018

Dixon, Martin - Mccorquodale, Robert, **Cases and Materials on International Law**, 4th Edition, Oxford University Press, 2003

Doğan, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 9.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2009

Doğru, Osman, “Kişi Özgürlüğü: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin 5. Maddesinin İnsan Hakları Mahkemesi Tarafından Yorumu”, **Sempozyum - İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı**, Ankara: TBB yayını, ss. 189-283, 2004

Donay, Süheyl, “Türkiye ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım ve Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşmalar”, **MHB-Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sayı:1, ss. 9-12, 1981

Dönmezer, Sulhi - Erman, Sahir, **Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul: Filiz Yayınevi, Cilt: 3, s. 514-515, 1985

Dönmezer, Sulhi - Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Cilt:3, 1994,

Dönmezer, Sulhi - Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Cilt: 3, 1981

Dönmezer, Sulhi - Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, Cilt: 3, 1997

Drumbl, Mark A., “Transnational Terrorist Financing: Criminal and Civil Perspectives”, **German Law Journal**, Vol:7, No:9, ss. 933-943, 2008

Dugard, John - Van Den Wyngaert, Christine, “Reconciling Extradition With Human Rights”, **The American Journal of International Law**, Vol: 92, No:2, ss. 187-212, 1998

Duran, Gökhan Yaşar, “Askeri Ceza Hukukunda Askerlikten Kurtulmak İçin Hile Yapmak Suçu (AsCK 81)”, **TBB Dergisi**, Sayı: 105, ss. 321-377, 2013

Duran, Lütfü, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, **İnsan Hakları Yıllığı**, Sayı:2, ss. 3-33, 1980

Efrat, Asif - Newman, Abraham L, “Defending Core Values: Human Rights And The Extradition Of Fugitives”, **Journal of Peace Research**, Vol: 57, No: 4, ss. 581-596, 2020

Efrat, Asif - Newman, A.L., “Intolerant justice: ethnocentrism and transnational-litigation frameworks”, **The Review of International Organizations**, Vol:15, No:1, ss. 271–299, 2020

Efrat, Asif - Tomasina, Marcello “Value-Free Extradition? Human Rights And The Dilemma Of Surrendering Wanted Persons To China”, **Journal of Human Rights**, Vol:17, No:5, ss.605-621, 2018

El Zeidy, Muhammed M., “Critical Thoughts on Article 59 (2) of the ICC Statute” **J. Int’l Crim. Just**, Vol: 4, ss. 448-465, 2006

Emberland, Marius, **The Modern Law Review**, Blackwell Publishers Ltd., Vol:65, No:4, 2002

Erdal, Uğur - Bakırcı, Hasan, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesi, Uygulama El Kitabı**, Dizi Editörü: Boris Wijkström, Cenevre: İşkenceye Karşı Dünya Örgütü, 2006

Erdem, Mustafa Ruhan, **Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku'na Etkileri**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004

Erem, Faruk, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Sevinç Matbaası, Cilt: 1, 1966

Ergül, Engin, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Ankara: Yargı Yayınevi, 2012

Ergül, Ergin, **Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003

Eroğlu, Hamza, **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1984

Eryılmaz, Kadir, **Sınırlar, Manevralar, Yatkinlikler: Hukuk ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi) Anabilim Dalı, 2016

Farooq, Ahmad, "International Cooperation To Combat Transnational Organized Crime- With Special Emphasis On Mutual Legal Assistance and Extradition", **The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders Annual Report for 1999 and Resource Material Series**, No. 57, ss. 166-172, 2000

Galicki, Zdzislaw, "International Law and Terrorism", **The American Behavioral Scientist: Thousand Oaks**, Vol:48, No: 6, ss. 743-757, 2005

Gardner, Thomas J. - Anderson, Terry M., **Criminal Law**, 11th Edition, Wadsworth Publishing, 2012

Geyik, Hatice, **Uluslararası Hukuk Bakımından Siyasi Suç Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2016

Géza, Herczegh “The General Principles of Law Recognized by Civilized Nations”, **Acta Juridica**, Vol: 6, ss. 1-129, 1964

Girginov, Anton “Extradition and Constitution (Article 35.3 of the Somaliland Constitution)”, **Scholars International Journal of Law, Crime and Justice**, Vol: 3, No:5, ss. 149-154, 2020

Girginov, Anton T., “Foreign Nationals And Criminal Justice (The Case of Iraq)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Vol: 0/2015, ss. 433-460, 2015

Girginov, Anton T., “Applicable Rules On Extradition And International Legal Assistance”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Cilt:0, Sayı:8, ss. 189 – 217, 2016

Gilbert, Geoff, **Aspects Of Extradition Law**, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1991

Gödekli, Mehmet, **Terörizmin Finansmanı Suçu**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017

Gökdemir, Muratcan, **Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde Soruşturma Usulü**, İstanbul: On iki Levha Yayınları, 2018

Göztepe, Ece, **İnsan Haklarının Korunmasında Geçici Tedbir**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017

Green, L. C., “Political Offences, War Crimes and Extradition”, **International and Comparative Law Quartely**, Vol:11, No:2, ss. 329-354, 2008

Griffith, Gavan - Harris, Claire “Recent Developments In The Law Of Extradition”, **Melbourne Journal of International Law**, Vol: 6, Sayı: 1, ss. 33-54, 2005

Güler, Ülkü, **Türk Ceza Hukukunda Geri Verme**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Ceza Ve Ceza Usul Hukuku), 2010

Gürkan, Ülker, **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, 4.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005

Hafizoğulları, Zeki – Özen, Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11.baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, 2018

Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016

Hall, Christopher K. - Ryngaert, Cedric, “Article 59: Arrest Proceedings In The Custodial State”, **The Rome Statute Of The International Criminal Court: A Commentary**, ss. 1459–1472, 2016

Huang, Feng, “The Establishment And Characteristics Of China’s Extradition System”, **Frontiers of Law in China; Beijing**, Vol:1, No:4, ss. 595-615, 2006

Huo, Zhengxin, “Legal Protection Of Cultural Heritage In China: A Challenge To Keep History Alive”, **International Journal of Cultural Policy**, Vol:22, No:4, ss. 497-515, 2016

İçel, Kayıhan, “Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, Cilt:30, Sayı: 3-4, ss.692-721, 1965

İçel, Kayıhan, “Suçluların Geri Verilmesi”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, Cilt:30, Sayı:1-2, ss. 693-721, 1964

İçel, Kayıhan, “Ceza Yasası Hazırlanırken Uyulması Gereken On Ana Kural”, **Güncel Hukuk**, Sayı:5, ss. 12-13, 2005

İçel, Kayıhan - Donay, Süheyl, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1.Kitap, 2005,

İçel, Kayıhan - Donay, Süheyl, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, Genel Kısım, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1. Kitap, 2006

İçel, Kayıhan - Donay, Süheyl, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999

Kaboğlu, İbrahim Ö., “Düşünce Özgürlüğü”, **İnsan Hakları (Cogito)**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000

Kalabalık, Halil, “Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği”, **Prof. Dr. Hayri Domanıç’e 80. Yaş Günü Armağanı**, Cilt:2, İstanbul, ss. 1339-1410, 2001

Kantar, Baha, **Siyasal Suçlar**, Ankara: Adliye Ceridesi, 1936

Kantor, Mark, **Effective Enforcement of International Obligations to Suppress the Financing of Terror**, The American Society of International Law Task Force on Terrorism, Washington D.C., 2002

Karan, Ulaş **İfade Özgürlüğü Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-2**, Ankara: MRK Baskı, Avrupa Konseyi, 2018

Kaya, İbrahim, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, 1. Baskı, Ankara: USAK Yayınları, 2005

Khan, Shair Ali, “The Distinction Between Term and Word: A Translator and Interpreter Problem and The Role Of Teaching Terminology”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, Vol: 232, ss. 696-704, 2016

Kiani, Zeynab - Purkhaghan, Zeynab, “Deportation and Extradition from an International Perspective “, **Journal of Politics and Law**, Vol: 10, No: 1, ss. 197-203, 2017

Klip, André, “Europeans First!: Petruhhin, an Unexpected Revolution in Extradition Law”, **European Journal Of Crime, Criminal Law And Criminal Justice**, Vol: 25, No: 3, ss. 195-204, 2017

Koca, Mahmut - Üzülmaz, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.

Koca, Mahmut - Üzülmaz, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015

Kocasakal, Ümit, **Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004

Korkut, Levent “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 66, Güz, Sayı: 4, ss. 20-35, 2008

Köksal, Aydın, **Dil ile Ekin**, İstanbul: Toroslu Yayınevi, 2003

Kömürcü, Mehmet - Çalışkan, Yusuf, “Suçluların İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadeledeki Rolü”, **Ankara Barosu Dergileri**, Sayı:1, ss. 75-96, 1999

Kress, Claus – Prost, Kimberly, “Article 91: Contents of Request For Arrest and Surrender”, **The Rome Statute of The International Criminal Court: A Commentary**, 3rd Edition, Editors: Kai Ambos, Otto Triffterer, ss. 2069–2074, 2016

Külçür, Erdem İzzet, **Ceza Hukukunda Yer Bakımından Uygulama**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017

Levitt, Kenneth E. “International Extradition, the Principle of Speciality and Effective Treaty Enforcement”, **Minnesota Law Review**, Vol: 76, ss. 1017-1039, 1992

Macoveri, Monica, **Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı - İnsan Hakları El Kitapları** No: 5, TBB-İHAUM, Ankara: Şen Matbaa, 2005

Magliveras, Konstantinos D., “The Interplay Between the Transfer of Slobodan Milosevic to the ICTY and Yugoslav Constitutional Law”, **European Journal of International Law**, Oxford, Vol: 13, No: 3, ss. 661- 677, 2002

Meray, Seha, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, 1. Baskı, Ankara: A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1977

Mert, Harun, “Suçluların Geri Verilmesi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 43, ss.85-104, 2012

Mole, Nuale, **Le droit d’asile et la Convention européenne des droits de l’homme**, AIRE Centre, Londres, Royaume-Uni, Strazbourg: Conseil de Europe, 2008

Okandan, Recai Galip, **Umumi Hukuk Tarihi Dersleri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, 1951

Okandan, Recai Galip, **Umumi Amme Hukuku Devletin Doğuşu Pozitif ve Teorik Gelişmesi Unsurları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, 1976

Orman, Merve İnan, **Avrupa Birliği'nde Organize Suçluluk Mevzuatlarının Uyumlaştırılması ve Yakınlaştırılması**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018

Önder, Ayhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Beta Yayınevi, Cilt: I, 1991

Orhan, Zehra Cansu, **Suçluların İadesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2019

Özbakan, Işıl, **Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara: Kazancı Hukuk Yayınları, 1987

Özbek, Veli Özer – Doğan, Koray – Bacaksız, Pınar - Tepe, İlker, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2017

Özbek, Veli Özer – Doğan, Koray – Bacaksız, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku** 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020

Özdem, Berk Hasan, “Alman Anayasacılığında İnsan Onuru Kavramı”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2019/1, ss. 241-292, 2019

Özek, Çetin, **Devlete Karşı Suçlar**, İstanbul: Sulh Garan Matbaası Koll. Şti., 1976

Özgen, Eralp, **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1962

Özgenç, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008

Özkarcı, İsmail, **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Terör Suçlarının İadesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Öztürk, Bahri - Erdem, Mustafa Ruhan, **Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2008

Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 19. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2020,

Pinteala, Gheorghe, “Legal Aspects Of The European Arrest Warrant”, **Quaestus Multidisciplinary Research Journal**, No: 9, Timisoara, ss. 183-188, 2016

Rodriguez, Walter, “Mexico's Catch-22: How The Necessary Extradition Of Drug Cartel Leaders Undermines Long-Term Criminal Justice Reforms”, **Boston College International and Comparative Law Review; Newton Centre**. Vol:38, No:1, ss. 159-188, 2015

Sadat, Leila Nadya - Carden, S. Richard, “The New International Criminal Court: An Uneasy Revolution”, **The Georgetown Law Journal**, Vol: 88, No: 3, ss. 381-474, 2000

Sancar, Türkan Yalçın, **Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümeti, Adliyesi, Bakanlıkları, Devletin Askeri ve Emniyet Muhafaza Kuvvetlerini Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2006

Savaş, Coşkun Necmi, “İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara, Sayı: 2013/1, ss.252-284, 2013

Savaş, Coşkun Necmi, **Suçluların Geri Verilmesi**, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) Anabilim Dalı, 2013

Schabas, William, **The International Criminal Court: A Commentary on The Rome Statue**, 1st Edition, Oxford University Press, 2010

Schreiber, Manfred, “Terrorismus”, (Hrsg. Roman Herzog, Herman Kunst, Klaus Schleich Ve Wilhelm Schneemelcher), **Evangelisches Staatslexikon**, Stuttgart, 1987

Seçgin, Mücahid, **Eski Hukukumuzda İdam Cezası**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019

Sirmen, K. Sedat, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve AİHM’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Year: 67, No: 3, ss.20-45, 2009

Solis, Gary D., **The Law Of Armed Conflict: International Humanitarian Law In War**, New York: Cambridge University Press, 2010

Sorgucu, Ayhan, **Hava ve Uzak Hukuku**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018

Soyaslan, Doğan, “Af”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt:18, ss. 412-436, 2001

Soyaslan, Doğan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018

Stefanovska, Vesna, “The Concept of Political and Terrorist Offences in Extradition Matters: A Legal Perspective”, **European Scientific Journal**, Vol: 11, No: 34, ss. 69-86, 2015

Stange, Beatrice, “Romano Pisciotti v Bundesrepublik Deutschland: Increased Risk of Extradition for EU Citizens after Involvement in US Cartels”, **Journal of European Competition Law & Practice**, Vol: 10, No: 2, ss. 89-90, 2019

Stuckenberg, Carl-Friedrich “Double Jeopardy and Ne Bis in Idem in Common Law and Civil Law Jurisdictions”, **The Oxford Handbook of Criminal Process**, New York: Oxford University Press, Edited by Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weisser, ss. 457-477, 2019

Sur, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 13. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2019

Şahin, Ali Oğuz, “Türk Hukukunda Suçluların Geri Verilmesi”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 27 Sayı:1- 2, ss. 239-272, 2001

Şen, Ersan, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009

Şirin, Tolga, **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-1**, Avrupa Konseyi, Ankara: MRK Baskı, 2018

Taner, Tahir, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Baskı, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1953

Taner, Fahri Gökçen, “5271 Sayılı CMK’nın Temyiz Kanun Yoluna İlişkin Hükümlerinin Yürürlüğe Girmesiyle Ortaya Çıkan Farklılıklar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara, Sayı: 2017/4, ss. 49-78, 2017

Taşdemir, Hakan – Bağbaşıoğlu, Arif, “Avrupa Birliği Hukuk Düzenindeki İnsan Hakları Anlayışına Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Getirdikleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ankara, Sayı: 9/3, ss. 21-36, 2007

Tezcan, Durmuş, “Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu”, **AÜSBFD**, Ankara, Cilt: 38, Sayı: 1-4, ss. 159-180, 1983

Tezcan, Durmuş – Erdem, Mustafa Ruhan – Önok, Murat, **Uluslararası Ceza Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019

Tezcan, Durmuş - Erdem, Mustafa Ruhan - Önok, R. Murat, **Uluslararası Ceza Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015

Toroslu, Haluk, “Yargıtay’ın İlk Derece Mahkemesi Olarak Verdiği Son Kararlara Karşı Başvurulacak Kanun Yolu Ve Kapsamı”, **TBB Dergisi**, Sayı: 2019-143, ss. 115-141, 2019

Tosun, Öztekin, “İnsanlık Aleyhine Suçlar”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 45, Sayı: 4, ss. 402-437, 1954,

Turhan, Faruk, “Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”, **SDÜHFD**, S. 8/2, ss. 1-87, 2018

Turhan, Turgut, “Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (TVK.m.29 Üzerine Bir İnceleme)”, **AÜHFD**, Cilt:46, Sayı:1-4, ss. 41-65, 1997

Tüter, Mustafa, “Türk-Amerikan İlişkilerinin Kökenleri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 2, ss. 153-176, 2015

Ulutaş, Ahmet - Atabey, Ömer Serdar, “Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”, **TBB Dergisi**, Cilt: 100, ss. 389-404, 2012

Ulutaş, Ahmet, “Türk Geri Verme Hukukunda Terminoloji Birliği İhtiyacı ve Bu Açıdan Türkiye-Tunus Sözleşmesi’nin Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 3, ss. 267 – 296, 2012

Ulutaş, Ahmet, **Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Ve Türkiye**, Doktora Tezi, Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2010

Ulutaş, Ahmet - Atabey, Ömer Serdar, **Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011

Unat, İlhan, **Nottebohm Kararı ve Tâbiyetin Gerçekliği İlkesi**, Ankara: AÜSBF Yayını, 1966

United Nations, **Draft Articles on the Expulsion of Aliens, with Commentaries, Yearbook of the International Law Commission**, Vol: 2, Part 2 (Draft Articles on the Expulsion of ILC), 2011

Uzer, Uğur, “Ceza Hukukumuzda Siyasal Suç”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:1984/6, ss. 881-882, 1984

Ünver, Yener, “Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, No: 17, ss.410-436, 2000

Üstel, Füsün, **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara: Dost Kitabevi, 1999

Wallace, R. M. M. - Martin-Ortega, O., **International Law**, 6. Baskı, Sweet & Maxwell, 2009

Ward, Sylvia A., “The Hierarchical Terminology Technique: A Method To Address Terminology”, **Quality and Quantity**, Vol: 46, No: 1, Dordrecht, ss. 71-87, 2012

Wijnggert, Christine Van den, **The Political Offence Exception to Extradition**, 1st Edition, Springer, 1980

Quigley, John, “The Rule of Non-Inquiry and the Impact of Human Rights on Extradition Law”, **North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation.**, Vol:15, No:3, ss. 401-439, 1990

Vakulenko, Maksym O., “Term And Terminology: Basic Approaches, Definitions and Investigation Methods”, **International Institute for Terminology Research Journal**, Vol. 24, ss. 13-28, 2014

Vajić, Nina, “Interim Measures and the Mamatkulov Judgment of the European Court of Human Rights”, **Promoting Justice, Human Rights and Conflict Resolution Through International Law**, Editör: Marcelo G. Kohen Liber Amicorum Lucius Caflisch, Leiden: Martinus Nijhoff Publ., ss. 601-622, 2007

Yaşar, Yusuf - İçer, Zafer, “Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı**, Cilt:25, Sayı:2, ss.1486-1519, 2019

Yazgı, Ahmet Can, **6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İadenin Kabul Edilemeyeceği Haller**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019

Yenisey, Feridun - Nuhoğlu, Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 67, 2015

Yenisey, Feridun, **Milletlerarası Ceza Hukuku - Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1988

Yerlikaya, Mehmed, **Türk Ceza Hukuku'nda Geri Verme Kurumu ve Avrupa Tutuklama Yakalama Müzekkeresi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2010

Yıldız, Ceren, **Anayasaya Uygunluk Bakımından Önleyici Denetim**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018

Yiğit, Nedime Tuğçe, **Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, 2018

Zafer, Hamide, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, TCK m. 1-75, Ders Kitabı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010

Zülfikar, Hamza, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1991

2. İnternet Kaynakları

www.britannica.com

www.hudoc.echr.coe.int/eng

www.amnesty.org

www.unodc.org

www.lexpera.com.tr

www.legislation.gov.uk

www.dergipark.org.tr

www.tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp

www.mevzuat.gov.tr

www.anayasa.gov.tr

www.adalet.gov.tr

www.kutuphane.istanbul.edu.tr

www.jurix.com.tr

3. Kararlar

A. vd. /Birleşik Krallık, Başvuru No: 3455/05, Tarih: 19.02.2009
<https://hudoc.echr.coe.int/eng>

Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Başvuru No: 30471/08 22.09.2009, parag. 128
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

Abdulaziz, Cabales ve Balkandali/Birleşik Krallık, Başvuru No: 9214/80, 9473/81 ve 9474/81, 28.05.1985, parag. 60 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Adalet Bakanlığı UHİGM, Dosya No: 4.1.TR.481.2008 <https://www.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Ahmed/Romanya, Başvuru No:34621/03, 13.07.2010, parag. 33
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Aoulmi/Fransa, Başvuru No: 50278/99, 17.01.2006, parag. 112
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Anayasa Mahkemesi Kararı, 11.03.2008 T. ve 2003/71 E. 2008/79 K.,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/04/20080416-20.htm> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Ayashi/Türkiye Başvuru No:3083/07, 18.11.2008 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Bozano/Fransa, Başvuru No: 9990/82, 18.12.1986, parag. 60
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Cruz-Varas vd./İsveç, Başvuru No: 15576/89, 20.03.1991, parag. 51
<https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6fe14.html> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Ismail Alan v. Switzerland, Başvuru No. 21/1995, U.N. Doc. CAT/ C/16/D/21/1995 (1996) <http://hrlibrary.umn.edu/cat/decisions/CATVWS21.htm> (Erişim Tarihi:20.04.2020)

Isakov v. Russia, Başvuru No: 20745/04, Tarih: 08/07/2010 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Katani vd./Almanya, Başvuru No: 67679/01, 31.10.2001 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Khoudiakova/Rusya, Başvuru No: 13476/04, 08.01.2009, parag. 74 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Khudoyorov/Rusya, Başvuru No: 6847/02, 08.11.2005, parag.125, <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Kindler v. Canada, Başvuru No. 470/1991, U.N. Doc. CCPR/C/48/D/470/1991 (1993) <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec470.htm> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

Kirkwood/Birleşik Krallık, Başvuru No: 10479/83 (AİHK), 12.03.1984 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Kolompar/Belçika, Başvuru No: 11613/85, 24.09.1992, parag. 42-43 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

M./Birleşik Krallık, Başvuru No: 16081/08, 01.12.2009 https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_TUR.pdf (Erişim tarihi: 20.04.2020)

M.B. vd./ Türkiye, Başvuru No: 36009/08, 15.06.2010, parag. 48 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Mohammedi/Türkiye Başvuru No:3373/06, 30.08.2007 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Mohd/Yunanistan, Başvuru No: 11919/03, 27.04.2006, parag. 24
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Mouminov/Rusya, Başvuru No: 42502/06, 11.12.2008, parag. 137
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Mutombo v. Switzerland, Başvuru No. 13/1993, U.N. Doc. A/49/44 at 45 (1994)
<http://hrlibrary.umn.edu/cat/decisions/catD-Switzerland94.htm> (Erişim
Tarihi:20.04.2020)

Nasrulloev/Rusya, Başvuru No: 656/06, 01.10.2007, parag. 71
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Olaechea Cahuas/İspanya, Başvuru No: 24668/03, 10.08.2006, parag. 82
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Ortiz/Almanya, Başvuru No: 1101/04, 16.10.2006 <https://hudoc.echr.coe.int/eng>
(Erişim tarihi: 20.04.2020)

Riad ve İdiab/Belçika, Başvuru No: 29787/03 ve 29810/03, 24.01.2008, parag. 72
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Rotaru/Romanya, Başvuru No: 28341/95, 01.03.1999, parag. 55 ve 59
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Saadi/Birleşik Krallık Başvuru No: 13229/03 29.01.2008, parag. 43
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

Saadi/Birleşik Krallık Başvuru No: 13229/03 29.01.2008, parag. 69
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Sejdovic/İtalya, Başvuru No:56581/00, 01.03.2006 parag. 54-55
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Shamayev ve Diğerleri/ Gürcistan ve Rusya, Başvuru No: 36378/02, 12.04.2005
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Toumi/İtalya, Başvuru No: 25716/09, 06.04.2011, parag. 68
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Quinn/Fransa, Başvuru No: 18580/91, 22.03.1995, parag. 47-49
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

The Prosecutor V. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi ICC-01/11-01/11, Decision on the postponement of the execution of the request for surrender of Saif AL-Islam Gaddafi pursuant to article 95 of the Rome Statute, Ön-Dava Dairesi I, 1 Haziran 2012, parag. 16, s.6 www.icc-cpi.int (Erişim tarihi: 25.04.2020)

Uppal et Singh/Birleşik Krallık, Başvuru No: 8244/78 (AİHK), 02.05.1979
<https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

X/İsviçre, Başvuru No: 7754/77, 09.05.1977 <https://hudoc.echr.coe.int/eng> (Erişim tarihi: 20.04.2020)

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 2006/8782 E., 2007/8971 K. T. 12.07.2007
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/6-ceza-dairesi-e-2006-8782-k-2007-8971-t-12-7-2007> (Erişim tarihi: 14.04.2020)

Yargıtay 11. CD., E. 2005/11114 K. 2006/443 T. 1.2.2006 www.lexpera.com (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Bahri Tuğcan Kolbaş, 09.12.1991 tarihinde Edirne'nin Keşan ilçesinde doğmuştur. 2011 yılında Kadıköy Anadolu Lisesi'nden, 2016 yılında tam burslu olarak eğitim gördüğü Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Avukatlık stajını 2017 yılında tamamlamıştır.

2017 yılında Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. Yazar, yükseköğrenim hayatının ilk yılını Washington D.C./ABD'de ikinci yılını Berlin/Almanya'da kalan bölümünü de İstanbul'da tamamlamıştır. “Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Yarışması” na katılmış ve ikincilik ödülüne hak kazanmıştır. İleri derecede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Almanca ve Fransızca bilmektedir.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : BAHRİ TUĞCAN KOLBAŞ
Tez Başlığı : SUÇLULARIN İADESİ
Savunma Tarihi : 26/01/2021
Danışmanı : DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

JÜRİ ÜYELERİ

DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

DOÇ. DR. ALİ HAKAN EVİK

DOÇ. DR. EMİNE EYLEM AKSOYRETORNAZ

Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK

Enstitü Müdürü

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : BAHRİ TUĞCAN KOLBAŞ
Tez Başlığı : SUÇLULARIN İADESİ
Savunma Tarihi : 26/01/2021
Danışmanı : DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

JÜRİ ÜYELERİ

DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

DOÇ. DR. ALİ HAKAN EVİK

DOÇ. DR. EMİNE EYLEM AKSOYRETORNAZ

Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK

Enstitü Müdürü

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : BAHRİ TUĞCAN KOLBAŞ
Tez Başlığı : SUÇLULARIN İADESİ
Savunma Tarihi : 26/01/2021
Danışmanı : DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

JÜRİ ÜYELERİ

DOÇ. DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

DOÇ. DR. ALİ HAKAN EVİK

DOÇ. DR. EMİNE EYLEM AKSOYRETORNAZ

Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK

Enstitü Müdürü